CAII SVETONII TRANQVILLI VI-
TÆ DVODECIM CÆSARVM
DILIGENTISSIME RE
COGNITÆ.

CAROLVS VIVIANVS COLLENSIS
ad Suetonij uindicem

Cæſaris imperium duodeni rurſus' enyo
Cerbereis auido merſerat enſe uadis
Tranquillumq; pio dictum de nomine pontum
Verterat æolia ſæuus ab arce notus.
En per te Cæſar poſito capit enſe coronam
Tranquillumq; uere nauita carpit iter.

ANTONIVS FRANCINVS VARCHIENSIS Clariss. uiro, Aloisio Rosso apostolicae sedis dignissimo Protonotario. S. P. D.

EX OMNIBVS scriptoribus qbus tū graecae tū latinae litterae floruerūt, ij, clarissime Aloisi, procul dubio, de nobis egregie meriti uidentur, quoꝝ industria, aut excellentiū populoꝝ, aut summorum principū, aut omnino illustriū uirorum, res gestae historiarū monumentis sunt demandatae, posuerunt nāq; in medio, uitam, mores, factaq; illorum, ex quibus documenta maxima ad publicae priuataeq; rei usum haurire possimus, hinc Alexāder ille seuerus Romanus imperator, quoties de bellico negocio deliberandum erat, peritos historiae uiros consulebat, tanta est.n. potestas, tanta dignitas, tanta maiestas, numenq; historiae, ut non immerito à nobis sanctissima antiquitatis custos, uirtutis splendor, memoriae uita appellari possit. Inter hos aūt Tranquilli lectio minime iudicio meo est aspernanda, tanta.n. cura Caesarū uitas scripsit, ut nihil addi nihil adimi posse uideatur, mira est eius breuitas, mira etiam dilucidditas, quae quidem tum omnismodi scriptionis tū historiam scribentis ē maxima uirtus. Nam cum historia non ostentationi sed fidei ueritatiq; sit componenda, quod horum in hoc desydere tur non facile dixerim, tantum, non modo à falso, sed ab omni falsi suspitione abfuit Tranqllus, ut Neruae, Traiani, Adrianiq; suae aetatis imperatorum gesta, tacere praeoptauerit, q̄ aut de uiuentibus periculose male sentire, aut extollendo potentiores, parum liber uideri, qua rōne bone deus fidem facit? quae reticenda, quae nō reticeat? in

quibus immorandū, quod non immoretur, quæ carptim perstringenda quæ non perstringat? tanta deniq; est hu ius scriptoris uirtus, ita porro uerbis aptus, pressusq; est ut nescias, utrū res oratione, an uerba sententijs, illustrē tur, placet, sempq; placebit Liuiana illa hubertas; at hoc afficior magis. Hunc igitur tm̄ talemq; scriptorem, muti lum, lacerum, suis numeris perturbatum, uerbis adulte ratū, collatis in unū plurimis antiquissimis exēplaribus ad meliorem studentium frugem, talem qualem potui, reformaui, non. n. affirmare ausim me pristinæ puritati, ueræq; lectioni reddidisse, quod tam temere dictum eēt, q̄ falso id profitētur, qui hmōi scriptores recognoscēdi cu ram suscipiunt. has aūt recognitionis nostræ lucubratio nes, tibi, qui plurimum huiusmodi scriptorū integra le ctione delectaris nuncupare uolentem Iohannes Batip sta thedaldus tibi deditissimus est adhortatus, ut te duce bona aui ad hominum manus perueniant, posteriq; qui bus rebus à te gestis illustrem fore spero te litterarū aman tissimum fuisse uideant, quas si acerrimo iudicio tuo pro baueris, omnes in sententiam tuam ituros confido, omit to singularem probitatem tuam, fidem summam, constan tiam, humanitatem in omnes, incredibile ingenium ad res gerendas, quibus Leonem Pont. Max. qui est ingenio rum acerrimus perscrutator & iudex, cui es arctissima necessitudine coniunctus ad summa rerum fastigia te elaturum & credimus & optamus. Suscipe itaq; mu nus hoc, ut unus Tranquillo, atq; uitæ tranquillitate do nari dignus iudiceris. Vale, longumq; tibi & patriæ & amicis uiue.

C. SVETONII TRANQVILLI DE VITA XII. CÆSARVM.

DIVVS IVLIVS CÆSAR.

Nnum agens Cæsar. XVI. patrem amisit, sequentibusq; Coss. flamen dialis destinatus dimissa Cossutia, quæ familia equestri, sed admodũ diues prætextato despõsata fuerat, Corneliã Cinnæ quater ɔsulis filiã duxit uxorem, ex qua illi mox Iulia nata est, neq; ut repudiaret cõpelli à dictatore Sylla ullo mõ potuit. Quare & sacerdotio & uxoris dote & gentilitijs hæreditatibus mulctatus, diuersarũm partiũ habebatur, ut ẽt discedere è medio, & q̃q̃ morbo quartanæ aggrauãte propè p singulas noctes cõmutare latebras cogeretur, seq; ab inqsitoribus pecunia redimere, donec p uirgines uestales, perq; Mamercũ Æmiliũ & Aureliũ Cottã propinquos & affines suos ueniã impetrauit. Satis ɔstat Syllam quũ deprecantibus amicissimis & ornatissimis uiris aliquandiu denegasset, atq; illi pertinaciter ɔtenderent, expugnatum tandẽ proclamasse siue diuinitus siue aliqua cõiectura, uincerent, ac sibi haberent, dũmodo scirent, eũ quem incolumen tantopere cuperent, qñq; optimatiũ partibus, quas secum simul defendissent, exitio futurum. Nã Cæsari multos Marios inesse.

De prima Cæsaris militia.

Tipendia prima in Asia fecit, Marci Thermi prætoris contubernio, à quo ad accersendam classem in Bithyniam missus desedit apud

Nicomedem non sine rumore prostratæ Regi pudicitiæ, quem rumorem auxit intra paucos rursus dies repetita Bithinia per causam exigendæ pecuniæ, quæ deberetur cuidam libertino clienti suo. Reliqua militia secundiore fama fuit, & à Thermo in expugnatione Mitylenarum corona ciuica donatus est.

De secunda eius militia, & reditu ipsius ad urbē. c 3.

MEruit & sub Seruilio Isaurico in Cilicia, sed breui tpe. Nā Syllæ morte comperta simul spe nouæ dissensionis, q̄ per M. Lepidum mouebatur, Romā propere rediit. Et Lepidi q̄dē societate, q̄q̄ magnis ɔditiōibus inuitaretur, abstinuit, tum ingenio eius diffisus, tum occasione, quā minorē opinione offenderat.

De accusatione Dolabellæ. c 4.

CÆterum cōposita seditione ciuili, Corneliū Dolabellam consularem & triūphalem uirum repetundarum postulauit, absolutoq; Rhodū secedere statuit, & ad declinandā inuidiā, & ut per ociū ac requiem Apollonio Moloni clarissimo, tunc dicendi magistro operā daret. Huc dum hybernis iam mēsibus traiicit, circa Pharmacusam insulam à prædonibus captus est, mansitq; apud eos non sine summa indignatione propè .xl. dies, cum uno medico & cubiculariis duobus. Nā comites seruosq; cæteros in initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimisit. Numeratis deinde .l. talentis, expositus in littore non distulit, quin è uestigio classe deducta persequeretur abeuntes, ac redactos in potestatem supplicio, quod sæpe illis mina-

tus inter iocum fuerat afficeret, uastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine socioꝝ uideretur, ab Rhodo, quo pertenderat, transiit in Asiam, auxilijsq; cōtractis, & præfecto regis prouincia expulso, nutantes ac dubias ciuitates retinuit in fide.

De tribunatu militum eius, & alijs gestis ipsius.

TRibunatu militū, q primus Romā reuerso p suffragia populi honor obtigit, auctores restituēdæ tribunitiæ ptātis, cuius uim Sylla diminuerat, enixissime iuuit. Lucio ēt Cinnæ uxoris fratri, & qui cum eo ciuili discordia Lepidū secuti post necem cōsulis ad Sertoriū confugerant, reditum in ciuitatem rogatiōe Plotia confecit, habuitq; & ipse super ea re concionem.

De quæstura eius, & alijs gestis per eum.

QVæstor Iuliam amitam, uxoremq; Corneliā defunctas laudauit è more pro rostris. Sed in amitæ qdē laudatione, de eius ac patris sui utraq; origine sic refert. Amitæ meæ Iuliæ maternum genus ab regibus ortum, paternū cum dijs immortalibus coniunctum est. Nā ab Anco Martio sunt Martij reges, quo nomine fuit mater, à Venere Iulij, cuius gentis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctitas regum, qui plruimum inter homines pollent, & cerimonia deoꝝ, quoꝝ ipsi in potestate sunt reges. In Corneliæ aūt locum Pompeiam duxit. Q. Pompeij filiam. L. Syllæ neptem. Cum qua deinde diuortium fecit, adulteratam opinatus à P. Clodio, quē inter publicas cerimonias penetrasse ad eam muliebri ueste tam constans fama erat, ut sena

tus quæstionem de pollutis sacris decreuerit.

De gemitu eius apud statuam magni Alexandri, & de somnio ipsius, & de matris concubitu. c.7.

QVæstori ulterior Hispania obuenit, ubi cum mandato P.R. iure dicendo cōuentus circūiret, gadesq; uenisset, aiaduersa apud Herculis templū magni Alexandri imagine ingemuit, & quasi pertæsus ignauiā suā, q nihil dum a se memorabile actum esset in ætate qua iam Alexander orbem terrarū subegisset, missiōem continuo efflagitauit ad captandas q̄primum maiorum rerum occasiones. In urbe ēt confusum eū somnio proximæ noctis (nā uisus erat per quietē stuprum matri intulisse) cōiectores ad amplissimā spem incitauerunt, arbitriū orbis terrarum portendi interpretantes, qn̄ mater, quam subiectam sibi uidisset, non alia esset q̄ terra, quæ omnium parens haberetur.

De gestis per eum in urbe. c.8.

DEcedens ergo ante tempus colonias latinas de petenda ciuitate agitantes adijt, & ad audendum aliqd concitasset nisi consules cōscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob id ipsum retinuissent, nec eo secius maiora mox in urbe molitus est.

De suspicione coniurationis eius cū Crasso & Sylla. c.9.

SIquidem ante paucos dies q̄ ædilitatem iniret, uenit in suspicionem conspirasse cum M. Crasso consulari, item P. Sylla, & L. Antronio, post designationem consulatus ambitus condemnatis, ut principio an

ni senatum adorirentur, & trucidatis, quos placitum esset, dictaturam Crassus inuaderet, ipse ab eo magister equitum diceretur, constitutaq; ad arbitrium repub. Syllæ, & Antronio consulatus restitueretur. Meminerunt huius coniurationis Tanusius Geminus in hystoria, M. Bibulus in edictis. C. Curio pater in orationibus. De hac significare uidetur & Cicero in quadam ad Atticum epistola, referens Cæsarem in consulatu confirmasse regnum de quo ædilis cogitarat, Tanusius adijcit, Crassum pœnitentia uel metu diem cædi destinatum non obijsse, & icirco ne Cæsarem quidem signum, quod ab eo dari conuenerat, dedisse. Conuenisse autem Curio ait, ut togam de humero deijceret. Idem Curio, sed & M. Actorius Naso auctores sunt, conspirasse eum etiam cum Cn. Pisone adolescente, cui ob suspicionem urbanæ coniurationis prouincia Hispania ultro extra ordinem data sit, pactumq; ut simul foris ille, ipse Romæ ad res nouas consurgerent, per Lambranos & transpadanos, destitutum utriusq; consilium morte Pisonis.

De ædilitate eius & gestis in ea.

AEdilis præter comitium ac forum basilicasq; etiam capitolium ornauit porticibus ad tẽpus extructis. In quibus abundanter rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem ludosq; & cum collega, & separatim edidit. Quo factum est, ut cõmunium quoq; impensarum solus gratiã caperet. Nec dissimularet collega eius Marcus Bibulus euenisse sibi, quod Polluci. Vt enim geminis fratribus ædes in fo

ro constituta, tantum Castoris uocaretur, ita suam Cæsarisq; munificentiam unius Cæsaris dici. Adiecit insuper Cæsar etiam gladiatoriũ munus, sed aliquanto paucioribus q̃ destinauerat partibus. Nam quum multiplici undiq; familia comparata inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiq̃ habere Romæ liceret.

De gestis per eum in urbe. c. 11.

CObciliato populi fauore tentauit per partem tribunorum, ut sibi Ægyptus prouincia plebiscito daretur, nactus extraordinarij imperij occasionem, q̃ Alexandrini regem suum sociumq;, atque amicum à senatu apellatum expulerant, resq; uulgo improbabatur, nec obtinuit, aduersante optimatium factione, quorum auctoritatem, ut quibus posset modis inuicem diminueret, Trophea. C. Marij de Iugurta, deq; Cimbris, atq; Theutonis olim à Sylla disiecta restituit, atq; in exercenda de sicarijs quæstione, eos quoq; sicariorum numero habuit, qui proscriptione ob relata ciuium Romanorum capita pecunias ex ærario acceperant, q̃q̃ exceptos Cornelijs legibus.

De eodem. c. 12.

SVbornauit etiam, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret, quo præcipuo adiutore aliquot ante annos Lucij Saturnini seditiosum tribunatum senatus coheræuerat, ac sorte iudex in reum ductus tam cupide condemnauit, ut ad populum prouocanti nihil æque ac iudicis acerbitas profuerit.

De pontificatu maximo eiusdem. c. 13.

DEposita prouinciæ spe, Pont. Max. petijt, non sine profusissima largitione. In qua reputans magnitudinē æris alieni, quū mane ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur, domū nisi se pontificem non reuersurum, atq; ita potentissimos duos cōpetitores, multumq; & ætate & dignitate antecedentes superauit, ut plura ipse in eorum tribubus suffragia, q̄ uterq; in omnibus tulerit.

De prætura, & gestis eiusdem. c. 14.

PRætor creatus, detecta coniuratione Catilinæ senatuq; uniuerso in socios facinoris ultimam statuente pœnam, solus municipatim diuidendos, custodiendosq; publicatis bonis censuit. Quin & tātum metum iniecit asperiora suadentibus identidē ostentans, quanta eos in posterum à plebe Ro. maneret inuidia, ut Decium Syllanum consulē designatum non piguerit sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, uelut grauius atq; ipse sensisset exceptam, optinuissetq; adeo transductis ad se iam pluribus, & in his Ciceronis consulis fratre, nisi labantem ordinem confirmasset. M. Catonis oratio. Ac ne sic quidē impedire rem destitit, quoad manus equitum Ro. quæ armata præsidij cā circunstabat imoderatius perseueranti necem cōminata est, et iam strictos gladios usq; eo intentās, ut sedentē unà proximi deseruerint, uix pauci cōplexu togaq; obiecta protexerint, tunc planè deterritus, non modo cessit, sed & in reliquum anni tempus curia abstinuit.

De gestis eius in officio præturæ. c. 15.

PRimo præturæ die. Q. Catulū de refectione capitolij ad disquisitiōem populi uocauit rogatione promulgata, qua curationē eā in aliū transferebat. Verū impar optimatiū cōspirationi, quos relicto statim nouorū cōsulū officio frequentes obstinatosq; ad resistendū cōcurrisse cernebat, hanc quidē actionem deposuit.

De priuatione eius à prætura, & eius restitutiōe. c. 16.

CÆterum Cecilio Metello tribuno plebis turbulentissimas leges aduersus collegarū intercessionem ferenti, auctorem propugnatoreq; se pertinacissime præstitit, donec ambo administratione reipu. decreto patrum summouerētur. At nihilominus permanere in magistratu, & ius dicere ausus, ut cōperit paratos, qui ui ac per arma prohiberent dimissis lictoribus, abiectaq; prætexta domum clàm refugit, pro conditione temporum quieturus. Multitudinem quoq; biduo post sponte & ultro confluentem, operamq; sibi in asserēda dignitate tumultuosius pollicentem cōpescuit. Quod cū præter opinionem euenisset, senatus ob eundem cœtum festinato coactus, gratias ei per primores uiros egit, accitumq; in curiam, & amplissimis uerbis collaudatum in integrum restituit, inducto priore decreto.

De actione eius ob coniuratiōem Catilinæ. c. 17.

DEcidit rursus in discrimen aliud inter socios Catilinæ nominatus, & apud Nouium Nigrum quæstorem à L. Vectio indice, & in senatu à

Q. Curio, cui quod primus consilia coniuratorũ detexerat, constituta erant publice premia. Curius è Catilina se cognouisse dicebat. Vectius etiã chirographum eius, Catilinæ datum pollicebatur. Id uero Cæsar nullo modo tolerandum existimans, cum implorato Ciceronis testimonio, quædam se de coniuratione ultro ad eum detulisse docuisset, ne Curio premia darentur effecit. Vectium pignoribus captis, & direpta supellectile male mulctatũ, ac pro rostris in concione pene discerptũ coniecit in carcerem. Eodem modo Nouium quæstorem eo quod compellari apud se maiorem potestatem passus esset.

De ulteriore Hyspania sibi sorte data post praturam. c 18

EX pratura ulteriorẽ sortitus Hispaniã, retinentes creditores interuẽtu sponsorũ remouit, ac neque more, neque iure, anteq̃ prouinciæ ordinarentur profectus est. Incertum metu ne iudicij quod priuato parabatur, an quo maturius socijs implorantibus subueniret, pacataque prouincia, pari festinatiõe, non expectato successore, ad triumphum simul consulatumq; decessit. Sed cũ edictis iam comitijs, ratio eius haberi non posset, nisi priuatus introijsset urbem, & ambienti, ut legibus solueretur, multi contradicerent, coactus est, triumphum, ne cõsulatu excluderetur, dimittere.

De consulatu eius cum Bibulo. c 19

E Duobus consulatus cõpetitoribus Lucio Luceio, Marcoq; Bibulo, Lucceiũ sibi adiunxit, pactus, ut is quoniam inferior gratia esset, pecuniaq; polleret, nummos de suo cõmuni nomine, per centurias pronũ-

claret. Qua cognita re, optimates, quos metus cœpat nihil non ausurum eũ in summo magistratu ꝯcordi & consentiente collega, auctores Bibulo fuerunt tantũdem pollicendi, ac pleriq; pecunias ꝯtulerunt, ne Catone quidẽ abnuente eã largitionẽ è repu. fieri. Igitur cũ Bibulo cõsul creatus est. Eandẽ ob cãm opera optimatibus data est, ut prouinciæ futuris consulibus minimi negocij. i. siluæ calleśq; decernerentur. Qua maxime iniuria instructus omnibus officijs. Cn. Põpeium assectatus est offensum patribus, ꝙ Mithridate rege uicto cunctantius confirmarentur acta sua. Pompeioq; Marcum Crassum reconciliauit ueterem inimicum ex consulatu, quem summa discordia simul gesserant. ac societatem cum utroq; inijt, ne quid ageretur in rep. quod displicuisset ulli è tribus.

De gestis per eum in consulatu. C. 20.

INito honore primus omnium instituit, ut tam senatus q̃ populi diurna acta confierent, & publicarentur. Antiquum ẽt retulit morem, ut quo mense fasces non haberet, accensus ante eũ iret, lictores pone seq̄rentur. Lege autem agraria promulgata, obnunciantem collegam armis foro expulit. Ac postero die in senatu cõquestum, nec quoq̃ reperto, qui sup tali consternatione referre aut censere aliquid auderet, qualia multa sæpe in leuioribus culpis decreta erant, in eam coegit desperationem, ut quoad potestate abiret domo abditus nihil aliud q̃ per edicta obnunciaret. Vnus ex eo tpe omnia in rep. & ad arbitriũ administrauit, ut nonnulli urbanorum, quum quid per iocum testandi gratia signarent, non Cæsare & Bibulo, sed Iulio & Cæsare Coss. actum scribe-

rent, bis eundem præponẽtes nomine atq; cognomine, utq; uulgo mox ferrentur hi uersus.

Non Bibulo quicq̃, nuper ſed Cæſare factum eſt.
Nam Bibulo fieri conſule nil memini.

Campum ſtellatem maioribus conſecratum, agrũq; campanum ad ſubſidia reip. uectigalem relictum diuiſit extra ſortem, ac uiginti milibus ciuium, qbus terni pluresq; liberi eſſent. Publicanos remiſſionem petentes tertia mercedum parte releuauit, ac ne in locatione nouorũ uectigalium immoderatius licerentur, propalàm monuit. Cætera item quæ cuiq; libuiſſent dilargitus eſt, contradicente nullo, ac ſi conaretur quis, abſterrito. Marcum Catonẽ interpellantem extrahi curia per lictorem, ducĩq; in carcerem iuſſit. Lucio Lucullo liberius reſiſtenti tm̃ calumniarum metũ iniecit, ut ad genua ultro ſibi accideret. Cicerone in iudicio quodã deplorante tẽporũ ſtatum. P. Clodium inimicum eius fruſtra iampridem à patribus ad plebem tranſire nitentem eodẽ die, horaq; nona tranſduxit. Poſtremo in uniuerſos diuerſæ factionis inductum p̃miјs, ut ſe de inferẽda Pompeio nece ſollicitatũ à qbuſdã profiteretur, productusq; pro roſtris auctores ex compacto nominaret. Sed uno atq; altero fruſtra, nec ſine ſuſpicione fraudis nominatis, deſperans tam præcipitis conſilij euentum intercepiſſe ueneno indicem creditur.

De Calphurnia uxore recepta, & filia
Iulia Pompeio tradita. C. 21.

Sub idem tempus Calphurniam. L. Piſonis filiam ſucceſſuri ſibi in conſulatu duxit uxorem, ſuamq; Iuliã. Cn. Põpeio collocauit, repudiato priore ſpõ

ſo Seruilio Cepione, cuius uel præcipua opera pauloăte Bibulum impugnauerat. Ac poſt nouã affinitatẽ Pompeium primũ rogare ſententiã cœpit, quum Craſſum ſoleret, eſſetq́; cõſuetudo, ut quẽ ordinẽ interrogandi ſententias conſul Calendis Ianuarÿs inſtituiſſet, eũ toto anno conſeruaret.

De imperio Galliarum ei conceſſo poſt conſulatum. C22.

Socero igitur generoq́; ſuffragantibus, ex omni prouinciarum copia Gallias potiſſimum elegit, cuius emolumento & opportunitate idonea eſſet materia triumphorum, & initio quidem Galliam ciſalpinam, illyrico adiecto lege Vatinia accepit, mox per ſenatum comatam quoq;, ueritis patribus, ne ſi ipſi negaſſent, populus & hanc daret. Quo gaudio elatus non tẽperauit quin paucos poſt dies frequẽti curia iactaret, inuitis & gementibus aduerſarÿs, adeptum ſe, q̃ cõcupiſſet, proinde ex eo inſultaturũ omniũ capitibus, ac negante quodam per cõtumeliã, facile hoc ulli fœminæ fore, reſpõdit, quaſi alludens, in Aſſyria quoq; regnaſſe Semyramin, magnamq́; Aſiæ partem amazones tenuiſſe quondam.

De accuſatione geſtorum conſulatus eius. C23.

Functus conſulatu. C. Memmio, L. q́; Domitio prætoribus de ſuperioris anni actis referẽtibus, cognitionem ſenatui detulit, nec illo ſuſcipiẽte, triduoq́; per irritas altercationes abſumpto in prouinciam abÿt, et ſtatim quæſtor eius in præiudiciũ aliquot criminibus arreptus eſt. Mox & ipſe à L. Antiſtio tribuno plebis poſtulatus, appellato demũ collegio obtinuit, quũ reip. cauſa

causa abesset reus ne fieret. Ad securitatem ergo posteri temporis in magno negocio habuit. obligare semper annuos magistratus, & è competitoribus non alios adiuuare, aut ad honorẽ pati puenire, q̃ qui sibi pepigissent, propugnaturos absentiam suam, cuius pacti nõ dubitauit à qbusdã iusiurãdum, atq; ẽt Syngrapham exigere.

De Domitio minãte Cæsari, & gestis p eũ in Gallia. C 24.

SEd quum L. Domitius consulatus candidatus palàm minaretur, consulem se effecturum, qđ ptor nequisset, ademputurumq; ei exercitus, Crassum, Pompeiumq; in urbem prouinciæ suæ Lucam extractos compulit, ut detrudendi Domitij causa, consulatum alterum peterent, pfecitq; utrunq; ut in quinquenniũ sibi imperium prorogaretur. Qua fiducia ad legiões, quas à rep. acceperat, alias publico, alias priuato sumptu, addidit unã ẽt ex trãsalpinis pscriptã, uocabulo quoq; gallico, alauda. n. appellabatur, quã disciplina, cultuq; romano institutã et ornatam, postea uniuersam ciuitate donauit. Nec deinde ulla belli occasione iniusti qdem, ac piculosi abstinuit tã fœderatis q̃ infestis, ac feris gẽtibus ultro lacessitis, adeo ut senatus quõdã legatos ad explorãdũ statũ Galliarũ mittẽdos, decreuerit, ac nõnulli dedendũ eũ hostibus cẽsuerint. Sed prospere decedẽtibus rebus, & sæpius, et pluriũ q̃ qsq̃ unq̃ dierũ supplicatiões ipetrauit.

De gestis per eum in Gallia. C 25.

GEssit autem. ix. annis, quibus in imperio fuit hæc, ferè omnem Galliam, q̃ à saltu pyreneo alpibusq; & monte gebenna, fluminibus rheno,

& rhodano continetur, patetq; circuitu ad bis & triciens centum millia passuum, præter socias, ac benemeritas ciuitates, in prouinciæ formam redegit, eiq; in singulos annos stipendij nomen imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt primus Romanorum, ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus & britannos ignotos antea, superatisq; pecunias, & obsides imperauit, per tot successus ter nec amplius aduersum casum expertus, in britannia classe ui tẽpestatis prope absumpta, & in gallia ad gergouiam legione fusa, & in germanorum finibus, Titurio & Aruncuteio legatis per insidias cæsis.

De morte matris, filiæ, & neptis eius, et alijs gestis per eum.

EOdem temporis spacio matrem primo, deinde filiam, nec multo post neptẽ amisit. Interimq; consternata P. Clodij cæde rep. quum senatus unum consulem, nominatimq; Cn. Pompeium fieri censuisset, egit cum tribunis plebis, collegam se Pompeio destinãtibus, id potius ad populum ferrent, ut absenti sibi, & qñ imperij tempus expleri cœpisset petitio secundi consulatus daretur, ne ea causa maturius & imperfecto adhuc bello decederet. Quod ut adeptus est, altiora iam meditans, & spei plenus, nullum largitionis, aut officiorum in quenq̃ genus publice, priuatimq; omisit. Forũ de manubijs inchoauit, cuius area super Sestertium milies constitit. Munus populo, epulumq; pronunciauit, in filiæ memoriam, quod ante eum nemo fecit. Quorum ut quã maxima expectatio esset, ea quæ ad epulum ptinerent,

q̄uis macellarijs oblocata, etiā domesticatim apparabat. Gladiatores notos sicubi infestis spectatoribus dimicarent, ui rapiendos, reseruādosq; mandabat. Tyrões neq; in ludo, neq; per lanistas, sed in domibus per eqtes Ro. ac etiam per senatores armorum peritos erudiebat precibus enitens, quod epistolis eius ostenditur, ut disciplinā singulorum susciperent, ipsiq; dictata exercentibus darent. Legionibus stipendium in perpetuum duplicauit. Frumentum quoties copia esset, etiam sine modo, mensuraq; præbuit. Ac singula interdum mancipia & prædia uiritim dedit.

De affinitate cum Pompeio reuocata, et alijs gestis eius.

AD retinendam autem Pompeij necessitudinem ac uoluntatem, Octauiam sororis suæ neptem, quæ C. Marcello nupta erat, conditione ei detulit, sibiq; filiam eius in matrimonium petijt. Fausto Syllæ destinatam. Omnibus uero circa eum, atq; etiam pte magna senatus, gratuito, aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoq; ordinum genere, uel inuitatos, uel spōte ad se commeātes uberrimo congiario prosequebatur. Libertos insuper, seruulosq; cuiusq;, prout domino, patronó ue gratus quis esset. tum reorum, aut obæratorū, aut prodigæ iuuentutis subsidium unicum, ac prōptissimum erat, nisi quos grauior criminum, uel inopiæ luxuriæ ue uis urgeret, q̄ ut subueniri posset à se. His planè palàm bello ciuili opus esse dicebat.

De amicitia regū & prouinciarum allata p eū. et decreto senatus contra eū facto pp suspicionem gesto℞. eius.

NEc minore studio reges, atq; prouincias per terrarum orbem alliciebat, alijs captiuorum milia dono offerens, alijs citra senatus, populiq; autoritatem, quo uellent, & quoties uellent, auxilia summittens, superq; Italiæ, Galliarumq;, & Hispaniarum, Asiæ quoq;, & Græciæ potentissimas urbes, præcipuis opibus exornans, donec attonitis iam omnibus, & quorsum illa tenderent reputantibus, M. Claudius Marcellus consul edicto præfatus, de summa se rep. acturum, retulit ad senatum, ut ei succederetur ante tempus, quoniam bello confecto pax esset, ac dimitti deberet uictor exercitus, & ne absentis ratio comitijs haberetur, q̃done plebiscito Põpeius postea abrogasset. Acciderat aũt, ut is legem de iure magistratuum ferens, eo capite, quo à petitione honorum absentes summouebat, ne Cæsarem quidem exciperet per obliuionem. Ac mox lege iam in æs incisa, & in ærarium condita corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus prouincias Cæsari, & priuilegium eripere, retulit etiam, ut colonis, quos rogatione Vatinia nouum comum deduxisset ciuitas adimeretur, quod per ambitionem, & ultra præscriptum data esset.

De prouisione Cæsaris contra dec. etũ senatus.

COmmotus his Cæsar, ac iudicans, quod sæpe ex eo auditum ferunt, difficilius se principẽ ciuitatis à primo ordine in secundum, q̃ ex secũdo in nouissimum detrudi, summa ope restitit, partim p intercessores tribunos, partim per Seruium Sulpitium alterum consulem. In sequenti quoq; anno. C. Marcello, q fratri patrueli suo Marco, in cõsulatu successerat eadem

tempestate collegam eius Æmilium Paulum, Caiumq; Curionem uiolentissimum tribunorum, ingenti mercede defensores parauit. Sed cum obstinatius omnia agi uideret, & designatos etiam consules è parte diuersa, senatũ litteris deprecatus est, ne sibi beneficium populi adimeretur, aut ut cæteri quoq; imperatores ab exercitibus discederent, confisus, ut putant, facilius se simulatq; libuisset ueteranos conuocaturum, q̃ Pompeium nouos milites. Cum aduersarijs autem pepigit, ut dimissis octo legionibus, transalpinaq; Gallia, duæ sibi legiones, & Cisalpina prouincia, uel etiam una legio cum illyrico concederetur, quoad consul fieret.

De causis ciuilium bellorum Cæsaris.

VErum neq; senatu interueniente, & aduersarijs negantibus, ullam se de rep. facturos pactionẽ, transiit in citeriorem galliam. Conuẽtibusq; peractis Rauennæ substitit, bello uindicaturus, siquid de tribunis plebis intercedentibus pro se grauius à senatu constitutum esset. Et prætextum quidem illi ciuilium armorum hoc fuit. Causas autem alias fuisse opinantur, Cn. Pompeius ita dictitabat, quod neq; opera ꝯsumare, quæ instituerat, neq; populi expectationem, quam de aduentu suo fecerat, priuatis opibus explere posset, turbare omnia, ac permiscere noluisse. Alij timuisse dicunt, ne eorum, quæ primo consulatu aduersus auspicia, legesq;, et intercessiões gessisset, rationem reddere cogeretur. Quũ M. Cato identidem, nec sine iureiurando denunciaret, delaturum se nomen eius, simulac exercitum dimisisset. Cumq; uulgo fore prædicarent, ut si priuatus redisset

Milonis exẽplo circumpositis armatis cãm apud iudices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, pharsalica acie cæsos profligatosq; aduersarios prospiciẽtẽ, hæc eũ ad uerbũ dixisse referẽs, hoc uoluerunt, tantis rebus gestis. C. Cæsar ꝯdẽnatus essem nisi ab exercitu auxiliũ petijssem. Quidã putant, captũ imperij ꝯsuetudine, pensitatisq; suis & inimicoꝝ uiribus, usum occasione rapiendæ dominationis, quã ætate prima ꝯcupisset. Quod existimasse uidebatur & Cicero scribẽs de officijs. iij. libro, semper Cæsarẽ in ore habuisse eos in phœnissis, εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρῆ, τυραννίδος πέρι κάλλιστον ἀδικεῖν τ᾽ἄλλα δὲ εὐσεβεῖν χρέων Euripidis uersus, quos sic ipse conuertit. Nam si uiolãdum est ius, imperij gratia uiolandum est, alijs rebus pietatẽ colas.

De progressu eius à Rauẽna ad Rubiconem.

CVm ergo sublatam tribunoꝝ intercessionem ipsosq; urbe cessisse nunciatum est, præmissis confestim clàm cohortibus, ne qua suspicio oriretur, & spectaculo publico per dissimulationẽ interfuit, & formã, quà ludum gladiatoꝝ erat ædificaturus cõsiderauit, & ex ꝯsuetudine ꝯuiuio se frequenti dedit. Dẽinde post solis occasum, mulis è proximo pistrino ad uehiculũ iunctis occultissimũ iter modico comitatu ingressus est. Et quũ luminibus extinctis decessisset uia, diu errabundus, tandẽ ad lucem duce reperto per angustissimos tramites pedibus euasit. Cõsecutusq; cohortes ad rubiconẽ flumẽ, q̃ prouinciæ eius finis erat, paulũ ꝯstitit. Ac reputans q̃tũ moliretur, conuersus ad proximos, &

etiam nunc inquit regredi possumus, quod si ponticulũ transierimus, omnia armis agenda erunt.

De ostento facto apud rubiconem Cæsari dubitãti.

CVnctanti ostentum talé factũ est. Quidam eximia magnitudine & forma in proximo sedés, repente apparuit harundine canens. Ad quẽ audiendum quum præter pastores, plurimi etiã ex stationibus milites concurrissent, interq; eos, & æneatores, rapta ab uno tuba prosiluit ad flumen, et ingenti spiritu classicum exorsus, pertendit ad alteram ripam. Tũc Cæsar eatur, inquit, quo deorum ostenta & inimicorũ iniquitas uocat. Iacta est alea.

De transitu rubiconis & eius cõcione.

ATq; ita traiecto exercitu, adhibitis trib. pl. qui pulsi superuenerant, pro ↄcione fidẽ militum flens, ac ueste à pectore discissa inuocauit. Existimatur ẽt equestres cẽsus pollicitus singulis, q̃d accidit opiniõe falsa. Nã cũ in alloquẽdo exhortandoq; sæpius digitum leuæ manus ostentans affirmaret se ad satisfaciẽdum omnibus, per quos dignitatẽ suã defensurus esset, annullũ quoq; æquo animo detracturũ sibi, extrema cõcio, cui facilius erat uidere concionantem q̃ audire, pro dicto accepit, quod uisu suspicabatur, promissumq; ius annulorũ cum millibus quadringenis fama distulit.

De aduentu eius ad urbem, & alijs gestis eius.

ORdo & summa rerum, quas deinceps gessit, sic se habent. Picenum, Vmbriam, Hetruriam occu-

pauit, & L. Donitio, qui per tumultum successor ei nominatus, Corfiniū præsidio tenebat, in deditionem redacto, atq; dimisso secundū superum mare Brundusiū tetendit, quo cōsules Pompeiusq; confugerant, q̄primum transfretaturi, hos frustra per oēs moras exitu prohibere conatus, Romam iter cōuertit. Apellatisq; de rep. patribus ualidissimas Pompeij copias, quæ sub tribus legatis. M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erant, inuasit, professus ante, inter suos ire se ad exercitum sine duce, & inde reuersurū ad ducem sine exercitu. Et quāq̄ obsidione Massiliæ, quæ sibi in itinere portas clauserat, summaq; frumentariæ rei penuria retardāte, breui tamen omnia subegit.

De uictoria eius cōtra Pompeium, Ptolemæum, & quosdam alios.

HInc urbe repetita Macedoniā transgressus, Pōpeium per quatuor penè menses maximis obsessum operibus ad extremum pharsalico prælio fudit, & fugientem Alexandriā persecutus, ut occisum deprehendit cū Ptolemæo rege, à quo sibi quoq; insidias tendi uidebat. bellū sanè difficillimum gessit, neq; loco, neq; tpe æquo, sed hyeme anni, & intra mœnia copiosissimi, ac solertissimi hostis inops ipse rerum oīum, atq; imparatus. Regnū Ægypti uictor Cleopatræ, fratriq; eius minori permisit, ueritus prouinciam facere, ne q̄nq; uiolentiorem præsidem nacta nouarum rerū materia esset. Ab Alexandria in Syriā, & inde pontum trāsiit urgentibus de Pharnace nuncijs, quem Mithridatis magni filiū, ac tunc occasione tempoꝝ bellantem iamq;

multiplici successu praeferocem intra quintũ quã affuerat diẽ, quatuor qbus in ɔspectum uenit horis, una profligauit acie, crebro cõmemorans Põpeij fœlicitatẽ, cui praecipua militiae laus de tam imbelli genere hostiũ cõtigisset. Dehinc Scipionẽ ac Iubam reliquias partium in Africa refouentes, deuicit, Põpeij liberos in Hispania.

De cladibus eius, & legatorum suorum.

Omnibus ciuilibus bellis nullã cladem nisi per legatos suos passus est, quorum C. Curio in Africa perijt. C. Antonius in Illyrico i aduersariorũ deuenit ptãtem. P. Dolabella classem in eodem illyrico. Cn. Domitius, Caluinus, in ponto exercitũ amiserunt. Ipse prosperrime semper, ac ne ancipiti quidem unquã fortuna praeterq̃ bis, dimicauit. Semel ad Dyrrachium, ubi pulsus, non instante Pompeio, negauit eum uincere scire. Iterum in Hispania ultimo praelio cum desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitauit.

De triumphis eiusdem.

Confectis bellis qnquies triũphauit, post deuictum Scipionẽ quater eodem mense, sed interiectis diebus, & rursus semel post superatos Põpeij liberos. Primũ & excellentissimũ triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinũ, deinde ponticum, huic proximũ Africanum, nouissimũ hispaniensem, diuerso queq; apparatu, & instrumento. Gallici triũphi die uelabrum praeteruehens penè curru excussus axe defracto. Ascenditq; capitolium ad lumina quadraginta, elephantis dextra, atq; sinistra lychnucos gestantibus.

Pontico triumpho inter pompæ fercula tri um uerborũ prætulit titulum, ueni, uidi, uici, non acta belli significã tem sicut cæteris, sed celeriter confecti notam.

De p̃mijs ueteranis, et liberalitate populo p eũ exhibitis.

VEteranis legionibus prædæ noie in pedites singulos super bina sestertia, quæ initio ciuilis tumultus numerauerat, in eqtes uicena quaterna uilia nũmum dedit. Assignauit & agros, sed nõ cõtinuos, ne qs possessor expelleretur. Populo præter frumenti denos modios, ac totidẽ olei libras, trecenos quoq; nũmos, quos pollicitus olim erat uiritim diuisit, & hoc amplius centenos pro mora. Annuã etiã habitationem Romæ, usq; ad bina uilia nummũ in Italia non ultrã qngenos sestertios remisit. Adiecit epulum ac uisceratio nem, & post Hispaniẽsem uictoriam duo prandia. Nã quum prius parce, neq; pro liberalitate sua præbitum iudicaret, qnto post die aliud largissimum præbuit.

De uarijs spectaculis per eum æditis.

AEdidit spectacula uarij generis, munus gladiatorium. Ludos et regionatim urbe tota, & qui dein per omnium linguarum hystriones. Item circenses, athletas, naumachiã. Munere in foro depugnauit Furius Leptinius stirpe prætoria, & A. Calpenus senator quõdã actorq; causarum. Pyrrhicam saltauerunt Asiæ, Bythiniæq; principum liberi Ludis Decius Laberius eques Ro. mimũ suum egit, donatusq; est qngentis sestertijs, & annulo aureo. Sessum in quatuordecim scæna per orchestram transiit, circensibus spatio circi ab

utraq; parte producto, & in gyrũ Euripo addito. Quadrigas bigasq́; & equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes. Troiam lusit turma duplex maiorum, minorumq́; puerorum. Venationes editæ per dies q̃nq;, ac nouissime pugna diuisa in duas acies quinquagenis pedibus, elephantis uicenis, tricenis equitibus hinc & inde cõmissis. Nã quo laxius dimicaretur sublatæ metæ, inq; earum locum bina castra ex aduerso ꝯstituta erant. Athletæ, stadio ad tẽps extructo in regione martij cãpi, certauerunt per triduũ, & nauali prælio in minore codeta defosso lacu, biremes, ac triremes, quadriremesq́; tyriæ, & ægyptiæ classis magno pugnatoꝝ numero conflixerunt. Ad quæ omnia spectacula tm̃ undiq; confluxit hominum, ut pleriq; aduenæ, aut inter uicos, aut inter uias tabernaculis positis manerẽt, ac sæpe præ turba elisi, exanimatiq; sint plurimi, et in his duo senatores.

De ordinatione anni, & fastorum dierum.

Conuersus hinc ad ordinandum reipu. statum fastos correxit iampridem uitio pontificum per intercalãdi licentiã adeo turbatos, ut neq; messium feriæ æstati, neq; uindemiarum autumno competerent. Annumq́; ad cursum solis accõmodauit, ut trecentorum sexagintaquinq; dierũ esset, & intercalario mense sublato, unus dies quarto quoq; anno intercalaretur. Quo aũt magis in posterum ex Kalen. Ianuarijs nobis temporum ratio congrueret, inter Nouembrem ac Decembrẽ mẽsem interiecit duos alios, fuitq́; is annus quo hæc constituebantur. xv. mensium cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat.

De senatus, & officiorum supplemento, & ordinatione.

SEnatum suppleuit, patricios elegit. Prætorum ædilium, quæstorum, minorum etiã magistratuũ numerum ampliauit, notatos opere censorio, aut sæuitia iudicum de ambitu condemnatos restituit. Comitia cum populo partitus est, ut exceptis cõsulatus cõpetitoribus de cætero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus uellet pronunciarẽtur, pro parte altera, quos ipse dedisset, & edebat per libellos cuiq; tribui missos scripto breui. Cæsar dictator illi tribui, cõmendo uobis illum & illum, ut uestro suffragio suã dignitatẽ teneant. Admisit ad honores & proscriptorum liberos. Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis ac senatorij. Tribunos ærarios, quod erat tertium sustulit. Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed uicatim per dominos insularum egit, atq; ex uiginti trecentisq; milibus accipientiũ frumentum ẽ publico, ad centum quinquaginta retraxit. Ac ne qui noui cœtus recensionis causa moueri quandoq; possent, instituit quotannis in demortuorũ locum ex his, qui recensiti non essent subsortitio à prætore fieret. Octoginta autem ciuium milibus in transmarinas colonias distributis, ut exhaustæ quoq; urbis frequentia suppeteret.

De sanctionibus per eum æditis.

SAnxit, ne quis ciuis maior annis uiginti, minor ue decem, qui sacramento non teneretur plus triẽnio cõtinuo italia abesset, ne quis senatoris filius nisi cõtubernalis, aut comes magistratus, peregre proficĩsceret

tur, ne ue hi, qui pecuariā facerēt minus tertia parte pu berū ingenuorum inter pastores haberent, omnesq; medicinam Romæ professos, & liberalium artium doctores, quo libentius, & ipsi urbem incolerent, & cæteri appeterent, ciuitate donauit. De pecunijs mutuis, disiecta nouarum tabularum expectatione, quæ crebro mouebatur, decreuit tandem, ut debitores creditoribus satisfacerent, per æstimatiōem possessionum quāti quasq; ante ciuile bellum comparassent, deducta summa æris alieni, siquid usuræ nomine numeratum, aut præscriptum fuisset, qua conditione quarta pars ferè crediti deperibat. Cuncta collegia præter antiquitus constituta detraxit, pœnas facinorum auxit, & quum locupletes eò facilius scelere se obligarent, quod integris patrimonijs exularent, parricidas, ut Cicero scribit, bonis omnibus, reliquos dimidia parte mulctauit.

De labore eius in iure dicendo, et legibus per eū æditis.

IVs laboriosissime, ac seuerissime dixit, repetundarum conuictos, etiam ordine senatorio mouit. Diremit nuptias prætorij uiri, qui digressam à marito post biduum statim duxerat, quāuis sine probri suspitione, peregrinarum mercium portoria instituit. Lecticarum usum, item conchyliatæ uestis & margaritarū, nisi certis personis et ætatibus, perq; certos dies ademit. Legem præcipue sumptuariam exercuit, dispositis circa macellum custodibus, qui obsonia contra uetitum retinerent, portarentq; ad se, submissis nonnunq̄ lictoribus atq; militibus, qui si qua custodes fefellissent, iam apposita triclinio auferrent..

+ peregrinarum mercium portoria

De festinatiōe eius in ornāda urbe, et impio ampliādo.

NAm de ornanda, instruendaq; urbe, item de tuendo. ampliandoq; imperio plura, ac maiora indies destinabat. In primis Martis tēplū q̄tū nusq̄ esset extruere, repleto & complanato lacu, in quo naumachiæ spectaculum ædiderat, theatrumq; summæ magnitudinis tarpeio monti accubans. Ius ciuile ad certum modum redigere, atq; ex immensa, diffusaq; legum copia, optima quæq;, & necessaria in paucissimos conferre libros. Bibliothecas græcas & latinas, quas maximas posset publicare, data Marco Varroni cura comparandarum, ac digerendarum. Siccare pontinas paludes, emittere fucinum lacum, uiam munire, à mari sup apēnini dorsum ad Tyberim usq;, perfodere isthmum, dacos, qui se in pontum & thraciam effuderant, coercere, mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem, nec nisi ante expertus aggredi prælio. Talia agentem, atq; meditantem mors præuenit, de qua prius q̄ dicam, ea, quæ ad formam, & habitum, & cultum, & mores, nec minus quæ ad ciuilia, & bellica eius studia pertineant, non alienum erit summatim exponere.

De statura & cultu corporis eius.

FVisse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniore, nigris uegetisq; oculis, ualitudine prospera, nisi quod tempore extremo repente animo linqui, atq; etiam per somnum exterreri solebat. Comitiali quoque morbo bis inter res gerendas correptus est. Circa corporis curam morosior, ut

non solum tonderetur diligenter, ac raderetur, sed uelleretur etiam, ut quidam exprobrauerunt, Caluitij uero deformitatem iniquissime ferre, obtrectatorum saepe iocis obnoxiam expertus, ideoq; & deficientem capillū reuocare à uertice assueuerat, et ex omnibus decretis sibi à senatu, populoq; honoribus non aliud aut recepit, aut usurpauit libentius, q̄ ius laureae coronae perpetuo gestandae. Etiam cultu notabilem ferunt. Vsum enim latoclauo ad manus fimbriato, nec ut unq̄ aliter q̄ super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura, unde emanasse Syllae dictum, optimates saepius admonentis, ut male praecinctum puerum cauerent.

De habitatione eius & structura uillarum eius.

HAbitauit prio in Suburra modicis aedibus. post autem pontificatum maximum in sacra uia domo pub. Mundiciarum, lautitiarumq; studiosissimum multi prodiderunt. Villam in nemorensi à fundamentis inchoatam, magnoq; sumptu absolutam, quia nō tota ad animum ei responderat, totam diruisse, quanquam tenuem adhuc & obaeratum, in expeditionibus tessellata, & sectilia pauimenta circuntulisse.

De cupiditate gemmarum margaritarū, & signorum operis antiqui eius.

BRitanniam petisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem interdū sua manu exegisse pondus. Gēmas, toreumata, signa, tabulas opis antiqui semper animosissime comparasse, seruitia recentiora, politioraq; immēso precio, & cuius ēt ip

sum puderet, sic, ut rationibus uetaret inferri.

De conuiuijs, & domestica disciplina suorum.

CONuiuatum assidue per prouincias duobus triclinijs. Vno quo sagati palliati ue, altero quo togati cum illustrioribus prouinciarum discũberent. Domesticam disciplinam in paruis ac maioribus rebus diligenter adeo, seuereq; rexit, ut pistorẽ alium q̃ sibi panem conuiuijs subijcientem compedibus uinxerit. Libertum gratissimum ob adulteratam equitis Ro. *uxorem, q̃uis nullo querente capitali pena affecerit.*

De pudicitia eius prostrata apud Nicomedẽ *regẽ.*

PVdicitiæ eius famam nihil quidem præter Nicomedis *contubernium læsit.* Graui *tñ & perenni opprobrio, & ad omnium conuicia exposito.* Omitto Calui Licinij *notissimos uersus, bithynia quicq̃d & pædicator* Cæsaris *unq̃ habuit.* Præterea *actiões* Dolabellæ, *&* Curionis *patris, in quibus eũ* Dolabella *pellicem reginæ, sponsam interiorem regiæ lecticæ, at* Curio *stabulum* Nicomedis, *& bithynicum fornicem dicunt.* Missa *etiã facio edicta* Bibuli, *quibus proscripsit collegam suum* Bithynicam *reginam, eiq; antea regem fuisse cordi, nunc esse regnum.* Quo *tempore, ut* M. Brutus *refert.* Octauius *etiam quidam ualitudine mentis liberius dicax conuentu maximo, quum* Põpeiũ *regem appellasset, ipsum reginam salutauit.* Sed C. Memmius *etiam ad ciathum & uinum* Nicomedi *stetisse obiecit cũ reliqs exoletis pleno ꝯuiuio, accubantibus nonnullis urbicis negociatoribus, quorum refert nomina.* Cicero

uero nõ

ici ne-
atores

uero nõ contentus in quibusdam epistolis scripsisse à satellitibus eum in cubiculum regium eductum, in aureo lecto, ueste purpurea decubuisse, floremq; ætatis à Venere orti in Bithynia ꝯtaminatum, quõdã ẽt in senatu defendenti enixe causam filiæ Nicomedis, beneficiaq; regis in se ꝯmemoranti, remoue, inqt, isthæc oro te, qñ notũ ẽ, qd ille tibi, & qd illi tu dederis. Gallico deniq; triũpho milites eius inter cætera carmina, qualia currũ prosequẽtes iocalariter canunt, ẽt uulgatissimum illud pronũciauerunt. Gallos Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem, ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

De luxuria & libdine eiusdem.

PRonum & sumptuosum in libidines fuisse constans opinio est, plurimasq;, & illustres fœminas corrupisse, in quibus Posthumiã Serui Sulpitij, Loliam A. Gabini, Tertullam M. Crassi, ẽt Cn. Põpeij Muriam. Nam certe Põpeio, & à Curionibus patre & filio, & à multis exprobratum est, quod cuius cã post tres liberos exegisset uxorẽ, & quem gemens Aegistum appellare ꝯsuesset, eius postea filiam potentiæ cupiditate in matrimoniũ recæpisset. Sed ante alias dilexit M. Bruti matrem Seruiliam, cui & proximo suo ꝯsulatu sexagies sestertium margaritam mercatus est, & bello ciuili super alias donationes amplissima prædia ex auctiõibus hastæ minimo addixit. Quum qdem plerisq; uilitatem mirantibus, facetissime Cicero, quo melius inquit emptũ sciatis. Tertia deducta est. Existimabatur.n. Seruiliam etiam filiam suam Tertiam Cæsari conciliare.

De luxuria eius in prouinciales matronas.

NE prouincialibus quidem matrimonijs abstinuisse, uel hoc disticho apparet, iactato æque à militibus per gallicum triumphum.

Vrbani seruate uxores, mœchum caluum adducimus.
Aurum in Gallia effutuisti, hic sumpsisti mutuum.

De luxuria eius in uarias reginas.

DIlexit & reginas, Inter quas Eurien Mauram Bogudis uxorē, cui maritoq; eius plurima & immensa tribuit, ut Naso scripsit, sed maxime Cleopatram, cum qua & conuiuia in primam lucem sæpe protraxit, & eadem naue talamegō penè Aethiopia tenus Aegyptum penetrasset, nisi exercitus sequi recusasset. Quam denique accitam in urbem, non nisi maximis honoribus, premijsq; auctam remisit, filiumq; natum appellare nomine suo passus est. Quem quidem nō nulli græcorum, similem quoq; Cæsari & forma & incessu tradiderunt M. Antonius agnitum etiam ab eo senatui affirmauit, quæ scire C Marcium, & .C. Oppium reliquosq; Cæsaris amicos, quorum C. Oppius quasi planè defensione, ac patrocinio res egeret, librum ædidit non esse Cæsaris filium, quem Cleopatra dicant. Helius Cinna tribunus pleb, plerisq; confessus est, habuisse se scriptam, paratamq; legem, quam Cæsar ferre iussisset, quum ipse abesset uti uxores liberorum quærendorum causa, quas, & quot ducere uellent, liceret. Atq; ne cui dubiū omnino sit, & impudicitiæ eum, & adulteriorum flagrasse infamia, Curio pater, quadam eum

oratione omnium mulierum uirum, & omnium uiro-rum mulierem appellat.

De parsimonia eius in cibo & potu.

VIni parcissimum, ne inimici quidem negauerunt. Verbum M. Catonis est, unum ex omnibus Cæsarem ad euertendam remp. sobrium accessisse. Nam circa uictum C. Oppius adeo indifferentem docet, ut quondam ab hospite conditum oleum pro uiridi appositum, aspernantibus cæteris, solum etiam largius dicat appetisse, ne hospitem, aut negligentiæ, aut rusticitatis uideretur arguere.

De rapacitate eius.

ABstinentiam neq; in imperijs, neq; in magistratibus præstitit. Vt enim quidam monumentis suis testati sunt, in Hispania à proconsule, & à Phocijs pecunias accæpit, emendicatas in auxiliũ æris alieni, & lusitanorum quædam oppida, quanq̃ nec imperata detrectarent, & aduenienti portas patefacerent, diripuit hostiliter. In Gallia fana, templaq; deum donis referta expilauit, urbes diruit sæpius ob prædã, q̃ ob delictum. Vnde factum, ut auro abundaret, ternisq; milibus nummum in libras promercale per Italiã, prouinciasq; diuideret. In primo ↄsulatu tria milia põdo auri furatus è capitolio, tantundem inaurati æris reposuit. Societates, ac regna p̃cio dedit, ut qui uni Ptolemæo prope sex milia talẽtorũ suo Põpeijq; noĩe abstulerit, postea uero euidentissimis rapinis, ac sacrilegijs, & onera bellorũ ciuiliũ, & triũphorũ, ac munerum sustinuit impendia.

De eius eloquētia & arte oratoria.

Eloquentia militari quare, aut æquauit pstātissimorum gloriam, aut excessit, post accusationē Dolabellæ, haud dubiæ principibus patrōis annūeratus ē. Certe Ci. ad Brutū oratores enumerās, negat se uidere, cui Cæsar debeat cedere, aitq́; eū elegantē splēdidam quoq́, ac ēt magnificam, ac generosam quodāmodo rationem dicendi tenere. Et ad Cornelium nepotem de eodem ita scripsit. Quid? oratorum, quem huic ante pones eorum, qui nihil aliud egerint? Quis sententijs, aut acutior, aut crebrior? quis uerbis aut ornatior, aut elegantior? Genus eloquentiæ duntaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus uidetur, cuius etiam ex oratione, quæ inscribitur, pro sardis, ad uerbum nonnulla transtulit in diuinationem suam. Pronunciasse autem dicitur uoce acuta, ardenti motu, gestuq́; non sine uenustate. Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quædam fertur pro Quin. Metello, quam non immerito Augustus existimat magis ab actuarijs exceptam, male subsequentibus uerba dicentis, q̄ ab ipso æditam. Nam in quibusdam exemplaribus inuenio ne inscriptam quidē pro Metello, sed cum Metello, quū ex persona Cæsaris sermo sit, Metellum, seq́; aduersus communium obtrectatorum criminatiōes purgantis. Apud milites quoq́; in hispania idem Augustus uix ipsius putat, quæ tamen duplex fertur, una quasi priore habita prælio, altera posteriore, quo Asinius Pollio, ne tempus quidem concionandi habuisse eum dicit, subita hostium incursione.

De libris, commentarijs, & epistolis p eum æditis.

Reliquit & rerum suarum commentarios Gallici ci uilisq; belli Pompeiani. Nam alexandrini, africiq;, & hispaniensis incertus auctor est. Alij.n. Oppiū putant, alij Hirciū, q ēt gallici belli nouissimū, imperfectūq; librū suppleuerit. De cōmentarijs Cæsaris Cicero in eodē libro sic refert. Cōmentarios scripsit ualde qdē probādos. Nudi sunt recti & uenusti. oī ornatu orationis tanq̄ ueste detracta, sed dū uoluit alios habere, parata, unde sumerent, qui uellent scribere historiam, ineptis gratū fortasse fecit, q illa uolūt calamistris inurere, sanos qdem homines à scribendo deterruit, nihil est enim in historia illustri pura breuitate dulcius. De eisdē commentarijs Hircius ita p̄dicat. Adeo probantur oīum iudicio, ut prærepta non præbita facultas scriptoribus uideatur. Cuius tñ rei maior nostra, q̄ reliquorum est admiratio. Cæteri.n. q̄ bene, atq; emendate, nos ēt q̄ facile atq; celeriter eos perscripserit, scimus. Pollio Asinius parum diligenter, parūq; integra ueritate compositos putat. Quum Cæsar pleraq;, & quæ per alios erant gesta temere crediderit, & quæ per se, uel consulto, uel ēt memoria lapsus perperam ædiderit. Existimatq; rescripturum & correcturum fuisse. Reliqt & de analogia duos libros, & anticatones totidem, ac præterea poema, qd̄ inscribitur, iter. Quorum librorum primos in trāsitu alpium, quum ex citeriore Gallia, conuentibus pactis, ad exercitum rediret, sequentes sub tempus Mundensis prælij fecit, nouissimum, dum ab urbe in Hispaniam ulteriorem quarto & uigesimo die puenit. Epistolæ quoq; eius ad senatum extant, quas primum uidetur ad paginas, et formam memorialis libelli conuertisse, quum antea con

sules & duces nõ nisi transuersa charta mitterent scri/ptas. Extant & ad Ciceronem, item ad familiares do/mesticis de rebus, in quibus si qua occultius perferenda erant, per notas scripsit. i. sic structo litterarum ordine, ut nullum uerbum effici posset, quæ siquis inuestigare, & persequi uellet, quartam elemẽtorum litteram, idest d pro a, & perinde reliquas commutet. Feruntur à puero, & ab adolescentulo quædam scripta, ut laudes Herculis, tragœdia Oedipi, item dicta collectanea, quos oẽs libellos uetuit Augustus publicari in epistola, quã breuem admodum, ac simplicem ad Pompeium Macrum, cui ordinandas Bibliothecas delegauerat, misit.

De peritia, & labore eius in armis.

ARmorũ & equitãdi peritissimus, laboris ultra fidem patiens erat. In agmine nõnunq̃ equo, sæpius pedibus anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset. Lõgissimas uias icredibili celeritate ꝯfecit, expeditus meritoria rheda cẽtena passuũ milia in singulos dies, si flumina morarẽtur nãdo traijciẽs, uel innixus inflatis utribus, ut sæpe nuncios de se præuenerit.

De cautela, & audacia eius in expeditionibus.

IN obeundis expeditionibus dubium cautior, an audacior. Exercitum neq; per insidiosa itinera duxit unq̃, nisi perspeculatus locorũ situs, neq; in Britãniam trãsuexit, nisi ante ꝑ se portus, & nauigationẽ, & accessum ad insulã explorasset. At idem obsessione castrorũ in Germania nunciata, per stationes hostiũ gallico habitu penetrauit ad suos. A Brundusio Dyrrachiũ

inter oppositas classes hyeme trãsmisit. Cessantibusq; copijs, quas subsequi iusserat, quũ ad accersendas frustra sæpe misisset, nouissime ipse clàm noctu paruulum nauigium solus, obuoluto capite, conscendit, neq; aut quis esset ante detexit, aut gubernatorẽ cedere aduersæ tempestati passus est, q̃ penè obrutus fluctibus.

De despectu prodigiorum eidem occurrentium.

NE religione qdem ulla, à quoq̃ incœpto absterritus unq̃ uel retardatus est. Quũ imolanti aufugisset hostia, profectionẽ aduersus Scipionẽ & Iubã nõ distulit. Prolapsus ẽt in egressu nauis uerso ad melius omine, teneo te inqt Africa. Ad eludendas autẽ uaticinationes, quibus fœlix & inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, despectissimũ quendã ex Corneliorũ genere, cui ad opprobrium uitæ Salutioni cognomen erat, secum in castris habuit.

De præliorum assumptione locis & temporibus inopinatis etiam apud suos.

PRælia non tm̃ destinato, sed ex occasione sumebat, ac sæpe ab itinere statim interdum spurcissimis tẽpestatibus, quũ minime qs moturum putaret, nec nisi tpe extremo ad dimicandũ cunctatior factus est, quo sæpius uicisset, hoc minus experiẽdos casus opinans, nihilq; se tm̃ acquisiturũ uictoria, q̃tũ auferre calamitas posset. Nullum unq̃ hostẽ fudit, quem nõ castris quoq; exueret. Ita nullũ spaciũ perterritis dabat. Ancipiti ꝑlio equos dimittebat, & in primis suũ, quo maior ꝑmanẽdi necessitas imponeretur, auxilio fugæ erepto.

De equo eius insigni cũ pedibus propè humanis.

VTebatur aũt equo insigni pedibus propè hũanis, & in modũ digitorũ ungulis scissis, quem natum apud se, quũ aruspices imperium orbis terræ significare dño pronunciassent, magna cura aluit, nec patientẽ sessoris alterius primus ascendit, cuius etiã instar pro æde Veneris genitricis postea dedicauit.

De uirtute eius in aciẽ inclinata reparanda.

INclinatam aciẽ solus sæpe restituit, obsistens fugiẽtibus, retinensq; singulos, & contortis faucibus cõuertens in hostem, & qdem adeo plerunq; trepidos, ut aquilifero moráti se cuspide sit cõminatus. Alius in manu detinentis reliquerit signum.

De constantia & seueritate eius contra Cassium.

NOn minora illa ꝯstantiæ eius, imo maiora ẽt indicia fuerũt. Post aciẽ pharsalicam, quũ pmissis in Asiá copijs p angustias Hellespõti uictor nauicula traijceret. L. Cassiũ pũs aduersæ cũ decem rostratis nauibus obuium sibi neq; refugit, & cõminus tendens ultro ad deditionẽ hortatus, supplicẽ ad se recæpit.

De mira euasione eius nando.

ALexãdriæ circa oppugnationẽ pontis, eruptiõe hostiũ subita cõpulsus, in scapham pluribus eodem præcipitantibus cũ desilisset, in mare, nando per ducentos passus euasit ad proximã nauẽ eleuata leua, ne libelli quos tenebat, madefierent, paludamentũ

mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis.

De probatione & disciplina eius in milites.

Militem neq; à maioribus, neq; à fortuna probabat, sed tm̄ à uiribus, tractabatq; pari seueritate, atq; indulgētia. Nō. n. ubiq; ac semper, sed quū hostis in proximo esset coercebat, tum maxime exactor grauissimus disciplinæ, ut neq; itineris, neq; prælij tp̄s denunciaret, sed paratum et intentū momētis oibus, quo uellet subito educeret. Quod etiā sine cā plerūq; faciebat, præcipue pluuijs & festis diebus. Ac subinde se obseruādū admonēs repēte interdiu uel noctu subtrahebat, augebatq; iter, ut serius subsequētes defatigaret.

De eodem.

Fama uero hostilium copiarum perterritos non negando, minuēdó ue, sed insup amplificando emētiendoq; confirmabat. Itaq; quū expectatio aduentus Iubæ terribilis esset, conuocatis ad concionem militibus, scitote inquit, paucissimis his diebus regem affuturum cum legionibus equitum. xxx. leuis armaturæ. c. milibus, elephantisq;. ccc. proinde desinant qdam quærere ultra, aut opinari, mihiq;, q compertum habeo, credant, aut quidem uetustissima naue impositos quocūq; uento in quascunq; terras iubeo auehi.

De coertione & cultu militum eius.

Delicta neq; obseruabat oia, neq; pro modo exequebatur, sed desertoꝝ ac seditiosoꝝ, & inquisitor, & punitor acerrimus cōniuebat in cæteris, ac nonnunq̄ post magnā pugnā, atq; uictoriam, re-

misso officiorum munere, licentiam omnem passim lasciuiendi permittebat, iactare solitus, milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse, nec milites suos pro concione, sed blandiori nomine cōmilitones appellabat, habebatq; tam cultos, ut argento & auro politis armis ornaret, simul & ad speciem, et quo tenaciores eorum in prælio essent, metu damni. Diligebat quoq; usq; adeo, ut audita clade Titúriana, barbam capillumq; summiserit. Nec ante dempserit, q̄ uindicasset. Quibus rebus et deuotissimos sibi, & fortissimos reddidit.

De amore & fidelitate militum in eum.

INgresso ciuile bellum centuriones cuiusq; legionis singulos equites è uiatico suo obtulerunt, uniuersi milites gratuitam, et sine frumento stipēdioq; operam, quum tenuiorum tutelam locupletiores in se contulissent, neq; in tam diuturno spacio quisq̄ omnino descíuit, plerìq; capti concessam sibi sub ↄditione uitam, si militare aduersus eum uellent, recusarunt. Famem & cæteras necessitates, non quum obsiderentur modo, sed si alios ipsi obsiderent tantopere tolerabant, ut Dyrrachina munitiōe Pompeius, uiso genere panis ex herba, quo sustinebantur, cum feris sibi rem esse dixerit, amoueriq; ocius, nec cuiq̄ ostendi iusserit, ne patientia & pertinacia hostis, animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicauerint, testimonio est, q aduerso semel apud Dyrrachium prælio, pœnam in se ultro deposcerent, ut consolandos eos magis imperator, q̄ puniendos habuerit. Cæteris prælijs innumeras aduersariorum copias multis partibus ipsi pauciores facile superauerunt. Denique

una sexta legionis cohors præposita castello, quatuor Põpeij legiones per aliquot horas sustinuit, penè omnis cõfixa, multitudine hostilium sagittarum, quarum.c.ac xxx.milia intra uallum reperta sunt. Nec mirum, si qs singulorum facta respiciat, uel Cassii Sceuæ centuriõis, uel C.Acilij militis, ne de pluribus referam. Sceua excusso oculo, transfixis fœmore & humero.c. &.xx. ictibus scuto perforato custodiam portæ commissi castelli retinuit. Acilius nauali ad Massiliam prælio, iniecta in puppem hostium dextra & abscissa, memorabile illud apud græcos Cynegiri exemplum imitatus, transiluit in nauem umbone obuios agens.

De pœna contra seditionem militarem.

SEditiõem per.x.annos Gallicis bellis nullam omnino mouerunt, ciuilibus aliquas, sed ut celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, q̃ auctoritate. Non.n.cessit unq̃ tumultuantibus, atq; ẽt obuiam semper ijt, et nonam qdem legionem apud Placentiam, q̃q̃ adhuc in armis Pompeius esset totam cum ignominia missam fecit, ægreq; post multas & supplices preces, nec nisi exacta de sontibus pœna restituit.

De facili reconciliatione militum iratorum.

DEcumanos autẽ Romæ cum ingentibus minis summoq; etiã urbis periculo missionẽ, & premia flagitantes ardente tunc in Africa bello, neq; adire cunctatus est, q̃q̃ deterrẽtibus amicis, neq; dimittere, sed una uoce, qua qrites eos pro militibus appellaret, tam facile circũegit, & flexit, ut ei milites esse cõ

festim responderint, et quãuis recusantem ultro in Africam sint secuti, ac sic quoque seditiosissimũ quenq; & prædæ & agri destinati tertia parte mulctauit.

De fide & studio eius erga clientes.

Studium & fides erga clientes, ne iuueni quidem defuerunt. Masintham nobilem iuuenem, quũ aduersus Hiempsalem regem tam enixe defendisset, ut Iubæ regis filio in altercatione barbam inuaserit, stipendiarium quoq; pronunciatum & abstrahẽtibus statim eripuit, occultauitq; apud se diu, & mox ex præturâ proficiscens in Hispaniam inter officia prosequentiũ, fascesq; lictorum lectica sua auexit.

De cultu & dilectione amicorum.

Amicos tanta semper facilitate indulgẽtiaq; tractauit, ut C. Oppio comitanti se, per siluestre iter, correptoq; subita ualitudine, & in diuersorio loco, quod unum erat, cesserit, & ipse humi, ac sub diuo accubuerit. Iam aũt rerum potens, quosdã ẽt infimi generis ad amplissimos honores prouexit. Quũ ob id culparetur, professus est palàm si grassatorũ, & sicariorum ope in tuenda sua dignitate usus esset, talibus quoq; se parem gratiam relaturum.

De odiorum facili remissione.

Simultates contra nullos tam graues excepit unq̃, ut non occasione oblata libens deponeret. C. Mẽmi, cuius asperrimis orationibus non minore acerbitate rescripserat etiam suffragator mox in petitione cõ

sulatus fuit. C. Caluo post famosa epigrámata de reconciliatione per amicos agenti, ultro ac prior scripsit Valerium Catullum, à quo sibi uersiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita non dissimulauerat, satisfaciẽtem eadem die adhibuit cœnæ, hospitioq; patris eius, sicut consueuerat, uti perseuerauit.

De lenitate & mansuetudine eius in ulciscendo iniurias sibi factas.

SEd & in ulciscẽdo natura lenissimus. Piratas à quibus captus est, quũ in ditionẽ redegisset, quĩ suffixurũ se cruci ante iurauerat, iugulari prius iussit, deinde suffigi. Cornelio Phagitæ, cuius quondã nocturnas insidias æger, ac latens ne pduceretur ad Syllã, uix premio dato euaserat, nunq̃ nocere sustinuit. Philemonẽ à manu seruũ, qui necem suã p uenenũ inimicis promiserat, nõ grauius, q̃ simplici morte puniit. In P. Clodiũ Põpeiæ uxoris suæ adulterũ, atq; eadẽ de cã pollutarũ cerimoniarũ reum, testis citatus, negauit, se qcq̃ comperisse, q̃uis & mater Aurelia, & soror Iulia apud eosdẽ iudices omnia ex fide retulissent, interrogatusq;, cur igitur repudiasset uxorem, quoniam inquit meos tam suspitione, q̃ crimine iudico, carere oportere.

De moderatione & clementia eiusdem.

MOderationẽ uero clementiamq;, tum in administratione, tum in uictoria belli ciuilis admirabilem exhibuit. Denunciãte Põpeio pro hostibus se habiturum, qui reipu. defuissent, ipse medios et neutrius partis suorũ sibi numero futuros pronũciauit.

Quibus aũt ex cõmendatione Põpeij ordines dederat, ptãtem trãſeundi ad eũ omnibus fecit. Motis apud Hylerdã deditionis ꝯditionibus, quũ aſſiduo inter utraſq; ptes uſu, atq; cõmercio Afranius et Petreus dẽphẽſos intra caſtra Iulianos ſubita pœnitẽtia interfeciſſent, admiſſam in ſe pfidiã nõ ſuſtinuit imitari. Acie pharſalica proclamauit, ut ciuibus pceretur, deincepsq; nemini nõ ſuorum unũ quẽ uellet partis aduerſæ ſeruare cõceſſit, nec ulli periſſe, niſi in prælio reperiuntur. Exceptis duntaxat Afranio, & Fauſto, & L. Cæſare iuuene, ac ne hos qdem uoluntate ipſius interemptos putant. Quoꝝ tñ ẽ priores poſt impetratam ueniam rebellauerunt, & Cæſar libertis, ſeruiſq; eius ferro & igni crudelem in modum enectis, beſtias quoq; ad munus populi cõparatas, trucidauerat. Deniq; tpe extremo ẽt, qbus nondũ ignouerat, cunctis in Italiam redire permiſit, magiſtratuſq; & imperia capere. Sed & ſtatuas L. Syllæ & Põpeij à plebe diſiectas repoſuit. Ac ſiqua poſthac aut cogitarentur grauius aduerſus ſe, aut dicerentur, inhibere maluit, q̃ uindicare. Itaq; ẽ detectas coniuratiões, conuẽtusq; nocturnos nõ ultra arguit, q̃ ut edicto oſtenderet eſſe ſibi notas, & acerbe loquentibus ſatis habuit pro ꝯditione denunciare, ne perſeuerarent. Auliq; Cecinnæ criminoſiſſimo libro & Pitholai carminibus maledicentiſſimis laceratã exiſtimationẽ ſuam ciuili animo tulit.

De abuſu dominationis & poteſtatis eiuſdem.

PRægrauant tñ cætera facta, dictaq; eius, ut et abuſus dominatione, & iure cæſus, exiſtimetur. Nõ enim honores modo nimios recæpit, continuũ cõ

sulatum, ppetuam dictaturam, pfecturamq; morum, insuper pnomen imperatoris, cognomen patris patriæ, statuam inter reges, suggestũ in orchestra, sed & ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est, sedem auream in curia, & pro tribunali thensam, & ferculum circensi pompa, templa, aras, simulacra, iuxta deos puluinar, flaminem, lupercos, appellationẽ mensis è suo noie, ac nonnullos honores ad libidinem capit, & dedit. Tertium & quartũ consulatum titulo tenus gessit ꝯtẽtus dictaturæ ptãte decretæ cũ consulatibus simul, atq; utroq; anno binos consules substituit sibi inter nos nouissimos menses, ita ut medio tpe comitia nulla habuerit, pter tribunorum, & ædilum plebis, præfectosq; pro ptoribus constituerit, qui præsente se res urbanas administrarent. Pridie *autem* Calen. Ian. *repentina consulis morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadem licẽtia, spreto patriæ more, magistratus in plures annos ordinauit.* Decem *peætorijs uiris ꝯsularia ornamenta tribuit ciuitate donatos, & quosdam è semibarbaris gallorũ recæpit in curiam.* Præterea *monetæ, publicisq; uectigalibus peculiares seruos præposuit.* Triũ *legionum, quas* Alexandriæ *relinquebat, curam & imperium* Russioni *liberti sui filio, suo exoleto demandauit.*

Item dẽ abusu & arrogatione eiusdem.

NEc *minoris impotentiæ uoces propalã ædebat, ut* T. Amprius *scribit, nihil rẽp. esse appellationem modo sine corpore, ac specie.* Syllã *nescisse litteras, qui dictaturam deposuerit, debere hoies consideratius iã loqui secum, ac pro legibus habere quæ dicat.*

Eoq; arrogantiæ progressus est, ut aruspice tristia & sine corde exta sacra quondam nunciante, futura diceret lætiora, quum uellet, nec pro ostento ducendum, si pecudi cor defuisset.

De inciuilitate & indignatione eiusdem.

VErum pcipuam, & inexpiabilem sibi inuidiã hinc maxime mouit. Adeuntes se cũ plurimis honorificẽtissimisq; decretis uniuersos patres C. sedẽs pro æde Veneris genitricis excæpit. Quidã putant retentũ à Cornelio Balbo, quũ conaretur assurgere, alij ne conatũ qdẽ oino, sed ẽt ammonentem C. Trebatium ut assurgeret, minus familiari uultu respexisse. Idq; factũ eius tanto intolerabilius est uisum, ꝙ ipse triũphãti & subsellia tribunitia ꝑtereunti sibi unũ è collegio Pontiũ Aqlam nõ assurrexisse, adeo indignatus sit, ut proclamauerit, repete ergo à me Aqla remp. tribunus. & ne destiterit ꝑ ꝯtinuos dies quicq̃ cuiq̃, nisi sub exceptõe polliceri, si tamen per Pontium Aquilam licuerit.

De eodem & regni affectione.

ADiecit ad tam insignem despecti senatus contumeliam, multo arrogantius factum. Nã quum in sacrificio latinaꝝ reuertente eo inter immodicas, ac nouas populi acclamationes, quidam è turba statuæ eius coronam lauream candida fascia præligatã imposuisset, & tr. pl. Epidius Marullus, Cæsetiusq; flauus coronæ fesciam detrahi, hominemq; duci in uincula iussissent, dolens, seu parum prospere motã regni mẽtionẽ, siue, ut ferebat, ereptã sibi gloriam recusandi, tribunos

bunos grauiter increpitos potestate priuauit, neq; ex eo infamiã affectati et regij nominis discutere uoluit, q̃q̃ et plebi regẽ se salutanti Cæsarem se, nõ regẽ eẽ r̃nderit, et lupercalibus pro rostris à consule Antonio ad motum sæpius capiti suo diadema, reppulerit, atq; in capitoliũ Ioui optimo maximo miserit. Quin et uaria fama percrebuit, migraturum Alexandriam, uel Ilium trãslatis simul opibus imperij, exhaustaq; Italia delectibus, & procuratione urbis amicis permissa. Proximo aũt senatu L. Cottam quindecemuirum sententiam dicturum, ut quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos nisi à rege non posse uinci, Cæsar rex appellaretur.

De coniuratione conspiratorum contra eum facta.

QVæ causa ꝯiuratis maturãdi fuit, destinata negocia, ne assentiri necesse eẽt. Cõsilia igitur dispersim antea habita, & quæ sæpe bini, terni ue cæperant, in unũ omnes ꝯtulerunt, nec populo qdem iam præsenti statu læto, sed clàm, palàmq; detrectãte dominationẽ, atq; assertores flagitante. Peregrinis in senatũ allectis libellus propositus ẽ. Bonũ factum, ne qs senatori nouo curiã monstrare uelit, et illa uulgo canebãtur. Gallos Cæsar in triũphũ ducit. Iidẽ in curia Galli bracchas deposuerũt, latũclauũ sumpserũt. Qu. maximo suffecto, trimestriq; consule theatrũ introeunte, quum lictor animaduerti ex more iussisset, ab uniuersis cõclamatum est non esse consulem eũ post remotos Cæsetiũ & Marulũ tribunos. Reperta sunt proximis comitijs complura suffragia, ꝯsules eos declarantiũ. Subscripsere qdã L. Bruti statuæ, utinã uiueres. Item ipsius Cæsaris. Brutus

quia reges eiecit consul primus factus est, hic quia consu-les eiecit rex postremus factus est. Conspiratum ē in eũ à .lx amplius C. Cassio, Marcoq́; & D. Bruto principibus conspirationis, qui primum cunctati, utrum ne illum in campo per comitia tribus ad suffragia uocantē; partibus diuisis è ponte deijcerent, atq; exceptum trucidarent, an sacra uia, uel aditu theatri adorirentur; postq̃ senatus idibus Martijs in Pompeij curiã edictus est, facile tempus & locum prætulerunt.

De prodigijs præcedentibus mortem eius.

SEd Cæsari futura cædes euidentibus prodigijs denunciata est. Paucos ante menses, quum in Colonia Capua deducti lege iulia coloni ad extruēdas uillas uetustissima sepulchra disiicerent, idq́; eò studiosius facerēt, ꝙ aliquantum uasculorum operis antiq scrutantes, reperiebant, tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ sepultus, inuenta ē cõscripta litteris, uerbisq́; græcis hac sententia: Quandocunq; ossa Capys detecta essent, fore, ut Iulo prognatus manu consanguineorum necaretur, magnisq; mox Italiæ cladibus uindicaretur. Quam rem ne quis fabulosam aut commentitiam putet, auctor est Cornelius Balbus familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus, equorum greges, quos in traijciendo Rubicone flumine consecrarat, ac uagos sine custode dimiserat, comperit pertinacissime pabulo abstinere, ubertimq; flere, & immolātē Aruspex Spurina monuit, ut caueret periculum, qđ nō ultra martias idus proferretur. Pridie aũt easdē idus, auem Regaliolum cum laureo ramulo Pōpeianæ curiæ se infrētē

uolucres uarij generis, ex proximo nemore psecutæ, ibi/dem discerpserunt. Ea uero nocte, cui illuxit dies cædis, & ipse sibi uisus est, p qetem interdũ supra nubes uolita/re, alias cũ Ioue sibi dextrã iũgere. Et Calphurnia uxor imaginata est collabi fastigiũ domus, maritumq; in gre/mio suo ɔfodi, ac subito cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul & ob infirmã ualetudinẽ, diu cunctatus an se ɔtineret, & quæ apud senatum proposuerat, agere differret, tandem Decio Bruto adhortante, ne frequẽtes, ac iamdudum opperientes destitueret, quinta ferè horã progressus est, libellumq; insidiarum indicem, ab obuio quodam porrectum, libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus cõmiscuit. Deinde pluribus hostijs cæsis, quum litare non posset, introijt curiã spre/ta religione, Spurinamq; irridens, & ut falsum arguẽs, ꝙ sine ulla sua noxa idus martiæ adessent, q̃q̃ is uenisse quidem eas diceret, sed non præterisse.

De cæde ac morte Cæsaris.

Assidentẽ conspirati, specie officij circũsteterũt, il/licoq; Cimber Tullius, q primas partes susce/perat, quasi aliqd rogaturus, propius accessit, renuentiq; & gestu in aliud tp̃s differẽti, ab utroq; hu/mero togã apprehẽdit, deinde clamantẽ ista quidẽ uis est, alter Casca aduersum uulnerat, paulũ infra iugulũ. Cæsar Cascæ brachiũ abrepto graphio, traiecit, cona/tusq; prosilire, alio uulnere tardatus est, utq; aĩaduertit undiq; se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit. si/mul sinistra manu sinũ ad ima crura deduxit, quo hone/stius caderet, et inferiore corpis parte uelata, atq; ita tri/

bus & uiginti plagis ꝯfossus est, uno modo ad primum ictum gemitu sine uoce ædito, & sicut tradiderũt q̃dam M. Bruto irruenti dixisse καὶ σὺ τέκνον. Exanimis diffugientibus cunctis, aliquãdiu iacuit, donec lecticæ impositum, depẽdente brachio, tres seruuli domum retulerũt. Nec in tot uulneribus, ut Antistius medicus existimabat, lethale ullũ reptũ ẽ, nisi qđ secũdo loco in pectore acceperat. Fuerat animus coniuratis corpus occisi in tyberim trahere, bona publicare, acta rescindere, sed metu M. Antonij ꝯsulis. & magistri equitum Lepidi destiterunt.

De testamento eius recitato.

Postulante ergo L. Pisone socero, testamentũ eius aperitur, recitaturq; in Antonij domo, qđ idibus septẽbris proximis, in labicano suo fecerat, demãdaueratq; uirgini uestali maximæ. Qu. Tubero tradit hæredẽ ab eo scribi solitũ, ex ꝯsulatu ipsius primo usq; ad initiũ ciuilis belli Cn. Põpeiũ, idq; militibus pro cõcione recitatum, sed nouissimo testamento tres instituit hæredes sororũ nepotes, C. Octauiũ ex dodrante, & L. Pinariũ, et Qu. Pediũ ex quadrãte. Reliquos ĩ ima cera C. Octauiũ ẽt in familiã nomenq; adoptauit, plerosq; pcussorũ in tutoribus filij, siqˀ sibi nasceretur nominauit Decium Brutũ ẽt in secũdis hæredibus, Populo hortos circa tyberim, publice & uiritim trecentos sestertios legauit.

De funere, rogo & põpa exeqaꝝ eius, ac luctu publico.

Funere indicto rogus extructus ẽ in martio cãpo, iuxta Iuliæ tumulũ, et pro rostris aurata ædes, ad simulacrũ templi Veneris genitricis collocata, in

traq; lectus eburneus auro, ac purpura stratus, & ad caput tropheũ cũ ueste, in qua fuerat occisus. Præferẽtibus munera, q͞a suffecturus dies nõ uidebatur, p̄ceptũ est, ut omisso ordine, q͞bus q͞sq; uellet itineribus urbis, portaret in capũ. Inter ludos cantata sunt q̄dã, ad miseratione͂ et inuidiã cædis eius, accõmodata, ex Pacuuij armorũ iudicio. Men seruasse, ut essent q̄ me pderẽt? Et ex Electra Accij ad simulẽ sententiã, laudationis loco. Cõsul Antonius p p̄conem pronũciauit senatusconsultũ, quo oĩa simul ei diuina, atq; humana, decreuerat. Itẽ iusiurãdũ, quo se cũcti pro salute unius astrinxerant, q͞bus perpauca à se uerba addidit, lectũ pro rostris in forũ, magistratus & honoribus functi, detulerunt. Quẽ quum pars in capitolini Iouis cella cremare, pars in curia Põpeij, destinaret, repẽte duo q͞dã gladijs succincti, ac bina iacula gestantes ardẽtibus cæreis succẽderunt, cõfestimq; circunstantiũ turba. uirgulta arida, & cũ subselijs tribunalia, quicquid p̄terea ad manũ aderat, cõgessit. Deinde tibicines & scænici artifices, uestẽ, quã ex triumphorũ instrumento, ad p̄sentẽ usum induerant, detractã sibi, atq; discissam iniecere flãmæ, ueteranorũ militum legionarij arma sua, quibus exculti funus celebrabãt. Matronæ ẽt pleræq;, ornamenta sua, q̄ gerebant. & liberorũ bullas, atq; p̄textas. In summo publico luctu, exterarũ gentiũ multitudo, circulatim suo quæq; more lamentata est, p̄cipueq; Iudei, qui etiam noctibus continuis bustum frequentarunt.

De honoribus mortuo per plebem collatis.

PLebs statim à funere, ad domũ Bruti & Cassij cũ facibus tetendit, atq; ægre repulsa obuium

sibi Heiulium Cinnam per errorem nominis, quasi Cornelius, is esset, quem grauiter pridie cõcionatum de Cæsare requirebat, occidit, caputq́; eius præfixũ hastæ circumtulit. Postea solidam columnam prope .xx. pedum, lapidis numidici in foro statuit, scripsitq́; parenti patriæ. Apud eandem longo tempore sacrificare, uota suscipere, cõtrouersias quasdam interposito per Cæsarem iureiurando distrahere, perseuerauit.

De suspitione quam suis Cæsar reliquit.

SVspitionẽ Cæsar qbusdam suorũ reliquit, neq; uoluisse se diutius uiuere, neq; curasse, q̃ ualitudine minus prospera uteretur, ideoq́; & quæ religiones monerent, & quæ renunciarent amici, neglexisse. Sunt qui putent, confisum eũ nouissimo illo senatusconsulto, ac iureiurando, etiam custodias Hispanorũ cum gladijs infectantũ, se remouisse. Alij è diuerso opinantur, insidias undiq; imminentes subire semel, cõfisum satius esse, q̃ cauere semp. Alij ferunt dicere solitum, nõ tam sua, q̃ P. R. interesse, uti saluus esset, se iampridẽ potẽtiæ, gloriæq́;, abunde adeptũ. Rẽpu. siqd sibi eueniret, neq; quietã fore, & aliq̃to deteriore cõditione ciuilia bella, subituram.

De genere illatæ mortis optato per eum.

ILlud planè inter omnes ferè constitit, talem ei mortem penè ex sententia obtigisse, Nam & quõdam cum apud Xenophontẽ legisset, Cyrum ultima ualitudine mandasse, quædã de funere suo, aspernatus tam lentum mortis genus, subitam sibi, celeremq́; optauerat, & pridie q̃ occideretur, in sermone nato super cœnã

apud M. Lepidum, quisnam esset uitæ finis cõmodissimus, repentinum, inopinatumq́; prætulerat.

De ætate eius, ac stella comata, et loco, ac die mortis eius

PEriit sexto & q̃nquagesimo ætatis anno, atq; in deorũ numerũ relatus est, nõ ore modo decernentium, sed & p̃suasione uulgi. Si q̃dẽ ludis, quos primo ɔsecratos ei hæres Augustus ædebat, stellà crinita per septẽ dies cõtinuos, fulsit, exoriens circa undecimã horã, creditumq́; est, animã esse Cæsaris in cœlũ receptũ, & hac de cã simulacro eius in uertice, additur stella. Curiã in qua occisus est, obstrui placuit, idusq́; Martias pricidiũ noĩari, ac ne unq̃ eo die senatus cogeretur.

De morte occisorum Cæsaris.

PErcussorum autem ferè, neq; triennio quisq̃ amplius superuixit, neq; sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu periit, pars naufragio, pars prælio, nonnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem uiolauerant, interemerunt.

C. SVETONII TRANQVILLI DE VITA XII. CÆSARVM LIBER II.

D. OCTAVIVS CÆS. AVGVSTVS.

GEntem Octauiam Velitris præcipuam olim fuisse, multa declarant. Nã & uicus, celeberrima parte oppidi, iampridem Octauius uocabatur, & ostẽdebatur arã Octauio consecrata, qui bello dux finitimo, quũ

forte Marti rem diuinam faceret, nunciata repente hostis incursione, semicruda exta rapta foco prosecuit, atq; ita prælium ingressus, uictor rediit. Decretum etiam publicum extabat, quo cauebatur, ut in posterum quoq; anno, simili modo exta Marti redderentur, reliquiæq; ad Octauios referrentur.

De origine prosapiæ maiorum Octauij.

EA gens à Tarquinio Prisco rege, inter minores gentes allecta in senatum, mox à Seruio Tullo in patritias transducta, procedente tempore ad plebem se contulit, ac rursus magna ui, per D. Iulium in patriciatum rediit. Primus ex hac, magistratũ, populi suffragio, cæpit. C. Ruffus. Is Quæstorius Cn. & C. procreauit. A quibus duplex octauiorum familia defluxit, conditione diuersa. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reliqui, omnes functi sunt honoribus summis. At C. eiusq; posteri, seu fortuna, seu uoluntate, in equestri ordine constitere, usq; ad Augusti patrem. Proauus Augusti secundo punico bello, stipendia in Sicilia tribunus militum fecit, Æmilio Paulo imperatore. Auus municipalibus magisterijs contentus, abundante patrimonio tranquillissime senuit. Sed hæc alij. Ipse Augustus nihil amplius q̃ equestri familia ortum se scribit, uetere ac locuplete, & in qua, primus senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proauum exprobrat, Restionem ex pago thurino auum argentarium. Nec quicq̃ ultra, de paternis Augusti maioribus repperi.

De patre Octauij.

OCtauius pater à principio ætatis, et re, et æstimatione magna fuit, ut equidem mirer, hunc quoq; à nõnullis argentarium, atq; etiã inter diuisores, operasq; campestres proditum. Amplis.n. innutritus opibus, honores & adeptus est facile, & egregie administrauit. Ex pratura Macedoniã sortitus, fugitiuos, residuam Spartaci, & Catilinæ manũ, thurinum agrũ tenentes in itinere deleuit, negocio sibi in senatu extra ordinem dato, prouinciæq; præfuit, nõ minore iustiña, q̃ fortitudine. Nãq; bessis ac thracibus, magno prælio fusis, ita socios tractauit, ut epistolæ M. Ciceronis extent, q̃bus Q. Fratrem eodem tpe, parum secunda fama procõsulatum Asiæ administrantẽ, hortatur, et monet, imitetur in promerendis socijs uicinum suum Octauiũ.

De morte patris Octauij, & filijs eius.

DEcedens Macedonia, prius q̃ consiteri se candidatum consulatus posset, morte obijt repẽtina, superstitibus liberis, Octauia maiore, q̃ ex Ancharia, & Octauia minore, item Augusto, quos ex Accia tulerat. At Accia M. Accio Balbo, & Iulia sorore C. Cæsaris, genita est. Balbus paterna stirpe Aricinus multis in familia senatorijs imaginibus, à matre magnũ Pompeium arctissimo contingebat gradu, functusq; honore præturæ inter. xx. uiros, agrum campanũ plebi Iulia lege diuisit. Verum idem Antonius, despiciens etiam maternam Augusti originem, proauũ eius Afri generis fuisse, & modo unguentariã tabernã, modo pistrinum ariciæ exercuisse obijcit. Cassius qdem parmẽsis, quadã epistola, nõ tãtũ ut pistoris, sed ẽt ut numularij nepotẽ

ſic taxat Auguſtum. Materna tibi farina, ex crudiſſimo ariciæ piſtrino, hanc pinſit manibus colybo decoloratis, nemorenſis menſarius.

De tempore & loco natiuitatis Octauij.

NAtus eſt Auguſtus. M. T. Cicerone, et Antonio conſulibus. ix. Kal. Octob. paulo ante ſolis exortum, regione palatij, ad capita bubula, ubi nunc ſacrariū habet, aliquanto poſtq̄ exceſſit, conſtitutum. Nam ut ſenatus actis continetur, quū C. Lectorius adoleſcens patricij generis, in deprecanda grauiore adulterij pœna, præter ætatem, atq; natales, hoc quoq; patribus conſcriptis allegaret, ſe eſſe poſſeſſorē, ac uelut æditumum ſoli, quod primum. D. Auguſtus naſcens attigiſſet, peteretq; donari, quaſi propitio ſuo, ac peculiari deo, decretum eſt, ut ea pars domus conſecraretur.

De loco ubi nutritus fuit.

NVtrimentorū eius oſtēditur adhuc locus, in auito ſuburbano iuxta uelitras pmodicus, & cellæ penuriæ inſtar, tenetq; uicinitatē opinio, tāq̄ et natus ibi ſit. Huc introire niſi neceſſario et caſte religio eſt, ɔcæpta opinione ueteri, quaſi temere adeūtibus, horror qdā, & metus obijciatur, ſed & mox ɔfirmata. Nam quum poſſeſſor uillæ nouus, ſeu ſorte, ſeu tentandi cā, cubitū ſe eo ɔtuliſſet, euenit, ut poſt pauciſſimas noctis horas exturbatus, inde ſubita ui & incerta penè ſemianimis cum ſtrato, ſimul ante fores inueniretur.

De nominibus & cognominibus eius, & cauſis ipſorū.

INfanti cognomen Thurino inditum est, in memoriam maioꝝ originis, ꝙ regione thurina recens eo nato, pater Octauius aduersus fugitiuos prospere rem gesserat. Thurinum cognominatum, satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculã eius æream ueterem, ferreis, ac penè iam exolescentibus litteris, hoc nomine inscriptam, quæ dono à me principi data inter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis, per contumeliam sæpe Thurinus appellatur, & ipse nihil amplius, q̃ mirari se rescribit, pro opprobrio prius sibi nomen obijci. Postea C. Cæsaris, et deinde Augusti cognomen assumpsit, alterum testamento maioris auunculi, alterum Munacij Plancij sententia, quũ quibusdam censentibus, Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem urbis præualuisset, ut Augustus potius uocaretur, non tm̃ nouo, sed etiam ampliore cognomine, ꝙ loca quoq; religiosa, & in quibus augurato, quid consecretur, augusta dicantur ab auctu, uel ab auium gestu, gustú ue, sicut etiã Ennius docet scribens. Augusto augurio postq̃ inclyta condita Roma est.

De breui descriptione totius uitæ, & gestoꝝ eius.

QVadrimus patrem amisit. xij. annum agens Auiam Iuliam defunctam, pro concione laudauit. Quadriennio post uirili toga sumpta militaribus donis triũpho Cæsaris Africano donatus ẽ, q̃q̃ expers belli propter ætatem. Profectum mox auũculum in Hispanias, aduersus Cn. Põpeij liberos, uix dũfirmus à graui ualitudine, p infestas hostibus uias paucissimis comitibus, naufragio etiam facto, subsecutus ma-

gnopere demeruit. Approbata cito etiã morum indole, super itineris industriam. Cæsare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos, & inde in Parthos destinãte, præmissus Apolloniã, studijs uacauit. Vtq; primũ occisum eũ, hæredemq; se cõperit, diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id quidem consiliũ, ut præceps immaturumq; omisit. Cæterũ urbe repetita, hæreditatem adijt dubitante matre. Vitrico uero Martio Philippo consulari, multũ dissuadente. Atq; ab eo tpe exercitibus cõparatis, primũ cum M. Antonio, Marcoq; Lepido, deinde tantũ cum Antonio, per duodecim ferè annos, nouissime per quatuor, & .xl. solus remp. tenuit.

De quinq; bellis ciuilibus per eum gestis.

PRoposita uitæ eius uelut summa, partes sigillatim, neq; per tpa, sed per spẽs exequar, quo distinctius demõstrari, cognosciq; possint. Bella ciuilia qnq; gessit, Mutinense, Philippẽse, Perusinum, Siculum, actiacũ. Ex qbus, primũ ac nouissimũ, aduersus M. Antoniũ, secundum aduersum Brutum, & Cassiũ, tertiũ aduersum L. Antoniũ triũuiri fratrem, quartum aduersus Sex. Pompeium Cn. Pompey filium. Omniũ bellorum initiũ, & cãm hinc assumpsit, nihil conuenientius ducens, q̃ necem auunculi uindicare, tueriq; acta.

De bello Mutinensi, & alijs gestis eius.

COnfestim, ut Apollonia redijt, Brutũ, Cassiũq; & ui etiã, nec opinantes, & qa præuisum periculum subterfugerãt, legibus aggredi, reosq; cædis absentes, deferre statuit. Ludos aũt uictoriæ Cæsa-

rēs nō audentibus facere, qbus obtigerat id munus, ipse edidit. Et quo ꝯstantius cætera quoq; exequeretur, in locum, Tr. pl. forte demortui, candidatum se ostendit, quãq̃ patricius nec dum senator. Sed aduersante conatibus suis. M. Antonio consule, quem uel præcipuum adiutorem sperauerat, ac ne publicum quidem & trāslatitiū, ulla in re sibi sine pactione grauissimæ mercedis impartiente, ad optimates se contulit, quibus eum inuisum sentiebat, maxime q D. Brutum obsessum Mutinæ, prouincia à Cæsare data, & per Senatum cōfirmata, expellere armis, niteretur. Hortantibus itaq; nōnullis percussores ei subornauit. Hac fraude deprehensa, periculum inuicem metuens, ueteranos simul in suum, ac reip. auxiliū quanta potuit largitione, contraxit. Iussusq; comparato exercitui pro prætore præesse, & cum Hircio, ac Pansa, qui consulatum acceperant. D. Bruto opem ferre, demādatum bellum tertio mense confecit duobus prælijs, priore, Antonius eum fugisse scribit, ac sine paludamento equoq;, post biduū demum apparuisse. Sequenti satis cōstat, nō modo ducis, sed etiā militis functū munere, atq; in media dimicatione, aquilifero legionis suæ grauiter saucio, aquilam humeris subijsse, diuq; portasse.

De eodem, & morte consulum.

HOc bello quum Hircius in acie, Pansaq; paulopost, ex uulnere perissent, rumor increbuit, ambos opera eius occisos, ut Antonio fugato repu. consulibus orbata, solus uictores exercitus occuparet. Pansæ quoq; adeo suspecta mors fuit, ut Glico medicus custoditus sit, quasi uenenū uulneri indidisset. Adie

cit his Aquilius niger, alterῳ è cõsulibus Hircium in pugnæ tumultu ab ipso intremptum.

De secta optimatium per eum deserta.

SEd ut cognouit Antonium, post fugam à M. Lepido receptum, cæterosq; duces & exercitus, consentire pro patribus, causam optimatiũ sine cunctatione deseruit, ad prætextum mutatæ uoluntatis, dicta, factaq; quorundã calumniatus, quasi alij se puerῳ. alij ornandũ, tollendumq; iactassent, ne aut sibi, aut ueteranis par gratia referretur. Et quo magis pœnitentiã prioris sectæ approbaret. Nursinos grandi pecunia, & quam pẽdere nequirent, mulctatos extorres oppido egit, ꝙ Mutinensi aciæ interemptorum ciuium tumulo publice extructo, ascripserant pro libertate eos occubuisse.

De bello philippensi & imperio eius Antonio dimisso.

INita cum Antonio & Lepido societate, philippense quoq; bellũ q̃q̃ inualidus, atq; æger duplici ṗlio transegit, quorῳ priore, castris exutus, uix ad Antonij cornu fuga euaserat, nec successum uictoriæ moderatus est. Sed capite Bruti Romã misso, ut statuæ Cæsaris summitteretur, splendidissimum quenq; captiuũ, non sine uerborῳ ꝯtumelia, secuit. Vt quidẽ suppliciter uni sepulturam precanti, rñdisse dicatur, iam istam in uolucrũ potestate fore. Alios patrem & filium pro uita rogantes, sortiri, uel dimicare iussisse, ut alterutri ꝯcederetur, ac spectasse utrunq; morientem, cũ patre, q se obtulerat, occiso filius quoq; uoluntaria occubuisset nece. Quare cæteri, & in his M. Fauonius ille Catonis æmulus, quũ cathe/

nati producerentur, imperatore Antonio honorifice salutato, hunc fœdissimo cõuitio coràm prosciderunt. Partitis post uictoriam officijs, quũ Antonius orientem ordinandum, ipse ueteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris collocandos recæpisset, neq; ueteranorum, neq; possessorum gratiam tenuit. Alteris pelli se, alteris non pro spe meritorum tractari querentibus.

De bello Perusino.

Quo tpe L. Antonium fiducia cõsulatus, quẽ gerebat, ac fraternæ potẽtiæ res nouas molientẽ, cõfugere Perusiã coegit, & ad deditionem, fame compulit, nõn tñ sine magnis suis, & añ bellum & in bello discriminibus. Nã quũ spectaculo ludorũ gregariũ militẽ in. xiiij. ordinibus sedẽtem, excitari p apparitorẽ iussisset, rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox & discruciatum necasset, minimũ absuit, qn periret, cõcursu & indignatione turbæ militaris. Saluti fuit, q qui desyderabatur, repente cõparuit, incolumis, ac sine iniuria. Circa Perusinũ aũt murũ sacrificans penè interceptus est à manu gladiatorũ, quæ oppido eruperat.

De pœna inflicta captiuis in bello Perusino.

Perusia capta i plurimos animaduertit, orare ueniã, uel excusare se conãtibus, una uoce occurrẽs moriẽdũ esse. Scribunt quidam, trecentos ex deditic ijs, electos utriusq; ordinis ad aram diuo Iulio extructã, idibus Martijs hostiarũ more mactatos. Extiterũt qui traderent, consulto eum ad arma isse, ut occulti aduersari, & quos metus magis quàm uolũtas cõtineret, fa-

cultate L. Antonij ducis præbita, detegeretur, deuictisq; his, & cõfiscatis, promissa ueteranis pmia, soluerentur.

nfiscati
omnes

De bello siculo & alijs gestis eius.

BEllum siculũ inchoauit in primis, sed diu traxit intermissum sæpius, modo reparandarum classium causa. quas tempestatibus duplici naufragio, & quidem p æstatem amiserat, modo pace facta flagrante populo, ob interclusos cõmeatus, famemq; ingrauescẽtẽ, donec nauibus ex integro fabricatis, ac. xx. seruorum milibus manumissis, & ad remũ datis, portum Iulium, apud Baias immisso in lucrinum & auernũ lacum mari effecit. In quo quum tota hyeme copias exercuisset, Pompeium inter Mylas & Naulochum superauit, sub horam pugnæ, tam arcto repente somno deuictus ut ad dandum signum ab amicis excitaretur, unde præbitam Antonio materiam putem, exprobrandi, ne rectis quidem oculis eum aspicere potuisse instructam aciem. Verum supremum cœlum intuentem, stupidũ cubuisse, nec prius surrexisse, ac militibus in cõspectum uenisse, q̃ à M. Agrippa fugatæ sint naues hostium. Alij dictum, factumq; eius criminantur, quasi classibus tempestate perditis, exclamauerit, etiam inuito Neptuno uictoriã se adepturum. Ac die Circensiũ proximo, solemni põpæ simulacrum dei detraxerit, nec temere plura, ac maiora pericula ullo alio bello, adijt. Traiecto in Siciliam exercitu, quum partem reliquam copiarum è continenti repeteret, oppressus ex improuiso à Demochare & Apolophane, præfectis Pompeij, uno demum nauigio, ægerrime aufugit. Item quum præter locros, Rhegiũ pedibus iret, &

prospectis

prospectis birenibus Pompeianis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad litus, penè exceptus est. Tūc ēt per devios tramites refugientem, servus Aemilij Pauli comes eius, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paulum, & quasi occasione ultionis oblata, interficere conatus est. Post Pompeij fugam collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium evocarat, superbiētem. xx. legionum fiducia, summasq; sibi partes terrore, & minis uendicantem, spoliauit exercitu, supplicemq; concessa uita Circeos, in perpetuum relegauit. M. Antonij societatem semper dubiam & incertam, reconciliationibusq; uarijs male focillatam, abrupit tandē. Et quo magis degenerasse eum à ciuili more approbaret, testamentum, quod is Romæ ēt de Cleopatræ liberis inter hæredes nuncupatis, reliquerat, aperiendū, recitandūq; pro concione, curauit. Remisit tñ hosti iudicato necessitudines, amicosq; omnes, atq; inter alios. C. Sosium. &. T. Domitium tunc adhuc ꝯsules. Bononiensibus quoq; publice, ꝙ in Antonioꝝ clientela antiquitus erant, gratiam fecit, coniurandi cum tota Italia pro partibus suis. Nec multo post nauali prælio, apud Actiū uicit, in serū dimicatione protracta, ut in naui uictor, pernoctauerit.

De bello actiaco, & alexandrino, & uictoria eius contra Antoniū & Cleopatrā.

AB Actio quum Samū in hiberna se recepisset, turbatus nunciis de seditione militum, p̄mia et missionē poscentiū, quos ex omni numero cōfecta uictoria Brundusiū p̄miserat, repetijt Italiā tempestate in traiectu bis ꝯflictatus, primo inter promontoria pe-

loponeſſi, atq; Ætoliæ, rurſus circa montes ceraunios, utrobiq; parte liburnicarũ demerſa, ſimulq; eius in qua uehebatur, fuſis armamentis & gubernaculo diffracto, nec amplius q̃ ſeptem &.xx.dies, donec deſyderia militum ordinarentur, Brunduſii commoratus, Aſiæ, Syriæq; circuitu Aegyptum petit. Obſeſſaq; Alexandria, quo Antonius cum Cleopatra confugerat, breui potitus eſt. Et Antonium quidem ſeras conditiões pacis tentantem, ad mortem adegit, uiditq; mortuũ. Cleopatræ quã ſeruatã triũpho magnopere, cupiebat, etiam pſyllos admouit, q uenenũ ac uirus exugerent, ꝙ periiſſe morſu aſpidis, putabatur. Ambobus cõem ſepulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipſis inchoatum perfici iuſſit. Antonium iuuenem, maiorem de duobus Fuluia genitis, ſimulacro Diui Iulij, ad quod poſt multas & irritas preces confugerat, arreptum interemit. Item Cæſarionem, quem ex Cæſare patre Cleopatra cõcæpiſſe prædicabat, retractũ è fuga, ſupplicio affecit. Reliquos Antonij reginæq; cões liberos, non ſecus ac neceſſitudine iũctos ſibi, et ꝯſeruauit & mox pro conditione cuiuſq;, ſuſtinuit ac fouit.

De geſtis per eum in Æegypto.

PEr idem tempus ꝯditoriũ, & corpus magni Alexandri, quũ prolatũ è penetrali ſubiecιſſet oculis, corona aurea impoſita ac floribus aſperſum, ueneratus eſt, conſultuſq;, num & Ptolemæũ inſpicere uellet, regẽ ſe ait uoluiſſe uidere, nõ mortuos. Aegyptum in prouinciæ formã redactã, ut feraciorẽ, habilioreq; annonæ urbicæ redderet, foſſas oẽs, in quas Nilus exæſtuat oblimatas, longa uetuſtate, militari opere deterſit. Quoq;

actiacæ uictoriæ memoria celebratior, & in posterū eēt, urbem Nicopolim apud Actiū, ↄdidit, ludosq; illic quinquēnales constituit, & ampliato uetere Apollinis tēplo, locum castrorum, quibus fuerat usus exornatum naualibus spolijs, Neptuno & Marti consecrauit.

De ↄiurationibus & ↄspirationibus cōtra eum.

TVmultus post hæc, ac etiam rerum nouarū initia, ↄiurationesq; complures, priusq̄ inualesceret indicio detectas, compressit, alias alio tempore. Lepidi iuuenis, deinde Varronis Murenæ, & Fānij Cepionis. Mox. M. Genati, exin Plauti Ruffi, Lucijq; Pauli, progeneri sui, ac præter has. L. Audasii, falsarum tabularū rei, ac neq; ætate, neq; corpore integri. Themasini epidaci ex gente parthica hybridæ, ad extremum Telephi, mulieris serui nomenclatoris. Nā ne ultimæ qdem sortis hominum, conspiratione & periculo caruit. Audasius, atq; Epicadus, Iuliam filiā & Agrippā nepotem ex insulis quibus ↄtinebantur rapere, ad extremū, Telephus, quasi debita sibi fato dominatione, & ipsum, & senatum aggredi, destinauerant. Quin ēt quondam iuxta cubiculum eius, lixa quidam ex illyrio exercitu, ianitoribus deceptis noctu deprehensus est, cultro uenatorio cinctus, inops ne mentis, an simulata dementia, incertum. Nihil. n. exprimi quæstione potuit.

De bellis externis per eum gestis.

EXterna bella duo ōino, p se gessit, Dalmaticū adolescēs adhuc, et Antonio deuicto Cantabricum, Dalmatico ēt uulnera excepit, una acie dextrū

genu lapide ictus, altera aũt & crus & utrũq; brachiũ, ruina pontis ꝯsauciatus. Reliqua p̃ legatos administra/uit, ut tñ quibusdam Pannonicis atq; Germanicis, aut interueniret, aut non longe abesset Rauennam, uel Me/diolanum, uel Aquilegiam usq; ab urbe progrediens.

De prouincijs p̃ eũ donitis, & in amicitiã receptis.

DOmuit autem partim ductu, partim auspicijs suis, Cantabriã, Aquitaniam, Pannoniã, Dal/matiã, cum illyrico omni, item rhetiã, & uin/delicos, ac Salassos, gentes alpinas, coercuit, & dacorũ incursiones, tribus eorum ducibus cũ magna copia, cæ/sis, Germanosq; ultra albim fluuiũ summouit, ex quibus Sueuos & Sicambros dedentes se, traduxit in Galliam, atq; in proximis rheno agris, collocauit. Alias itẽ natio nes male quietas ad obseqium redegit. Nec ulli genti sine iustis & necessarijs causis, bellum intulit. Tantumq; ab fuit à cupiditate, quoquo modo imperium uel bellicam gloriam, augendi, ut quorũdã barbaroꝝ principes, in æde Martis ultoris iurare coegerit, mãsuros se in fide ac pace, quã peterẽt. à qbusdã uero, nouũ genus obsidũ, fœ minas exigere tentauerit, quod negligere mariũ pignora sentiebat, & tñ potestatem semper omnibus fecit, quoties obsides uellent, recipiendi. Neq; aut crebrius, aut ꝑfidio sius rebellantes, grauiore unq̃ mulctatus est pœna, q̃ ut captiuos sub lege uenũdaret, ne in uicina regione seruirẽt né ue intra. xxx. annum liberarentur. Qua uirtutis, mo/derationisq; fama, Indos etiam, ac Scythas, auditu mo/do cognitos, pellexit ad amicitiam suam populiq; Ro. ultro per legatos petendam. Parthi quoq; & Armeniã

uēdicanti, facile cesserunt, & signa militaria, q̄ M. Crasso, & M. Antonio ademerant reposcenti, reddiderunt, obsidesq; insuper obtulerunt, deniq; pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum probauerunt.

De Iano per eum clauso & triumphis & ouationibus eius.

IAnum Quirinum, semel atq; iterum à condita urbe ante memoriam suam clausum, in multo breuiore tpis spacio, terra, mariq; pace parta, tertio clausit. Bis ouans ingressus est urbem, post philippense, et rursus post siculū bellū, Curules triumphos tres egit, dalmaticum, actiacū, alexandrinū, continuo triduo omnes.

De duabus cladibus eidem illatis.

GRaues ignominias, cladesq; duas omnino, nec alibi q̄ in Germania accæpit, lolianā & uarianā. Sed lolianam maioris infamiæ q̄ detrimenti, uarianā penè exitiabilē, tribus legiōibus, cū duce legatisq; et auxilijs oībus, cæsis. Hac nūciata excubias p urbē indixit, ne qs tumultus existeret, & p̄sidibus prouinciarum, propagauit impiū, ut à suetis, & à pitis, socij ꝯtinerētur. Vouit et magnos ludos Ioui optimo maxio, si rēp. in meliorē statum uertisset, qđ factum cimbrico marsicoq; bello erat, adeo deniq; ꝯsternatum ferunt, ut p continuos menses barba capilloq; summisso, caput interdum foribus illideret uociferās. Quintili Vare legiōes redde, dieq; cladis, quotannis mœstum habuerit, ac lugubrem.

De disciplina eius circa rem militarem.

IN re militari, & cõmutauit multa, & constituit, atq; etiã ad antiquũ more, nonnulla reuocauit, disciplinam seuerissime rexit, ne legatorum quidẽ cuiq̃ nisi grauate hybernisq; demũ mensibus, permisit uxorem interuisere. Equitem Ro. q duobus filijs adolescentibus, causa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonaq; subiecit hastæ, quem tñ q imminere emptioni publicanos uidebat, liberto suo addixit, ut relegatum in agro, pro liberto esse sineret. Decimam legionem cõtumacius parentem, cum ignominia totam dimisit, item alias immodeste missionem postulantes, citra cõmoda emeritorũ premiorum, exauctorauit, cohortes, siquæ cessissent loco, decimatas ordeo pauit. Centuriones statione deserta, itidẽ, ut manipulares, capitali aiaduersione puniuit, pro cætero delictorum genere, uarijs ignominijs affecit, ut stare per totum diem iuberet ante prætorium, interdum tunicatos discinctosq;, nonnunq̃ cum decempedis uel etiam cespitem portantes.

De gestis eius circa rem militarem.

NEq; post bella ciuilia, aut in concione, aut per edictũ, ullos militum cõmilitones appellabat, sed milites, ac ne à filijs qdẽ, aut priuignis suis impio præditis, aliter appellari passus est, ambitiosius id existimãs, q̃ aut ratio militaris, aut tẽporum quies, aut sua domusq; suæ maiestas, postularet. Libertino milite pterq̃ Romæ, incendiorũ cã, & si tumultus in grauiore annona metueretur, bis usus est, semel ad præsidiũ coloniarum, illyricum ɔtingentiũ, iterum ad tutelã ripæ rheni fluminis, eosq; seruos adhuc, uiris fœminisq; pecu-

niosioribus, indictos, ac sine mora manumissos, sub priore uexillo habuit, neq; aut cōmixtos cū ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria, aliquanto facilius phaleras & torques, quicquid auro, argentoq; constaret, q̄ uallares, ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat, has quamparcissime & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis, tribuit. M. Agrippam in Sicilia post naualem uictoriam, cæruleo uexillo donauit, solos triumphales quanq̄ & socios expeditionū & participes uictoriarum suarum, nunquā donis impartiendos putauit, ꝙ ipsi quoq; ius habuissent, tribuēdi ea, quibus uellent. Nil autem minus imperfecto duci q̄ festinationem, temeritatemq; conuenire, arbitrabatur. Crebro itaq; illa iactabat. σπεῦδε βραδέως· ἀσφαλὴς γὰρ ἐςὶ ἀμείνων ἢ θρασὺς ςρατηλάτης. Et sat celeriter fieri, quicquid fiat satis bene, prælium quidem, aut bellum suscipiendum omnino negabat, nisi quum maior emolumenti spes, q̄ damni metus, ostenderetur, nam minima commoda non minimo sectantes discrimine similes aiebat esse aureo hamo piscantibus, cuius abruptū damnum, nulla captura pensari posset.

De consulatibus, & alijs gestis per eum.

Magistratus atq; honores, & ante tps, et quosdam noui generis ppetuosq;, cæpit. Cōsulatū uigesimo ætatis anno inuasit, admotis hostiliter ad urbē legionibus, missisq; qui sibi nomine exercitus deposcerēt, quū quidem cunctante senatu, Cornelius Centurio, princeps legationis, reiecto sagulo ostendens gladij capulum, nō dubitasset in curia dicere, hic faciet si non feceritis uos. Secundū consulatum post.ix. annos,

Tertium anno interiecto gessit, sequentes usq; ad unde-cimum, continuauit. Multisq; mox quū deferrentur recu-satis, duodecimū magno .i. xvij. annorum interuallo, et rur-sus tertiumdecimum biennio post ultro petijt, ut C. & Luciū filios amplissimo præditus magistratu suo quēq; tyrocinio deduceret in forū. Quinq; medios cōsulatus à sexto ad undecimū annos gessit, cæteros, aut. ix. aut sex, aut quatuor, aut tribus mensibus, secundum uero pau-cissimis horis, nam die Kal. Ian. quum mane pro æde Capitolini Iouis, paululum curuli sella præsedisset, ho-nore abijt, suffecto alio in locum suum. Nec omnes Ro-mæ, sed quartum consulatum in Asia, quintum in insu-la Samo, octauum & nonum Taracone, inijt.

De gestis per eum in officijs triumuiratus, & tribunitiæ potestatis.

TRiumuiratum reip. cōstituendæ cā, per. x. annos administrauit, in quo restitit quidem aliquandiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed incœptā, utroq; acerbius exercuit. Nāq; illis in multorum sæpe per-sonam per gratiā & preces exorabilibus, solus magno-pere contendit, ne cui parceretur, proscripsitq; et C. To-ranium tutorem suum, eundemq; collegam patris sui Octauij in ædilitate. Iunius Saturninus, hoc amplius tradit, quum peracta proscriptione. M. Lepidus in sena-tu excusasset præterita, & spem clementiæ in posterum fecisset, quoniam satis pœnarum exactum esset, hunc è diuerso professum, ita modum se proscribēdi statuisse, ut omnia sibi reliquerit libera, in cuius tamen pertinaciæ pœ-nitentiam. Postea T. Iunium Philemonem, quod patro-

num suum proscriptum, celasse olim diceretur, equestri dignitate decorauit. In eadem hac potestate, multiplici flagrauit inuidia, nam & Pinarium eqtem Ro. cum cōcionāte se, admissa turba paganorū apud milites, subscribere quędam animaduertisset, curiosum ac speculatorē ratus, corām confodi imperauit. Et Tedium Afrū, consulem designatum, quia factum quoddā suum maligno sermone carpsisset, tantis conterruit minis, ut is se pręcipitauerit. Et Quintum Gallum prętorem, in officio salutationis tabellas duplices ueste tectas tenentē, suspicatus gladium occulere, nec quicq̄ statim, ne aliud inueniretur, ausus inquirere, paulopost per centuriones, et milites raptum è tribunali, seruilem in modum torsit, & fatentē nihil, iussit occidi, prius oculis eius sua manu effossis, quē tn̄, scribit, colloquio petito insidiatum sibi, cōiectumq; à se in custodiam, deinde urbe interdicta dimissum, naufragio, uel latronum insidijs perijsse. Tribunitiam ptātem perpetuā recępit, in qua semel atq; iterum per singula lustra, collegā sibi cooptauit. Recępit & morum legumq; regimen, ęque perpetuū, quo iure q̄q̄ sine censurę honore, censum tn̄ populi ter egit. primum ac tertium cum collega, medium solus.

De cogitatione resignandi imperiū, & de ornatu urbis.

DE reddenda repu. bis cogitauit, primo post oppressum statim Antoniū, memor obiectū ab eo sibi sępius, quasi per ipsum staret ne redderetur, ac rursus tedio diuturnę ualitudinis, quū etiā magistratibus, ac senatu domū accitis, rationarium imperij tradidit. Sed reputans, & se priuatum nō sine periculo

fore, & illam plurium arbitrio, temere cõmittĩ, in retinenda perseuerauit, dubium euentu meliore an uoluntate, quã uoluntatem, quũ præ se identidem ferret, quodam ẽt edicto his uerbis testatus est, ita mihi saluam, ac sospitam rempu. sistere in sua sede liceat, atq; eius rei fructum percipere, quẽ peto, ut optimi status auctor dicar, & moriens, ut feram mecum spem, mansura in uestigio suo fundamenta. R.P. quæ iecero, fecitq; ipse se compotẽ uoti, nixus omnimodo, ne quem noui status pœniteret. Vrbem neq; pro maiestate imperij ornatam, & inundationibus incendijsq; obnoxiam, excoluit adeo, ut iure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam lateritiã acceepisset. Tutam uero, quantum prouideri humana ratione potuit, etiam in posterum præstitit.

De operibus publicis per eum & alios instructis.

Publica opera plurima extruxit, è qbus uel præcipua, forum cum æde Martis ultoris, tẽplum Apollinis in palatio, ædem tonantis Iouis in capitolio. Fori extruendi causa fuit, hominum & iudiciorum multitudo, quæ uidebatur, nõ sufficiẽtibus duobus, etiã tertio indigere. Itaq; festinantius, nec dum perfecta Martis æde, publicatum est, cautumq; ut separatim in eo publica iudicia & sortitiones iudicum, fierent. Ædẽ Marti, bello Philippẽsi pro ultione paterna susceptо, uouerat. Sanxit ergo, ut de bellis triũphisq; hic consuleretur senatus, prouincias cum imperio petituri, hinc deducerentur, quiq; uictores redijssent, huc insignia triũphorum inferrent. Templum Apollinis, ea parte palatinæ domus excitauit, quam fulmine ictam, desiderari à deo

aruspices pronũciarent, addidit porticus cum bibliotheca, latina græcaq́; quo loco iam senior, sæpe etiã senatũ habuit, decuriasq́; iudicũ recognouit. Tonanti Ioui ædẽ consecrauit, liberatus periculo, cum expeditione cantabrica, per nocturnum iter lecticam eius, fulgur perstrinxisset, seruumq́; prædeucentem exanimasset. Quædam ẽt opera sub nomine alieno, nepotum scilicet et uxoris, ac sororis fecit, ut porticum basilicamq́; Caij & Lucij, item porticus Liuiæ & Octauiæ, theatrumq́; Marcelli. Sed & cæteros principes uiros, sæpe hortatus est, ut pro facultate quisq; monumentis uel nouis uel refectis & excultis, urbem adornarent, multaq́; à multis, tunc extructa sunt, sicut à Martio Philippo, ædes Herculis, et musarum, à L. Cornificio, ædes Dianæ, ab Asinio Polliõe, atriũ libertatis, à Munatio Planco ædes Saturni, à Cor. Balbo, theatrum, à Statilio Tauro amphitheatrum, ã M. uero Agrippa complura & egregia.

De diuisione urbis & templis, ac uijs refectis, & tyberi ampliato.

SPacium urbis in regiões uicosq́; diuisit, instituitq́; ut illas annui magistratus, sortito tuerẽtur, hos magistri è plebe cuiusq́; uiciniæ lecti. Aduersus incendia excubias nocturnas, uigilesq́; commentus est, ad cohercendas inundationes, alueum tyberis laxauit ac repurgauit, completum olim ruderibus, & ædificiorũ prolapsionibus coarctatum. Quo aũt facilius undiq; urbs adiretur, desumpta sibi flãminia uia, Arimino tenus muniendam, reliquas triumphalibus uiris, ex manubiali pecunia sternendas, distribuit. Ædes sacras uetustate col-

lapsas, aut incẽdio absumptas, refecit, easq; & cæteras opulẽtissimis donis adornauit, utpote q in cellã capitolini Iouis sexdecim milia pondo auri, gẽmasq;, ac margaritas, q̃ngenties sestertiũ una donatione contulerit.

De gestis per eum in pontificatu maximo.

POstq̃ uero pontificatum maximũ, quem nunq̃ uiuo Lepido auferre, sustinuerat, mortuo demũ suscæpit, q̃cquid fatidicorũ librorũ græci, latiniq; generis, nullis uel parum idoneis auctoribus uulgo ferebatur, supra duo milia contracta undiq; cremauit, ac solos retinuit sibyllinos, hos quoq; delectu habito, condiditq; duobus forulis auratis, sub palatini Apollinis basi. Annum à diuo Iulio ordinatum, sed postea negligentia conturbatum atq; confusum, rursus ad pristinam rationem redegit, in cuius ordinationem, sextilem mensem è suo cognomine nũcupauit, magis q̃ septembrẽ quo erat natus, quia hoc sibi & primus consulatus, & insignes uictoriæ, obtigissent. Sacerdotum, & numerũ, et dignitatem, sed & cõmoda, auxit, præcipue uestalium uirginum, quumq; in demortuæ locum capi aliam oporteret, ambirentq; multi, ne filias in sortem darent, adiurauit, si cuiusq̃ neptium suarum competeret ætas, oblaturum se fuisse eam. Nonnulla etiã ex antiquis cerimonijs paulatim abolita restituit, ut salutis augurium, diale flaminium, sacrum lupercale, ludos sæculares, et cõpitalitios. Lupercalibus uetuit currere imberbes. Item sæcularibus ludis iuuenes utriusq; sexus, prohibuit ullum nocturnũ spectaculum frequentare, nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. Cõpitales lares ornari bis in anno insti

tuit, uernis floribus & aestiuis. Proximum à dijs immortalibus honorem, memoriae ducum praestitit, qui imperium po. Ro. ex minimo, maximum reddidissent. Itaq; & opera cuiusq; manentibus titulis restituit, & statuas omnium, triumphali effigie in utraq; fori sui porticu dedicauit. Professus est edicto commentum id se, ut ad illorum uelut exemplar, & ipse dum uiueret, & insequentium aetatum principes, exigerentur à ciuibus. Pompeij quoq; statuam contra theatri eius regiam, marmoreo Iano supposuit, translatam è curia, in qua C. Caesar fuerat occisus.

De correctione & reformatione abusuū & excessuum.

PLeraq; pessimi exempli correxit, quae in perniciem publicam, aut ex ꝯsuetudine licentiaq; bellorum ciuilium, durauerant, aut per pacem etiā extiterant. Nam & grassatorum plurimi palàm se ferebant, succincti ferro, quasi tuendi sui causa, & rapti per agros uiatores, sine discrimine liberi, seruiq;, ergastulis possessorum supprimebantur. Et plurimae factiones titulo collegij noui, ad nullius non facinoris societatem, coibant. Igitur grassatores, dispositis per opportuna loca stationibus, inhibuit, ergastula recognouit, collegia praeter antiqua & legitima dissoluit, tabulas ueterꝝ aerarij debitorꝝ, uel praecipuā calūniandi materiā, excussit, loca in urbe publica, iuris ambigui possessoribus, adiudicauit, diuturnorꝝ reorum, & ex quorꝝ sordibus nihil aliud q̄ uoluptas inimicis quaereretur, nomina aboleuit ꝯditione proposita, ut si quē quis repetere uellet, par periculum poenae subiret. Ne quod autem maleficiū negotium

dum ue, impunitate uel more elaberetur. xxx. amplius dies, qui honorarijs ludis occupabantur, actui rerum accõmodauit. Ad tres iudicum decurias quartã addixit ex inferiore censu, quæ ducenariorum uocaretur, iudicaretq; de leuioribus summis. Iudices à tricesimo ætatis anno, allegit. i. quinquẽnio maturius q̃ solebant, ac plerisq; iudicandi munus detrectantibus uix concessit, ut singulis decurijs per uices annua uacatio esset, & ut solitæ agi Nouembri ac Decembri mense res, omitterentur.

De modo & more in iure dicendo.

Ipse ius dixit assidue, et in nocte nõnunq̃, si parum corpore ualeret, lectica pro tribunali collocata, uel etiã domi cubãs. Dixit autem ius non diligẽtia modo summa, sed & lenitate, siqdem manifestũ parricidij reũ, ne culeo insueretur, quod non nisi cõfessi afficiebantur. hac pœna, ita fertur interrogasse, certe patrẽ tuũ nõ occidisti? Et cũ de falso testamento ageretur, oẽsq; senatores lege cornelia tenerentur, non tm̃ duas tabellas, dãnatoriã & absolutoriã simul cognoscentibus, dedit, sed tertiam quoq;, qua ignosceretur his, qnos fraude ad signandum uel errore inductos constitisset. Appellationes quot annis urbanorum quidem litigatorum, prætori delegabat urbano, at prouincialium consularibus uiris, quos singulos cuiusq; prouinciæ negocijs præposuisset.

De legibus per eum sancitis & alijs retractatis.

Leges retractauit, & quasdã ex integro sanxit, ut sumptuariã, & de adulterijs, & de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus, hãc quum

aliquanto seuerius q̃ cæteras emendasset, præ tumultu recusantiũ perferre non potuit, nisi adempta demum, lenitaue parte pœnarũ, & uacatione trienij data, auctisq; p̃mijs. Sic quoq; abolitionẽ eius publico spectaculo p̃tinaciter postulãte equite, accitos germanici liberos, receptosq; partim ad se, partim in patris gremiũ ostentauit, manu uultuq; significans, ne grauaretur imitari iuuenis exemplũ. Cumq; et immaturitate sponsarũ, & matrimoniorũ crebra mutatione, uim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coarctauit, diuortijs modũ imposuit.

De reformatione senatus, & modo cõueniẽdi eiusdem.

SEnatorum affluentem numerũ, deformi & incõdita turba, erant.n. super mille, & quidã indignissimi, & post necẽ Cæsaris per gratiã & premiũ allecti, quos abortiuos uulgus uocabat, ad modũ pristinũ, & splendorẽ redegit, duabus lectionibus, prima ipsorũ arbitratu, quo uir uirum legit, secunda suo & Agrippæ quo tempore æstimatur lorica sub ueste munitus, ferroq; cinctus præsedisse, decem ualentissimis senatorij ordinis amicis, sellam suam circumstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem, tunc quenquam senatorum nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad excusandi se uerecundiam compulit, seruauitq; etiam excusantibus insigne uestis, & spectandi in orchestra, epulandiq; publice ius. Quo autem lecti, probatiq;, & religiosius, & minore molestia, senatoria munera fungerentur, sanxit, ut prius quam consideret, quisq; thure ac mero, supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo

coiretur, & ne plus q̃ bis in mense legitimus senatus age retur Cal. & idibus, ne ue septembri, octobri ue mēse, ul los adesse alios necesse esset, q̃ sorte ductos, per quorū nu merū decreta confici possent, sibiq; instituit consilia sorti ri semestria, cum quibus, de negocijs ad frequentem sena tum referendis, ante tractaret. Sententias de maiore ne gocio, non more atq; ordine, sed prout libuisset, peroga bat, ut perinde quisq; animum intenderet, ac si censen dum magis, q̃ assentiendum esset.

De eodem.

Auctor & aliarum rerum fuit, inquis ne acta senatus publicarentur, ne magistratus deposito honore, statim in prouincias mitterētur, ut pro consulibus ad mulos & tabernacula, quæ publice loca ri solebant, certa pecunia constitueretur, ut cura ærari à quæstoribus urbanis ad pretorios pretores ue, transiret, ut centumuiralem hastam, quam quæstura functi consue uerant cogere, decemuiri cogerent.

De officijs per eum excogitatis.

Quoq; plures partem administrandæ reipu. ca perent, noua officia excogitauit, Curam ope rum publicorum, uiarum, aquarum aluei ty beris, frumenti populo diuidendi, præfecturā urbis, triū uiratum legendi senatus, & alterum recognoscendi tur mas equitum, quotiescunq; opus esset, censores creari de sitos longo interuallo, creauit, & numerum pretorum auxit, exegit etiam, ut quoties consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet, nec obtinuit recla mantibus

mantibus cunctis, satis maiestatē eius imminui, q͡d honorem eum non solus, sed cum altero gereret.

De bellica uirtute per eum honorata.

NEc parcior in bellica uirtute honoranda, super xxx. ducibus, iustos triūphos, & aliq͡to pluribus triūphalia ornamēta decernēda, curauit, liberis senatoꝝ, quo celerius r.p. assuescerēt, protinus uirilem togam, latum clauum induere, & curiæ interesse pmisit, militiamq; auspicantibus, nō tribunatū modo legionū, sed & pfecturas alaꝝ dedit. At ne qs expers castroꝝ eēt, binos plerūq; laticlauios, pposuit singulis alis. Equitū turmas frequēter recognouit, post longā intercapedinem reducto more transuectionis, sed neq; detrahi quenq͡ in transuehēdo ab accusatore, passus ē, q͡d fieri solebat. Et senio uel aliqua corpis labe insignibus, pmisit pmisso in ordine equo ad rñdendum quoties citarētur, pedibus uenire, mox reddendi equi gratiā fecit eis, q maiores annoꝝ quinq; et quadraginta retinere eū nollēt.

De rōne uitæ exacta p eū ab unoquoq; eqte Ro.

IMpetratisq; à senatu. x. adiutoribus, unūquenq; equitū uitæ rōnem reddere coegit, atq; ex improbatis, alios pœna, alios ignominia notauit, plures admonitione, sed uaria, lenissimum genus admonitiōis fuit traditio corā pugillariū, quos taciti, & ibidē statim legerent, notauitq; aliquos, ꝙ pecunias leuioribus usuris mutuati, grauiore fœnore collocassent.

De quibusdā eius ordinationibus circa rēpublicā.
Suetonius.

COmitijs tribunitijs, si deessent candidati senato-res ex eqtibus Romanis creauit, ita ut potestate transacta in utro uellent ordine manerēt. Quū aūt plerię; equitum, attrito bellis ciuilibus patrimonio, spectare ludos è. xiiij. non auderent, metu pœnæ theatralis, pronunciauit non teneri ea, qbus ipsis parētibús ue equester census, unq̄ fuisset. populi romani censum uicatim egit. Ac ne plebs frumentationum cā, frequentius à negocijs auocaretur, ter in annum quaternoꝝ mensium tesseras, dare destinauit, sed desyderanti ꝯsuetudinem ueterem, ꝯcessit rursus, ut sui quisq; mensis acciperet. Comitioꝝ quoq; pristinum ius reduxit, ac multiplici pœna cohercito ambitu, fabianis et scaptensibus tribubus suis, die comitioꝝ, ne quid à quoq̄ candidato desyderarent, singula millia nummum asse diuidebat. Magni ꝑterea existimans, sincerum atq; ab omni colluuione peregrini ac seruilis sanguinis, incorruptum seruare populum, & ciuitatem romanam parcissime dedit, & manumittēdi modum terminauit. Tiberio pro cliente graeco petenti, rescripsit, non aliter se daturꝝ, q̄ si praesens sibi persuasisset, q̄ iustas petendi cās haberet. Et Liuiæ pro quodā tributario Gallo roganti, ciuitatem negauit, immunitatem obtulit, affirmans se facilius passurum fisco detrahi aliquid, q̄ ciuitatis Romanæ uulgari honorem. Seruos nō contentus multis difficultatibus à libertate iusta remouisse, quū & de numero, & de conditione, ac differentia eorum q ma-nunútterentur curiose cauisset, hoc quoq; adiecit, ne uinctus unq̄ tortús ue quis, ullo libertatis genere, ciuitatem adipisceretur. Etiam habitum, uestitumq; pristinum reducere studuit. Ac uisa quondam pro concione bullatoꝝ

turba, indignabundus & clamitans, en ait Romanos rerum dominos, gentemq; togatam. Negociũ aedilibus dedit, ne quē posthac de caetero paterentur, in foro circó ue, nisi positis lacernis togatum, consistere.

De liberalitate eiusdem.

Liberalitatem omnibus ordinibus, p occasionem frequenter exhibuit. Nã & inuecta urbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantam copiã nummariae rei effecit, ut foenore diminuto, plurimũ, agrorũ p̃cijs accesserit. Et postea quoties ex damnatorũ bonis, pecunia superflueret, usum eius gratuitũ his, q cauere in duplum possent, ad certum tempus indulsit. Senatorũ censum ampliauit, ac pro octingentorũ milium summa, duo decies centies sestertiũ, taxauit, suppleuitq; non habentibus. Congiaria populo frequenter dedit, sed diuersae ferè summae, modo quadringenos, modo tricenos, nonnũquã ducenos, quinquagenosq; nũmos, ac ne minores quidem pueros, praeterijt, q̃uis non nisi ab undecimo aetatis anno accipere consueßent. Frumentum quoq; in annonae difficultatibus saepe leuißimo, interdum nullo precio uiritim admensus est, tesserasq; nummarias duplicauit.

De seueritate eius in reprimendis populi uoluptatibus indiscretis.

Sed ut salubrē magis q̃ ambitiosum principem scires, querentē de inopia & caritate uini populũ, seuerissima coheruit oratiōe, satis prouisum à genero suo Agrippa, pductis pluribus aquis, ne hoies sitirent. Eidem populo promissum quidem congiariũ reposcenti,

Adũ ... reprez ... carita

bona fidei se esse rñdit. Non promissum aût flagitâti, turpitudinem & impudêtiã edicto exprobrauit, affirmauitq; se non daturũ, quis dare destinarat. Nec minore grauitate atq; constantia, cum proposito cõgiario multos manumissos, insertosq; ciuiũ numero cõperisset, negauit accepturos, quibus promissum non esset, cæterisq; minus q̃ promiserat, dedit, ut destinata summa sufficeret. Magna uero quadã sterilitate, ac difficili remedio, cũ uenalitias & lanistarum familias, peregrinosq; oẽs, exceptis medicis & præceptoribus, partemq; seruitiorum, urbe expulisset, ut tandem annona conualuit, impetum se cæpisse scribit, frumentationes publicas in perpetuũ abolẽdi, q̃d earum fiducia cultura agrorũ cessarat, neq; tñ perseuerasse, quia certũ haberet ꝑ ambitionẽ quãdoq; restitui. Atq; ita post hanc rẽ temperauit, ut non minorem aratorũ ac negociantium, q̃ populi rõnem duceret.

De spectaculis uarij generis per eũ æditis.

Spectaculorum & assiduitate et uarietate, atq; magnificentia omnes antecessit. Fecisse se ludos ait suo nomine quater, pro alijs magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter & uicies. Fecitq; nõnũq̃ et uicatim ac pluribus scænis, ꝑ oĩum linguarum histriones, non in foro modo, nec in amphitheatro, sed in circo & in septis ædidit, & aliqñ nihil præter uenationem Athletas quoq;, extructis in campo Martio sedilibus ligneis, item nauale prœliũ, circa tyberim cauato solo, in quo nunc Cæsarum nemus ẽ. Quibus diebus custodes in urbe disposuit, ne raritate remanentiũ, grassatoribus ob-

noxia esset. In circo aurigas, cursoresq́;, & confectores ferarum, & nonnunquam ex nobilissima iuuentute produxit. Sed & Troiæ ludum edidit, frequentissime magnorum, minorumq́; puerorum delectu, prisci decoriq́; moris, existimans claræ stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro C. Nonium asprenatem lapsu debilitatum, aureo torque donauit, passusq́; est ipsum posterosq́;, Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia edendi, Asinio Pollione oratore grauiter inuidioseq́; in curia q̃sto. Asernini nepotis sui casum, qui & ipse crus fregerat. Ad scænicas quoq́;, & gladiatorias operas, & equitibus Romanis aliquando usus est, uerum prius quàm senatusconsulto interdiceretur, postea nihil sanè prætérquá adolescentulum Lucium, honeste natum exhibuit, tantum ut ostenderet, quod erat bipedali minor, librarum septédecim ac uocis immensæ. Quodam autem muneris die, parthorum obsides tunc primum missos, per mediá harenam ad spectaculum induxit, superq́; se subsellio secundo collocauit. Solebat etiam citra spectaculorum dies, si quando quid inusitatum, dignumq́; cognitu aduectum esset, id extra ordinem quolibet loco publicare, ut rhinocerotem apud septa, tygrim in scæna, anguem quinquaginta cubitorum pro comitio. Accidit uotiuis circẽsibus, ut correptus ualetudine lectica cubans, thensas deduceret. Rursus commissione ludorum, quibus theatrũ Marcelli dedicabat, euenit, ut laxatis sellæ curulis cõpagibus caderet supinus. Nepotum quoq́; suorum munere, cũ consternatum ruinæ metu populum, retinere, & confirmare nullo modo posset, transiit è loco suo, atq́; in ea parte consedit, quæ suspecta maxime erat. Spectandi confusis

ſimum ac ſolutiſſimũ morem correxit, ordinauitq́; moꝛtus iniuria ſenatoris, quem puteolis per celeberrimos ludos, conſeſſu frequenti nemo receperat.

De ordine ſubſelliorum in ſpectaculis.

Facto igitur decreto patrum, ut quoties qđ ſpectaculi, uſq̃ publice ederetur, primus ſubſelliorꝫ ordo uacaret ſenatoribus. Romæ legatos liberarum, ſociarumq́; gentium, uetuit in orcheſtra cõſidere. Quum quoſdã etiã libertini generis mitti, deprehendiſſet, Militem ſecreuit à populo. Maritis è plebe proprios ordines aſſignauit, ꝑtextatis cuneũ ſuum, & proximũ pedagogis, ſanxitq́;, ne q̃s bullatorꝫ media cauea ſederet. Fœmininis ne gladiatores q̃dem, quos promiſcue ſpectari ſolenne olim erat, niſi ex ſuperiore loco ſpectare conceſſit. Solis uirginibus ueſtalibus, locum in theatro ſeparatim, & contra prætoris tribunal dedit. Athletarũ uero ſpectaculo, muliebrem ſexum omnem adeo ſummouit, ut pontificalibus ludis pugilum par poſtulatum, diſtulerit in ſequentis diei matutinum tẽpus, edixeritq́;, mulieres ante horam quintam uenire in theatrum non placere.

De locis unde ipſe ſpectacula cernebat, & tempore.

Ipſe Circenſes ex amicorꝫ ferè, libertorumq́; cœnaculis, ſpectabat, interdum è puluinari. et quidem cum cõiuge ac liberis ſedens, ſpectaculo plurimas horas aliq̃n totos dies aderat, petita uenia commendatisq́;, qui ſuã uicem præſidendo fungerẽtur. Verum quoties adeſſet, nihil præterea agebat, ſeu uitandi rumoris cã, quo patrẽ Cæſarem uulgo reprehenſum cõmemora-

bat, quod inter spectandũ epistolis libellisq; legendis, aut rescribendis uacaret, seu studio spectandi ac uoluptate, qua teneri se neq; dissimulauit unq̃, & sæpe ingenue professus est. Itaq; corollaria & premia, alienis quoq; muneribus ac ludis & crebra & grãdia de suo offerebat. nulliq; græco certamini interfuit, quo nõ pro merito queq̃; certantium honorauerit. Spectauit autem studiosissime pugiles, & maxime latinos, nõ legitimos, atq; ordinarios modo, quos etiam cõmittere cũ græcis solebat, sed & cateruarios oppidanos, inter angustias uicorum pugnantes temere ac sine arte. Vniuersum deniq; genus, operas aliquas publico spectaculo prabentium, etiã cura sua dignatus est. Athletis & conseruauit priuilegia & ampliauit. Gladiatores sine missione ædi prohibuit, cohercitiõem in histriones, magistratibus omni tẽpore et loco, lege uetere permissam, ademit, præterq̃ in ludos & scænã, nec tñ eo minus, aut xisticorum certatiões, aut gladiatorũ pugnas seuerissime semper, exegit. Nã histrionũ licentiã adeo cõpescuit, ut Stephanionem togatariũ, q̃m in puerilẽ habitũ circũtonsam matronã ministrasse cõpererat, per trina theatra uirgis cæsum, relegauerit. Hylã pantomimũ querente pretore in atrio domus suæ nemine excluso, flagellis uerberarit. Et Pyladẽ urbe, atq; Italia summouerit, quod spectatorẽ à quo exibilabatur demonstrasset digito, conspicuumq; fecisset.

De ordinatione italiæ facta per eum.

AD hũc modũ urbe urbanisq; rebus administratis, italiã duo de. xxx. coloniarum numero à se deductarũ refrequẽtauit, opibusq;, ac uectiga-

libus publicis plurifariã instruxit, et iure ac dignatiõe, urbi quodãmõ pro pte aliqua adæquauit, excogitato genere suffragioꝝ, quæ de magistratibus urbicis decuriones coloniã, in sua qsq; colonia ferrent, & sub die comitioꝝ obsignata, Romã mitteret, ac necubi aut honestoꝝ deficeret copia, aut multitudinis soboles, equestrẽ militiã petentis, et ex cõmendatione publica, cuiusq; oppidi ordinabat. At ijs q e plebe, regiões sibi reuisenti, filios filias'ue approbarent, singula nũmoꝝ milia per singulos diuidebat.

De ordinatione aliarum prouinciarum.

PRouincias ualidiores, et quas annuis magistratuum imperijs regi, nec facile, nec tutum erat, ipse suscæpit, cæteras procõsulibus sortito permisit, & tñ nõnullas cõmutauit interdũ, atq; ex utroq; genere plerasq; sæpius adijt. Vrbiũ quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præcipites, libertate priuauit. Alias aut ære alieno laborantes, leuauit, aut terremotu subuersas, denuo condidit, aut merita erga po. Ro. allegantes, latinitate uel ciuitate donauit, nec est (ut opinor) prouincia, excepta dũtaxat Africa, & Sardinia, quã non adierit. In has fugato Sexto Põpeio, traijcere ex Sicilia apparantem, continuæ & immodicæ tempestates inhibuerunt. Nec mox occasio aut cã traijciendi fuit.

De ordinatione regnorum.

REgna, quibus belli iure potitus est, præter pauca, aut ijsdem quibus ademerat reddidit, aut alienigenis tribuit. Reges socios, etiam inter semetipsos necessitudinibus iunxit mutuis,

promptissimus affinitatis cuiusq;, atq; amicitiæ cõcilia/ tor & fautor, nec aliter uniuersos, q̃ mẽbra, partesq; imperij, curæ habuit. Rectorem quoq; solitus apponere ætate paruis, aut mente lapsis, donec adolescerent, aut resipiscerent, ac plurimorũ liberos, & educauit simul cum suis, & instituit.

De ordinatione legionum & militum.

Ex militaribus copijs, legiones, & auxilia prouinciatim distribuit. Classem Miseni, & alterã Rauennæ, ad tutelam superi et inferi maris, collocauit, certum numerum, partim in urbis partim in sui custodiam, allegit, dimissa calagoritanorum manu, quã usq; ad deuictum Antonium, item germanorum, quã usq; ad cladem uarianam, inter armigeros circa se habuerat. Neq; tamen unq̃ plures q̃ tres cohortes in urbe esse, passus est, easq; sine castris, reliquas in hyberna, et æstiua, circa finitima oppida dimittere assuerat. Quicquid autem ubiq; militum esset, ad certam stipendiorum premiorumq; formulam astrinxit, definitis pro gradu cuiusq;, & temporibus militiæ, et commodis missionũ, ne aut ætate, aut inopia, post missiõem sollicitari ad res nouas possent. Vtq; perpetuo ac sine difficultate sumptus, ad tuendos eos prosequendosq; suppeteret, ærariũ militare cũ uectigalibus nouis, cõstituit. Et quo celerius ac sub manu annunciari cognosciq; posset, quid in prouincia quaq; gereretur, iuuenes primo modicis interuallis, per militares uias, dehinc uehicula disposuit, cõmodius id uisum ẽ, ut qui a loco idem perferunt litteras, interrogari quoq;, si quid res exigant, possint.

De sigillis eius, & datis, quibus in epistolis utebatur.

IN diplomatibus libellisq́; & epistolis signandis, initio sphynge usus est, mox imagine magni Ale*xandri, nouissime sua,* Dioscoridis *manu sculpta, qua signare, insecuti quoq; principes, perseuerauerunt. Ad epistolas oẽs, horarum quoq; momenta, nec diei modo, sed & noctis, quibus datæ significarentur, addebat.*

De clementia & ciuilitate eiusdem.

CLementiæ ciuilitatisq́; eius, multa & magna documenta sunt, & ne enumerẽ quot et quos diuersarũ partiũ, uenia & incolumitate donatos, principẽ ẽt in ciuitate locũ tenere passus sit, Iunium *Nouatũ, &* Cassiũ Patauinũ *è plebe homines, alterũ pecunia, alterũ leui exilio punire, satis habuit, quũ ille* Agrippæ *iuuenis noĩe, asperrimã de se epistolã, in uulgus ædidisset, hic cõuiuio pleno proclamasset, neq; uotum sibi, neq; animũ deesse, confodiendi eum. Quadam uero cognitione, cum* Æmylio *Eliano* Cordubensi, *inter cætera crimina, uel maxime obijceretur, ꝙ male opinari de* Cæsare *soleret, conuersus ad accusatorẽ, cõmotoq́; similis, uelim inquit hoc mihi probes, faciam sciat* Elianus, *& me linguam habere, plura enim de eo loquar. Nec quicq̃ ultra aut statim, aut postea inquisiuit.* Tiberio *quoq; de eadem re, sedulo uiolentius apud se per epistolam conquerentĩ, ita rescripsit.* Ætati *tuæ, mi* Tiberi, *noli in hac re indulgere, & nimium indignari, quenq̃ esse qui de me loquatur male, satis est enim si hoc habe-*

mus, ne quis nobis male facere possit.

De honoribus ei collatis & spretis per eum.

TEmpla quāuis sciret, etiam procōsulibus decerni solere, in nulla tñ prouincia, nisi cōmuni suo Romæq; nomine recæpit. Nam in urbe quidē pertinacissime abstinuit hoc honore, atq; etiā argenteas statuas olim sibi positas, conflauit omnes, ex quibus aureas cortinas Apollini palatino dedicauit. Dictaturam magna ui offerente populo, genu nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore, deprecatus est.

De eodem & ciuilibus gestis eiusdem.

DOmini appellationem, ut maledictum & opprobriū, semper exhorruit, quū spectante eo ludos, pronunciatum esset à mimo, o dominum æquum & bonum, & uniuersi quasi de ipso dictum exultantes, cōprobassent, & statim manu uultuq;, indecoras adulationes repressit, & in sequenti die, grauissime corripuit edicto, dñmq; se posthac appellari, nec à liberis qdem, aut nepotibus suis, uel serio uel ioco passus est, atq; hmōi blanditias, etiam inter ipsos prohibuit, nō temere urbe oppidó ue ullo egressus, aut quoq̄ ingressus est, nisi uespere aut noctu, ne quem officij causa inquietaret. In consulatu pedibus ferè, extra consulatum sæpe adoperta sella, per publicum incessit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeuntium desyderia excipiens, ut quēdam ioco corripuerit, quod sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipē. Die senatus, nunquam patres nisi in curia

salutauit, & quẽ sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente, & discedens, eo modo sedentibus singulis, Vale dicebat, Officia cum multis mutuo exercuit, nec prius dies cuiusq; solẽnes, frequentare desijt, q̃ grandior iam natu, & in turba quondã sponsaliorum die, uexatus. Gallum Terrinium *senatorem minus sibi familiarem, sed captum repente oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens consolando reuocauit ad uitam.*

De *patientia eius in contradictores.*

IN *senatu uerba facienti, dictum est, non intellexi, & ab alio, contradicerem tibi, si locum haberem.* Interdum *ob immodicas altercationes disceptantium, è curia per iram se proripienti, quidam ingessérunt, licere oportere senatoribus, de repub.* loqui. Antistius Labeo *senatus lectione, quum triumuirum legeret,* Marcum Lepidum, *hostem olim eius, & tunc exulantem legit.* Interrogatusq; *ab eo, an essent alij digniores, suum quemq; iudicium habere respondit.* Nec ideo libertas *aut contumacia, fraudi cuiq̃ fuit.*

De *libellis famosis contra eum factis.*

ETiam *sparsos de se in curia, famosos libellos, nec expauit, & magna cura redarguit. ac ne requisitis quidem auctoribus, id modo censuit, cognoscendum posthac de his, qui libellos aut carmina ad infamiam cuiuspiam, sub alieno nomine ædant.*

De *moderatione & ciuilitate eiusdem in agẽdo.*

IOcis quoq; quorundã inuidiosis, aut petulãtibus lacessitus, contradixit edicto. Et tñ ne de inhibenda testamentorũ licentia, quicq̃ constitueretur intercessit. Quoties magistratuũ comitijs interesset, tribus cũ candidatis suis circuibat, supplicabatq; more solẽni. Ferebat & ipse suffragiũ in tribus, ut unus è populo. Testem se in iudicijs & interrogari, & refelli æqssimo animo patiebatur. Forũ angustius fecit, nõ ausus extorquere possessoribus proximas domos. Nunq̃ filios suos populo cõmendauit, ut nõ adijceret, si merebũtur, eisdẽ prætextatis adhuc, assurrectum ab uniuersis in theatro, & astantibus plausum, grauissime questus est. Amicos ita magnos & potentes in ciuitate esse uoluit, ut tñ pari iure essent, quo cæteri, legibusq; iudiciarijs æque tenerentur. Quũ Asprenas Nonius arctius ei iunctus, cãm ueneficij, accusante Cassio Seuero, diceret, consuluit senatum quod officij sui putaret, cunctari enim se, ne si superesset, eriperet legibus reum, sin deesset, destituere ac prædamnare amicum existimaretur, et consentientibus uniuersis, sedit in subsellijs per aliquot horas, uerum tacitus, & ne laudatione quidem iudiciali data. Affuit & cliẽtibus, sicut Scutario cuidã euocato quondã suo, qui postulabatur iniuriarum. Vnũ omnino ex reorũ numero, ac ne eũ quidem nisi precibus eripuit, exorato coram iudicibus accusatore, Castricium, per quem de coniuratione Murenæ cognouerat.

De dilectione Romanorum ad eum.

PRo quibus meritis quãtopere dilectus sit, facile est æstimare. Omitto senatusçõsulta, q̃ põt uideri, uel necessitate expressa, uel uerecũdia. Eqtes

Romani natalem eius sponte, atq; consensu, biduo semp celebrarunt. Omnes ordines in lacum Curtij quotannis, ex uoto pro salute eius stipem iaciebant. Item Calēdis Ianuarijs, sit renam i capitolio, ēt absenti, ex qua summa p ciosissima deorum simulacra, mercatus uicatim dedicabat, ut Apollinē sandaliarium, & Iouē tragœdū, aliaq; in restitutionē palatinæ domus, incendio absumptæ. Veterani, decuriæ, tribus, atq; etiam singillatim, è cætero genere hominum libentes, ac pro facultate qsq;, pecunias ꝯtulerunt, delibante tn̄modo eo summaꝝ aceruos, neq; ex quoq̄ plus denario auferente. Reuertentem ex prouincia, non solum faustis ominibus, sed & modulatis carminibus, prosequebantur. Obseruatum etiam est, ne quoties introiret urbem, supplicium de quoq̄ sumeretur.

De honore eidē collato p senatum po. q; Romanū.

Patris patriæ cognomen uniuersi repētino maximoq; ꝯsensu detulerunt ei. Prima plebs legationē Antiū missa, deinde quod nō recipiebat, ineūti Romæ spectacula frequens & laureata, mox in curia senatus, neq; decreto neq; acclamatione, sed p Valerium Messalam, id mādantibus cūctis, quod bonū, inqt, faustumq; sit tibi, domuiq; tuæ Cæsar Auguste, (Sic.n. nos p petuā fœlicitatem reip. & læta huic pcari existimamus) senatus te, ꝯsentiēs cū populo Ro. ꝯsalutat patriæ patrē. Cui lachrymans rn̄dit Augustus his uerbis. Ipsa.n. sicut Messalæ apposui. Cōpos factus uotoꝝ meoꝝ, patres ꝯscripti, quid habeo aliud deos immortales pcari, quàm ut hunc consensum uestrum ad ultimum uitæ finem mihi perferre liceat.

De honoribus eidẽ collatis p singulares ciues romanos.

Medico Antonio Musæ, cuius opera ex ancipiti morbo ꝯualuerat, statuam, ære collato, iuxta signum Æsculapij statuerunt. Nõnulli patrum familiarum testamento cauerunt, ut ab hæredibus suis ꝑlato uictimæ titulo in capitolium ducerentur, uotũq; pro se soluerẽt, quod superstitem Augustum reliquissent. Quædam Italiæ ciuitates diẽ, quo primũ ad se uenisset, initiũ anni fecerunt. Prouinciaꝝ pleræq;, super tẽpla & aras ludos quoq; quinquennales penè oppidatim ꝯstituerũt.

honor medi habit ab aug

De honore ei collato per reges ac ciuitates.

Reges amici, atq; socij, & singuli in suo quisq; regno Cæsareas urbes ꝯdiderunt. Et cũcti simul ædem Iouis olympici Athenis antiquitus inchoatam ꝑficere cõi sumptu destinauerũt, genioq; eius dedicare, ac sæpe regnis relictis, non Romæ modo, sed prouincias peragranti, quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientum præstiterunt.

De interiori & familiari uita.

Voniã qualis in imperijs, ac magistratibus regendaq; ꝑ terraꝝ orbẽ pace belloq; republica fuerit, exposui, referã nũc interiorẽ ac familiarẽ eius uitã, qbusq; moribus, atq; fortuna, domi et inter suos egerit, à iuuẽta usq; ad supremũ uitæ diẽ. Matrem amisit in primo ꝯsulatu, sororẽ Octauiã qnquagesimũ et quartũ agens ætatis annũ. Vtriq;, quũ ꝑcipua officia uiuæ ꝑstitisset, etiam defunctæ honores maximos tribuit.

De sponsis & uxoribus eius.

SPonsam habuit adolescens.P. Seruilij Isaurici filiã sed reconciliatus post primam discordiam Antonio, expostulantibus utriusq; militibus, ut ex necessitudine aliqua iungerentur, priuignam eius Claudiam Fuluiæ, ex P.Clodio filiam duxit uxorem, uix dum nubilem'. ac simultate cum Fuluia socru exorta, dimisit intactam adhuc & uirginem. Mox Scriboniam in matrimonium accæpit, nuptam ante duobus consularibus, ex altero etiam matrem. Cum hac etiam diuortium fecit, ptesus, ut scribit, morum peruersitatem eius, ac statim Liuiam Drusillam matrimonio Tiberij Neronis, & quidem prægnantem abduxit, dilexitq; & probauit unice ac perseueranter.

De filia Iulia & matrimonijs eius.

EX Scribonia Iuliam, ex Liuia nihil liberorum tulit, quum maxime cuperet. Infans, qui conceptus erat immaturus est æditus. Iuliã primum Marcello Octauiæ sororis suæ filio, tũq; pueritiam egresso, deinde ut is obijt M. Agrippæ nuptui dedit, exorata sorore, ut sibi genero cederet. Nã tunc Agrippa alterã Marcellarum habebat, & ex ea liberos. Hoc quoq; defuncto, multis ac diu ẽt ex equestri ordine circunspectis conditionibus, Tiberium priuignũ suum elegit, coegitq; prægnantẽ uxorem, & ex qua iam pater erat, dimittere. M. Antonius scribit, primum eum Antonio filio suo despõdisse Iuliã, deinde Cotisoni Getarum regi, quo tempore sibi quoq; inuicem filiam regis in matrimonium petisset.

De nepotibus

De nepotibus eius ex Iulia.

NEpotes ex Agrippa & Iulia tres habuit, C. & L. & Agrippam, neptes duas, Iuliã et Agrippinam. Iuliam. L. Paulo Censoris filio, Agrippinam Germanico uxoris suæ nepoti collocauit. Caium & Lucium adoptauit domi per assem & libram, emptos a patre Agrippa, tenerosq; adhuc ad curam Reip. admouit, & consules designatos, circum prouincias, exercitusq; dimisit. Filiam & neptes ita instituit, ut etiam lanificio assuefaceret, uetaretq; loqui, aut agere qcquam nisi propalam, & quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem cœtu adeo prohibuit, ut L. Tucinio claro, decoroq; iuueni scripserit, quondam parum modeste fecisse eum, quod filiam suam Baias salutatum uenisset. Nepotes, & litteras, & natare, aliaq; rudimenta per se plerunq; docuit, Ac nihil æque elaborauit, quam ut imitarentur chirographum suum. Neq; cœnauit unà, nisi ut in imo lecto assiderent, neq; iter fecit, nisi ut uehiculo anteirent, aut circa adequitarent.

De infortunio eius circa sobolem descendentium.

SEd lætum eum, atq; fidentem, & sobole, & disciplina domus, fortuna destituit. Iulias filiam & neptem omnibus probris contaminatas, relegauit C. & L. in duo de.xx. mensium spacio amisit ambos. C. in Licia, Lucio Massiliæ defunctis. Tertium nepotẽ Agrippam, simulq; priuignum Tiberium adoptauit in foro, lege curiata. Ex quibus, Agrippam breui ob ingenium sordidum ac ferox abdicauit, seposuitq; surrentum. Ali

quanto autem patientius mortem quàm dedecora suorũ tulit. Nam C. Luciiq́; casu non adeo fractus, ut de filia, absens ac libello per quæstorem recitato, notum senatui fecit, abstinuitq́; congressu hominum diu præ pudore, etiã de necanda deliberauit. Certe quum sub idem tempus una ex consocijs liberta, Fœde suspendio uitam finisset, maluisse se ait Fœdes patrem fuisse. Relegatæ, usum uini omnemq́; delicatiorem cultum ademit, neq; adiri à quoquam libero, seruoq́;, nisi se consulto permisit, et ita ut certior fieret, qua is ætate, qua statura, quo colore esset, etiã quibus corporis notis, uel cicatricibus, post quinquenniũ demum ex insula in continentem, lenioribusq; paulo conditionibus transtulit eam, nam ut omnino reuocaret, exorari nullo modo potuit, deprecanti sæpe populo Romano, & pertinacius instanti, tales filias, talesq́; coniuges pro concione imprecatus est. Ex nepte Iulia post damnationem, æditum infantem, agnosci, aliq; uetuit. Agrippam nihilo tractabiliorem, immo in dies amentiorem in insulam transportauit, sepsitq; insuper custodia militum. Cauit etiam senetusconsulto, ut eodem loco in perpetuum contineretur, atq; ad omnem & eius & iuliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat αἶθ᾽ ὄφελες ἄγονος τ᾽ ἔμμεναι ἄγαμός τ᾽ ἀπολέσθαι, *nec aliter eas appellare q̃ tris uomicas, aut tria carcinomata sua.*

De receptione & cultu amicitiarum eius.

a *Micitias neq; facile admisit. & constantissime retinuit, non tantum uirtutes ac merita cuiusq;*

digne prosecutus, sed uitia quoq; & delicta dũtaxat modica perpessus, neq; enim temere ex omni numero ĩ amicitia eius afflicti reperirentur, præter Saluideniũ Ruffum *quem ad consulatum usq; &* Cornelium Gallum, *quẽ ad præfecturam* Aegypti, *ex infima utrũq; fortuna prouexerat, quorum alterum res nouas molientem damnandum senatui tradidit, alteri ob ingratum & maleuolum animum domo & prouincijs suis interdixit.* Sed Gallo *quoq; & accusatorum denunciationibus, & senatusconsultis ad necem compulso, laudauit, quidem pietatem tantopere pro se indignantium. Cæterum & illachrymauit, & uicem suam conquestus, quod sibi soli non liceret, amicis quatenus uellet irasci,* Reliqui *potentia, atq; opibus, ad finem uitæ suæ cuiusq; ordinis principes floruerunt, quanquam & offensis interuenientibus,* Desyderauit *enim nonnunquam ne de pluribus referam, &* Marci Agrippæ *patientiam, &* Mecœnatis *taciturnitatem, quum ille ex leui rigoris suspitione, & quod* Marcellus *sibi anteferretur,* Mitylenas *se relictis omnibus contulisset, & hic secretum de comperta* Murenæ *coniuratione uxori* Terentiæ *prodidisset.* Exegit *& ipse inuicem ab amicis beneuolentiam mutuam, tam à defunctis quàm à uiuis, nam quamuis minime appeteret hæreditates, ut qui nunquam ex ignoti testamento capere quicquam sustinuerit, amicorum tamen suprema iudicia morosissime pensitauit, neque dolore dissimulato si parcius, aut citra honorem uerborum, neque gaudio, si grate pieq; quis se prosecutus fuisset.* Legata *uel partes hæreditatum, & à quibuscunque parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut si pupillari*

ætate essent, die uirilis togæ uel nuptiarum, cum incrementο restituere consueuerat.

De seueritate & clementia eius erga libertos.

PAtronus dominusq; non minus seuerus q̃ facilis & clemens, multos libertorum in honore et usu maximo habuit, ut Licinium Encheladũ, aliosq; Cosmum seruum grauissime de se opinantẽ non ultra q̃ compedibus coheruit. Diomedem dispensatorem, a quo simul ambulante, incurrenti repente fero apro, p metum obiectus est, maluit timiditatis arguere q̃ noxæ. Remq; non minimi periculi, quia tamen fraus aberat in iocum uertit. Idem proculum ex acceptissimis libertis mori coegit, compertum adulterare matronas. Thallo amanu, q' pro epistola prodita, denarios quingentos accepisset, crura fregit Pædagogum, ministrosq; Caij filij, per occasionem ualetudinis, mortisq; eius, superbe, auareq; in prouincia grassantes, oneratos graui pondere ceruicibus, p̃cipitauit in flumen.

De infamia dedecorum primæ iuuentutis eius.

PRima iuuenta uariorum dedecorum infamiam subijt. Sex. Pompeius ut effœminatum insectatus est. M. Antonius adoptionem auunculi stupro meritum. Item L. Marci frater, quasi pudicitiam delibatam à Cæsare. Aulo etiam hircio in Hispania trecentis milibus nummũ substrauerit, solitusq; sit crura suburere nuce ardenti, quo mollior pilus surgeret. Sed & populus quondam uniuersus, ludorum die & accepit in contumeliam eius, & assensu maximo comprobauit uer-

sum in scæna pronunciatum de Gallo matris deum tympanizante. Vides ne, ut Cinædus orbē digito tēperat?

De adulterio & libidine eiusdem.

ADulteria quidem exercuisse, ne amici quidē negant, excusantes sanè non libidine, sed ratione commissa, quo facilius consilia aduersariorum per cuiusq; mulieres exquireret. M. Antonius super festinatas Liuiæ nuptias obiecit, & fœminam consularem è triclinio uiri, coràm in cubiculum abductam, rursus in conuiuium rubentibus auriculis incomptiore capillo reductam, & dimissam Scriboniam, quia liberius doluisset nimiam potentiam pellicis, & conditiones quæsitas per amicos, qui matresfamilias, et adultas ætate uirgines denudarēt, atq; pspicerent, tanq̄ Thoranio mangone uēdente. Scribit ēt ad ipsum hæc familiariter, adhuc nec dū planè inimicus aut hostis. Quid te mutauit? q reginam ineo? uxor mea est. Nūc cæpi, an ab hinc annos nouē? tu deinde solam Drusillam inis? Ita ualeas uti tu hanc epistolam quum leges, non inieris Tertullam, aut Terētillam, aut Drusillam, aut Saluiam Ciriscenia, aut omnes. An ne refert ubi & in qua arrigas?

De cœna eius & discūbētiū in apparatu deorū.

COena quoq; eius secretior in fabulis fuit. Quæ uulgo δωδεκάθεος uocabatur, in qua deorū dearumq; habitu discubuisse conuiuas, & ipsum pro Apolline ornatum, nō Antonij modo epistolæ singulorum nomina amarissime numerantes, exprobrant, sed & sine auctore notissimi uersus.

Quum primum istorum conduxit mensa choragum.
Sexq; deos uidit mallia sexq; deas.
Impia dum Phœbi Cæsar mendacia ludit,
Dum noua diuorum cœnat adulteria,
Omnia se à terris tunc numina declinarunt.
Fugit & auratos Iuppiter ipse thronos.

Auxit cœnæ rumorē summa tunc in ciuitate penuria ac fames, acclamatūq; est postridie, frumentū oē, deos comedisse, & Cæsarē planè esse Apollinem, sed tortorem, quo cognomine is deus quadā in parte urbis colebatur.

De nota preciosæ supellectilis, & aleæ lusu.

Notatus est, & ut pciosæ supellectilis corinthiorumq; præcupidus, & aleæ indulgens. Nam & proscriptionis tēpore ad statuā eius ascriptum est. Pater argentarius, ego corinthiarius, quū existimaretur quosdam propter uasa corinthia, inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma uulgatum est. Postq̄ bis classe uictus naues perdidit, aliquando ut uincat, ludit assidue alea. Ex qbus siue criminibus, siue maledictis infamiam impudicitiæ, facillime refutauit, & præsentis & posteræ uitæ castitate, item lautiriarum inuidiam, quum & Alexandria capta nihil sibi præter unum myrrhinū calicem, ex instrumento regio retinuerit, & mox uasa aurea assiduissimi usus cōflauerit omnia. Circa libidines hæsit. Postea quoq; (ut ferunt) ad uitiandas uirgines, promptior, quæ sibi undiq; etiam ab uxore conquirerentur. Aleæ rumorē nullo modo expauit, lusitq; simpliciter, & palàm oblectamenti causa etiam senex, ac præterq̄ Decembri mense

alijs quoq; festis profestisq; diebus, nec id dubiũ est, autographa quadã epistola. Cœnaui (ait) mi Tiberi, quum ijdem, accesserunt conuiuæ Vinitius et Siluius pater. Inter cœnam lusimus gerõticos & heri & hodie. Talis.n. iactatis, ut quisq; canem, aut senionem miserat, in singulos talos, singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat uniuersos, qui Venerẽ iecerat. Et rursus alijs litteris. Nos mi Tiberi quinquatrijs satis iucunde egimus. Lusimus.n. per oẽs dies, forumq; aleatoriũ calefecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit, ad summam tamen perdidit non multum, sed ex magnis detrimentis præter spem paulatim retractus est, ego perdidi, uiginti milia nummum meo nomine, sed quum effuse in lusu liberalis fuissem, ut soleo plerunq;. Nam siquas manus remisi cuiq; exegissem, aut retinuissem, quod cuiq; donaui, uicissem uel qnquaginta milia. Sed hoc malo. Benignitas enim mea, me ad cœlestem gloriam effert. Scribit ad filiam. Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis conuiuijs dederam si uellent inter se inter cœnam, uel talis uel par, impar ludere.

De continentia, & habitationibus eiusdem.

IN cæteris partibus uitæ continentissimũ fuisse constat, ac sine suspicione ullius uicij. Habitauit primo iuxta Romanum forum, supra scalas annularias in domo, quæ Calui oratoris fuerat, postea in palatio, sed nihilominus ædibus modicis hortẽsianis, et neq; laxitate, neq; cultu conspicuis, ut in qbus porticus breues essent, albanarũ columnarũ, & sine marmore ullo, aut insigni pauimẽto, cõclauia, ac per annos amplius

xl. eodem cubiculo hyeme & æstate mansit, quis parū salubrem ualitudini suæ urbem hyeme experiretur, assidueq; extra urbē hyemaret. Siqñ quid secreto, aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in æditio singularis, quē Syracusas, & Technophion uocabat. Huc transibat, aut in alicuius libertorum suburbanum. Æger aūt in domo Mecœnatis cubabat. Ex secessibus p̄cipue frequentauit maritima, insulasq; campaniæ, aut proxima urbi oppida, Lauinium, Præneste, Tybur, ubi etiam in porticibus Herculis templi persæpe ius dixit. Ampla & operosa prætoria grauabatur, & neptis quidem suæ Iuliæ profuse ab ea extructa ēt diruit ād solū. Sua uero quāuis modica, nō tām statuarum, tabularūq; pictarum ornatu q̄ xistis, et nemoribus excoluit, rebusq; uetustate, ac raritate notabilibus, qualia sunt capreis immanium beluarum, ferarumq; membra prægrandia, quæ dicuntur, gygantum ossa & arma heroum.

De parsimonia, supellectilibus, & uestimentis eius.

INstrumēti eius, & supellectilis parsimonia appa ret ēt nunc residuis lectis atq; mensis, quarum ple raq; uix priuatæ elegātiæ sint. Ne thoro qdē cubuisse aiunt nisi humili, & modice instrato. Veste nō teme re alia q̄ domestica usus est, ab uxore & sorore & filia neptibusq; confecta. Togis neq; restrictis neq; fusis. Clauo nec lato, nec angusto. Calciamētis altiusculis, ut procerior quàm erat, uideretur. Et forensia autem & calceos nunquam non intra cubiculum habuit, ad subitos repentinosq; casus parata.

De conuiuijs & cœnis eiusdem.

Conuiuabatur assidue, nec unquam nisi recta, non sine magno ordinum hominumque delectu. Valerius Messala tradit, neminem unquam libertinorum adhibitum ab eo cœnæ, excepto Mena, sed asserto & in ingenuitatem. Post proditam Sex. Pompeij classem ipse scribit inuitasse se quendam, in cuius uilla maneret, qui speculator suus olim fuisset. Conuiuia nonnunquam & serius inibat, & maturius relinquebat, quum conuiuæ & cœnare inciperent, priusquam ille discumberet, & permanerent digresso eo. Cœnam ternis ferculis, aut quum abundantissime senis præbebat, ut non nimio sumptu, ita summa comitate. Nam & ad communionem sermonis tacentes, uel summissim fabulantes prouocabat, & aut acroamata & histriones, aut etiam triuiales ex circo ludos interponebat, ac frequentius aretalogos.

De celebratione festorum & solennium dierum.

Festos & solennes dies profusissime, nonnunquam ioculariter tantum celebrabat. Saturnalibus & si quando alias libuisset modo munera diuidebat, uestem & aurum, & argentum, modo nummos omnis notæ, etiam ueteres regios ac peregrinos, interdum nihil præter Cilicia & spongias & rutabula & forpices, atque alia id genus titulis obscuris & ambiguis. Solebat & inæqualissimarum rerum sortes, & ad uersas tabularum picturas in conuiuio uenditare, incertoque casu spem mercantium uel frustrari uel explere, ita ut per singulos lectos licitatio fieret, & seu iactura seu lucrum communicaretur.

De cibis eius & horis edendi.

Cibi (nam ne hoc quidē omiſerim) minimi erat, atq; uulgaris ferè. Secundarium panē, & piſciculos minutos, & caseū bubulū manu preſſum, & ficos uirides biferas maxime appetebat. Veſcebaturq; & ante cœnam quocunq; tempore & loco, quo ſtomachus deſyderaſſet. Verba ipſius ex epiſtolis ſunt. Nos in ueſcendo panem, & palmulas guſtauimus. Et iterum dum lectica ex regia domum redeo, panis unciam cum paucis acinis uuæ duracinæ comedi. Et rurſus. Ne Iudæus qdem mi Tiberi tam diligenter ſabbatis ieiunium ſeruat, q̄ ego hodie ſeruaui, qui in balneo demum poſt horam primam noctis duas bucceas manducaui, priusq̄ ungi inciperem. Ex hac inobſeruantia non nunq̄ uel ante initum uel poſt dimiſſum conuiuium ſolus cœnitabat, quum pleno conuiuio nihil tangeret.

De parſimonia eius in potu.

Vini quoq; natura parciſſimus erat. Nō amplius ter bibere eum ſolitum ſuper cœnam, in castris apud Mutinam, Cornelius nepos tradit. Poſtea quoties largiſſime ſe inuitaret, ſenos ſextantes nō exceſſit, aut ſi exceſſiſſet reijciebat, & maxime delectatus eſt rhetico, neq; temere interdiu bibit. Pro potione ſumebat perfuſum aqua frigida panem, aut cucumeris fruſtum, uel lactuculæ thyrſum, aut recens aridum'ue pomum ſucci uinoſioris.

De his quæ gerebat poſt cibum.

Post cibum meridianũ, ita ut uestitus calciatusq; erat, rectis pedibus paulisper conquiescebat, opposita ad oculos manu. A cœna in lecticulã se lucubratoriam recipiebat, ibi donec residui diurni actus, aut omnia, aut ex maxima parte cõficeret, ad multam noctem permanebat. In lectum inde transgressus, non amplius, quum plurimum, q̃ septem horas dormiebat, ac ne eas quidem continuas. sed ut in illo temporis spatio ter aut quater expergisceretur. Si interruptum somnũ recuperare (ut euenit) non posset, lectoribus aut fabulatoribus accersitis, resumebat, producebatq; ultra primam sæpe lucem, nec in tenebris uigilauit unquã nisi assidente aliquo. Matutina uigilia offendebatur. Ac si uel officij uel sacri causa maturius uigilandum esset, ne id contra commodum faceret, in proximo cuiuscunq; domesticorum cœnaculo manebat. Sic quoq; sæpe indigens somni, ut dum per uicos deportaretur, etiam deposita lectica inter aliquas moras condormiebat.

De statura corporis & membrorum eius.

Forma fuit eximia et per omnes ætatis gradus uenustissima, q̃q̃ & omnis Lenocinij negligens. In capite cõmendo tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret, ac modo tonderet, modo raderet barbam, eoq; ipso tempore aut legeret aliquid, aut etiam scriberet. Vultu erat uel in sermone uel tacitus adeo tranquillo serenoq;, ut quidam è primoribus galliaꝝ, confessus sit inter suos eo se inhibitum ac remollitum, quo minus (ut destinarat in transitu alpium per simulationem colloquij propius admissus) in

præcipitium propelleret. Oculos habuit claros ac nitidos, q̃bus etiam existimari uolebat inesse quiddã diuini uigoris. gaudebatq; si qui sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem solis uultum summitteret. Sed in senecta sinistro minus uidit. Dentes raros, & exiguos, & scabros. Capillum leniter inflexum & subflauum. Supercilia coniuncta. Mediocres aures. Nasum, & à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem. Colorem inter aquilum candidumq;. Staturam breuem. Quam tamen Iulius Marathus, libertus ẽt in memoriã eius, quinq; pedũ & dodrantis fuisse tradit. Sed quæ cõmoditate & æq̃tate membrorum occuleretur, ut non nisi ex cõparatione astantis alicuius procerioris intelligi posset.

De maculis corporis eius, & inualidis mẽbris.

CORpore traditur maculoso, dispersis per pectus atq; aluum genitiuis notis, in modũ & ordinem, ac numerum stellarũ cœlestis ursæ. Sed & callis quibusdam ex prurigine corporis, assiduoq; et uehementi strigilis usu plurifariam concretis, ad impetiginis formam. Coxendice, & fœmore, & crure sinistro non perinde ualebat, ut sæpe etiam inde claudicaret. Sed remedio arenearum atq; arundinum confirmabatur. Dextræ quoq; manus digitum salutarem tam imbecillum interdum sentiebat, ut torpentem contractũq; frigore, uix, cornei circuli supplemento, scripturæ admoueret. Questus est & de uessica, cuius dolore calculis demum per urinam eiectis leuabatur.

De infirmitatibus eiusdem.

GRaues & periculosas ualitudines per omnem uitã, aliquot expertus est, præcipue cantabria domita, quũ ẽt distillationibus iocinore uiciato ad desperationem redactus, contrariã & ancipitem rõnem medendi necessario subijt. Quia calida fomenta nõ proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio musa. Quasdã & anniuersarias ac tpe certo recurrentes experiebatur. Nã sub natalem suum plerũq; languebat, & initio ueris præcordiorum inflatione tentabatur, austrinis aũt tempestatibus grauedine. Quare quassato corpore, neq; frigora, neq; æstus facile tolerabat.

De cultu corporis eius in uia & itinere.

HYeme quaternis cũ pingui toga tunicis, & subuculæ thorace laneo, et tibialibus et fœmoralibus muniebatur. Æstate apertis cubiculi foribus, ac sæpe in peristilo saliente aqua, atq; ẽt uentilante aliquo cubabat. Solis uero ne hyberni qdẽ patiens. Domi quoq; nõ nisi petasatus sub dio spaciabatur. Itinera lectica & noctibus ferè, eaq; lenta ac imminuta faciebat, ut præneste, uel tybur biduo procederet. Ac si quo peruenire mari posset, potius nauigabat. Verum tantã infirmitatẽ magna cura tuebatur, in primis lauandi raritate. Vngebatur. n. sæpius, aut sudabat ad flãmã, déinde perfundebatur è gelida aqua, uel sole multo tepefacta. At quoties neruorum cã marinis, albulisq; calidis utendũ esset, cõtentus hoc erat, ut insidens ligneo solio, qđ ipse Hispanico uerbo duretã uocabat, mãus ac pedes alternis iactaret.

De alijs exercitijs eiusdem.

EXercitationes campestres equorum & armorũ statim post ciuilia bella omisit, & ad pilã primo folliculumq; transiit, mox nihil aliud q̃ uectabatur, et deambulabat, ita ut in extremis spacijs subsultim decurreret, sestertio uel lodicula inuolutus. Animi laxãdi cã modo piscabatur hamo, modo talis aut ocellatis nucibus ludebat, cum pueris minutis, quos facie et garrulitate amabiles undiq; conquirebat, præcipue mauros & syros, nam pumilios atq; distortos, & omnis generis eiusdem ut ludibria naturæ, maliq; ominis abhorrebat.

De eloquentia eius & arte oratoria.

ELoquentiã, studiaq; liberalia ab ætate prima & cupide & laboriosissime exercuit. Mutinensi bello in tanta mole rerũ & legisse, et scripsisse, et declamasse quotidie traditur, nã deinceps, neq; in senatu, neq; apud populũ, neq; apud milites locutus ẽ unq̃, nisi meditata & cõposita oratione, q̃uis nõ deficeret ad subita ex tẽporali facultate, ac ne piculum memoriæ adiret, aut in ediscendo tp̃s assumeret, instituit recitare oĩa. Sermones quoq; cum singulis atq; ẽt cũ Liuia sua grauiores, nõ nisi in scriptis, et ẽ libello hẽbat, ne plus minus ue loq̃retur ex tp̃e. Pronũciabat dulci & proprio quodã oris sono, dabatq; assidue Phonasco operã, sed nonnunq̃ infirmatis faucibus, p̃conis uoce, ad populũ concionatus est.

De libris & opusculis p eũ æditis.

MVlta uarij generis prosa oratione cõposuit, ex quibus nõnulla in cœtu familiarium, uelut in auditorio recitauit, sicut rescripta Bruto de

Catone, quæ uolumina quum iam senior ex magna parte legisset, fatigatus, Tiberio tradidit perlegenda. Itē hortationes ad philosophiam, & aliqua de uita sua, quam tredecim libris cantabrico tenus bello, nec ultra exposuit. Poeticam summatim attigit. Vnus liber extat scriptus ab eo, exametris uersibus, cuius & argumentum & titulus est, Sicilia. Extat alter æque modicus, epigrāmatum, quæ ferè tempore balnei meditabatur, nam tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stilo aboleuit, quærentibusq; amicis, quidnam Aiax ageret, respondit Aiacem suum in spongiam incubuisse.

De stilo & genere loquendi eiusdem.

Genus eloquendi secutus est elegās & tēperatū uitatis sententiarū ineptijs, atq; inconcinnitate, & recōditorū uerborū, ut ipse dicit, fœtoribus. Præcipuamq; curam duxit, sensum animi q̄ aptissime exprimere. Quod quo facilius efficeret, aut necubi lectorē, uel auditorē obturbaret, ac moraretur, neq; p̄positiones uerbis addere, neq; ꝯiunctiones sæpius iterare dubitauit, quæ detractæ, afferunt aliquid obscuritatis, & si gratiā augent, Cacozelos, & antiquarios ut diuerso genere uitiosos pari fastidio spreuit. Exagitabat nonnunquam in primis Mecœnatem suum, cuius myrobrechis, ut ait, cincinnos usquequaq; persequitur, & imitando per iocum irridet, sed nec Tyberio parcit, & exoletas interdū et reconditas uoces aucupanti. M. quidē Antonium ut insanum increpat, quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines q̄ intelligant. Deinde ludēs malum & inconstans in eligēdo genere dicēdi ingeniū eius addit hæc.

Tuq; dubitas Cimber ne Annius an Veranius Flaccus imitandi tibi? Ita ut uerbis, quæ Crispus Salustius excerpsit ex originibus Catonis utaris? an potius asiaticorum oratoꝝ inanibus sententijs, uerboꝝ uolubilitas in nostrū sermonem transferenda, & quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans, sed opus est inquit dare te operam ne moleste scribas & loquaris.

De usurpatione quorundam sermonum eius.

Quotidiano sermone quædam frequentius & notabiliter usurpasse eū litteræ ipsius autographæ ostentant. In quibus identidem quū aliquos nunq̃ soluturos significare uult, ad calēdas græcas soluturos ait. Et quū hortatur ferēda esse p̄sentia qualiacunq; sint, contenti simus hoc Catone. Et ad exprimendam festinatæ rei uelocitatem, uelocius q̃ asparagi coquātur, Ponit assidue & pro stulto baccolum, & pro pullo pulleiaceū, & pro cerito uacerrosum, & uapide se habere, pro male, et betizare pro languere, qđ uulgo lacanizare dicitur. Item simus pro sumus, et domos genitiuo casu singulari pro domus, nec unq̃ aliter hæc duo, ne quis mendā magis q̃ ꝯsuetudinem putet. Notaui & in chirographo eius, illa p̄cipue, nō diuidere uerba, nec ab extrema parte uersuum abundantes litteras in alterum trāsfert, sed ibidem statim subijcit, circunducitq;.

De orthographia & modo scribendi eiusdem.

Orthographiam idest formulam, rationemq; scribendi à grammaticis institutam non adeo custodijt, ac uidetur eoꝝ sequi potius opinionem, qui

nem, qui perinde ſcribendum, ac loquendum exiſtimet. Nam quod ſæpe non litteras mō, ſed ſyllabas aut permutat, aut præterit, cōis hominum error eſt, nec ego id notarē, niſi mihi miræ uideretur, tradidiſſe aliquos, legato eū conſulari ſucceſſorem dediſſe, ut rudi & indocto, cuius manu ixi pro ipſi ſcriptū animaduerterit. Quoties āt p notam ſcribit. b. pro. a. c. pro. b. ac deinceps eadē rōne ſequentes litteras ponit. pro. x. autem duplex. a.

De peritia eius & uſu græcarū litterarum, & benigna audientia aliorum.

NE græcarum quidem diſciplinarū leuiore ſtudio tenebatur, in quibus & ipſis præſtabat largiter, magiſtro dicendi uſus Apollodoro pergameno, quem iam grandem natu, Apolloniam quoq; ſecū ab urbe iuuenis adhuc eduxerat. Deinde etiam eruditione uaria repletus, Speardi philoſophi, filiorūq; eius Dionyſii & Nicanoris contuberniū inijt, nō tamen ut, aut loqueretur expedite, aut componere aliquid auderet. nā & ſi quid res exigeret, latine formabat, uertendūq; alij dabat, ſed planè poematum quoq; non imperitus, delectabatur etiam comœdia ueteri, & ſæpe eam exhibuit publicis ſpectaculis. In euoluendis utriusq; linguæ auctoribus, nihil æque ſectabatur, quàm exempla & præcepta publice, uel priuatim ſalubria, eaq; ad uerbum excerpta, aut ad domeſticos, aut ad exercituū prouinciarūq; rectores, aut ad urbis magiſtratus plerunq; mittebat, prout quiq; monitione indigerent, etiam libros totos & ſenatui recitauit & populo, notos per edictū ſæpe fecit, ut orationes Qu. Metelli de prole augenda, & Rutilij,

de modo ædificiorum, quo magis persuaderet, utraq; rē non à se primo animaduersam, sed antiquis iam tunc curæ fuisse. Ingenia sæculi sui omnibus modis fouit. Recitãtes & benigne & patienter audiuit, nec tantum carmina & historias, sed & orationes & dialogos. Componi tamen aliquid de se, nisi & serio & à præstantissimis, offendebatur, admonebatq; p̃tores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri.

De obseruatione religionum.

Circa religiones talem accæpimus. Tonitrua et fulgura paulo infirmius expauescebat, ut semper & ubiq; pellem uituli marini circunferret pro remedio, atq; ad omnem maioris tempestatis suspitionem in abditum, & concameratum locum se reciperet. Consternatus olim per nocturnum iter transcursu fulguris, ut supra diximus.

De obseruatione somniorum.

Somnia neq; sua neq; aliena de se, negligebat, Philippensi acie q̃uis statuisset non egredi tabernaculũ propter ualitudinem, egressus est tamen amici somnio monitus, cessitq; res prospere, quando captis castris lectica eius quasi ibi cubans remansisset concursu hostium confossa atque lacerata. Ipse per omne uer plurima, & formidolosissima, & uana, & irrita uidebat, reliquo tẽpore rariora, & minus uana, quum dedicatam in capitolio ædem tonanti Ioui assidue frequentaret, somniauit queri capitolinum Iouem cultores sibi abduci, seq; respõdisse, tonantem pro ianitore ei appositum. Ideoq; mox

tintinnabulis fastigiũ ædis redimiuit, ꝙ ea ferè ianuis dependebant. Ex nocturno uisu etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum asses porrigentibus præbens.

De obseruatione auspiciorum.

AVspicia & omina quædam, pro certissimis obseruabat, si mane sibi calceus perperam, ac sinister pro dextero induceretur, ut dirum; si terra mari ue, ingrediente se longinquam profectionem, forte rorasset, ut lætum, maturiq; & prosperi reditus. Sed & oſtẽtis pcipue mouebatur, enatam inter iũcturas lapidum ante domum suam palmam, in compluuium deorũ penatium transtulit, utq; coalesceret, magnopere curauit. Apud insulam capreas. ueterrimæ ilicis dimissos iam ad terrã, languentesq; ramos conualuisse aduentu suo, adeo lætatus est, ut eas cum rep. Neapolitanorũ permutauerit, ænaria data, obseruabat & dies quosdam, ne aut postridie nundinas, quoq̃ proficisceretur, aut nonis quicq̃ rei seriæ inchoaret, nihil in hoc quidem aliud deuitans, ut ad Tiberium scribit, q̃ δυσφημίαν ominis.

De obseruatione peregrinarum cærimoniarum.

PEreginarum cærimoniarum, sicut ueteres, ac pcapta reuerentissime coluit, ita cæteras contemptui habuit. Namq; Athenis initiatus, quum postea Romæ pro tribunali de priuilegio sacerdotũ atticæ Cereris cognosceret, & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio & corona circunstantiũ, solus audijt disceptantes. At contra nõ modo in peragrãda Ægypto

paulo deflectere ad uisendum Apin supersedit, sed et Caium nepotem qđ iudæam prætervehēs apud Ierosolimā non supplicasset, collaudauit.

De.XVII. præsagijs, per qua magna eius fœlicitas prænosci potuit.

ET qm̄ ad hæc uentū est, non ab re fuerit subtexere, quæ ei priusq̄ nasceretur, & ipso natali die, ac deinceps, euenerint, quibus futura magnitudo eius, et perpetua fœlicitas sperari, animaduertiq; posset. Velitris antiquitus tacta de cœlo parte muri responsum est, eius oppidi ciuē qn̄q; rerū potiturum, qua fiducia Velitrini, & tunc statim, & postea sæpius penè ad exitium sui cum po. Romano belligerauerant. Sero tandē documentis apparuit, ostentum illud Augusti potentiā portēdisse. Auctor est Iulius Marathus, ante paucos q̄ nasceretur menses, prodigium Romæ factum publice, quo denūciabatur regem po. Ro. naturā parturire, senatum exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur, eos qui grauidas uxores haberēt, quod ad se quisq; spem traheret, curasse, ne senatusconsultū ad ærariū deferretur. In Asclepiadis mendetis theologumenon libris lego, ac ciam, quum ad solemne Apollinis sacrum media nocte uenisset, posita in templo lectica, dū cæteræ matrōæ dormirent, obdormisse, draconem repente irrepsisse ad eā, pauloq; post egressum, illamq; expgefactam quasi à concubitu mariti purificasse se, & statim in corpore eius extitisse maculam, uelut depicti draconis, nec potuisse unq̄ eximi, adeo ut mox publicis balneis ppetuo abstinuerit. Augustum natum mense decimo, & ob hoc Apollinis fi-

liū existimatum, eadem Accia priusq̄ pareret, somniauit intestina sua ferri ad sydera, explicariq; per omnem terrarum & cœli ambitum, somniauit & pater Octauius utero Acciæ iubar solis exortum, quo natus est die, cū de Catilinæ coniuratione ageretur in curia, et Octauius ob uxoris puerperium, serius affuisset, nota ac uulgata res ē. P. Nigidium comperta moræ causa, ut horam quoq; partus acceperit, affirmasse, dominum terrarum orbi natum. Octauio, postea quum p secreta Thraciæ exercitum duceret, in liberi patris luco barbara cærimonia de filio cōsulenti, idem affirmatum est à sacerdotibus, q in fuso super altaria mero tantum flammæ emicuisset, ut supergressa fastigium templi ad cœlum usq; ferretur, uniq; olim omnino magno Alexandro apud easdem aras sacrificanti, simile prouenisset ostentum, atq; etiam sequenti nocte statim uidere uisus est, filium mortali specie ampliorē, cum fulmine sceptro, exuuiisq; Iouis optimi maximi, ac radiata corona, super laureatum currum, bissenis equis cādore eximio trahentibus. Infans adhuc, ut scriptū apud C. Drusum extat, repositus uespere in cuna à nutricula loco plano, postera luce non comparuit, diuq; quæsitus, tandem in altissima turri repertus est, iacēs contra solis exortum, quū primum fari cœpisset, in auito suburbano obstrepentes forte ranas silere iussit, atq; ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Ad quartū lapidem campanæ uiæ, in nemore prandenti, ex improuiso aquila panem ei è manu rapuit, & cum altissime euolasset, rursus ex improuiso leniter delapsa reddidit. Qu. Catulus post dedicatum capitolium, duabus continuis noctibus somniauit. primo Iouem optimum maximum, prætextatis cōpluribus

circa aram ludentibus, unum secreuisse, atq; in eius sinum, signum reip. quod manu gestaret reposuisse, at insequẽti animaduertisse se, in gremio capitolini Iouis eundem puerum, quem quum detrahi iussisset, prohibitum monitu dei, tanquã is ad tutelam reipu. educaretur, ac die proximo obuium sibi Augustum, quum incognitũ alias haberet, non sine admiratione contuitus, simillimum dixit puero, de quo somniasset. Quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Iuppiter cõpluribus praetextatis tutorem à se poscentibus, unum ex eis demonstrasset, ad quem omnia desyderia sua referrent, eiusq; osculum delibatum digitis ad os suum retulisset. M. Cicero. C. Caesarem in capitolium prosequutus, somnium pristinae noctis familiaribus forte narrabat. Puerum facie liberali demissum coelo cathena aurea ad fores capitolij constitisse, eiq; Iouem flagellum tradidisse, deinde repente Augusto uiso, quem ignotum adhuc plerisq; auunculus Caesar ad sacrificãdum acciuerat, affirmauit, ipsum esse, cuius imago secundum quietem sibi obuersata sit, sumenti uirilem togam, tunica laticlaui resuta ex utraque parte, ad pedes decidit, fuere qui interpretarentur, non aliud significare, q̃ ut is ordo, cuius insigne id esset, quãdoq; ei subijceretur. Apud Mundã diuus Iulius castris locum capiens, quum syluam caederet, arborem palmae repertam, conseruari, ut omen uictoriae iussit, ex ea continuo enata soboles, adeo in paucis diebus adoleuit, ut non aequipararet modo matricem, uerum & obtegeret, frequentareturq; columbarum nidis, quãuis id auium genus duram & asperam frondem maxime uitet. Illo & praecipue ostento motum Caesarem ferunt, ne quem

alium sibi succedere, q̃ sororis nepotem uellet, in secessu Apolloniæ; Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa ascenderat, quum Agrippæ qui prior consulebat magna, & penè incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec uelle ædere perseuerabat, metu ac pudore, ne minor inueniretur, qua tñ post multas adhortationes uix & cunctanter ædita exiluit Theogenes, adorauitq́; eum, tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut thema suum uulgauerit, nũmumq́; argẽteum nota syderis capricorni, quo natus est percusserit.

De prodigijs quæ post necem Cæsaris euenerũt eidem.

POst necem Cæsaris reuerso ab Apollonia & ingrediente eo urbem, repente liquido ac puro sereno circulus, ad speciẽ cœlestis arcus, orbẽ solis ambijt, ac subinde Iuliæ Cæsaris filiæ monumentum fulmine ictum est. Primo autem consulatu & augurium capienti duodecim se uultures, ut Romulo, ostenderunt, & immolanti omnium uictimarum iocinora replicata intrinsecus, ab ima fibra patuerunt, nemine peritorũ aliter coniectante, q̃ læta per hæc & magna portendi.

De prodigijs p quæ præsensit euentum bellorũ suorum.

QVin et bellorum omniũ euentus ante præsensit, Cõtractis ad Bononiã triũuirorꝫ copijs, aquila tentorio eius supersedens, duos coruos, hinc & inde infestantes, afflixit, & ad terram dedit, notante omni exercitu, futuram quandoq; inter collegas discordiã talem, qualis secuta est ac exitum præsagiẽte.

Philippis, Thessalus quidam de futura uictoria nunciauit, auctore diuo Cæsare, cuius sibi species itinere auio occurrisset. Circa Perusiam, sacrificio non litante, quum augeri hostias imperasset, ac subita eruptione hostes omnem rei diuinæ apparatum abstulissent, ↄstitit inter aruspices, quæ periculosa & aduersa sacrificanti denunciata essent, cuncta in ipsos recasura, qui exta haberet, neq; aliter euenit, Pridie q̃ Siciliensem pugnam classe cõmitteret, deambulanti in litore piscis è mari exiluit, & ad pedes iacuit, apud Actium, descendenti in aciem asellus cum asinario occurrit, homini Euthycus, bestiæ, nicon erat nomen, utriusq; simulacrum æneum, uictor posuit in templo, in quod castrorũ suorum locum uertit.

De ostentis prænunciãtibus mortem eius.

Mors quoq; eius, de qua dehinc dicam, diuinitasq; post mortem, euidẽtissimis ostentis præcognita est. Quũ lustrum in campo Martio, magna populi frequentia conderet aquila eum sæpius circumuolauit, transgressaq; in uicinam ædem super nomen Agrippæ ad primam litteram sedit, quo animaduerso, uota, quæ in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberiũ nuncupare iussit, nam se q̃q̃ conscriptis paratisq; iam tabulis negauit suscepturũ, quæ non esset soluturus. Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ eius prima nominis littera effluxit, responsumq; est, centum solos dies posthac uicturũ, quem numerum c. littera notaret, futurumq;, ut inter deos referretur, quod æsar id est reliqua pars è Cæsaris nomine, hetrusca lingua deus uocaretur, Tiberium igitur in il-

lyricum dimissurus, & Beneuentum usq; prosecuturus, quum interpellatores alijs, atq; alijs causis in iure dicendo detinerent, exclamauit, qđ & ipsum mox inter omnia relatum est, non, si omnia morarētur, amplius se post hac Romæ futurum, atq; itinere inchoato Asturam perrexit, & inde præter consuetudinem de nocte ad occasionem auræ euectus, causam ualitudinis contraxit ex profluuio alui, tum cāpaniæ ora proximisq; insulis circuitis, caprearum quoq; secessui quatriduum impēdit, remississimo ad ocium, et ad omnem comitatem animo, forte puteolanum sinum prætereuehēti uectores, nautæq; de naui alexandrina, quæ tunc quidem appulerat candidati coronatiq;, & thura libantes, fausta omina, & eximias laudes congesserant, per illum se uiuere, per illum nauigare, libertate, atq; fortunis p illum frui, qua re admodum exhilaratus, quadragenos aureos comitibus diuisit, iusq; iurandum & cautionem exegit à singulis, non alio datam summam, q̄ in emptionem alexandrinarum mercium absumpturos. Sed & cæteros continuos dies inter uaria munuscula, togas insuper ac pallia distribuit, lege proposita, ut Romani græco, græcī Romano habitu & sermone uterentur, spectauit assidue exercentes ephebos, quoꝝ aliqua adhuc copia ex uetere instituto capreis erat, ijsdem etiam epulum in cōspectu suo, præbuit, permissa, immo exacta iocandi licentia, diripiendiq; pomorum, & obsonioꝝ, rerumq; missilium, nullo deniq; genere hilaritatis abstinuit. Vicinam capreis insulam, apragopolim appellabat, à desidia secedentium illuc è comitatu suo. Sed ex dilectis unum Masgabā nomine quasi conditorem insulæ κτίστην uocare cōsueue

rat, huius Masgabæ ante annum defuncti tumulũ, quũ è triclinio animaduertisset magna turba, multisq; luminibus frequentari, uersum cõpositum ex tpe clare pronũciauit κτίσου δ' ἐ τύμβον ἄσορα πυρούμενον, conuersusq; ad Thrasyrum Tiberij comitem contra accubantem, & ignarum rei interrogauit, cuius nam poetæ putaret esse. Quo hæsitante subiecit alium, ὁρᾷς φασὶ μάσγαβαν τιμώμενον, ac de hoc quoq; consuluit, quum ille nihil aliud responderet, q̃ cuiuscunq; essent optimos esse, cachinnum sustulit, atq; in iocos transfusus est. Mox Neapolim traiecit, q̃q̃ & tum infirmis intestinis morbo uariante, tamen & quinquennale certamen gymnicum, honori suo institutum perspectauit, & cum Tiberio ad destinatum locum contendit, sed in redeundo, aggrauata ualitudine, tandem nolæ succubuit, reuocatumq; ex itinere Tiberiũ diu secreto sermone detinuit, neq; post ulli maiori negocio animum accõmodauit.

De morte eius, et gestis tunc per eundem.

SVpremo die identidẽ exquirẽs, an iam de se tumultus foris esset, petito speculo capillum sibi comi, ac malas labentes sibi corrigi præcæpit, amicos admissos percontatus, eo qd his uideretur minimum uitæ cõmodæ trãsegisse? adiecit & clausulã, δ' ὅτε κρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τί ποίειτε. Omnibus deinde dimissis, dũ aduenientes ab urbe de Drusi filia ægra interrogat, repẽte in osculis Liuiæ, & in hac uoce defecit. Liuia nostri coniugij memor uiue, ac uale, sortitus exitum facilẽ, & qualẽ semper optauerat, nam ferè quoties audisset, cito ac nullo cruciatu defunctum

quempiã, sibi & suis εὐτονωσίαν similẽ (hoc.n. et uerbo uti solebat) precabatur. Vnũ oĩno ante afflatam animam signũ alienatæ mentis ostendit, quod subito pauefactus à. xl. se iuuenibus abripi questus est, id quoq; magis præsagium, q̃ mentis deminutio fuit, siquidem totidem milites prætoriani extulerunt eum in publicum.

De die mortis, & ætate, & exequijs eiusdem.

OBijt ĩ cubiculo eodẽ, quo pater Octauius duobus sextis, Põpeio & Apuleio cõs. xiiij. Kal. Septemb. hora diei nona. lxx. & sexto ætatis anno, diebus. V. &. xxx. minus. Corpus decuriões municipio℞ & colonia℞, à nola, bouillas usq; deportarũt, noctibus pp anni tps quum interdiu in basilica cuiusq; oppidi, uel in ædium sacrarum maxima reponeretur, à bouillis equester ordo, suscæpit, urbiq; intulit, atq; in uestibulo domus collocauit, Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda eo studio certatim progressus est, ut inter alia cõplura censuerint qdam, funus triũphali porta ducendũ pcedẽte uictoria, quæ est in curia, canentibus Neniã principum liberis utriusq; sexus. Alij exequiarũ die ponendos annulos aureos, ferreosq; sumendos, nonnulli legenda ossa per sacerdotes summorum collegio℞, fuit & qui suaderet, appellationẽ mensis Augusti in septembrem transferendã, q̃ hoc genitus Augustus, illo defunctus esset, alius, ut omne tẽpus à primo die natalis ad exitum eius, sæculum Augustum appellaretur, & ita in fastos referretur. Verũ adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est, pro æde diui Iulij à Tiberio, & pro rostris ueteribus à Druso Tiberij fi-

lio, ac senatorium humeris delatus in campum, crematusq́;, nec defuit uir pratorius, qui se effigiē cremati euntem in cœlum uidisse iuraret. Reliquias legerunt primores equestris ordinis, tunicati et discincti, pedibusq́; nudis, ac in mausoleo condiderunt, id opus inter flaminiam uiam, ripamq́; tyberis, sexto suo consulatu extruxerat, circūiectasq́; siluas & ambulationes, & in usum populi iam tunc publicarat.

De testamento & suprema uoluntate eiusdem.

TEstamentum. L.Planco. C.Silio consulibus. iij. Nonas Aprilis ante annum, & .iiij. menses q̃ decederet factum ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorum, Polybi & Hilariōis manu scriptum, depositumq́; apud se, uirgines uestales cum tribus signatis æque uoluminibus protulerunt, quæ omnia in senatu aperta atq́; recitata sunt, hæredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia & sextante, Liuiam ex parte tertia, quos & ferre nomē suum iussit. Secūdos Drusum Tiberij filium ex triente, & ex partibus reliqs Germanicū, liberosq́; eius tres sexus uirilis. Tertio gradu, propinquos amicosq́; cōplures. Legauit po.Ro. quadringenties, tribubus tricies quinquies sestertium, prætorianis militibus singula milia nummorum, cohortibus urbanis quingenos, legionarijs trecenos nummos, quam summam repræsentari iussit, nam & confiscatam semper repositamq́; habuerat. Reliqua legata uarie dedit, produxitq́; quædam ad uicena sestertia, quibus soluendis annuum diem finijt, excusata rei familiaris mediocritate, nec plus peruenturum ad hæredes suos, q̃ milies

& quingenties professus, quãuis. xx. proximis annis quaterdecies milies ex testamentis amicorum percepisset, quod penè omne cum duobus paternis patrimonijs, cæterisq; hæreditatibus in rempublicam absumpsisset, Iulias filiam neptemq;, siquid his accidisset, uetuit sepulchro suo inferri. De tribus uoluminibus uno mandata de funere suo complexus est, altero indicem rerum à se gestarum, quem uellet incidi in æneis tabulis, quæ ante mausoleum statuerētur, tertio breuiarium totius imperij, quantum militum sub signis ubiq; esset, quantum pecuniæ in ærario, & fiscis, & uectigaliorum residuis, adiecit & libertorum seruorumq; nomina, à quibus ratio exigi posset.

C. SVETONII TRANQVILLI DE VITA XII. CÆSARVM LIBER III.

PATRICIA gens Claudia (fuit. n. & alia plebeia, nec potētia minor, nec dignitate) orta est ex Regillis oppido sabinorũ. Inde Romã recens conditam cũ magna clientũ manu cõmigrauit, auctore Tito Tatio consorte Romuli, uel quod magis constat, Appio Claudio gentis principe, post reges exactos, sexto ferè anno, à patribus in patricios cooptata, agrum insuper trans amenem clientibus, locumq; sibi ad sepulturam sub Capitolio publice accepit, deinceps procedente tēpore duo de .xxx. consulatus, dictaturas quinq;, censuras. VII. triumphos. VI. duas ouationes adepta est, quum prænomini-

Pu X gens Clau

bus cognominibusq; uarijs distingueretur, Lucij pnomen consensu repudiauit, postq̃ è duobus gentilibus praeditis eo, alter latrocinij, caedis alter conuictus est. Inter cognomina autem & Neronis assumpsit, quod significatur lingua sabina fortis ac strenuus.

De gente Claudiorum & eorum gestis.

MVlta, multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secus admissa in rempublicã extant, sed ut praecipua commemorem, Appius caecus societatem cũ rege Pyrrho, ut parum salubrem iniri dissuasit. Claudius Caudex, primus freto classe trãiecto, poenos Sicilia expulit. Tiberius Nero aduenientẽ ex Hispania cum ingentibus copijs Asdrubalem, priusq̃ Hannibali fratri coniungeretur, oppressit. Contra Claudius regillanus decemuir legibus scribendis, uirginem ingenuam per uim, libidinis gratia, in seruitutem asserere conatus, causa fuit plebi secedẽdi rursus à patribus. Claudius Drusus, statua sibi cum diademate ad Appij forum posita Italiam per clientelas occupare tentauit. Claudius pulcher apud Siciliam non pascentibus in auspicãdo pullis, ac per contemptum religiõis mari demersis, quasi biberent quando esse nollent, praelium nauale inijt, superatusq;, quum dictatorem dicere à senatu iuberetur, uelut iterum illudens discrimini publico. Iliciam uiatorẽ suũ dixit. Extant & foeminarum exempla diuersa, aeque siquidem gentis eiusdem utraq; Claudia fuit, & quae nauem cum sacris matris deum ideae obhaerentem Tiberino uado extraxit, precata propalam, ut ita demũ sequeretur, si sibi pudicitia constaret, et quae nouo more iudiciũ

maiestatis apud populum mulier subijt, quod in confer/ta multitudine aegre procedente carpento, palàm optaue rit, ut frater suus Pulcher reuiuisceret, atq; iterũ classem amitteret, quo minor turba Romae foret, praeterea notissi mum est Claudios omnes, exceapto duntaxat P. Clodio, qui ob expellendũ urbe Ciceronem plebeio homini, atq; etiam natu minori in adoptionem se dedit, optimates as/sertoresq; unicos dignitatis, ac potentiae patriciorum sem per fuisse, atq; aduersus plebem adeo uiolentos, ac contu maces, ut ne capitis quidem quisq̃ reus, apud populum mutare ueste, aut deprecari sustinuerit, nonnulli in alter catione & iurgio tribunos plebis pulsauerunt. Etiã uir/go uestalis fratrem iniussu populi triumphantem, ascen so simul curru, usq; in capitolium prosecuta est, ne ueta/re, aut intercedere fas cuiq̃ tribunorum esset.

De qua stirpe Tiberius genus traxit.

Ex hac stirpe Tiberius Caesar genus trahit, et qui dem utrunq; paternum à Tiberio Nerone, ma/ternum ab Appio pulchro, qui ambo Appij caeci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiae, adoptato in eam materno auo. Quae familia quanquam plebeia, tamen & ipsa admodũ floruit, octo ɔsulatibus, censuris duabus, triumphis tribus, dictatura ẽt ac magisterio eq uum honorata, clara & insignibus uiris, ac maxime Sa/linatore Drusisq;, Salinator uniuersas tribus in censura notauit leuitatis nomine, qđ quum se post priorẽ consula tum mulcta irrogata ɔdemnassent, cõsulem iteꝝ cẽsorẽq; fecissent, Drusus hostium duce Druso cominus trucidato,

sibi, posterisq; suis cognomen inuenit. Traditur etiã pro prætor ex prouincia gallia retulisse aurum, Senonibus olim in obsidione capitolij datum, nec (ut fama est) extortum à Camillo eius abnepos, ob eximiam aduersus Gracchos operam, patronus senatus dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa uarie moliētem diuersa factio per fraudem interemit.

De patre Tiberij.

PAter uero Tiberij quæstor C. Cæsaris, Alexãdrino bello classi præpositus, plurimum ad uictoriam contulit. quare, & pontifex in locũ P. Scipionis substitutus, & ad deducendas in galliam colonias, in quis Narbo & Arelate erant, missus est, tamẽ Cæsare occiso, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiam de premijs tyrannicidarum referendis, censuit. Prætura deinde functus, quum exitu anni discordia inter triũuiros exorta esset, retentis ultra iustum tempus insignibus L. Antonium consulem triumuiri fratrem ad Perusiam secutus, deditione à cæteris facta, solus permansit in partibus, ac primo Præneste, inde Neapolim euasit, seruisq; ad pileum frustra uocatis, in Siciliam profugit, sed indigne ferens, nec statim se in conspectum Sexti Pompeij admissum. & fascium usu prohibitum, ad M. Antonium traiecit in Achaiam, cum quo breui reconceliata inter omnes pace, Romam redijt, uxoremq; Liuiam Drusillam, & tũc grauidã, & ante iam apud se Tiberium enixam, petenti Augusto concessit, nec multo post diem obijt, utroq; liberorum superstite, Tiberio, Drusoq; Neronibus.

De loco

De loco & tempore natiuitatis Tiberij.

TIberium quidam fundis natum existimauerũt, secuti leuem coniecturam, ꝙ materna eius auia fundana fuerit, & ꝙ mox simulacrum fœlicitatis. S. C. publicatum ibi sit, sed ut plures, certioresq; tradunt, natus est Romæ in palatio. XVI. Cal. decembres. M. Aemilio Lepido, iterum Munatio Planco Cos. post bellum philippense, sic enim in fastis actaq; in publica relatum est, nec tamen desunt, qui partim antecedente, anno, Hircij ac Pansæ, partim insequente, Seruilij Hisaurici Antonijq; consulatu, genitum eum scribant.

De infantia & pueritia Tiberij.

INfantiam pueritiamq; habuit periculosam et exercitatam, comes usquequaq; parentum fugæ, quos qdem apud Neapolim sub irruptione hostis, nauigium clàm petentes uagitu suo penè bis prodidit, semel quum à nutricis hubere, item quũ à sinu matris raptim auferretur ab his, q pro necessitate tpis mulierculas leuare onere tentabant. Per siciliã quoq; & Achaiã circũductus, ac Lacedæmonijs publice, qui in tutela claudiorũ erant, demandatus, digrediens inde itinere nocturno discrimen uitæ adijt, flamma repente è siluis undiq; exorta, adeoq; oẽm comitatum circũplexa, ut Liuiæ ps uestis & capilli amburerentur. Munera quibus à Põpeia Sexti Pompeij sorore in Sicilia donatus est, chlamys & fibula, item bullæ aureæ durant, ostenduntur q; adhuc baijs. Post reditum in urbem à M. Gallio senatore testamento adoptatus, hæreditate adita, mox nomine abstinuit, qđ

Gallius aduersa⁊ Augusto partium fuerat. Nouē natus annos defunctum patrem pro rostris laudauit, dehinc pubescens, actiaco triumpho currū Augusti comitatus ē, sinisteriore funali æquo, quū Marcellus Octauiæ filius, dexteriore ueheretur. Præsedit & actiacis ludis, & troianis circensibus, ductor turmæ puero⁊ maiorum.

De adolescentia & uxoribus eius.

Virili toga sumpta, adolescentiam omnem, spaciaq; insequentis ætatis, usq; ad principatus initia, per hæc ferè transegit. Munus gladiatorū in memoriam patris, & alte⁊ in aui Drusi, dedit, diuersis temporibus ac locis. Primū in foro, secūdū in amphitheatro, rudiarijs quoq; quibusdam reuocatis, auctoramento centenum miliū. Dedit & ludos, sed absens, cūcta magnifice impensa matris ac Victrici. Agrippinam, M. Agrippa genitam, neptem Pōpeij Attici equitis Ro. ad quem sunt Ciceronis epistolæ, duxit uxorē, sublatoq; ex ea filio Druso, q̄q̄ bene conuenientem, rursusq; grauidā, dimittere, ac Iuliam Augusti filiam confestim coactus est ducere, non sine magno langore animi, quum & Agrippinæ consuetudine teneretur, & Iuliæ mores improbaret, ut quam sensisset, sui quoq; sub priore marito appetētem, quod sanè uulgo etiam existimabatur. Sed Agrippinam & abegisse post diuortium doluit, & semel omnino ex occursu uisam adeo contentis, & tumentibus oculis prosecutus est, ut custoditum sit, ne unq̄ in cōspectum eius posthac ueniret, cum Iulia primo concorditer & amore mutuo uixit, mox dissedit, & aliquanto grauius ut etiā ꝑpetuo secubaret, intercæpto cōmunis filij pigno

re, qui aquilegiæ natus infas extinctus est. Drusum fratrē in germania amisit, cuius corpus pedibus toto itinere p̄gredĩens Romam usq; peruexit.

De ciuilibus officijs eius.

Ciuilium officiorꝫ rudimētis, Regē Archelaum tralianos, & thessalos, uaria quosq; de cā Augusto cognoscēte defendit. Pro laodicenis, thiatirenis, chijs terræmotu afflictis, opēq; implorantibus, senatum deprecatus est. Fannium Cepionē, qui cū Varrone Murena in Augustū ꝯspirauerat, reū maiestatis apud iudices fecit, & ꝯdēnauit. Interq; hæc duplicē curā administrauit, annonæ, quæ arctior inciderat, et repurgandorꝫ tota Italia ergastulorꝫ, quorꝫ domini in inuidiā uenerant, quasi exceptos supprimerēt, nō solū uiatores, sed & quos sacramenti metus ad hmōi latebras cōpulisset.

De militia eius, & bellis per eum gestis, & honoribus administratis.

Stipendia prima expeditione cantabrica tribunus militum fecit, deinde ducto ad orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit, recæpit et signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi. Post hæc comatam Galliam anno ferè rexit, & barbarorum incursionibus, & principū discordia inquietam. Exinc rheticum, uindelicumq; bellum, inde pannonicum, inde Germanicum gessit. Rhetico atq; uindelico, gentes alpinas, pannonico brennos et dalmatas subegit. Germanico. xl. milia deditiorꝫ traiecit in galliam, iuxtaq; ripam rheni sedibus assignatis

collocauit. Quas ob res, & ouans, & curru urbẽ ingressus est, primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo nec antea cuiquã tributo genere honoris. Magistratus, & maturius inchoauit, & penè iunctim percurrit, quæsturam, præturam, consulatum, interpositoq; tempore, consul iterum, etiam tribunitiam potestatem in quinquennium accæpit.

De secessu eius ab urbe & causis.

TOt prosperis confluentibus, integra ætate, ac ualetudine, statuit repente secedere, seq; è medio quã longissime amouere, dubium, uxoris ne tædio, quàm neq; criminari, aut dimittere auderet, neq; ultra perferre posset, an, ut uitato assiduitatis fastidio auctoritatẽ absentia, tueretur. atq; etiam augeret, siquando indigisset sui respublica. Quidam existimant, adultis iam Augusti liberis, loco quasi & possessione usurpati à se diu secundi gradus, sponte cessisse, exemplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit, ne aut obstare, aut obtrectare præsens uideretur, quã causam & ipse, sed postea reddidit, tunc autem honorũ satietatem, ac requiem laborum prætendens commeatũ petijt, neque aut matri suppliciter precanti, aut Victrico, deseri se etiam in senatu conquerenti ueniam dedit, quin & pertinacius retinentibus, cibo per quatriduum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romæ uxore & filio, confestim hostiam descendit, nec uerbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucos admodum in digressu exosculatus.

De mora eius apud rhodum, & gestis ibidē.

AB hostia oram campaniæ legens, imbecillitate Augusti nunciata, paulum subsistit, sed & increbrescente rumore, quasi ad occasionē maioris spei commoraretur, tantum non aduersis tempestatibus rhodum enauigauit, amœnitate & salubritate insulæ iam inde captus, quum ad eā ab Armenia rediens, appulisset, hic modicis ꝯtentus ædibus, nec multo laxiore suburbano, genus uitæ ciuile admodū instituit, sine lictore, aut uiatore gymnasio interdum obambulans, mutuaq; cum græculis officia usurpans, prope ex æquo. Forte quondam in disponēdo die mane ꝓdixerat, quicquid ægrorum in ciuitate esset uisitare se uelle, id à proximis aliter exceptū, iussiq; sunt omnes ægri in publicā porticum deferri, ac per ualetudinū genera disponi, perculsus ergo inopinata rē, diu quid ageret incertus, tandē singulos circuit, excusans factum etiā tenuissimo cuiq; et ignoto. Vnum hoc tantummodo, neq; præterea quicq̄ notatū est, in quo exercuisse ius tribunitiæ potestatis uisus sit. Quum circa scholas & auditoria professoꝝ assidue eēt moto inter antisophistas grauiore iurgio, non defuit, qui eū interuenientem, & quasi studiosiorem partis alterius conuicio incesseret, sensim itaq; regressus domum, repente cū apparitoribus prodijt, citatumq; pro tribunali, uoce præconis, conuiciatorem rapi iussit in carcerem. Cōperit deinde, Iuliam uxorem ob libidines, atq; adulteria damnatā repudiumq; ei suo nomine ex auctoritate Augusti remissum, & q̄q̄ lætus nūcio, tn̄ officij duxit, quantum in se esset, exorare filiæ patrē, frequentibus litteris,

& uelutcunque meritæ quicquid unquam dono dedisset con cedere. Transacto autem tribunitiæ potestatis tempore, confessus tandem, nihil aliud secessu deuitasse se, quam æmulationis cum C. Lucioque suspitionem, petijt ut sibi securo iam ab hac parte, corroboratis his, et secundum locum facile tutantibus, permitteretur reuisere necessitudines, quarum desyderio teneretur, sed neque impetrauit, ultroque etiam admonitus est, dimittere omnem curam suorum, quos tam cupide reliquisset.

Item de gestis apud Rhodum.

REmansit ergo Rhodi contra uoluntatem, uix per matrem consecutus, ut ad uelandam ignominiam quasi legatus ab Augusto, abesset. Enimuero tunc non priuatum modo, sed etiam obnoxium & trepidum egit mediterraneis agris abditus, uitansque præternauigantium officia, quibus frequentabatur assidue, nemine cum imperio, aut magistratu tendente quoquam, quin diuerteret rhodum. Et accesserunt maioris sollicitudinis causæ. Nanque priuignum Caium orienti præpositum cum uisendi gratia traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus. M. Lolij comitis & rectoris eius. Venit etiam in suspitionem per quosdam beneficij sui centuriones, à commeatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, & quæ tentare singulorum animos ad nouas res uiderentur, de qua suspitione certior ab Augusto factus, non cessauit efflagitare aliquem cuiuslibet ordinis custodem factis atque dictis suis.

De eodem & reditu ad urbem.

EQui quoq; & armorũ solitas exercitationes omisit, redegitq; se, deposito patrio habitu, ad palliũ & crepidas, atq; in tali statu biẽnio ferè permãsit, contẽptior in dies & inuisior, adeo, ut imagines eius & statuas neumasenses subuerterint, ac familiari quodã conuiuio mentione eius orta extiterit, qui Caio pollicere tur, confestim se, si iuberet, rhodum nauigaturum, caputq; exulis (sic enim appellabatur) relaturũ. Quo præcipue non iam metu, sed discrimine coactus est, tam suis q̃ matris impensissimis precibus reditum expostulare, impetrauitq; adiutus aliquantum etiam casu, destinatum Augusto erat, nihil super ea re nisi ex uolũtate maioris filij statuere, is forte tunc. M. Lolio offensior facilis exorabilisq; in Victricum fuit. Permittente ergo Caio reuocatus est, uerum sub conditione, ne quam partem curam'ue reipublicæ attingeret.

De præsagijs futuri principatus eius.

REdijt octauo post secessũm anno magna nec incerta spe futurorũ, quã & ostentis & pdictionibus ab initio ætatis ꝯceperat, p̃gnans .n. Liuia, quum an marem æditura esset, uarijs captaret ominibus, ouum incubanti gallinæ subductũ, nunc sua, nũc ministrarũ manu per uices usq; eo fouit, quoad pullus insigniter cristatus exclusus est, ac de infante Scribonius mathematicus præclara spopondit, etiam regnaturum qñq;, sed sine regio insigni ignota scilicet tunc adhuc Cæsarum potestate, & ingresso primam expeditionem, ac per Macedoniã ducente exercitum in Syriã, accidit, ut apud Philippos, sacratæ olim uictricũ legionũ

aræ, sponte subitis collucerent ignibus, & mox quum illyricum petens iuxta patauium adijsset Gerionis oraculum, sorte tracta, qua monebatur, ut de consultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret, euenit, ut summũ numerum iacti ab eo ostenderent, hodieq; sub aqua uisuntur hi tali. Ante paucos uero q̃ reuocaretur dies, aquila, nunq̃ antea Rhodi conspecta, in culmine domus eius assedit. Et pridie q̃ de reditu certior fieret, uestimenta mutanti tunica ardere uisa est. Thrasylum quoq; mathematicum, quem ut sapiẽtiæ professorem contubernio admouerat, tunc maxime expertus est, affirmantem naue prouisa gaudium afferri, quum quidem illum durius, & contra prædicta cadentibus rebus, ut falsum & secretorum temere conscium, eo ipso momento dum spaciatur una præcipitare in mare destinasset.

De adoptione de eo facta ab Augusto.

ROmam reuersus, deducto in foro filio Druso, statim è charinis ac Põpeiana domo esquilias in hortos Mecœnatianos trãsmigrauit, totumq; se ad quietẽ cõtulit, priuata modo officia obiens ac publicorum munerum expers. Caio & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum M. Agrippa, coactus prius ipse Germanicum fratris sui filium adoptare, nec quicquã postea pro patrefamilias egit, aut ius, quod adoptione amiserat, ex ulla parte retinuit, nã neq; donauit, neq; manumisit ne hæreditatem quidem, aut legata percæpit ulla aliter, q̃ ut peculio referret accæpta, nihil ex eo tempore præter missum est ad maiestatem eius augendam, ac multo ma

gis postq̃ Agrippa abdicato, atq; seposito certum erat, uni spem successionis incumbere.

De illyrico per eum domito.

DAta rursus ptás tribunitia in qnquenniũ, delegatus pacandæ Germaniæ status. Parthoꝝ legati mandatis Augusto Romæ redditis, eum quoq; adire in prouincia iussi, sed nunciata illyrici defectione, transiit ad curã noui belli, quod grauissimũ omnium externoꝝ belloꝝ, post punica, per. xv. legiões, paremq; auxilioꝝ copiam, triennio gessit, in magnis omnium rerum difficultatibus, summaq; frugũ inopia, & q̃q̃ sæpius reuocaretur, tñ perseuerauit, metuens, ne uicinus & præualens hostis instaret ultro cædentibus, ac perseuerantiæ grande preciũ tulit, toto illyrico quod intra Italiam, regnumq; noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interq; Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet perdomito, & inditionem redacto.

De honoribus eidem à senatu decretis & eodẽ.

CVi gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit, nam sub id ferè tps Quintilius Varus cum tribus legionibus in Germania perijt, nemine dubitante, quin uictores germani iuncturi se Pannonijs fuerint, nisi debellatum prius illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multi & magni honores. Cẽsuerunt etiam quidam, ut pannonicus, alij, ut inuictus, nonnulli, ut pius cognominaretur, sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset. Triumphum

ipse distulit, mœsta ciuitate clade uariana, nihilominus urbem prætextatus, & laurea coronatus intrauit, positumq; in septis tribunal, senatu astante conscendit, ac medius inter duos cōsules cum Augusto simul sedit, unde, populo consalutato, circum templa deductus est.

De gestis eius in Germania.

PRoximo anno repetita Germania, quū animaduerteret uarianam cladem, temeritate & negligentia ducis accidisse, nihil non de consilij senté tia egit, semper alias sui arbitrij, contentusq; se uno, tūc præter consuetudinem cum pluribus de ratione belli cōmunicauit. Curá quoq; solito exactiorem præstitit, traiecturus rhenum commeatum omnem ad certam formulam astrictum, non ante transmisit, q̃ consistens apud ripam explorasset, uehiculorum onera, ne qua deportarentur, nisi concessa aut necessaria. Trans rhenum uero, eum uitæ ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo, cibum caperet, sæpe sine tentorio pernoctaret, præcepta sequentis diei omnia, & siquid subiti muneris iniungendum esset per libellos daret, addita monitione, ut de quo quisq; dubitaret, se, nec alio interprete, quacunque uel noctis hora uteretur.

De disciplina eius in re militari.

DIsciplinā acerrime exegit, animaduersionum, & ignominiarū generibus ex antiqtate repetitis, atq; etiā legato legionis, q̄ paucos milites cū liberto suo trans ripā uenatum misisset, ignominia notato. Prælia q̄uis minimum fortunæ casibus permitte

ret, aliq̃to constantius inibat, quoties lucubrante se subito, ac nullo propellente, decideret lumen, & extingueretur, confidens (ut aiebat) ostento sibi à maioribus suis, in omni ducatu expertissimo, sed re prospere gesta nō multum abfuit, quin ab Rutheno quodā occideretur, cui inter proximos uersanti, & trepidatione detecto, tormentis expressa confessio est, cogitati facinoris.

De triumpho illyrico & alijs gestis eius.

A Germania in urbē post bienniū regressus, triūphum, quē distulerat, egit, prosequētibus etiā legatis, qbus triūphalia ornamenta impetrarat, ac prius q̃ in capitoliū flecteret, descendit è curru, seq; præsidenti patri ad genua summisit. Bationem Pannonium ducem, ingentibus donatum premijs, Rauennā transtulit gratiā referens, φ se quondā cum exercitu iniquitate loci circūclūsum, passus est euadere. Prandiū dehinc populo mille mensis, & congiariū tricenos nūmos uiritim dedit, dedicauit & concordiæ ædem. Item Pollucis & Castoris, suo fratrisq; nomine de manubijs.

De gestis eius, ac testimonijs Augusti, & de principatu eiusdem.

AC nō multo post lege per consules lata, ut prouincias cum Augusto cōiter administraret, simulq; censum ageret, cōdito Lustro, in illyricū profectus est, et statim ex itinere reuocatus, iam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc Augustum reperit, fuitq; unà secreto per totum diem. Scio uulgo persuasum, quasi egresso post secretum sermonem Tiberio,

uox Augusti per cubicularios excæpta sit, miserum populum Ro. qui sub tam lentis maxillis erit, nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse, Augustum palàm, nec dissimulanter, mo᷑ eius duritatem adeo improbasse, ut nonnunq̃ remissiores, hilarioresq; sermones superuenien te eo abrumperet, sed expugnatum precibus uxoris ado ptionem non abnuisse, uel etiã ambitione tactum, ut tali successore desyderabilior ipse qñq; fieret. Adducì tñ nequeo, quin existimem circunspectissimum & prudẽtissimum principem, in tanto præsertim negocio nihil temere fecisse, sed uitijs uirtutibusq; Tiberij perpẽsis, potiores duxisse uirtutes, præsertim quum & reip. causa adoptare se eum pro cõcione iurauerit, & epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, atq; unicum po. Ro. præsidiũ prosequatur, ex quibus in exemplum pauca hinc inde subieci. Vale iucundissime Tiberi, & rem rege fœliciter ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν. *Iucundissime & ita sim fœlix uir fortissime, & dux* νομιμώτατε. *Vale & ordinem æstiuo᷑ tuorum. Ego uero mi Tiberi & inter tot difficultates nõ* καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν στρατευομένων *non potuisse quenq̃ prudẽtius gerere se q̃ tu gesseris existimo, hi quoq; qui tecum fuerunt omnes confitentur uersum illum in te posse dici. Vnus homo nobis uigilando restituit rem, siue inquit, quid incidit, de quo sit cogitandum diligentius, siue quid stomachor ualde, medius fidius Tiberium meum desydero, succurritq; uersus ille Homericus.*

Τούτου δ᾽ ἑσπομένοιο καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Attenuatum te esse continuatione laborum, quũ audio

& lego, dij me perdant nisi cohorrescit corpus meum, teq; rogo, ut parcas tibi, ne si te languere audierimus, & ego & mater tua, expiremus, & de summa imperij sui po. Ro. periclitetur, nihil interest ualeam, ipse necne, si tu non ualebis. Deos obsecro, ut te nobis conseruent, et ualere nunc & semper patiantur, si non pop. Roma. perosi sunt.

De Agrippa iuuene occiso, & alijs gestis.

Excessum Augusti nō prius palàm fecit, q̄ Agrippa iuuene interēpto, hunc tribunus militum custos appositus occidit, lectis codicillis, qbus ut id faceret iubebatur, quos codicillos dubium fuit, Augustus ne moriens reliquisset, quo materiā tumultus post se subduceret, an nomine Augusti Liuia, & ea conscio Tiberio, an ignaro dictasset. Tiberius renunciandi tribuno factum esse quod imperasset, neq; imperasse se, & redditurum eum senatui rōnem respondit, inuidiam scilicet in præsentia uitans, nam mox silentio rem obliterauit.

De gemitu eius, & testamēto Augusti in senatu recitato.

Iure autem tribunitiæ potestatis coacto senatu, inchoataq; allocutione derepente uelut impar dolori congemuit, utq; non solum uox, sed ut & spūs deficeret optauit, ac perlegendū librū Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamentum, non admissis signatoribus nisi senatorij ordinis, cæteris extra curiam signa agnoscentibus recitauit per libertum, testamenti initium fuit, quoniam sinistra fortuna Caium & Lucium filios mihi eripuit, Tiberius Cæsar mihi ex parte dimi-

dia & sextante hæres esto, quo & ipso aucta est suspicio opinantium, successorem ascitum eum necessitate magis q̃ iudicio, quando ita præfari non abstinuerit.

De acceptione principatus ad preces senatus quasi coacta.

PRincipatum, q̃uis neq; occupare aperte ꝯfestim, neq; agere dubitasset, & statione militum, hoc ē ui & specie dominationis assumpta. diu tñ recusauit, impudentissimo animo nunc adhortans amicos, nunc increpans, ut ignaros quanta bælua esset imperium, nunc precantem senatum & procumbentē sibi ad genua, ambiguis responsis, & callida cunctatione suspēdens, ut quidam patientiam rumperent, atq; unus in tumultu proclamaret, aut agat, aut desistat, alter coràm exprobraret, cæteros quod polliciti sint tarde præstare, se ipsum, quod præstet tarde polliceri, tandem quasi coactus & querens miseram & onerosam iniungi sibi seruitutem, recæpit imperium, nec tamen aliter q̃ ut depositurum se quandoq; spem faceret. Ipsius uerba sunt. dum ueniam ad id tempus, quo uobis æquum possit uideri, dare uos aliquam senectuti meæ requiem.

De causis propter quas principatū recusauerat, et alijs gestis eius.

CVnctandi cā erat, metus undiq; imminentium discriminum, ut sæpe lupum se auribus tenere diceret, nam & seruus Agrippæ, Clemens nomine non contemnendam manum in ultionem domini compararat, & L. Scribonius Libo uir nobilis, res no

uas clam moliebatur, & duplex seditio militũ, in illyrico, & in germania exorta est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem, ante omnia, ut aequarentur stipendio praetoriani germaniciani, quidam etiam principem detrectabant non à se datum, summaq; ui Germanicum, qui tum his praeerat ad capessendam remp. perurgebant, q̃q̃ offirmate resistentem, quem maxime casum timens, partes sibi quas senatui liberet tuendas in repu. depoposcit, quando uniuersae sufficere solus nemo posset, nisi cum altero, uel etiam cum pluribus. Simulauit & ualitudinem, quo aequiore animo Germanicus celerem successionem, uel certe societatem principatus operiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoq; fraude deceptum, redegit in potestatem. Libonem ne quid in nouitate acerbius fieret, secundo demum anno in senatu coarguit, medio tantum temporis spacio cauere contentus. Nã & inter pontifices sacrificanti simul, pro secespita plumbeũ cultrũ subijciendum curauit, & secretum petẽti, nõ nisi adhibito Druso filio dedit, dextramq; obambulantis ueluti incumbens, quoad peragetur sermo, continuit.

De ciuilibus gestis eius in initio principatus.

VErum liberatus metu ciuilem admodum inter initia, ac paulominus q̃ priuatũ egit, ex plurimis, maximisq; honoribus, p̃ter paucos & modicos nõ recepit. Natalẽ suũ plebeis incurrentẽ circensibus, uix unius bigae adiectione honorari passus est. Templa, flamĩes, sacerdotes decerni sibi prohibuit, ẽt statuas, atq; imagines nisi p̃mittẽte se poni, p̃misitq; ea sola cõditione, ne inter simulacra deorum, sed inter ornamenta

ædium ponerentur. Intercessit, et quo minus in acta sua iuraretur, & ne mensis september Tiberius, october Liuius uocaretur. Prænomen quoq; imperatoris, cognomen quoq; patris patriæ, & Ciuicam in uestibulo coronã recusauit, ac ne Augusti quidẽ nomẽ, q̃q̃ hæreditariũ, ullis nisi ad reges ac dinastas epistolis addidit, nec amplius q̃ omnino tres cõsulatus, unum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertiũ absens usq; in idus maias gessit.

De adulationibus per eum spretis & prohibitis.

Adulationes adeo aduersatus est, ut neminẽ senatorum aut officij, aut negocij causa, ad lecticã suam admiserit, consularem uero satisfaciẽtem sibi, ac per genua orare conantem, ita suffugerit, ut caderet supinus, atq; etiam siquid in sermone, uel in cõtinua oratione blandius de se diceretur, non dubitaret interpellare ac reprehendere, & commutare continuo. Dominus appellatus à quodam denunciauit, ne se amplius contumeliæ causa nominaret. Alium dicentẽ sacras eius occupationes, & rursus alium auctore eo senatum se adijsse, uerba mutare, & pro auctore suasorem, pro sacris laboriosas dicere coegerit.

De patientia eius aduersus conuicia & maledicta.

Sed aduersus conuicia, malosq; rumores, & famosa de se ac suis carmina, firmus ac patiens, subinde iactabat, in ciuitate libera, linguam, mentemq; liberas esse debere. Et quondam Senatu cognitionem de eiusmodi criminibus ac reis flagitante, non tantum, inquit, ocij habemus, ut implicare nos pluribus negocijs debeamus.

in ciuitate libera linguam mentemque liberas debere

debeamus, si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis, omnium inimicitiæ hoc ptextu ad uos deferētur. Extat et sermo eius in senatu pciuilis, siquidē locutus aliter fuerit, dabo operam, ut rationem factoꝝ meoꝝ, dictorumq; reddam, si perseuerauerit inuicē eum odero.

De ueneratione eius ad senatum.

ATq; hæc eo notabiliora erāt, qđ ipse in appellādis, uenerandisq; singulis & uniuersis, prope excesserat humanitatis modum. Dissentiens in curia à Qu. Haterio, ignoscas inquit, rogo, siquid aduersus te liberius sicut senator dixero, & deinde oēs alloqns dixit & nunc & sæpe alias. P. C. bonū & salutarem principem, quē uos tanta & tā libera potestate instruxistis, senatui seruire debere, & uniuersis ciuibus sæpe et plerunq; etiā singulis, neq; id dixisse me pœnitet, & bonos et æquos et fauētes uos habui dños, et adhuc habeo.

Item de eodem, & de pristina auctoritate senatus per eum seruata.

QVin etiam speciem libertatis quandā induxit, conseruatis senatui ac magistratibus et maiestate pristina & potestate, neq; tam paruum quicq̃, neq; tam magnum publici priuatiq; negocij fuit, de quo non, ad P. C. referretur. De uectigalibus ac monopolijs, de extruendis reficiendis ue operibus, ēt de legendo uel exauctorando milite, ac legionum & auxilioꝝ descriptione, deniq; quibus imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari, quid & quā formam regū litteris rescribi placeret. Præfectum alæ, de ui & rapinis

reum, causam in senatu dicere coegit. Nũquam curiam nisi solus intrauit, lectica quondam introlatus æger cõmites à se remouit.

De patientia eius contra obtrectatores.

QVædam aduersus sententiam suam decerni, ne questus quidem est. Negante eo, destinatos magistratus abesse oportere, ut præsentes honori acquiescerent, prætor designatus liberam legationē impetrauit. Iterum eo censente, ut trebianis legatam in opus noui theatri pecuniam ad munitionem uiæ transferre concederetur, optinere non potuit, quin rata uoluntas legatoris esset. Quum senatusconsultum per discessionem forte fieret, transeuntem eum in alteram partem, in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cætera quoq; non nisi per magistratus & iure ordinario agebantur, tanta consulum auctoritate, ut legati ex africa adierint eos querentes trahi se à Cæsare, ad quem missi forent, nec mirum, cum palàm esset, ipsum quoq;, eisdē assurgere, & decedere uia.

De ciuilibus uerbis & gestis eius.

COrripuit consulares exercitibus præpositos, q̃d non de rebus gestis senatui scriberent, quodq; de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, quasi non omnium tribuendorum ipse ius haberet, Prætorem collaudauit, q̃ honore inito consuetudinem antiquam retulisset, de maioribus suis pro concione memorandis, quorundam illustrium exequias usq; ad rogum frequentauit, parem moderationem minori

busq; personis & rebus exhibuit. Quum Rhodiorum magistratus, quod litteras publicas sine subscriptione ad se dederant, euocasset, ne uerbo quidem insectatus, ac tantummodo iussos subscribere remisit. Diogenes grammaticus disputare sabbatis rhodi solitus, uenientem eũ, ut se extra ordinem audiret, non admiserat, ac per seruulum suũ in septimum diem distulerat, hunc Romæ salutandi sui causa pro foribus astantem, nihil amplius, quàm ut post septimum annum rediret, admonuit. Præsidibus onerandas tributo prouincias suadentibus, rescripsit boni pastoris esse, tondere pecus non deglubere.

Item de eodem & alijs gestis eius.

Paulatim principem exeruit, præstititq;, & si uarium diu, commodiorem tamen sæpius, & ad utilitates publicas proniorẽ, ac primo eã tenus interueniebat, nequid perperam fieret, itaq; & constitutiones quasdã senatus rescidit, & magistratibus pro tribunali cognoscentibus, plerunq; se offerebat consiliarium, assidebatq; iuxtim, uel ex aduerso in parte primori, & si quem reorum elabi, gratia, rumor esset, subitus aderat, iudicesq;, aut è plano, aut è quæstoris tribunali legũ & religionis, & noxæ de qua cognoscerent, admonebat, atq; etiã siqua in publicis moribus desidia, aut mala consuetudine labarent, corrigenda suscæpit.

De impẽsis ludorum, ac munerum taxatis, et alijs gestis eius.

Ludorum ac munerum impensas corripuit, mercedibus scænicorum rescissis, paribusq; gladiatorum ad certum numerum redactis. Corinthiorum

uasorũ precia in immẽsum excreuisse, tresq; mullos .xxx. milibus nummum uenisse, grauiter ꝯquestus adhibẽdũ supellectili modũ censuit, annonamq; macelli, senatus arbitratu quotannis temperandam, dato ædilibus negocio, popinas, ganeasq; usq; eo inhibendi, ut ne opa qdẽ pistoria proponi uenalia sinerent, & ut parsimoniam publicam exẽplo quoq; iuuaret, solẽnibus ipsæ cœnis pridiana sæpe ac semesa obsonia apposuit, dimidiatũq; aprũ, affirmans omnia eadem habere quæ totum. Quotidiana oscula prohibuit edicto. Item strenarum commerciũ ne ultra Calen. Ianuarias exerceretur. Consuerat quadruplam strenam & de manu reddere, sed offensus interpellari se toto mense ab his, qui potestatem sui die festo nõ habuissent, ultra non reddidit.

De quibusdam bene gestis per eum.

MAtronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui, more maiorum de communi sententia coercerẽt, auctor fuit. Equiti Ro. iurisiurandi gratiã fecit, uxorẽ in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum ante iurauerat. Fœminæ famosæ, ut ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exoluerẽtur, lenocinium profiteri cœperant, & ex iuuẽtute utriusq; ordinis profligatissimus quisq;, quo minus in opera scænæ arenæq; ædenda senatusconsulto tenerentur, famosi iudicij notam sponte subibant. Eos, easq; oẽs, ne qđ refugiũ in tali fraude cuiq̃ esset, exilio affecit. Senatori latumclauum ademit, quem cognouisset sub calen. Iulij demigrasse in hortos, quo uilius post diẽ ædes in urbe con

ducceret. Alium è quæstura remouit, qđ uxorem pridie sortitione ductam postridie repudiasset.

De exteris cærimonijs & ritibus p eum prohibitis.

EXternas cærimonias, ægyptios iudaicosq; ritus cõpescuit, coactis qui superstitione ea tenebãtur, religiosas uestes cũ instrumento omni comburere, Iudæorum iuuentutem, per speciem sacramenti, in prouincias grauioris cœli distribuit, reliquos gentis eiusdẽ, uel similia sectantes, urbe summouit, sub pœna ppetuæ seruitutis, nisi obtempassent, expulit & mathematicos, sed deprecantibus, ac se artem desituros promittentibus ueniã dedit.

De qbusdã bene gestis per eũ tam Romæ q̃ extra.

IN primis tuendæ pacis à grassaturis ac latrocinijs, seditionumq; licentia curam habuit. Statiões militum per Italiam solito frequentiores disposuit. Romæ castra constituit, quibus prætorianæ cohortes uagæ ante id tempus, & per hospitia dispersæ, continerentur. Populares tumultus exortos grauissime cohercuit, & ne orirẽtur, sedulo cauit. Cæde in theatro per discordiam admissa, capita factionum, & histriones, propter quos dissidebatur, relegauit, nec ut reuocaret unq̃ ullis populi precibus potuit euinci. quum pollentina plebs funus cuiusdam primipilaris non prius ex foro misisset, q̃ extorta pecunia per uim hæredibus ad gladiatorũ munus, cohortem ab urbe, & aliam à Cotti regno, dissimulata itineris causa, detectis repente armis, ꝯcinentibusq; signis, per diuersas portas in oppidum immisit; ac partẽ

maiorem plebis, ac decurionum in perpetua uincula coniecit. Aboleuit & uim, moremq; asylorum, quæ usq̄ erant. Cyzicenis in ciues Ro. uiolentius quædam ausis, publice libertatem ademit, quam Mithridatico bello meruerunt. Hostiles motus, nulla postea expeditione suscepta, per legatos compescuit, nec per eos quidem, nisi cunctanter & necessario. Reges infestos suspectosq; comminationibus magis & querelis, quàm ui repressit. Quosdam per blanditias atq; promissa extractos ad se, non remisit, ut Marabodum germanum, Trasypolum thracem, Archelaum cappadocem, cuius etiam regnū in formam prouinciæ redegit.

De mora eius in urbe, & q̄ prouincias non uisitauerit.

Biennio continuo post adeptum imperium, pedem porta non extulit, sequenti tempore præter q̄ in propinqua oppida, & quū lōgissime, Antio tenus nusq̄ abfuit, idq; per raros et paucos dies, q̄uis prouincias quoq; & exercitus reuisurū se sæpe pronunciasset, & propè quotannis profectionem præpararet, uehiculis comprehensis, commeatibus per municipia & colonias dispositis, ad extremum uota pro itu & reditu suo suscipi passus, ut uulgo iam per iocum Callipides uocaretur, quem cursitare, ac ne cubitū quidem mensuram progredi prouerbio græco notatum est.

De morte filiorum eius, & secessu suo in campaniam.

Sed orbatus utroq; filio, quorū Germanicus in Syria, Drusus Romæ obierat, secessum campaniæ petijt, constanti & opinione, & sermone penè oīum,

quasi neq; rediturus unq̃, & cito mortem etiã obiturus, q̃d paulo minus utrũq; euenit, nã neq; Romã amplius rediit, sed & paucos post dies iuxta terracinã in prætorio, cui speluncæ nomen erat, incœnante eo cõplura & ingentia saxa fortuito superne dilapsa sunt, multisq; conuiuarum & ministrorum elisis, præter spem euasit.

De secessu caprensi, & alijs gestis eius.

PEragrata campania, quum Capuæ capitolium, Nolæ templum Augusti, quam causam profectionis prætenderat dedicasset, capreas se contulit, præcipue delectatus insula, q̃ uno paruoq; litore adiretur, septa undiq; præruptis immensæ altitudinis rupibus, & profundo maris, statimq; reuocante assidua obtestatione populo, propter cladem, qua apud fidenas, supra uiginti hominum milia, gladiatorio munere, amphitheatri ruina perierant, transiit in continentẽ, potestatemq; omnibus adeundi sui fecit, tanto magis q̃ ab urbe egrediens ne quis se interpellaret edixerat, ac toto itinere adeuntes summouerat.

De abiecta cura reipublicæ per eum.

REgressus in insulam reip. q̃dem curam usq; adeo abiecit, ut postea nõ decurias equitum unq̃ suppleret, nõ tribunos militum præfectosq;, non prouinciarũ præsides ullos mutauerit, Hispaniam & Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit, Armeniam à parthis occupari, Mesiam à Dacis sarmatisq;, Gallias à Germanis uastari neglexerit, magno dedecore imperij, nec minori discrimine.

De uitijs eius & potu ac cõmessatioinbus.

CÆterum secreti licentiam nactus, & quasi ci/uitatis oculis remotus, cuncta simul uitia male diu dissimulata tandem profudit, de quibus si/gillatim ab exordio referã. In castris Tyro etiã tum, ꝑꝑ nimiã uini auiditatẽ, pro Tyberio, Biberius, pro Clau/dio Caldius, pro Nerone Mero uocabatur. Postea prin/ceps in ipsa publicorum morum correctione, cum Pom/ponio Flacco, & L. Pisone noctem continuumq; biduũ epulando potandoq; consumpsit, quorum alteri Syriam prouinciam, alteri praefecturam urbis confestim detulit, codicillis quoq; iucundissimos, & omniũ horarũ ami/cos professus. Sexto Claudio libidinoso, ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud senatum increpito, cœnam ea lege condixit, ne quid ex consuetudine immutaret aut demeret, utq; nudis puellis ministrantibus cœnaretur. Ignotissimum quaesturae candidatum nobilissimis antepofuit, ob epo/tam in conuiuio propinante se uini amphoram. Asellio sabino sestertia ducenta donauit, pro Dyalogo, in quo bo leti, & ficedulae, & ostreae, & turdi certamen induxe/rat. Nouum deniq; officiũ instituit à uoluptatibus, prae/posito equite Ro. T. Censonio Prisco.

De luxuria & libidine eius.

SEcessu uero capresi etiã sellariã excogitauit, sedem arcanarum libidinũ, in quã undiq; cõquisiti puel larum & exoletoꝝ greges, monstrosiq; cõcubitus repertores, quos spintrias appellabat, triplici serie cõne

xi inuicem incestarent se coràm ipso, ut aspectu deficientes libidines excitaret. Cubicula plurifariã disposita tabellis ac sigillis lasciuissimarũ picturarum & figurarũ adornauit, librisq; elephantidis instruxit, necui in opera ædenda exẽplar imperatæ schemæ deesset. In syluis quoq; ac nemoribus passim uenerios locos cõmentus est prostrantesq; per antra et cauas rupes ex utriusq; sexus pube, paniscorũ & nympharũ habitu, palàmq; iam & uulgato noie insulæ abutentes Caprineum dictitabant.

De ineffabili abusu luxuriæ eius.

MAiore adhuc & turpiore infamia flagrauit, uix ut referri audiri'ue nedũ credi fas sit. qua si pueros primæ teneritudinis, quos pisciculos uocabat, institueret, ut natanti sibi inter fœminas uersarentur ac luderent, lingua morsuq; sensim appetentes, atq; etiã quasi infantes firmiores, ne dum tamen lacte depulsos, inguini ceu papillæ admoueret, pronior sanè ad id genus libidinis, & natura, et ætate, quare parrhasii quoq; tabulam, in qua Meleagro Atlanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, ut si argumento offenderetur, decies pro ea sestertium acciperet, non modo prætulit, sed & in cubiculo dedicauit. Fertur etiam in sacrificando quondam captus facie ministri acerram præferentis nequisse abstinere, quin penè uix dum re diuina peracta ibidem statim seductum constupraret, simulq; fratrem eius Tibicinem, atq; utriq; mox, qđ mutuo flagitium exprobrabant crura fregisse.

De illusione eius ad fœminas.

FOeminarum quoq; & qdem illustrium capitibus q̃topere solitus sit illudere, euidẽtissime apparuit Malloniæ cuiusdam exitu, quam perductam nec quicq̃ amplius pati constantissime recusantem, delatoribus obiecit, ac ne ream quidem interpellare desiit, ecqd pœniteret? donec ea, relicto iudicio, domum se arripuit, ferroq; transegit obscœnitate oris, hirsuto atq; olido seni clare exprobrata, unde nota in athellanico exodio proximis ludis assensu maximo excepta, percrebuit, hircum uetulum capreis naturam ligurire.

De auaricia & tenacitate eius.

PEcuniæ parcus ac tenax, comites peregrinationum expeditionumq; nũq̃ salario, cibarijs tantum sustentauit. Vnam modo liberalitatem ex indulgentia uitrici prosecutus, cum tribus classibus factis pro dignitate cuiusq;, primæ sexcentena sestertia, secundæ quadringenta distribuit, ducenta tertiæ, quã non amicorum, sed græcorum appellabat.

De operibus publicis per eum, & spectaculis nõ factis, & parcitate alimoniarum.

PRinceps neq; opera ulla magnifica fecit, nam et quæ sola susceperat, Augusti templum, restitutionemq; Pompeiani theatri imperfecta post tot annos reliquit, neq; spectacula omnino ædidit, & his quæ ab aliquo æderentur rarissime interfuit, nequid exposceretur, utiq; postq̃ comœdũ Actium coactus est manumittere. Paucorum senatorum inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, negauit se alijs subuenturum, nisi

senatui iustas necessitatum cãs probassent, quo peracto, plerosq; modestia & pudore deterruit, in qbus Ortalũ Q. Hortensii oratoris nepotem, qui permodica re famiʹliari, auctore Augusto, quattuor liberos tulerat.

De auaricia & parcitate, & alijs gestis eius.

PVblice munificentiam bis omnino exhibuit, proposito milies sestertio gratuito in triennij tṗs, & rursus qbusdam dñis insularum, quæ in monte Cœlio deflagrauerant precio restituto, quoꝝ alterũ maʹgna difficultate nũmaria populo auxiliũ flagitante, coaʹctus est facere, cum per senatusconsultũ sanxisset, ut fœneʹratores duas patrimonij partes in solo collocarent, debiʹtores totidem æris alieni statim soluerent, nec res expeʹdiretur, alterum ad mitigandam temporꝝ atrocitatem, quod tñ beneficium tanti æstimauit, ut montem cœlium appellatione mutata uocari Augustũ iusserit. Militi post duplicata ex Augusti testamento legata, nihil unq̃ larʹgitus est, præter q̃ singula milia denariorũ prætorianis, ꝙ Seiano se non accõmodassent, & quædã munera Syʹriacis legionibus, ꝙ solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluissent, atq; etiã missiones ueteranoꝝ rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. Ne prouincias quidem ulla liberalitate subleuauit, exʹcepta Asia, disiectis terræmotu ciuitatibus.

De rapinis & concussionibus eius.

PRocedente mox tempore etiã ad rapinas cõuerʹtit animum. Satis constat. Cn. Lentulũ augurẽ, cui census maximus fuerit, metu & angore ad

fastidium uitæ ab eo actū, & ut, ne quo nisi ipso hærede moreretur, ꝯdemnatam & generosissimā fœminā Lepidam, in gratiā Quirini ꝯsularis prædiuitis & orbi, qui dimissam eā è matrimonio post .xx. annū ueneni olim in se cōparati arguebat. Præterea Galliarum & Hispaniarum, Syriæq; & Græciæ principes ꝯfiscatos, ob tam leue ac tam impudens calūniarū genus, ut qbusdā non aliud sit obiectū, q̄ ꝙ partem rei familiaris in pecunia haberent. Plurimis etiam ciuitatibus & priuatis ueteres immunitates, & ius metallorum ac uectigaliū adēpta, sed & Vanonem regem parthorꝫ, qui pulsus à suis, quasi in fidem po. Ro. cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia & occisum.

De odio eius contra consanguineos & coniūctos.

ODium aduersus necessitudines in Druso primum fratre detexit, prodita eius epistola, qua secum de cogendo ad restituendā libertatē Augusto agebat, déinde et in reliqs. Iuliæ uxori tm̄ abfuit, ut relegatæ, quod minimum est, officij aut humanitatis aliquid impertiret, ut ex ꝯstitutione patris uno oppido clausam, domo quoq; egredi & cōmercio hominū frui, uetuerit, sed & peculio concesso à patre, præbitisq; annuis fraudauit, per spēm publicā iuris, ꝙ nihil de his Augustus testamento cauisset. Matrem Liuiam grauatus, uelut partes sibi æquas potentiæ uendicantem, & cōgressum eius assiduum uitauit, & lōgiores secretioresq; sermones, ne eius consilijs, quibus tamen interdū & egere & uti solebat, regi uideretur. Tulit etiam perindigne actum in senatu, ut titulis suis quasi Augusti, & ita Li

uiæ filius adijceretur, quare non parentem patriæ appellari, non ullum insignem honorem recipere publice passus est, sed & frequenter admonuit, q̄ non maioribus, nec fœminæ conuenientibus negocijs abstineret, præcipue ut animaduertit incendio iuxta ædem Vestæ & ipsam interuenisse, populūq; & milites, quo enixius opē ferrent adhortatam, sicut sub marito solita esset.

Item de odio & crudelitate eius in matrem.

Dehinc ad simultatem usq; processit, hac ut ferunt de causa. Instanti sæpius ut ciuitate donatum in decurias allegeret, negauit alia se cōditione allecturum, q̄ si pateretur adscribi albo, extortum id sibi à matre, at illa cōmota, ueteres quosdam ad se Augusti codicillos de acerbitate et intolerantia morū eius se sacrario protulit atq; recitauit, hos & custoditos tādiu & exprobratos tam infeste, adeo grauiter tulit, ut quidam putent inter causas secessus, hanc ei uel præcipuam fuisse. Toto quidem triennio quo uiuente matre abfuit, semel omnino eam nec amplius q̄ uno die paucissimis uidit horis, ac mox neq; ægræ adesse curauit, defunctāq;, & dum aduentus sui spem facit complurium dierum mora, corrupto demum & tabido corpore funeratam prohibuit consecrari, quasi id ipsa mandasset, testamentumq; eius pro irrito habuit, omnesq; amicitiasq; & familiaritates, etiam quibus ea funeris sui curam moriens demandarat, intra breue tēpus afflixit, uno ex his equestris ordinis uiro & in anticiram condemnato.

De crudelitate & odio eius contra filios.

FIliorum neq; naturalem Drusum, neq; adoptiuum Germanicum, patria caritate dilexit, alterius ui/cijs infensus, nam Drusus animi fluxioris remissiorisq; uitæ erat, itaq; ne mortuo quidem perinde affe/ctus est, sed tantumnon statim à funere ad negociorum consuetudinem rediit, iustitio longiore inhibito, quin et Iliensium legatis paulo serius consolantibus, quasi obliterata iam doloris memoria, irridens, se quoq; respondit uicem eorum dolere, quod egregium ciuem Hectorem amisissent. Germanico usq; adeo obtrectauit, ut & præclara facta eius pro superuacuis eluderet, & gloriosissimas uictorias, ceu damnosas R.P. increparet, quod uero Alexandriam propter immensam & repentinam famē, inconsulto se adisset, questus est in Senatu, etiam causam mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatum Syriæ credi/tur, quem mox huius criminis reum, putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent, per quæ multifariam increpitum, & per noctes creberrime ac/clamatum est, redde Germanicum, quam suspicionē confirmauit ipse postea, coniuge etiam ac liberis Germanici crudelem inmodum afflictis.

De crudelitate & odio eius contra nurum.

NVrum Agrippinam post mortem mariti liberius quiddam questam, manu apprehendit, græcoq; uersu, si non dominaris, inquit, filiola iniuriam te accipere existimas, nec ullo mox sermone digna/tus est. Quondam uero inter cœnam, porrecta à se poma gustare non ausam, etiam uocare desiit, simulans ueneni se crimine arcessi, quum præstructum utrunq; consulto

esset, ut & ipse tentandi gratia offerret, & illa quasi certissimum exitium caueret, nouissime calũniatus modo ad statuam augusti, modo ad exercitus confugere uelle, pandatariam relegauit, conuicianti(q́); oculum per centurionem uerberibus excussit, rursus mori inedia destinanti, per uim ore diducto insulciri cibum iussit, sed & perseuerantem, atq; ita absumptam criminosissime insectatus est, quum diem quoq; natalis eius inter nefastos referendum suasisset. Imputauit etiam, q̀ non laqueo strangulatam in gemonias abiecerit, proq; tali clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, & capitolino Ioui donum ex auro sacraretur.

De crudelitate & odio eius contra nepotes.

CVm ex Germanico tres nepotes, Neronem, et Drusum, & Caium, ex Druso unum Tiberium haberet, destitutus morte liberorum, maximos natu de Germania filijs Neronem & Drusum P. C. commẽdauit, diem(q́); utriusq; tyrocinij congiario plebi dato, celebrauit. Sed ut comperit ineunte anno, pro eorum quoq; salute publice uota suscepta, egit cum senatu, non debere talia premia tribui, nisi expertis, et ætate prouectis, atq; ex eo, patefacta interiore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit, uaria(q́); fraude inductos, ut & concitarentur ad ꝯuicia, & concitati perderentur, accusauit per litteras, amarissime cõgestis etiam probris, & iudicatos hostes fame necauit, Neronem in insula pontia. Drusum in ima parte palatij. Putant Neronem ad uoluntariã mortem coactam, quũ ei carnifex quasi ex senatus auctoritate missus, laqueos &

uncos ostentaret. Druso autem adeo alimenta subducta, ut tomentum è culcitra tentauerit mandere, amborũ sic reliquias dispersas, ut uix quandoq; colligi possent.

De eius crudelitate contra amicos.

SVper ueteres amicos ac familiares .xx. sibi è numero principũ ciuitatis depopoſcerat, uelut consiliarios in negocijs publicis. Horum omnium uix duos aut tres incolumes præstitit, cæteros alium alia de cã perculit, inter quos cum plurimorum clade Ælium Seianum, quem ad summam potentiam non tam beniuolentia prouexerat, quàm ut esset, cuius ministerio ac fraudibus liberos Germanici circumueniret, nepotemq; suum ex Druso, filium naturalem ad successionem imperij confirmaret.

De crudelitate & sæuitia eius contrà grammaticos & magistros.

NIhilo lenior in conuictores græculos, qbus uel maxime acquiescebat. Zenonem quendã exquisitius sermocinantem, quum interrogasset quænam illa tam molesta dialectos esset, & ille respõdisset, Doridem, relegauit Cynaram, existimans exprobratum sibi ueterem secessum, qd̓ Dorice Rhodij loquantur. Item quũ soleret ex lectione quotidiana quæstiones super cœnam proponere, & comperisset Seleucum grammaticũ à ministris suis perquirere, quos quoq; tempore tractaret auctores, atq; ita præparatum uenire, primum à contubernio remouit, deinde etiam ad mortem compulit.

De crudelitate

De crudelitate eius in iuuentute.

SÆua ac lenta natura, ne in puero quidem latuit, quam Theodorus Cadareus rhetoricæ præceptor & prospexisse primus sagaciter, & assimulasse, aptissime uisus est, subinde in obiurgando appellans eũ, πηλὸν αἵματι συμπεφυρμένον .i. lutũ à sanguine maceratũ. Sed aliq̃to magis in principe eluxit ẽt inter initia, quũ adhuc fauorẽ moderationis assimulatione captaret. Scurram, qui prætereũte funere, clare mortuo mã darat, ut nunciaret Augusto, nondũ reddi legata, q̃ plebeis reliquisset, attractum ad se recipe debitũ, duciq; ad supplicium imperauit, & patri suo uerũ referre, nec multo post in senatu Põpeio cuidã equiti Ro. quiddam per negãti, dum uincula minatur, affirmauit fore, ut ex Põpeio pompeianus fieret, acerba cauillatione simul hominis nomen incessens, ueteremq; partium fortunam.

De crimine læsæ maiestatis atrociter acto.

SVb idẽ tp̃s ꝯsulente pretore, an iudicia maiestatis cogi iuberet, exercẽdas eẽ leges rñdit, & atrocissime exercuit. Statuæ quidã Augusti caput dempserat, ut alterius imponeret, acta res in senatu, & q̃a ambigebatur, ꝑ tormenta q̃sita est, dãnato reo, paulatim genus calũniæ eo processit, ut hæc quoq; capitalia essent. Circa Augusti simulacrum seruũ cecidisse, ueste mutasse, nũmo uel annulo effigiẽ impꝛ̃ssam latrinæ aut lupanari intulisse, dictum ullũ, factum'ue eius existimatiõe aliqua læsisse. Perijt deniq; et is q honorẽ in colõia sua eodẽ die decerni sibi passus ẽ, quo decreti et Augusto olim erant.

De atrociter gestis per eum sub specie grauitatis.

MVlta p̄terea specie grauitatis ac morū corrigē dorum, sed & magis naturæ obtēperans ita sæue et atrociter factitauit, ut nōnulli uersiculis quoque & p̄sentia exprobrarēt, et futura denūciarēt mala.

Asper & immitis, breuiter uis omnia dicam?
 Dispeream si te mater amare potest.
Non es eques, quare? non sunt tibi milia centum.
 Omnia si quæras, & rhodus exilium est.
Aurea mutasti Saturni sæcula Cæsar,
 Incolumi nam te, ferrea semper erunt.
Fastidit uinum, quia iam sitit iste cruorem.
 Tam bibit hunc auide, q̄ bibit ante merum.
Aspice fœlicem, sibi non tibi Romule Syllam.
 Et Marium si uis aspice, sed reducem.
Nec non Antoni ciuilia bella mouentis,
 Non semel infectas aspice cæde manus.
Et dic Roma perit, regnabit sanguine multo
 Ad regnum quisquis uenit ab exilio.

Quæ primo quasi ab impatientibus Romæ domini, ac nō tam ex animi sententia, q̄ bile & stomacho fingerentur, uolebat accipi, dicebatq; idētidem, oderint dū probent, deinde uera planè, certaq; esse ipse fecit fidem.

De pœnis grauissimis immeritis propter modica commissa irrogatis.

IN paucis diebus quàm capreas attigit, piscatori, qui sibi secretum agenti, grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem pisce faciem ius

ſit, territus, ꝙ is à tergo inſulæ per aſpera & deuia ere-pſiſſet ad ſe, Gratulāti autem inter pœnam, qd non ẽ lo-cuſtam, quam prægrandem ceperat, obtuliſſet, locuſta quoq; lacerari os imperauit, militem prætorianum ob ſurreptum è uiridario pauonem, capite puniuit. In quo-dam itinere lectica quà uehebatur uepribus impedita, exploratorem uiæ primarum cohortium centurionem, ſtratum humi, penè ad necem uerberauit.

Item de ſæuitia, & omni genere crudelitatis eiuſdẽ.

MOx in omne genus crudelitatis erupit, nunq̃ deficiente materia, quum primo matris, deín nepotum & nurus, poſtremo Seiani familia-res, atq; etiam notos perſequeretur. Poſt cuius interitum uel ſæuiſſimus extitit, quo maxime apparuit, non tam ip ſum à Seiano concitari ſolitum, quàm Seianum quærenti occaſiones, ſumminiſtraſſe, & ſi commentario, quem de uita ſua ſummatim, breuiterq; compoſuit, auſus eſt ſcri-bere, Seianum ſe puniſſe, quod comperiſſet furere aduer-ſus Germanici liberos filij ſui, quorum ipſe alterum ſuſpe cto iam, alterum oppreſſo demum Seiano, interemit. Sigillatim crudeliter facta eius exequi longum eſt, gene-ra uelut exemplaria ſæuitiæ, enumerare ſat erit. Nullus à pœna hominum ceſſauit dies, ne religioſus quidem, ac ſacer, animaduerſum in quoſdam ineunte anno. Ac cuſati, damnatiq; multi cum liberis, atque etiam uxori-bus ſuis. Interdictum ne capite damnatos propinqui lu-gerẽt, decreta accuſatoribus præcipua premia, nõnunq̃ & teſtibus. Nemini delatorum fides abrogata, omne cri

mē pro capitali receptum, etiam paucorum simpliciūq; uerborum. Obiectum est poetæ, q̄ in tragœdia Agamē nonem probris lacessisset. Obiectū & historico, q̄d Brutum Cassiumq; ultimos Romanorum dixisset, animaduersum statim in auctores scriptaq; abolita, quamuis probarētur etiam aliquot ante annos, Augusto audiente recitata. Quibusdam custodiæ traditis non modo studendi solatium ademptum, sed etiam sermonis et colloquij usus. Citati ad causam dicendam, partim se domi uulnerauerunt certi damnationis, & ad uexationem ignominiāq; uitandam, partim in media curia uenenum hauserunt, & tñ colligatis uulneribus, ac semianimes palpitantesq; adhuc in carcerem rapti, nemo punitorū non & in gemonias abiectus, uncoq; tractus, uiginti uno die abiecti tractiq;, inter eos pueri & fœminæ, immaturæ puellæ, q̄a more tradito nefas esset uirgines strangulari, uiciatæ prius à carnifice, dein strangulatæ. Mori uolētibus uis adhibita uiuendi, nam mortem adeo leue supplicium putabat, ut quum audisset unum ex reis Carnuliū nomine, anticipasse eā, exclamauerit. Carnulius me euasit, & in recognoscendis custodijs, precanti cuidam pœnæ maturitatem, respondit nondum tecum in gratiam redij, annalibus suis uir consularis inseruit, frequenti quodam conuiuio, cui & ipse affuerit, interrogatum, eum subito & clare à quodā Vano astante mensæ inter capreas, cur Paconius maiestatis reus tam diu uiueret, statim quidem petulantiā linguæ obiurgasse, cæterū post paucos dies scripsisse senatui, ut de pœna Paconij q̄primū statueret.

Item de crudelitate & sæuitia eiusdē auctis.

AVxit intenditq; sæuitiã, exacerbatus indicio de morte filij sui Drusi, quem cum morbo & intẽperantia perisse existimaret, ut tãdem interemptũ fraude Liuillæ uxoris, atq; Seiani cognouit, neq; tormẽtis, neq; supplicio cuiusq̃ pepercit, soli huic cognitioni adeo p totos dies deditus & intentus, ut Rhodiẽsem hospitẽ, quem familiaribus litteris Romã euocarat, aduenisse sibi nunciatum, torqueri sine mora iusserit, quasi aliquis ex necessarijs quæstioni adesset. deinde errore detecto, & occidi, ne diuulgaret iniuriam. Carnificinæ eius õnditur locus capreis, unñ damnatos post longa & exquisita tormenta, præcipitari corãm se in mare iubebat excipiente classiariorum manu, & contis atq; remis elidente cadauera, ne cui residui spiritus quicq̃ inesset. Excogitauerat aũt inter genera cruciatus ẽt, ut larga meri potione per fallaciã oneratos, repente ueretris deligatis, fidicularum simul urinæq; tormento distenderet, quod nisi eũ et mors præuenisset, et Thrasylus consulto (ut aiũt) differre quædam, spe longioris uitæ compulisset, plures aliquanto necaturus, ac ne reliquis quidẽ nepotibus parsurus creditur, quum & Caium suspectum haberet, & Tiberiũ ut ex adulterio conceptum aspernaretur, nec abhorret à uero, nanq; identidem fœlicem Priamum uocabat, quod superstes omnium suorum extitisset.

De suspicione in qua uixit inter facinora.

QVam uero inter hæc non modo inuisus, ac detestabilis, sed ptrepidus quoq;, atq; ẽt ꝯtumelijs obnoxius uixerit, multa indicia sunt. Aruspices secreto ac sine testibus ꝯsuli uetuit. Vicina uero urbi

oracula disiicere conatus est, sed maiestate prestinarũ sortium territus, destitit, quũ obsignatas deuectasq; Romã, nõ repperisset in archa, nisi relata rursus ad templum. Vnũ & alterũ consulares, oblatis prouincijs nõ ausus à se dimittere, usqueadeo detinuit, donec successores post aliquot annos præsentibus daret, quũ interim manente officij titulo, etiã delegaret plurima, assidueq;, quæ illi per legatos & adiutores suos exequenda curarent.

De suspicione nurus & nepotum damnatorum.

NVrũ ac nepotes nũq̃ aliter post dãnationem q̃ cathenatos, obsutaq; lectica, loco mouit, prohibitis per militem obuijs ac uiatoribus respicere usq̃ uel consistere.

Item de diffidẽtia & suspicione eiusdem.

SEianũ res nouas molientẽ, quãuis iam & natalẽ eius publice celebrari, et imagines aureas coli passim uideret, uix tandem & astu magis ac dolo q̃ principali auctoritate subuertit, nã primo, ut à se per speciem honoris dimitteret, collegã sibi assumpsit in quinto cõsulatu, quem lõgo interuallo absens ob id ipsum susceperat, deinde spe affinitatis, ac tribunitiæ ptãtis deceptum, inopinantẽ criminatus est, pudenda miserandaq; oratione, quũ inter alia. P. C. precaretur, mitterent alterum è cõsulibus, qui se senem & solũ in cõspectum eorum cum aliquo militari præsidio perduceret. Sic quoq; diffidens tumultumq; metuens Drusum nepotem, quẽ uinculis adhuc Romæ ꝯtinebat, solui si res posceret, ducemq; ꝯstitui præceperat, aptatis ẽt nauibus ad quascũq; legiones, meditabatur fugam, speculabũdus ex altissima ru

pe, identidẽ ſigna, quæ nũcij morarentur, tolli procul, ut qdq; factũ præſentiret, mãdauerat. Verum & oppreſſa ꝯiuratiõe Seiani nihilo ſecurior, aut ꝯſtantior, p. ix. proximos menſes nõ egreſſus eſt uilla, quæ uocatur Iouis.

De conuicijs & libellis cõtra eum æditis.

VRebant inſuper anxiam mentem uaria undiq; cõuicia, nullo non damnatorum omne probri genus coràm uel per libellos in orcheſtra poſitos ingerente, quibus quidem diuerſiſſime afficiebatur. Modo ut præ pudore ignota & celata cuncta cuperet, nonnunquam eadem contineret, & proferret ultro ac uulgaret. Quin & Arthabani parthorum regis laceratus eſt litteris, parricidia, & cædes, & ignauiam, & luxuriam obijcientis, monentisq;, ut uoluntaria morte maximo iuſtiſſimoq; ciuium odio q̃primũ ſatisfaceret. Poſtremo ſenet ipſe pertæſus talis epiſtolæ principio, tantumnon ſumma malorum ſuorum profeſſus eſt.

De epiſtola eius ad ſenatum, et oratione factum ſuum pronunciantibus.

QVid ſcribam uobis. P. C. aut quo modo ſcribam? aut qd omnino non ſcribam hoc tẽpore? Dij me deæq; peius perdant, quã quotidie perire ſentio, & ſcio. Exiſtimant qdam, præſciſſe hæc eñ peritia futuroꝝ, ac multo ante quanta ſe quandoq; acerbitas & infamia maneret, proſpexiſſe, ideoq; ut imperium iniret, et patris patriæ appellationẽ, et ne in acta ſua iuraretur obſtinatiſſime recuſaſſe, ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inueniretur, quod ſanè

& ex oratione eius, quã de utraq; re habuit, colligi potest, uel quũ ait, similem se semper sui futurum, nec unquã mutaturum mores suos quãdiu mentis sanæ fuisset, sed exẽpli causa cauendum, ne se Senatus in acta cuiusq̃ obligaret, qui aliquo casu mutari posset, & rursus, Siquñ aũt, inquit de moribus meis deuotoq; uobis animo dubitaueritis, quod priusq̃ eueniat opto, ut me supremus dies, huic mutatæ uestræ de me opinioni eripiat, nihil honoris adijciet mihi patris appellatio, uobis autem exprobrabit, aut temeritatem delati mihi eius cognominis, aut inconstantiam contrarij de me iudicij.

De statura & membris eius, & ualetudine, & incessu.

Corpore fuit amplo, atq; robusto, statura, quæ iustam excederet, latus ab humeris & pectore cæterisq; membris usq; imos pedes æqualis & congruens, sinistra manu agiliore ac ualidiore, articulis ita firmis, ut recens integrum malum, digito terebraret, caput pueri uel etiam adolescentis talitro uulneraret, colore erat candido, capillo pone occipitium summissiore, ut ceruicem etiam obtegeret, quod gentile in illo uidebatur, facie honesta, in qua tamen crebri & subtiles tumores cum prægrãdibus oculis, & qui, quod mirum esset, noctu etiã & in tenebris uiderent, sed ad breue, & quũ primũ è somno patuissent, demũ rursum hebescebãt. Incedebat ceruice rigida et obstipa, adducto ferè uultu, plerũq; tacitus, nullo aut rarissimo ẽt cũ proximis sermone, eoq; tardissimo, nec sine molli quadã digitorum gesticulatione. Quæ oĩa ingrata atq; arrogãtiæ plena, & aĩaduertit Augustus in eo, & excusare tentauit

ſæpe apud Senatum ac populum, profeſſus naturæ uitia eſſe nō animi, ualetudine proſperrima uſus eſt, tpe qui/dem principatus penè toto propè illæſa, q̃uis à .xxx. æta tis anno arbitratu eā ſuo rexerit ſine adiumento conſilio ue medicoꝶ.

De obſeruatione religionum.

CIrca deos ac religiōes negligentior, q̃ppe addi ctus mathematicæ, plenusq; pſuaſionis cuncta fato agi. Tonitrua tñ præter modum expaue/ſcebat, & turbatiore cœlo nūq̃ nō coronā laureā capite geſtauit, q̃ fulmine afflari negetur id genus frondis.

De artibus & diſciplina eius.

ARtes liberales utriuſq; generis, ſtudioſiſſime co luit. In oratione latina ſecutus eſt Coruinum Meſſallam, quem ſenem adoleſcens obſeruaue rat, ſed affectatione, & moroſitate nimia obſcurabat ſti/lum, ut aliquanto ex tēpore, q̃ à cura præſtantior habe/retur. Compoſuit & carmen lyricum, cuius eſt titulus, conqueſtio de Iulij Cæſaris morte, fecit & græca poema ta imitatus Euphorionē, et Arrianū & Partheniū. Qui bus poetis admodū delectatus, ſcripta eoꝶ, & imagines publicis bibliothecis inter ueteres & præcipuos autho/res dedicauit, & ob hoc pleriq; eruditorum certatim ad eum multa de his ædiderunt. Maxime tamen curauit noticiam hiſtoriæ fabularis, uſq; ad ineptias atq; deri/ſum, nam & grammaticos, quod genus hominum præ cipue, ut diximus, appetebat, eiuſmodi ferè quæſtiōibus experiebatur. Quæ mater Hecubæ, quod Achilli nomē inter uirgines fuiſſet? quid Sirenes cantare ſint ſolitæ? et

quo primum die post excessum Augusti curiam intra/uit, quasi pietati simul ac religioni satisfacturus Mi/nois exemplo, thure quidem ac uino, uerum sine tibi/ne supplicauit, ut ille olim in morte filij.

De peritia sermõis græci, et abstinẽtia pronũciatus eius.

SErmone græco quanquã alioqui promptus & fa/cilis, non tamen usquequaq; usus est, abstinuitq; maxime in senatu, adeo quidem, ut Monopolium nominaturus prius ueniam postularet, quod sibi uerbo pe/regrino utendum esset, atq; etiam in quodam decreto patrum quum ἔμβλημα recitaretur commutandam censuit uocem, & pro peregrina nostratem reqrẽdam, aut si non reperiretur, uel pluribus, & per ambitum uer borum rem enunciandam. Militem quoq; græce testimo nium interrogatum nisi latine respondere uetuit.

De infirmitate eius, & quod ad urbem rediens retrocessit.

BIs omnino toto secessus tempore Romam redi re conatus, semel triremi usq; ad proximos Nau machiæ hortos subuectus est, disposita statione per ripas Tyberis, quæ obuiã prodeuntes summoueret, iterum Appia usq; ad septimũ lapidem, sed prospectis modo nec aditis urbis mœnibus rediјt, primo incertum qua de causa, postea ostento territus. Erat ei in oblecta/mentis serpens draco, quem ex cõsuetudine manu sua ci/baturus, quũ cõsumptum à formicis inuenisset, monitus est, ut uim multitudinis caueret. Rediẽs ergo propè cam paniam Asturæ in langorem incidit, quo paulum le/uatus circeios pertendit, ac ne quam suspicionẽ infirmi/

tatis daret, castrensibus ludis, non tantũ interfuit, sed et missum in arenam aprum iaculis, desuper petijt, statimq; latere conuulso, & ut exæstuarat afflatus aura, in grauiorẽ recidit morbum. Sustentauit tamen aliquãdiu, quãuis Misenum usq; deuectus, nihil ex ordine quotidiano prætermitteret, ne conuiuia quidem ac cæteras uoluptates, partim intemperantia, partim dissimulatione, nam Caridẽ medicum, quod commeatu abfuturus è conuiuio egrediens manum sibi osculandi causa apprehendisset, existimans tentatas ab eo uenas, remanere, ac recumbere hortatus est, cœnamq; protraxit, nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoq; instans in medio triclinio astante lictore singulos ualere dicentes appellaret.

De loco & tempore mortis eius.

INterim quum in actis senatus legisset dimissos, ac ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud q̃ nominatos ab indice scripserat, pro contempto se habitum fremens, repetere capreas quoquo modo destinauit, non temere quicquã nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus, & ingrauescente ui morbi retentus, paulopost obijt in uilla Lucullana octauo & septuagesimo ætatis anno, tertio & uigesimo imperij, decimoseptimo Cal. April. Cn. Acerronio Proculo. C. Portio Nigro Coss. Sunt qui putent uenenum ei à Caio datum lentum atq; tabificum, alij in remissiõe fortuitæ febris cib ũ desyderanti, negatum. Nõnulli puluillum iniectum, quũ extractum sibi deficienti annulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectiõe, exemptum annulũ, quasi alicui traditurum,

parumper tenuisse, déin rursus aptasse digito & cōpres sa sinistra manu, iacuisse diu immobilem subito uocatis ministris, ac nemine respondente consurrexisse, nec pro cul à lectulo deficientibus uiribus concidisse.

De signis praecedentibus mortem eius.

SVpremo natali suo Apollinem Temenitem et am plitudinis & artis eximiæ aduectum Syracusis, ut in Bibliotheca noui templi poneretur, uiderat perquietem affirmantem, non posse se ab ipso dedicari, & ante paucos quàm obiret dies, turris phari terræmo tu capreis concidit, ac Miseni cinis è fauilla & carboni bus, ad calefaciēdum triclinīū illatus, extinctus & iam diu frigidus, exarsit repente prima uespera, atq; in mul ctam noctem pertinaciter luxit.

De lætitia Romanorū in morte eius, & gestis per eos.

MOrte eius ita lætatus est populus, ut ad primū nunciū discurrentes, pars Tyberium in Tybe rim clamitarent, pars terrā matrē deosq; ma nes orarent, ne mortuo sedē ullā nisi inter impios darēt. Alij uncū et gemonias cadaueri minarētur, exacerbati super memoriā pristinæ crudelitatis, ēt recēti atrocitate, nā cum senatusscōsulto cautum esset, ut pœna dānatorum in decimū semp diē differretur, forte accidit, ut quorun dā supplicij dies is esset, quo nunciatū de Tiberio erat, hos implorantes hominū fidem, qa absente adhuc Caio nemo astabat, q adiri iterpellariq; posset, custodes, ne qd aduersus constitutum facerent, strangulauerunt, abiece runtq; in gemonias. Creuit igitur inuidia, quasi ēt post

mortem tyranni sæuiâ permanete. Corpus ut moueri à Miseno cœpit, cõclamantibus plerisq; Atellam potius deferendũ, & in amphitheatro semiustulandũ, Romã per milites deportatum est, crematumq; publico funere.

De testamento & ultima dispositione eiusdem.

TEstamentũ duplex ante biennium fecerat, alterum sua, alterũ liberti manu, sed eodẽ exẽplo, obsignaueratq; etiã humillimorũ signis. Eo testamento hæredes æquis partibus reliquit Caiũ ex Germanico, & Tiberium ex Druso nepotes, substituitq; inuicẽ. Dedit & legata plerisq;, inter quos uirginibus uestalibus, ac militibus uniuersis, plebiq; Romanæ uiritim, atq; etiam separatim uicorum magistris.

C. SVETONII TRANQVILLI DE VITA XII. CÆSARVM LIBER. IIII.

De Germanico patre Caij, & gestis eius.

G ERMANICVS. C. Cæsaris pater, Drusi & Iunioris Antoniæ filius, à Tiberio patruo adoptatus, quæsturam qnquennium anteq̃ per leges liceret, & post eam consulatum statim, gessit, missusq; ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti nunciato, legiones uniuersas, imperatorem Tiberium pertinacissime recusantes, & sibi summam reipu. deferentes, incertum constantia an pietate maiore, compescuit, atq; hoste mox deuicto, triumphauit. Consul deinde iterum

creatus, ac priusq̃ honorem iniret, ad componendũ oriẽtis statum, expulsus, quum Armeniæ regem deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formam redegisset, annum ætatis agens quartum & trigesimum, diuino morbo, Antiochiæ obijt, non sine ueneni suspicione, nam præter liuores, qui toto corpore erant, & spumas quæ per os fluebant, cremati quoq; cor, inter ossa incorruptum repertum est, cuius ea natura existimatur, ut tinctum ueneno, igne confici nequeat.

De morte Germanici.

OBijt autem (ut opinio fuit) fraude Tiberij, ministerio & opera. Cn. Pisonis, qui sub idem tẽpus Syriæ præpositus, nec dissimulans offendẽdum sibi, aut patrem, aut filium, quasi planè ita necesse esset, etiam ægrum Germanicum, grauissimis uerborũ, ac rerum acerbitatibus, nullo adhibito modo affecit. Propter quæ, ut Romam redijt, penè discerptus à populo, à senatu capitis damnatus est.

De uirtutibus animi & corporis Germanici.

OMnes Germanico corporis animiq; uirtutes, et quantas nemini cuiquam contigisse, satis constat. Formam & fortitudinem egregiam, ingenium in utroq; eloquentiæ, doctrinæq; genere, præcellens, beniuolentiã singularẽ, conciliandæq; hominũ gratiæ, ac promerendi amoris, mirũ & efficax studiũ. Formæ minus congruebat gracilitas crurum, sed ea quoq; paulatim repleta, assidua equi uectione post cibum, hostem cõminus sæpe percussit. Orauit causas etiam trium

phalis, atq; inter cætera studiorum monumenta, reliquit et comœdias græcas, domi forisq; ciuilis. Libera ac fœderata oppida sine littoribus adibat, sicubi clarorũ uirorum sepulchra cognosceret, inferias manibus dabat. Cæsorũ clade uariana, ueteres ac dispersas reliquias, uno tumulo humaturus, colligere sua manu & cõportare primus aggressus est. Obtrectatoribus et qualescunq; & qãtacũq; de cã nactus esset, lenis adeo & innoxius, ut Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu uexãti nõ prius succẽsere in animũ induxerit, q̃ ueneficijs quoq; & deuotionibus, impugnari se cõperisset, ac ne tũc qdẽ ultra progressus, q̃ ut & amicitiã ei more maiorum, renũciaret, mandaretq; domesticis ultionem, siquid sibi accideret.

De fauore & dilectione omnium ad eum.

QVarum uirtutum fructum huberrimum tulit sic probatus & dilectus à suis, ut Augustus (omitto enim necessitudines reliquas) diu cũctatus, an sibi successorem destinaret, adoptandum Tiberio dederit, sic uulgo fauorabilis, ut plurimi tradant quoties aliquò adueniret, uel sicunde discederet, præ turba occurrentiũ, prosequẽtium'ue, nõnunq̃ eũ discrimen uitæ adijsse, è Germania uero post cõpressam seditionem reuertenti, prætorianas cohortes uniuersas prodijsse obuiam, q̃uis pronunciatum esset, ut duæ tm̃modo exirẽt, populi autem Romani sexum, ætatem, ordinem omnẽ, usq; ad uigesimum lapidem effudisse se.

De præsagijs, quæ diem mortis Germanici præuenerunt, & de luctu etiam barbarico.

TAmen longe maiora & firmiora de eo indicia in morte, ac post mortem extitere, quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subuersæ deũ aræ, lares à quibusdam familiares in publicum abiecti, partus coniugum expositi, quin & barbaros ferunt, quibus intestinum, quibusq; aduersus nos bellum esset, uelut in domestico, communiq; mœrore, consensisse ad inducias, Regulos quosdam barbam posuisse, & uxorum capita rasisse, ad indicium maximi luctus. Regum etiam regẽ, & exercitatione uenandi, & conuictu Megistanum abstinuisse, quod apud parthos iusticij instar est.

De mœsticia & luctu in urbe de morte eius.

ROmæ quidem, quum ad primam famam ualetudinis, attonita etiam mœsta ciuitas sequentes nuncios operiretur, & repente iam uesperi incertis auctoribus conualuisse tandẽ percrebuisset, passim cum luminibus & uictimis in capitoliũ concursum est, ac penè reuulsæ templi fores, ne quid gestiẽtes uota reddere morarentur. Expergefactus è somno Tiberius, gratulantium uocibus, atq; undiq; concinentium, salua Roma, salua patria, saluus est Germanicus. Et ut demum fato functum palàm factum est, non solatijs ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit, durauitq; etiam per festos decembris mensis dies. Auxit gloriam, desyderiumq; defuncti, & atrocitas insequentium temporum, cunctis nec temere opinantibus, reuerentia eius, ac metu repressam Tiberij sauiciam, quæ mox eruperit.

De Vxoribus & filijs Germanici.

Habuit

HAbuit in matrimonio Agrippinā. M. Agrippæ, & Iuliæ filiā, & ex ea nouē liberos tulit, quorum duo infantes adhuc rapti, unus iam puerascens, insigni festiuitate, cuius effigiē habitu cupidinis in æde capitolinæ Veneris Liuia dedicauit, Augustus in cubiculo suo positā, quotiescunque introiret, exosculabatur, cæteri superstites patri fuerunt, tres sexus fœminini, Agrippina, Drusilla, Liuilla, cōtinuo triennio natæ, totidem mares Nero, & Drusus, & C. Cæsar. Neronem, & Drusum senatus, Tiberio criminātæ, hostes iudicauit.

De loco & tempore natiuitatis C. Cæsaris.

CAius Cæsar natus est pridie Cal. Septēb. patre suo, & C. Fonteio Capitone Coss. ubi natus sit, incertum diuersitas tradentiū facit, Cn. Lentulus Gætulicus tyburi genitum scribit. Plinius secundus in treuiris, uico ambitarino supra confluentes, addit ēt pro argumento aras ibi ostendi, inscriptas ob Agrippinæ puerperium. Versiculi imperante mox eo diuulgati apud hyberna legionum procreatum, indicant.

In castris natus, patrijs nutritus in armis,
Iam designati principis omen erat.

Ego in actis, Antij inuenio æditum. Gætulicum, refert Plinius, quasi mentitum per adulationem, ut ad laudes iuuenis, gloriosique principis, aliquid etiam ex urbe Herculi sacra sumeret, abusumque audentius mendacio, quod ante annum ferè natus Germanico filius Tyburi, fuerat appellatus, & ipse C. Cæsar, de cuius amabili pueritia, immaturoque obitu, supra diximus. Plinium arguit ratio temporum, nam qui res Augusti memoriæ manda-

runt, Germanicum ex acto consulatu in galliam missum consentiunt iam nato Caio. Nec Plinij opinionem inscriptio aræ quicq̃ adiuuerit, quum Agrippina in ea regione bis filias enixa sit, & qualiscunq; partus, sine ullo sexus discrimine, puerperium uocetur, quod antiqui etiã puellas pueras, sicut & pueros puellos dictitarent. Extat & Augusti epistola ante paucos, q̃ obiret menses ad Agrippinã neptẽ ita scripta de Caio hoc (Neq;.n. quisq̃ iam alius infans nomine pari tunc supererat) Puerum Caium. XV. Calen. Iunij (si dij uolent) ut ducerent Talarius & Asellius heri cum his constitui. Mitto præterea cum eo ex seruis meis medicum, quem scripsi Germanico, si uellet ut retineret. Valebis mea Agrippina, & dabis operam, ut ualens peruenias ad Germanicum tuũ. Abunde arbitror patere, non potuisse ibi nasci Caium, quo propè bimulus demum perductus ab urbe sit. Versiculorum quoq; fidem eadem hæc eleuant, & eo facilius, q̃ hi sine auctore sunt. Sequẽda igitur est (quæ sola actorum restat) publicã instrumenti auctoritas, præsertim cum Caius, Antium omnibus semper locis atque secessibus prælatum, non aliter q̃ natale solum dilexerit, tradaturq;, etiam sedem ac domicilium imperij, tædio urbis transferre eo destinasse.

De cognomine Caij, & ubi primo fuerit educatus.

CAligulæ cognomẽ castrẽsi ioco traxit, q̃a manipulario habitu inter milites educabatur, apud quos quantũ præterea per hanc nutrimentorũ cõsuetudinẽ, amore & gratia ualuerit, maxime cognitũ est, cũ post excessum Augusti, tumultuãtes & in furorẽ,

usq; præcipites, solus haud dubiæ cõspectu suo flexit, non .n. prius destiterunt, q̃ ablegari eum ob seditionis periculum, & in proximã ciuitatem demãdari, animaduertissent, tunc demũ ad pœnitentiã uersi, reprehenso ac retento uehiculo, inuidiam, quæ sibi fieret, deprecati sunt.

De loco, & apud quos secundo fuerit educatus.

COmitatus est patrem in Syriaca expeditione, unde reuersus primum in matris, deinde ea relegata in Liuiæ Augustæ proauiæ suæ contubernio mansit, quam defunctam prætextatus etiamtum pro rostris laudauit, transiitq; ad Antoniam auiã, & undeuigesimo ætatis anno accitus capreas à Tiberio, uno, atq; eodẽ die togam sumpsit, barbamq; posuit, sine ullo honore, qualis contigerat tyrocinio fratrum eius. His omnibus insidijs tentatis eliciẽtiũ, cogentiũq; se ad querelas, nullam unquam occasionem dedit, perinde obliterato suorum casu, ac si nihil cuiquam accidisset, quæ uero, ipse pateretur incredibili dissimulatione transmittens. Tantiq; in auum, & qui iuxta erant obsequij, ut non inmerito sit dictum, nec seruum meliorem ullum, nec deteriorem dominum fuisse.

De signis sæuiciæ eius in iuuentute.

NAturam tñ sæuam atq; probrosam, nec tunc quidem inhibere poterat, quin & animaduersionibus pœnisq; ad supplicium datorũ cupidissime interesset, & ganeas atq; adulteria capillamẽto celatus, & ueste lõga noctibus obiret, ac scænicas saltandi canendiq; artes studiosissime appeteret, facile id sanè

Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset, ferũ eius ingenium, quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties prædicaret exitio suo omniumq; Caium uiuere, et se natricem (serpentis id genus) po. Ro. Phaetonta orbi terrarum educare.

De uxore eius, & suspicione ueneficij in Tiberium.

NOn itaq; multo post Iuniam Claudillã M. Sylani nobilissimi uiri filiam duxit uxorẽ. Deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, priusq̃ inauguraretur, ad pontificatum traductus est, insigni testimonio pietatis atq; indolis, quũ deserta desolataq; reliquis subsidijs aula, Seiano iam tum suspecto, mox & oppresso, ad spem successionis paulatim admoueretur, quum, quo magis confirmaret amissa Iunia ex partu, Enniam Neuiã Macronis uxorem, qui tum prætorianis cohortibus præerat, sollicitauit ad stuprum, pollicitus et matrimonium suum, si potitus imperio fuisset, deq; ea re & iureiurando, & chirographo cauit, per hanc insinuatus Macroni, ueneno Tiberium aggressus est, ut quidam opinantur, spirantiq; adhuc, detrahi anulum, & quoniã suspicionem retinentis dabat, puluinum iussit inijcĩ, atq; etiã fauces manu sua oppressit, liberto qui ob atrocitatem facinoris exclamauerat confestim in crucem acto. Nec abhorret à ueritate, quum sint quidã auctores, ipsum postea et si non de perfecto, at certe de cogitato quondam parricidio professum, gloriatũ enim esse assidue in commemoranda sua pietate ad ulciscendam necem matris & fratrum, introisse se cum pugione cubiculum Tiberij dormientis, et misericordia

correptum abiecto ferro recessisse, nec illum, quam sensisset aut inquirere quicquam, aut exequi ausum.

De imperio Caij Caligulæ Cæsaris.

SIc imperium adeptus po. Ro. uel (ut ita dicā) hominum genus, uoti cōpotem fecit, exoptatissimus princeps maximæ parti prouincialiū ac militum, qui infantē plerique cognouerant, sed & uniuersæ plebi urbanæ ob memoriā Germanici patris, miserationemque propè afflictæ domus. Itaque ut à Miseno mouit, quamuis lugentis habitu, & funus Tiberij prosequens, tñ inter altaria & uictimas ardenteisque tædas, densissimo & lætissimo obuiorum agmine incessit super fausta nomina, sydus & pullū, & puppū, & alumnum appellantium.

De gestis in initio principatus.

INgressoque urbem, statim consensu senatus, & irrūpentis in curiam turbæ, irrita Tiberij uoluntate, qui testamento alterum nepotem suum prætextatum adhuc cohæredem ei dederat, ius arbitriumque omnium rerum illi permissum est, tanta publica lætitia, ut tribus proximis mensibus, ac ne totis quidem supra centum .lx. milia uictimarum cæsa tradantur, quum deinde paucos post dies in proximas campaniæ insulas traiecisset, uota pro reditu suscepta sunt, ne minimā qdem occasionem quoque omittente, in testificanda sollicitudine, & cura de incolumitate eius. Vt uero in aduersam ualetudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa palatium, non defuerunt, qui depugnaturos se armis pro salute ægri, quique capita sua titulo proposito uouerēt. Ac

cessit ad immensum ciuium amorem notabilis etiam externorum fauor, nanque Arthabanus parthorum Rex odium semper contemptumq; Tiberij præferens, amicitiam eius ultro petijt, uenitq; ad colloquium legati cō sularis, & transgressus Euphratem, aqlas & signa Romana, Cæsarumq; imagines adorauit.

De pijs et ciuilibus gestis per eum in initio principatus.

INcendebat & ipse studia hominum omni genere popularitatis, Tiberio cum plurimis lachrymis pro concione laudato, funeratoq; amplissime, confestim pandatariam & pontias, ad transferendos matris fratrisq; cineres festinauit, tempestate turbida, quo magis pietas emineret, adijtq; uenerabundus ac per semet, in urnas condidit, nec minore scæna, hostiam præfixo in biremis puppe uexillo, & inde Romam Tyberi subuectos, per splendidissimum quenq; equestris ordinis, medio ac frequenti die duobus ferulis mausoleo intulit, inferiasq; his annua religione publice instituit, & eo amplius matri circenses, carpentumq;, quo in pompa traduceretur. At in memoriam patris, Septembrem mensem Germanicum appellauit. Post hæc, Antoniæ auiæ quicquid unquam Liuia Augusta honorum cæpisset, uno senatusçōsulto congessit. Patruum Claudium equitem Romanum ad id tempus, collegam sibi in consulatu assumpsit, Fratrem Tiberium die uirilis togæ adoptauit, appellauitq; principem iuuentutis. De sororibus auctor fuit, ut omnibus sacramentis afficerentur. Neq; me liberosq; meos chariores habeo q̄ Caium & sorores eius. Item relationibus consulum, quod bonum

fœlixq; sit. C. Cæsari sororibus eius, pari popularitate damnatos, relegatosq; restituit, criminumq;, si quâ residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit. Commentarios ad matris fratrumq; suorum causas pertinentes, ne cui postmodum delatori, aut testi maneret ullus metus, conuectos in forum, & ante clare obtestatus deos, neq; legisse, neq; attigisse quicq̃ concremauit. Libellum de salute sua oblatum non recæpit, contendẽs nihil sibi admissum, cur cuiq̃ inuisus eẽt, negauitq; se delatoribus aures habere.

De ciuilibus gestis, & moderatione eius.

Spintrias monstrosarum libidinũ, ægre, ne profundo mergeret exoratus, urbe summouit. Titi Labieni, Cordij Gremutij, Cassii Seueri scripta senatusconsultis abolita requiri, & esse in manibus, lectitariq; permisit, quando maxime sua interesset, ut facta quæq; posteris tradantur. Rationes imperij ab Augusto proponi solitas, sed à Tiberio intermissas publicauit. Magistratibus liberam iurisdictionẽ, & sine sui appellatione concessit. Equites Ro. seuere curioseq;, nec sine moderatione recognouit, palàm adempto equo, qbus aut probri aliquid, aut ignominiæ inesset, eorum, qui minore culpa tenerentur, nominibus modo in recitatione præteritis, ut leuior labor iudicantibus foret. Ad quatuor priores quintam decuriam addidit. Tentauit, & comitioꝝ more reuocato, suffragia populo reddere. Legata ex testamento Tiberij, quanquã abolito, sed & Liuiæ Augustæ, quod Tiberius suppresserat, cum fide ac sine calumnia repræsentata persoluit. Ducentesimam auctionum, Italiæ

remisit. Multis incendiorum damna suppleuit, ac si quibus regna restituit, adiecit & fructum omnium uectigaliorum, & redditum medij temporis, ut Antiocho comageno sestertium milies confiscatum, quoque magis nullius nō boni exempli fautor uideretur, mulieri libertinæ octoginta donauit, quod excruciata grauissimis tormentis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus, quem quotannis certo die, collegia sacerdotum in capitoliū ferrent senatu prosequente, nobilibusq; pueris, ac puellis, carmine modulato, laudes uirtutum eius canentibus. Decretum autē, ut dies quo cæpisset imperium Palilia uocaretur, uelut argumentum rursus conditæ urbis.

De consulatibus per eum gestis, & de liberalitate eius ad populum.

Consulatus quattuor gessit, primum ex Calendis Ianuarij per duos menses, secundum ex Calendis Ianuarij per triginta dies, tertium usq; in Idus Ianuarij, quartum usq; VII. Idus easdē. Ex omnibus duos nouissimos coniunxit, tertium autē Lugduni inijt solus, non, ut quidam opinantur, superbia negligentiáue, sed quod defunctum sub Calendarū diem collegam rescisse absens non poterat. Congiarium populo bis dedit trecenos sestertios, toties abundantissimum epulum senatui, equestriq; ordini, etiā coniugibus ac liberis utrorumq;. Posteriore epulo forensia insuper uiris, pueris, ac fœminis fascias purpuræ, ac conchilij distribuit, & ut lætitiam publicam in perpetuum quoq; augeret, adiecit diem saturnalibus, appellauitq; Iuuenalem.

De spectaculis per eum æditis.

MVnera gladiatoria partim in amphitheatro Tauri, partim in septis aliquot ædidit, qbus inseruit cateruas afrorum, campanorumq; pugilum, ex utraq; regione electissimorum, neq; spectaculis semper ipse præsedit, sed interdū aut magistratibus, aut amicis præsidendi munus iniunxit. Scænicos ludos, & assidue, & uarij generis, ac multifariam fecit, quosdā etiam, & nocturnos, accensis tota urbe luminibus. Sparsit & missilia uariarum rerum, & panaria cum obsonio uiritim diuisit, qua epulatione, equiti Romano contra se hylarius, auidiusq; uescenti partes suas misit, sed & senatori ob eandem causam codicillos, quibus prætorem eum extra ordinem designabat. Ædidit & circenses plurimos à mane usq; ad uesperam, interiecta modo africanarū uenatione, modo Troiæ decursione, & quosdam præcipuos, mynio & chrysocolla constrato circo, nec ullis nisi ex senatorio ordine aurigantibus, commisit & subitos, quum lege Iouiana apparatum circi prospicere pauci ex proximis Mœnianis postulassent.

De nouo genere spectaculi per eum ædito

NOuum præterea atq; inauditum genus spectaculi excogitauit, nam baiarum medium interuallum, & puteolanas moles, trium miliū & sexcentorum ferè passuum ponte coniunxit, contractis undiq; onerarijs nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, superiectoq; aggere terræno, ac directo in appiæ uiæ formam, per hunc pontem ultro citro cōmea

uit, biduo continenti. Primo die phalerato equo, insignis quoq; aurea corona, et cetbra, & gladio, aureaq; chlamyde, postridie quadrigario habitu circuloq; biiugi famosorum equorum, praeferens Darium puerum ex parthorum obsidibus, comitante praetorianorũ agmine, & in essedo cohorte amicorum. Scio plerosq; existimasse, talem à Caio põtẽ excogitatam, æmulatiõe Xerfis, qui nõ sine admiratione aliquanto angustiorem hellespontum contabulauerit, alios, ut Germaniam & Britanniã, quibus imminebat, alicuius immẽsi operis fama territaret. Sed auum meum narrantem puer audiebam, cãm operis ab interioribus aulicis proditam, ꝙ Trhasylus mathematicus, anxio de successore Tiberio, & in uerum nepotem proniori, affirmasset, non magis Caium imperaturum, q̃ per baianum sinum equis discursurum.

De spectaculis per eum peregre factis.

Edidit & peregre spectacula in Sicilia, Syracusis hasticos ludos, & in Gallia Lugduni miscellos. Sed & certamen graecæ latinaeq; facundiae, quo certamine ferunt uictoribus premia uictos contulisse, eorundem & laudes componere coactos, eos autem qui maxime displicuissent, scripta sua spongia linguáue delere iussos, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.

De operibus publicis per eum aditis & peractis.

Opera sub Tiberio semiperfecta, templũ Augusti, theatrumq; Põpeij absoluit, inchoauit autem aquaeductum regione tyburti, & amphi

theatrum iuxta septa. Quorum operum à successore eius Claudio, alterum peractum, omissum alterū est. Syracusis collapsa uetustate mœnia, deorum ædes refectæ, destinauerat & sami Polycratis regiam restituere, Mileti Didymeum peragere, in iugo alpium urbem condere, sed ante omnia isthmū in Achaia perfodere, miseratq; iam ad dimetiendum opus primipilarem.

De uana gloria & elatione eiusdem.

HActenus quasi de principe, reliqua ut de monstro narrāda sunt. Cōpluribus cognominibus assumptis. (Nā & pius, & castrorum filius, & pater exercituum, & optimus Maximus Cæsar uocabatur) quum audiret forte reges, qui officij causa in urbem aduenerant concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis, exclamauit, εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς, nec multum abfuit, quin statim diadema sumeret, speciemq; principatus in regni formam conuerteret, uerū admonitus & principū & regum se excessisse fastigium, diuinam ex eo maiestatem asserere sibi cœpit, datoq; negocio, ut simulacra numinum religione & arte p̄clara, inter quæ olympici Iouis apportarentur egregia, quibus capite dempto suū imponeretur, partem palatij ad forū usq; promouit, atq; æde Castoris & Pollucis in uestibulum transfigurata, consistens sæpe inter fratres deos, mediū adorandū se adeuntibus exhibebat, & quidam eum latialem Iouem cōsalutauerunt. Templum etiam numini suo propriū, & sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit. In tēplo simulacrum stabat aureum hyconium, amiciebaturq; quotidie ueste, qua si ipse

uteretur. Magisteria sacerdotij ditissimus quisq;, et ambitione & licitatione maxima uicibus cōparabat. Hostiæ erant phœnicopteri, pauones, tetraones, numidicæ meleagrides, phasianæ, quæ generatim per singulos dies immolarentur, & noctibus quidem plenā fulgentemq; lunā inuitabat assidue in amplexus, atq; cōcubitum, interdiu cum capitolino Ioue secreto fabulabatur, modo insusurrans, ac præbens inuicem aures, modo clarius, nec sine iurgijs, nā uox cōminantis audita est, ἐις γαῖαν δ᾽ αἰναῶν περῶσε, donec exoratus, ut referebat, & in contuberniū ultro inuitatus, super templū diui Augusti ponte trāsmisso, palatiū capitoliūq; cōiunxit, mox quo propior esset, in area capitolina nouæ domus fundamēta iecit.

De eodem & de detractione, & sæuicia eius contra propinquos.

AGrippæ se nepotē, neq; credi, neq; dici ob ignobilitatem eius uolebat, Succensebatq;, siqui, uel oratione uel carmine, imaginibus eū Cæsarum insererent. Prædicabat aūt matrem suā ex incesto, quod Augustus cum Iulia filia admisisset procreatam, ac non contentus hac Augusti insectatione, actiacas Syculasq; uictorias, ut funestas populo Ro. & calamitosas uetuit solēnibus ferijs celebrari. Liuiam Augustam proauiam Vlyxem stolatum identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad senatum epistola arguere ausus est, quasi materno auo decurione fundano ortam, quum publicis monumentis certum sit, Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum, Auiæ Antoniæ secretum petenti denegauit, nisi ut interueniret Macro præfectus, ac per istiusc.

modi indignitates & tædia, causa extitit mortis, dato tamen, ut quidam putant, etiam ueneno, nec defunctæ ullum honorem habuit, prospexitq; è triclinio ardentem rogum. Fratrem Tiberium inopinantem, repente immisso tribuno militum, interemit, Syllanum item socerũ, ad necem, secandasq; nouacula fauces cõpulit, causatus in utroq;, ꝙ hic ingressum se turbatius mare non esset secutus, ac spe occupandi urbem, siquid sibi per tempestates accideret, remãsisset, ille Antidotum oboluisset, quasi ad præcauenda uenena sua sumptum, quũ & Syllanus impatientiam nauseæ uitasset, & molestiam nauigandi, & Tiberius propter assiduam, & ingrauescentem tussim medicamento usus esset, nam successorem imperij Claudiũ patruum non nisi in ludibrium reseruauit.

De libidine eius cum omnibus sororibus.

CVm omnibus sororibus suis stupri consuetudinẽ fecit, plenoq; conuiuio singulas infra se uicissim collocabat, uxore supra cubante, ex his Drusillam uiciasse uirginem, prætextatus adhuc, creditur, atque etiam in concubitu eius quondam deprehensus, ab auia Antonia, apud quam simul educabantur. Mox L. Cassio Longino consulari collocatam abduxit, & in modum iustæ uxoris propalã habuit, hæredem quoq; bonoꝵ, atq; imperij æger instituit, eadẽ defuncta, iusticium indixit, in quo, risisse, lauisse, cœnasse cum parentibus aut coniuge, liberis'ue, capitale fuit. Ac mœroris impatiens, quum repẽte noctuq; profugisset ab urbe, transcurrissetq; Campaniã, Syracusas petijt, rursusq; inde propere redijt, barba capilloq; promisso, nec unquã

postea (quantiscunq; de rebus) ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi per nomen Drusillæ deierauit. Reliquas sorores nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit, ut q̃s sæpe exoletis suis prostrauerit, quo facilius eas in causa Æmylij Lepidi condemnauit, quasi adulteras, & insidiarum aduersus se conscias, nec solũ chirographa omnium requisita fraude ac stupro diuulgauit, sed & tres gladios in nece sua præparatos Marti ultori, addito elogio, consecrauit.

De matrimonijs, & uxoribus eius.

MAtrimonia contraxerit turpius, an dimiserit, an tenuerit nõ est facile discernere. Liuiã Horestillam Caio Pisoni nubentẽ, quũ ad officiũ & ipse uenisset, ad se deduci imperauit, intraq; paucos dies repudiatam biẽnio post relegauit, q̃ repetisse usum prioris mariti tpe medio uidebatur, alij tradunt, adhibitum cœnæ nuptiali mandasse ad Pisonem contra accumbentem, noli uxorem meam premere, statimq; è conuiuio abduxisse eam, ac proximo die dixisse matrimoniũ sibi repertum exemplo Romuli, & Augusti, Loliã Paulinam Caij Memmij consularis exercitus regentis, nuptam, facta mentione auiæ eius, ut quondam pulcherrime subito ex prouincia euocauit, ac perductam à marito coniunxit sibi, breuiq; missam fecit, interdicto cuiusq̃ in perpetuum coitu. Cesoniam, neq; facie insigni, neq; ætate integra, matremq; iam ex alio uiro trium filiaꝝ, sed luxuriæ ac lasciuiæ perditæ, & ardentius & ꝯstantius amauit, ut sæpe chlamyde, peltaq;, & galea armatã, ac iuxta adequitantem, militibus ostenderit, amicis

uero etiam nudam, quam enixam uxorio nomine di/gnatus est, uno atq; eodem die professus, & maritum se eius, & patrem infantis ex ea natæ. Infantem autem Iuliam Drusillam appellatam, per omnium dearũ tem pla circunferens, Mineruæ gremio imposuit, alendamq; & instituendam commendauit, nec ullo firmiore indi/cio sui seminis esse credebat, quã feritatis, quæ illi quoq; tanta iam tunc erat, ut infestis digitis, ora & oculos si/mul ludentium infantium incesseret.

De crudelitate eius contra propinquos & cæteros.

Leue ac frigidum sit his addere, quo propinquos amicosq; pacto tractauerit, Ptolemæũ regis Iu/bæ filium, consobrinum suũ (erat enim et is M. Antonij ex Helenæ filia nepos) & in primis ipsum Ma cronem, ipsam Enniã adiutores imperij, qbus omnibus pro necessitudinis iure, proq; meritorum gratia cruenta mors persoluta est. Nihilo reuerentior lenior ue erga se/natum, quosdam summis honoribus functos ad essedum sibi currere togatos per aliquot passuũ milia, & cœnan ti, modo ad pluteũ, modo ad pedes stare succinctos lin/teo passus est. Alios cum clam interemisset, citare nihilo minus ut uiuos perseuerauit, paucos post dies uolũtaria morte perijsse mentitus. Consulibus oblitis de natali suo edicere, abrogauit magistratum, fuitq; per triduum sine summa potestate respub. Quæstorem suum in coniuratio ne nominatum, flagellauit ueste detracta subiectaq; mi/litum pedibus, quo firme uerberaturi insisterẽt, simili su/perbia uiolẽtiaq; cæteros tractauit ordines, inquietatus fremitu gratuita in circo loca de media nocte occupãtiũ

omnes fustibus abegit, elisiq; per eum tumultum uiginti amplius equites Ro. totidem matronæ super innumerã turbam cæteram. Scænicis ludis, inter plebem & equitem causam discordiarum serens, decimas maturius dabat, ut equestres ab infimo quoque occuparentur. Gladiatorio munere, reductis interdum flagrantissimo sole uelis, emitti quenq; uetabat, remotoq; ordinario apparatu, rabidis feris uilissimos, senioq; confectos, gladiatores quoq; pægmareis, patresfamiliarum notos, sed insignes debilitate aliqua corporis, subijciebat, ac nonnunq̃ horreis præclusis populo famem indixit.

Item de sæuicia & crudelitate eiusdem.

SÆuiciam ingenij per hæc maxime ostendit. Quũ ad saginam ferarum muneri præparatarum carius pecudes compararentur, ex noxijs laniandos adnotauit, & custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans tantummodo intra porticum media, à caluo ad caluũ duci imperauit. Votum exegit ab eo, qui pro salute sua gladiatoriã operã promiserat, spectauitq; ferro dimicantem, nec dimisit nisi uictorem, & post multas preces, alterum qui se periturum ea de causa uouerat, cunctantem pueris tradidit uerberatum infulatumq;, qui uotum reposcentes per uicos agerent, quoad præcipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metalla & munitiones uiarum, aut ad bestias condemnauit, aut bestiarum moræ quadrupedes cauea coercuit, aut medios serra dissecuit, nec omnes grauibus ex causis, uerum male de munere suo opinatos, vel quod nũq̃ per genium suũ deierassent.

deierassent. Parentes supplicio filiorũ interesse cogebat, quorum uni ualetudinem excusanti lecticam misit, aliũ è spectaculo pœnæ, epulis statim adhibuit, atq; omni comitate ad hilaritatem, & iocos prouocauit. Curatorẽ munerum ac uenationum per continuos dies in conspectu suo cathenis uerberatum non prius occidit, q̃ offensus putrefacti cerebri odore. Athellaniæ poetã, ob ambigui ioci uersiculũ, media amphitheatri arena, igni cremauit. Equitem Romanum obiectũ feris, quum se innocentẽ proclamasset, reduxit, abscissaq; lingua rursus induxit.

De sæuitia eius contra suos exules & senatorem.

REuocatum quendã à uetere exilio sciscitatus, qd nam ibi facere consuesset, respondente eo per adulationẽ, deos semper orasse, ut (quod euenit) periret Tiberius, & tu imperares, opinans sibi quoq; exules suos mortẽ imprecari, misit circum insulas qui uniuersos trucidarent, quum discerpi senatorem concupisset, subornauit qui ingredientem curiam, repẽte hostem publicum appellantes inuaderent, graphijsq; confossum lacerandum cæteris traderent, nec ante satiatus est, q̃ membra & artus & uiscera hominis tracta per uicos, atq; ante se congesta uidisset.

De atrocibus dictis eius.

IMmanissima facta augebat atrocitate uerborum, nihil magis in natura sua laudare se, ac probare dicebat, q̃ (ut ipsius uerbo utar) ἀδιατρεψίαν, hoc est inuerecũdiam. Monenti Antoniæ auiæ, tanq̃ parum esset non obedire, memento, ait, omnia mihi in om/

nes licere. Trucidaturus fratrem, quem metu uenenorum præmuniri medicamentis suspicabatur, antidotum, inqt aduersus Cæsarem? Relegatis sororibus non solum insulas habere se, sed etiam gladios minabatur, Prætorium uirum ex secessu Anticyræ, quā ualetudinis causa petierat, propagari sibi commeatum sæpius desyderantem, quū mandasset interimi, adiecit necessariam esse sanguinis missionem, cui tamdiu non prodesset helleborum. Decimo quoque die, numerum puniendorum ex custodia subscribens rationem se purgare dicebat, Gallis græcisq; aliquot uno tempore condemnatis gloriabatur, gallogræciam se subegisse.

De atrocibus & diris factis eius.

NOn temere in quēq̄ nisi crebris, & minutis ictibus animaduerti passus est, perpetuo notoq; iā pcæpto, itā feri, ut se mori sentiat. Punito per errore nominis alio, q̄ quem destinauerat, ipsum quoq; paria meruisse dixit. Tragicum illud subinde iactabat, oderint, dum metuant. Sæpe in cunctos pariter senatores, ut Seiani cliētes, ut matris ac fratrū suorum delatores inuectus ē, prolatis libellis, quos crematos simulauerat, defensaq; Tiberij sæuicia, quasi necessaria, cū tot criminatibus credēdū eēt. Equestrē ordinē ut scænæ arenæq; deuotū assidue proscidit. Infensus turbæ fauēti aduersus studiū suum exclamauit, Vtinā po. ro. unā ceruicē haberet. Quūq; Tetrinius latro postularetur, et q postularēt tetrinios eē ait. Retiarij tunicati qnq; numero gregatim dimicantes, sine certamine ullo totidē secutoribus succubuerāt, quum occidi iuberētur, unus, resumpta fuscina, oēs uictores in-

teremit. Hanc ut crudelissimam cædē & defleuit, et eos edicto qui spectare sustinuissent, execratus est.

De querela eius contra suorum temporū fœlicitatē.

Q Veri etiam palàm de conditione temporum suorum solebat, q; nullis calamitatibus publicis insignirentur. Augusti principatum clade uariana. Tiberij ruina spectaculorum apud fidenas memorabile factum, sui obliuionem imminere, prosperitate rerum, atq; identidem exercituum cædes, famem, pestilētiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat.

De crudelitate eius etiam in cœnis, ludis, spectaculis, & sacris.

A Nimum quoq; remittenti, ludoq; & epulis dedito, eadem dictorum, factorumq; sæuicia, aderat. Sæpe in conspectu prandentis uel commessantis, seriæ quæstiones per tormenta habebantur. Miles decolládi artifex, quibuscunq; è custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo, significauimus, quum multos è littore inuitasset ad se, repente omnes præcipitauit, quosdā gubernacula apprehendētes, contis remisq; detrusit in mare. Romæ publico epulo seruum, ob detractam lectis argenteam laminam, carnifici ꝯfestim tradidit, ut manibus abscissis atq; ante pectus è collo pendentibus, præcedente titulo, q causam pœnæ indicaret, p cœtus epulantium, circunduceretur. Mirmilonem è ludo rudibus secum batuentē, & spōte prostratū, confodit ferrea sica, ac more uictoꝝ cum palma discucurrit. Admota altaribus uictima, succinctus pō

parum habitu, elato alte malleo, cultrarium mactauit. Lautiore conuiuio effusus subito in cachinnos, cõsulibus qui iuxta cubabant, quid nam rideret blande quærentibus, quid? inquit, nisi uno meo nutu iugulari utrunq; uestrum statim posse.

De Apelle per eum flagellato, & alijs gestis eius.

INter uarios iocos, quum assistens simulacro Iouis, Apellem tragœdum consuluisset, uter illi maior uideretur, cunctantem flagellis discidit, collaudans subinde uocem deprecantis, quasi ẽt in gemitu prædulcem, quoties uxoris uel amiculæ collum exoscularetur, addebat, tam bona ceruix simulac iussero, demetur, quin et subinde iactabat, exquisiturum semel fidiculis de Cesonia sua, cur eam tantopere diligeret.

De malignitate & superbia eius contra omnes.

NEc minore liuore ac malignitate q̃ superbia sæuiciaq;, penè aduersus omne genus hominum, grassatus est. Statuas uirorum illustrium, ab Augusto ex capitolina area propter angustias in martium campum collatas, ita subuertit atq; disiecit, ut restitui saluis titulis, non ualuerint. Vetuit posthac uiuẽtium cuiq̃, usq̃ statuam aut imaginem, nisi consulto & auctore se, poni. Cogitauit etiam de Homeri carminibus abolendis, cur enim sibi non licere dicens, quod Platoni licuisset, qui eum è ciuitate quam constituebat, eiecerit. Sed & Vergilij, ac Titi Liuij scripta, & imagines, paulum abfuit, quin ex omnibus bibliothecis, amouerit, quorũ alterum, ut nullius ingenij minimæq; doctrinæ, alterũ

ut uerbosum in hystoria negligentemq; carpebat. De iuris quoq; consultis, quasi scientiæ eorũ omnem usum aboliturus, sæpe iactauit, se me hercle effecturum, ne quid respondere possint præter eum.

Item de eodem, & de inuidia eius contra omnes.

Etera familiarũ insignia, nobilissimo cuiq; ademit. Torquato torquem, Cincinnato crinẽ. Cn. Põpeio, stirpis antiquæ, magni cognomẽ. Ptolemæũ de quo retuli, & arcessitum è regno, & exceptum honorifice, non alia de cã repente percussit, q̃ φ ædẽte se munus, ingressum spectacula conuertisse hominum oculos, fulgore purpureæ abollæ animaduertit. Pulchros & comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. Erat Esius proculus, patre primipilari ob egregiam corporis amplitudinem et speciem, colosseos dictus, hunc è spectaculis detractum, repente & in arenam deductum threci, & mox oplomacho comparauit, bisq; uictorem constringi sine mora, iussit, & pannis obsitum uicatim circunduci, ac mulieribus ostẽdi, deinde iugulari, nullus deniq; tam abiectæ cõditionis, tamq; extremæ sortis fuit, cuius nõ cõmodis obtrectaret. Nemorensi regi, φ multos iam annos potiretur sacerdotio, ualidiorẽ aduersarium, subornauit, quum quodam die muneris, essedario Porio, ob prosperam pugnam seruum suum manumittenti, studiosius plausum esset, ita se proripuit è spectaculis, ut calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret, indignabundus & clamitans, dominum gentium populum, ex re leuissima plus honoris gladiatori tribuentem, q̃ consecratis principibus, aut præsenti sibi.

De luxuria & libidine eiusdem.

PVdicitiæ neq; suæ neq; alienæ pepercit. M. Lepidum. M. Nestorem Pantomimũ, quosdã obsides dilexisse fertur, cõmercio mutui stupri. Valerius Catullus, cõsulari familia iuuenis, stupratum à se ac latera sibi cõtubernio eius defessa, etiã uociferatus est. Super sororũ incesta, & notissimũ prostitutæ Pyrallidis amorẽ, non temere ulla illustriore fœmina, abstinuit, quas plerunq; cũ maritis ad cœnã uocatas, præterq; pedes suos transeuntes, diligenter ac lente, mercantiũ more cõsyderabat, etiã faciem manu alleuans, si quæ pudore summitterent, quoties deinde libuisset, egressus triclinio, quum maxime placitam seuocasset, paulo post recentibus adhuc lasciuiæ notis reuersus uel laudabat palã, uel uituperabat, singula numerans bona malãue corporis atq; ꝯcubitus, qbusdã, absentiũ maritorũ nomine, repudiũ ipse misit, iussitq; in acta referri.

De luxuria eiusdẽ in cœnis, balneis, ædificijs, & alijs operibus.

NEpotinis sumptibus, omniũ prodigorũ ingenia superauit, cõmentus nouũ balnearũ usum, portẽtissima genera ciborũ atq; cœnarũ, ut calidis frigidisq; unguentis lauaretur, preciosissimas margaritas, aceto liquefactas, sorberet, ꝯuiuis ex auro panes, & obsonia, apponeret, aut frugi hominẽ esse oportere dictitans, aut Cæsarẽ, qn & nũmos nõ mediocris summæ, è fastigio Basilicæ Iuliæ per aliquot dies sparsit in plebẽ, fabricauit & de cedris, liburnicas, gematis puppibus, uersicoloribus uelis, magna thermarũ, & porticuum et

tricliniorum laxitate, magnaq; et uitiũ & pomiferarũ arborũ uarietate, qbus discumbens de die, inter choros ac symphonias, litora campaniæ peragraret. In extructiõibus prætoriorũ atq; uillarum, omni rõne posthabita, nihil tam efficere cõcupiscebat, q̃ q̃ posse effici negaretur. Et iactæ itaq; moles in infesto ac profundo mari, & excisæ rupes durissimi silicis, & campi montibus aggere æquati, & cõplanata fossuris montium iuga, incredibili qdẽ celeritate, quũ mora culpa capite lueretur, ac ne singula enumerẽ, immẽsas opes, totũq; illud T. Cæsaris uicies ac septies millies sestertiũ, non toto uertente anno absumpsit.

De rapinis & extorsionibus eiusdem.

Exhaustus igitur atq; egens, ad rapinas cõuertit animũ, uario & exqsitissimo calumniarum, & auctionũ, & uectigaliũ genere. Negabat iure ciuitatem Romanã usurpare eos, quorũ maiores sibi posterisq; eã impetrassent, nisi filij essent, neq;.n. intelligi debere posteros ultra hunc gradum, prolataq; diuorũ Iulij & Augusti diplomata, ut & uetera & obsoleta, deflebat. Arguebat & ppetrã æditos census, qbus postea quacunq; de cã, qcq̃ incremẽti accessisset. Testamẽta primipilariũ, q ab initio principatus Tiberij, neq; illũ, neq; se hæredẽ, reliqssent, ut ingrata rescidit, itẽ cæterorũ, ut irrita & uana, quoscũq; qs diceret, hæredẽ Cæsare mori destinasse. Quo metu iniecto, quũ iã et ab ignotis inter familiares, et à parẽtibus inter liberos, palã hæres nũcuparetur, derisores uocabat, q̃ post nuncupationẽ, uiuere pseuerarẽt, et multis uenenatas matteas misit. cognoscebat.

autem de talibus causis taxato prius modo summæ, ad quem conficiendũ consideret, confecto demum excitabatur, ac ne paululum quidem moræ patiens, super quadraginta reos quondam ex diuersis criminibus, una sententia condemnauit, gloriatusq; est expergefactæ somno Cæsoniæ, quantũ egisset dum ea meridiaret. Auctione proposita, reliquias omnium spectaculorum subiecit ac uenditauit, exquirens per se precia, & usq; eo extendens, ut, quidam immenso coacti quædam emere, ac bonis exuti uenas, sibi inciderent, nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum à Caio præconem, ne prætorium uirum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret, nec dicendi finem factum, quoad tredecim gladiatores sestertium nonagies ignoranti addicerentur.

Item de eodem & de turpibus lucris eius.

IN Gallia quoq;, quum damnatorũ sororum ornamenta, & supellectilem, & seruos atq; etiam libertos, immensis precijs uẽdidisset, inuitatus lucro quicquid instrumenti ueteris aulæ erat, ab urbe repetijt, cõprehensis ad deportandum meritorijs quoq; uehiculis, & pistrinẽsibus iumentis, adeo ut et panis Romæ sæpe deficeret, & litigatorum pleriq;, quod occurrere absentes ad uadimonium non possent, causa caderent, cui instrumento distrahendo, nihil non fraudis ac lenocinij adhibuit, modo auariciæ singulos increpans, & quod non puderet eos locupletiores esse, quàm se, modo pœnitentiam simulans, quod principalium rerum, priuatis copiam faceret. Cõperat prouincialem locupletem, ducenta sestertia numerasse uocatoribus, ut per fallaciam conuiuio interponere

tur, nec tulerat moleste, tam magno aestimari, honorē cœnae suae, huic postero die sedētī in auctione, misit q nescio quid friuoli ducentis milibus, traderet, diceretq; cœnaturum apud Caesarem uocatu ipsius.

De nouis uectigalibus, & tributis, & sordidis quaestibus.

Vectigalia noua atq; inaudita, primum per publicanos, deinde, quia lucrū exhuberabat, per centuriones tribunosq; praetorianos, exercuit, nullo rerum aut hominum genere omisso, cui nō tributi aliqd imponeret pro edulijs, quae tota urbe uenirent, certum statutumq; exigebatur, pro litibus atque iudicijs ubicunq; conceptis, quadragesima summae de qua litigaretur, nec sine pœna, siquis composuisse uel donasse negocium, conuinceretur. Ex gerulorum diurnis quaestibus pars octaua, ex capturis prostitutarum, quantum quaeq; uno concubitu mereret, additumq; ad caput legis, ut tenerentur publico, & quae meretricium, quiue lenociniū fecissent, necnon & matrimonia obnoxia essent.

Item de eodem.

Eiusmodi uectigalibus indictis, neque propositis, quum per ignorantiam scripturae multa commissa fierent, tandem flagitante populo, proposuit q dem legem, sed & minutissimis litteris & angustissimo loco, uti ne cui describere liceret, ac ne quod non manubiarum genus expediretur, lupanar in palatio cōstituit, destructisq; & instructis pro loci dignitate, cōpluribus cellis, in quibus matronae ingenuiq; starent. Misit circū

fora & basilicas nomenclatores, ad inuitandos ad libidinē iuuenes senesq; præbita à uenientibus pecunia fœnebris, appositiq; qui nomina palàm subnotarent, quasi adiuuantium Cæsaris redditus. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens, plus mendacio, atq; etiam periurio lucrabatur, & quondam proximo collusori, demandata uice sua, progressus in atriū domus, cum prætereuntes duos equites Romanos locupletes, sine mora corripi confiscariq; iussisset, exultans rediit gloriansq;, nunquam se prosperiore alea lusum.

De dote pro nata filia, & strenis per eum petitis & receptis.

Filia uero nata paupertatem, nec iam imperatoria modo, sed & patria querens onera, collationes in alimoniam atq; dotem puellæ recæpit, edixit & strenas ineūte anno se recæpturum, stetitq; in uestibulo ædium à Calen. Iannuarij ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus ac sinu, omnis generis turba, fundebat. Nouissime contrectandæ pecuniæ cupidine incensus, sæpe super immensos aureorum aceruos, patētissimo diffusos loco, et nudis pedibus spaciatus, et toto corpore aliquandiu uolutatus est.

De expeditione eius germanica.

Militiam resq; bellicas semel attigit, neq; ex destinato, sed quum ad uisendū nemus flumenq; clitumnum meuaniā processisset, admonitus de supplendo numero batauoꝝ, quos circa se habebat, expeditionis germanicæ impetum cæpit, neq; distulit,

ſed legionibus & auxilijs undiq; excitis, delectibus undiq; acerbiſſime actis, contracto & omnis generis commeatu, q̃ tum nũq̃ ante, iter ingreſſus eſt, confectúq; modo tam feſtinanter & rapide, ut prætorianæ cohortes, contra morem ſigna iumentis imponere, & ita ſubſequi cogerentur, interdum adeo ſegniter & delicate, ut octophoro ueheretur, atq; à propinquarum urbium plebe, Verri ſibi uias & cõſpergi propter puluerem, exigeret.

De geſtis per eum in caſtris.

POſtq̃ caſtra attigit, ut ſe acrem ac ſeuerum ducẽ oſtenderet, legatos, qui auxilia ſerius ex diuerſis locis adduxerant, cũ ignominia dimiſit, ac in exercitu recenſendo, plerisq; cẽturionũ maturis iam & nonnullis ante pauciſſimos q̃ cõſumaturi eſſent dies primipilos ademit, cauſatus ſeniũ, cuiusq; & imbecillitatem, cæterorũ increpita cupiditate, cõmoda emeritæ militiæ ad ſexcentorũ miliũ ſummã reſcidit, nihil autẽ amplius q̃ Minocynobellino batauorũ regis filio, qui pulſus à patre cum exigua manu transfugerat, in deditionem recæpto, quaſi uniuerſa tradita inſula, magnificas Romam litteras miſit, monitis ſæpe latoribus, ut uehiculo ad forum uſq; & curiam, pertenderent, nec niſi in æde Martis, ac frequente ſenatu, conſulibus traderent.

De eodem, & de ſylua per eum truncata, & militibus donatis, & alijs geſtis eius.

MOx deficiente belli materia, paucos de cuſtodia germanos traijci, occuliq; trans Rhenum iuſſit, ac ſibi poſt prandiũ, q̃tumultuoſiſſime

adesse hostem nunciari, quo facto proripuit se cum amicis & parte equitum prætorianorum, in proximam syluam, truncatisq; arboribus, & in modum trophæorũ adornatis, ad lumina reuersus, eorum quidem qui secuti non essent, timiditatem & ignauiam corripuit, comites autem & participes uictoriæ, nouo genere ac nomine coronarum donauit, quas distinctas solis ac lunæ, syderumq; specie, exploratorias appellauit, rursus obsides quosdã abductos è litterario ludo, clamq; præmissos, deserto repente conuiuio cum equitatu insecutus, ueluti profugos ac reprehensos in cathenis reduxit. In hoc quoq; nimio præter modum intemperans, repetita cœna renunciantes coactum agmen, sicut erant, loricatos ad discumbendum adhortatus est, monuit etiã notissimo Vergili uersu. Durarent secundisq; se rebus seruarent, atq; inter hæc absentem senatum populumq;, grauissimo obiurgauit edicto, q̃ Cæsare præliãte, & tantis discriminibus obiecto, intẽpestiua conuiuia, circum, & theatra, & amœnos secessus, celebrarent.

De apparatu exercitus contra oceanum, & gestis alijs eius.

Postremo, quasi perpetraturus bellũ, directa acie in littore oceani, ac balistis, machinisq; dispositis, nemine gnaro aut opinãte, qdnam cœpturus esset, repente ut conchas legerent, galeasq; & sinus replerent imperauit, spolia oceani uocans, capitolio palatioq; debito, & in indiciũ uictoriæ altissimã turrem excitauit, ex qua, ut Pharo, noctibus ad regendos nauium cursus, ignes emicarẽt, pronũciatoq; militi donatiuo, cen

tenis uiritim denarijs, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus, abite, inquit, læti, abite locupletes.

De cura triumphi, & alijs gestis eius.

CONuersus hinc ad curam triumphi, præter captiuos ac transfugas barbaros, galliarũ quoq; procerissimum quẽq;, &, ut ipse dicebat, ἀξιοθριάμβευτον, ac nonnullos ex principibus, legit, ac seposuit ad pompam, coegitq; non tantũ rutilare & summittere comam, sed & sermonem germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre, præcepit etiam triremes, quibus introierat oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam deuehi, scripsit & procuratoribus triumphum appararent quàm minima summa, sed quantus nunquam alius fuisset, quando in omnium hominum bona, ius haberent.

De nefario consilio trucidandi legiones.

PRiusq̃ prouincia decederet, cõsilium init nefandæ atrocitatis. Legiones, quæ post excessum Augusti seditionem olim mouerant contrucidandi, quod & patrem suum Germanicum, ducem, & se infantem tunc obsedissent, uixq; à tam præcipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare uelle perseueraret, uocatos itaq; ad cõcionẽ inermes, atq; etiam gladijs dispositis, equitatu armato circundedit, sed cũ uideret suspectare, plerosq; dilabi ad resumenda, si qua uis fieret arma, profugit concionem, ꝯfestimq; urbẽ petijt deflexa omni acerbitate in senatum, cui animaduertendos tantorum dedecorum rumores, palã mi

nabatur, querens inter cætera, fraudatum se iusto triumpho, quum ipse paulo ante, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis pœna denunciasset.

De reditu eius ad urbem, & de malo proposito, & uenenis repertis.

ADitus ergo in itinere à legatis amplissimi ordinis, ut maturaret orantibus, q̃maxima uoce, ueniã, inqt, ueniã, et hic mecũ, capulũ gladij crebro uerberans, quo cinctus erat, edixit, & reuerti se, sed his tantum qui optarent equestri ordini & populo, nã se neq; ciuem, neque principem senatui amplius fore. Vetuit etiam quenq; Senatorum sibi occurrere, atq; omisso uel dilato triumpho, ouans urbem natali suo ingressus est, intraq; quartum mensem perijt, ingentia facinora ausus, & aliquanto maiora moliens, siquidem proposuerat Antium, deinde Alexandriam commigrare, interẽpto prius utriusq; ordinis, electissimo quoque. Quod necui dubium uideatur, in secretis eius reperti sunt duo libelli diuerso titulo, alteri gladius, alteri pugio index erat. ambo notas & nomina continebant, morti destinatorũ. Inuenta & archa ingens uariorum uenenorum plena, quibus mox à Claudio demersis, infecta maria traduntur, non sine piscium exitio, quos enectos æstus in proxima littora, eiecit.

De statura corporis, & ualitudine eius.

STatura fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima ceruicis & crurum, & oculis & temporibus concauis, fronte lata & tor

ua, capillo raro, ac circa uerticem nullo, hirsutus cætera. Quare transeunte eo, prospicere ex superiore parte, aut omnino quacunq; de causa capram nominare, criminosum & exitiale habebatur. Vultum uero natura horridum ac tetrum, etiam ex industria efferebat, componēs ad speculum in omnem terrorem ac formidinem. Valetudo ei, neq; corporis, neque animi constitit, puer conuitiali morbo uexatus, in adolescentia ita patiens laborum erat, ut tamen nonnunquam subita defectione gradi, stare, colligere semet, ac sufficere uix posset, mentis ualetudinem & ipse senserat, ac subinde de secessu, deq; purgando cerebro, cogitauit, creditur potionatus à Cesonia uxore amatorio quidem medicamento, sed qđ in furorē uerterit. Incitabatur insomnio maxime, neque enim plus, q̃ tribus nocturnis horis, quiescebat, ac ne his quidem placida quiete, sed pauida, miris rerum imaginibus, ut q inter cæteras, pelagi quondam speciem colloquentem secum uidere uisus sit, ideoq; magna parte noctis, uigiliæ cubandiq; tædio, nunc toro residens, nunc per longissimas porticus uagus, inuocare identidem, atque expectare lucem, consueuerat.

Item de ualetudine mentis, & contemptu deorum, & alijs gestis eius.

NOn immerito mentis ualetudini attribuerim, diuersissima in eodem uitia, summam cōfidentiam, & contra nimium metū. Nā qui deos tantopere contemneret, ad minima tonitrua & fulgura cōniuere, caput obuoluere, ad uero maiora proripere se è strato, sub lectūq; ɔdere solebat. Peregrinatiōe qdē Sici-

lienſi, irriſis multorum locorũ miraculis, repente à meſ-ſana, noctu profugit, ætnæi uerticis fumo ac murmure pauefactus. Aduerſus barbaros quoq; minaciſſimus, quũ trans rhenum inter anguſtias, denſumq; agmen iter, eſſe do faceret, dicente quodam, non mediocrem fore cõſter-natione ẽ ſicunde hoſtis appareat, equum ilico conſcendit, ac prope reuerſus ad pontes, ut eos calonibus & impe-dimentis ſtipatos repperit, impatiens moræ per manus, ac ſuper capita hominum tranſlatus eſt. Mox etiam au dita rebellione Germaniæ, fugam & ſubſidia fugæ, claſ ſes apparabat, uno ſolatio acqueſcens, tranſmarinas certe ſibi ſuperfuturas prouincias, ſi uictores alpium iuga, ut Cimbri, uel etiam urbem, ut Senones quondam occu parent, unde credo percuſſoribus eius, poſtea conſilium natum, apud tumultuantes milites ementiendi, ipſum ſi-bi manus intuliſſe, nuncio malæ pugnæ perterritum.

De ueſtibus & cætero habitu eius.

VEſtitu calciatuq; & cætero habitu, neq; patrio, neq; ciuili, ac ne uirili quidem, ac deniq; nõ hu mano ſemper uſus. Sæpe depictas gemmatasq; indutus penulas, manuleatus & armillatus in publicũ proceſſit, aliquando ſericatus & cycladatus, ac modo in crepidis, uel cothurnis, modo in ſpeculatoria caliga, nõ nunq̃ ſocco muliebri, plerunq; uero, aurea barba, fulmẽ tenens, aut fuſcinam, aut caduceum, deorum inſignia, atque etiam Veneris cultu conſpectus eſt. Triumphalẽ quidem ornatum etiam ante expeditionem, aſſidue ge-ſtauit, interdum & magni Alexandri thoracem, repe-titum è conditorio eius.

De eloquentia

De eloquentia eius & arte oratoria.

EX disciplinis liberalibus minimum eruditiõi, eloquentiæ plurimum attendit, quantumuis facundus & promptus, utiq; si perorandũ in aliquem esset, irato & uerba & sententiæ suppetebant, pronũciatio quoq; & uox, ut neq; eodẽ loci, præ ardore ɔsisteret, & exaudiretur à procul stantibus. Peroraturus strictum se lucubrationis suæ telum minabatur, lenius cõptiusq; scribendi genus adeo ɔtemnẽs, ut Senecam tum maxime placentem, commissiones meras componere, & arenam esse sine calce diceret. Solebat ẽt prosperis oratorum actionibus rescribere, & magnorum in Senatu reorum accusationes defensiõesq; meditari. Ac (prout stilus cesserat) uel onerare sententia sua quenq;, uel subleuare, equestri quoq; ordine ad audiendum inuitato per edicta.

De arte cantandi, saltandi, & aurigandi.

SEd & aliorum generum artes, studiosissime et diuersissimas, exercuit. Thrax, & auriga, idẽ & cãtor, atq; saltator, batuebat, pugnatorijs armis, aurigabat extructo plurifariam circo, canendi ac saltandi uoluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret, quo minus & tragœdo pronunciante cõcineret, & gestum histrionis quasi laudans uel corrigẽs, palàm effingeret, nec alia de causa uideretur eo die quo perijt peruigilium indixisse, q̃ ut initium in scæna prodeundi licẽtia tpis auspicaretur, saltabat aũt nõnunq̃ etiã noctu, & quondã tres ɔsulares secunda uigilia in palatiũ accitos, multaq; & extrema metuentes, sup pulpitũ

collocauit. Deinde repente magno tibiaꝝ & scabellorũ crepitu, cũ palla tunicaq; talari prosiluit, ac desaltato cãtico abijt, atq; hic tam docilis ad cætera, natare nesciјt.

De studio eius & fauore ad plaudentes, et odio ad impedientes.

QVoꝝ uero studio teneretur, oĩbus ad insaniã fuit. M. Nestorẽ Pantomimũ ẽt inter spectacula, osculabatur, ac siqs saltante eo, uel leuiter obstreperet, detrahi iussum, manu sua flagellabat. Eqti Ro. tumultuãti, ꝑ centurionẽ denũciauit, ut abiret, sine mora hostiã, perferretq; ad Ptolemæũ regẽ in mauritaniam codicillos suos, quoꝝ exẽplũ erat. Ei, quẽ istuc nũsi, neq; boni qcq̃, neq; mali feceris. Thraces quosdã germanis corporis custodibus, ꝓposuit. Mirmilonũ armaturas rescidit, colũbo uictori, leuiter tñ saucio, uenenũ in plagã addidit, qđ ex eo colũbinũ appellauit, sic certe inter alia uenena scriptũ ab eo reptũ est. Prasinæ factioni ita addictus & deditus, ut cœnaret in stabulo assidue, & maneret. Agitatori cythico comessatione quadã, in apophorethis uicies sestertiũ ꝯtulit. Incitato equo cuius cã, pridie circẽses, ne inqetaretur, uiciniæ silentiũ ꝑ milites idicere solebat, ꝓter equile marmoreũ, & ꝓsæpe eburneũ, ꝓterq; purpurea tegumenta ac monile ẽ gemmis, domũ ẽt, et familiam, & supellectilẽ dedit, quo lautius noie eius inuitati, acciperẽtur, ꝯsulatum quoq; traditur destinasse.

De coniuratione & ꝯspiratione contra eum facta.

ITa bacchantem atq; grassantem, non defuit plerisq; animus adoriri, sed una & altera conspiratione detecta, alijs per inopiam occasionis cunctanti-

bus, duo consilium communicauerunt, perfeceruntq;, nō sine conscientia potentissimorum libertoꝝ, præfectorūq; prætorij, quod ipsi quoq; & si falso in quadam coniuratione, quasi participes nominati, suspectos tñ se & inuisos sentiebant. Nā & statim seductis magnam fecit inuidiā districto gladio affirmans, sponte se periturum, si & illis morte dignus uideretur, nec cessauit ex eo criminari alterum alteri, atq; inter se omnes committere, quum placuisset palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chærea tribunus cohortis prætoriæ depoposcit, quem. C. Seniorem iam, ut mollem & effœminatum denotare omni probro, consuerat, & modo signum petenti, Priapum aut Venerem dare, mō ex aliqua cā agenti gratias, osculandam manum offerre, formatam cōmotamq; in obscœnum modum.

De prodigijs futuræ cædis eius.

Futuræ cædis multa prodigia extiterunt. Olimpiæ simulacrum Iouis, quod dissolui transferriq; Romam placuerat, tantum cachinnum repente ædidit, ut machinis labefactis, opifices diffugerint, superuenitq; ilico quidam Cassius quoque nomine, uisum se somnio affirmans, immolare taurum Ioui. Capitolium Capuæ idibus martijs de cœlo tactum est. Item Romæ cella palatina atriensis, nec defuerunt qui coniectarent, altero ostento periculum à custodibus domino portendi, altero cædem rursus insignem, qualis eodem die facta quondā fuisset. Consulenti quoq; de genitura sua, Sylla mathematicus, certissimam necem appropinquare, affirmauit, monuerunt & fortunæ anciatinæ, ut à Cassio caueret. Qua

causa ille Cassium Longinum Asiæ tum proconsulem oc cidendum, delegauerat, immemor Chæream Cassiū no minari. Pridie quàm periret, somniauit consistere se in cœ lo iuxta solium Iouis, impulsumq́; ab eo dextri pedis pollice, et in terras præcipitatum. Prodigiorum loco ha bita sunt etiam, quæ forte illo ipso die paulo prius accide rant. Sacrificans respersus est Phœnicopteri sanguine, & Pantomimus Mnester, tragœdiam saltauit, quam olim Neoptolemus tragœdus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat. Et cum in laureolo mimo, ī quo actor proripiens se, ruina sanguinem uomuit, ut plures secundarum certatim experimentum artis darēt cruore scæna abundauit. Parabatur & in noctem spe ctaculum, quo argumenta inferorum, per ægyptios & æthiopes explicarentur.

De cæde & morte eius.

NOno calendas februarij, hora quasi septima cun ctatus, an ad prandium surgeret, marcescente adhuc stomacho pridiani cibi onere, tandē sua dentibus amicis, egressus est, quum in cripta, per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad edendas in scæna operas euocati, præpararentur, ut eos inspiceret, hortareturq́;, restitit, ac nisi princeps gregis algere se di ceret, redire ac repræsentare spectaculum uoluit. Duplex dehinc fama est, alij tradunt alloquenti pueros à tergo Chæream ceruicem gladio cæsim, grauiter percussisse, p̄ missa uoce, hoc age, dehinc Cornelium Sabinum, alterū è coniuratis, tribunum ex aduerso traiecisse pectus, alij Sabinum, summota per conscios centuriones turba, signū

more militiæ petisse, & Caio Iouem dante Chæream exclamasse, accipe ratum, respicientiq; maxillam ictu discidisse. Iacentem contractisq; membris clamitantē se uiuere, cæteri uulneribus .xxx. confecerunt, nam signū erat omnium, repete, quidam etiam per obscœna ferrum adegerunt. Ad primum tumultum lecticarij cum asseribus in auxilium accurrerunt, mox germani corporis custodes, ac nonnullos ex percussoribus, quosdam etiam senatores innoxios, interemerunt.

De funere Caij, & morte uxoris & filiæ eius.

VIxit annis .xxix, imperauit triennio & decem mensibus, diebusq; octo. Cadauer eius clàm in hortos lamianos asportatum, & tumultuario rogo semiambustum, leui cespite obrutum est, postea per sorores ab exilio reuersas, erutū & crematum sepultūq;. Satis constat prius q̃ id fieret, hortorum custodes, umbris inquietatos, in ea quoq; domo in qua occubuerit, nullā noctem sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumpta sit. Perijt unà & uxor Cesonia gladio à centurione confossa, & filia parieti illisa.

De gestis per senatum post mortem eius.

COnditiōem temporum illorum etiam per hæc existimare quiuis posset, nam neq; cæde uulgata statim creditum est, fuitq; suspicio ab ipso Caio, famam cædis simulatam & emissam, ut eo pacto erga se hominum mentes, deprehēderet, neq; coniurati cui q̃ imperium destinauerunt. Et senatus in asserenda libertate adeo consensit, ut consules primo non in curiam, qa

Iulia uocabatur, ſed in capitolium conuocarent. Quidã uero ſententiæ loco abolendam Cæſarum memoriam, ac diruenda templa cenſuerunt. Obſeruatum autem notatumq́; eſt in primis, Cæſares omnes, quibus Caij prænomen fuit, ferro periiſſe, iam inde ab eo, qui cinnanis temporibus ſit occiſus.

C. SVETONII TRANQVILLI DE VITA XII. CÆSARVM LIBER. V.

De patre Claudij, & geſtis eius.

PATREM Claudij Cæſaris Druſum, olim. Decimum, mox Neronem prænomine, Liuia quum Auguſto grauida nupſiſſet, intra menſem tertium peperit, fuitq́; ſuſpicio ex Vitrico, per adulterij conſuetudinẽ procreatum. Statim certe uulgatus ẽ uerſus. τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. Is Druſus in quæſturæ, præturæq́; honore, dux rhetici, deinde Germanici belli oceanum Septentrionalem primus Romanorum ducum nauigauit, transq́; Rhenum foſſas noui, & immenſi operis effecit, quæ nunc adhuc Druſinæ uocantur, hoſtem etiam frequenter cæſum, ac penitus in intimas ſolitudines actum, non prius deſtitit inſequi, quàm ſpecies barbaræ mulieris humana amplior, uictorem tendere ultra, ſermone latino, prohibuiſſet, quas ob res ouandi ius, & triumphalia ornamenta percæpit. Ac poſt præturam confeſtim inito conſulatu, atque expeditione repetita, ſupremum diem morbo

obijt, in æstiuis castris, quæ ex eo appellata sunt scelerata. Corpus eius per municipiorum, coloniarumq; primores, suscipientibus obuijs, scribarum decurijs, ad urbem deuectum, sepultumq; est in martio campo. Cæterum exercitus honorarium ei tumulum, excitauit, circa quem deinceps statuto die, quotannis miles decurreret, galliarumq; ciuitates publice supplicarent. Præterea senatus inter alia complura, marmoreum arcum, cum tropheis, uia appia decreuit, & Germanici cognomen ipsi posterisq; eius. Fuisse autem creditur, non minus gloriosi quàm ciuilis animi, nā ex hoste super uictorias opima quoq; spolia captasse, summoq; sæpius discrimine duces germanorum tota acie insectatus, nec dissimulasse unq̄ pristinum se reipub. statum, quandocunq; & restituturum, unde existimo nonnullos tradere ausos, suspectum eum Augusto, reuocatumq; ex prouincia, quia cunctaretur interemptum ueneno. Quod eqdem magis ne prætermitterem retuli, q̄ quia uerum, aut uerisimile putem, quum Augustus tantopere, & uiuum dilexerit, ut cohæredem semper filijs instituerit, sicut quondam in senatu, professus est, & defunctum ita pro concione laudauerit, ut deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent, sibiq; tam honestum quandoq; exitum darent, q̄ illi dedissent. Nec contentus elogium tumulo eius uersibus compositis à se exculpsisse, etiam uitæ memoriam prosa oratione composuit. Ex Antonia minore complures quidem liberos tulit, uerū tres omnino reliquit, Germanicum, Liuillam, Claudium.

De natiuitate Claudij, & eius infantia.

CLaudius natus est Iulio Antonio, Fabio Africano, Coss. Calen. Augusti, Lugduni, in eo ipso die, quo primum ara ibi Augusto dedicata est, appellatusq; Tiberius Claudius Drusus. Mox fratre maiore in Iuliam familiam adoptato, Germanici cognomẽ assumpsit. Infans autem relictus à patre, ac per omne ferè pueritiæ atq; adolescẽtiæ tempus, uarijs & tenacibus morbis conflictatus est, adeo ut animo simul & corpore hebetato, ne progressa quidem ætate, ulli publico priuatoq; muneri, habilis existimaretur. Diu etiam, atq; post tutelam receptam, alieni arbitrij, et sub pedagogo fuit, quem barbarum, & olim superiumentarium, ex industria sibi appositum, ut se quibuscunq; de causis q̃ sæuissime coherceret, ipse quodam libello cõqueritur. Ob hanc eandem ualetudinem, & gladiatorio munere, quod simul cum fratre memoriæ patris, ædebat, palliolatus nouo more præsedit, & togæ uirilis die, circa mediam noctem, sine solemni officio lectica in capitolium latus est.

De opera eius circa liberales disciplinas.

DIsciplinis tñ liberalibus, ab ætate prima non mediocrẽ operam dedit, ac sæpe experimenta cuiusq; etiã publicauit, uerum nec sic quidem quicq̃ dignitatis assequi, aut spem de se cõmodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia, portentum eñ hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tantum inchoatum, ac siquem socordiæ argueret, stultiorem aiebat, filio suo Claudio. Auia Augusta pro despectissimo semper habuit, non affari nisi rarissime, non monere nisi acerbo & breui scripto, aut per internuncios solita, So-

ror Liuilla, quum audiſſet quandoq; imperaturũ, tam iniquam, & tam indignam ſortem po. Ro. palam, & clare deteſtata eſt. Nam & auũculus maior Auguſtus, quid de eo in utranq; partem opinatus ſit, quo certius cognoſcatur, capita ex ipſius epiſtolis poſui.

Epiſtolæ Auguſti ad Liuiã de teſtimonio Claudij.

COllocutus ſum cum Tiberio, ut mandaſti mea Liuia, q̃d nepoti tuo Tiberio faciendũ eſſet ludis martialibus. Conſentit aũt uterq; noſtrum, ſemel nobis eſſe ſtatuẽdum, quod conſilium in illo ſequamur. Ná ſi eſt ἄρτιος (ut ita dicam) ὁλόκληρος, quid eſt quod dubitemus, quin per eoſdem articulos, & gradus perducendus ſit, per quos frater eius perductus ſit. Sin aũt ἠλαττῶσθαι, ſentimus eum, et βεβλάφθαι καὶ εἰς τὴν, τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα. Præbenda materia deridendi, & illum, & nos, & non eſt hominibus, τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν, εἰωθόσιν. Nam ſemper æſtuabimus, ſi de ſingulis articulis temporum deliberabimus, μὴ προυποκειμένου ἡμῖν, poſſe arbitremur eũ gerere honores nec ne. In præſentia tamen, quibus de rebus conſulis, curare eum ludis martialibus triclinium ſacerdotum, non diſplicet nobis, ſi eſt paſſurus ſe ab Syluani filio homine ſibi affini, admoneri nequid faciat, quod cõſpici & derideri poſſit. Spectare eum circenſes ex puluinari, non placet nobis, expoſitus enim in prima fronte ſpectaculorum, conſpicietur. In albanum montem ire eum, non placet nobis, aut eſſe Romæ latinarum diebus. Cur enim nõ præficitur urbi, ſi poteſt fratrem ſuum

ſequi in montem? Habes noſtras mea Liuia ſententias, quibus placet ſemel, de tota re aliquid conſtitui, ne ſemper inter ſpem & metum, fluctuemus. Licebit autem ſi uoles, Antoniæ quoq; noſtræ des hanc partem epiſtolæ huius, legendam. Rurſus alteris litteris, Tiberium adoleſcentẽ, ego uero dum tu aberis, quotidie inuitabo ad cœnam, ne ſolus cœnet cum ſuo Sulpitio & Athenodoro, qui uellem diligentius & minus, μετεώρος, deligeret ſibi aliquem, cuius motum. & habitum, & inceſſum imitaretur, miſellus, ἀτυχεῖ ϖάνυ λίαν ἐν τοῖς ϖουδαίοις, ubi nõ aberrauit eius animus, ſatis appareret, ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Item tertijs litteris, Tiberium nepotem tuum placere mihi declamantẽ potuiſſe, peream niſi mea Liuia admiror. Nam qui tam ἀσαφῶς loquatur, qui poſſit quum declamat σαφῶς dicere, quæ dicenda ſunt, non uideo. Nec dubium eſt, qđ poſt hæc Auguſtus conſtituerit, & reliquerit eum nullo præter auguralis ſacerdotij honore impartitum, ac ne hæredem quidẽ, niſi inter tertios, ac penè extraneos, & parte ſexta nuncuparet, legatoq; nõ amplius quàm octingentorum ſeſtertiorum proſecutus.

De honore conſulatus eidem per Tiberium negato, & ſeceſſu eius.

Tiberius pătruus petenti honores, cõſularia ornamenta detulit. Sed inſtantius legitimos flagitãti, id ſolũ codicillis reſcripſit. xl. aureos in ſaturnalia & ſigillaria, miſiſſe ei, tunc demũ abiecta ſpe dignitatis, ad ocium ꝯceſſit, modo in hortis & ſuburbano, modo domo, modo in campaniæ ſeceſſu, deliteſcens, atq;

ex contubernio sordidissimorum hominum, super ueterem segniciæ notam, ebrietatis & aleæ quoque infamiam subijt.

De gratia & fauore eius apud homines.

CVm interim (quanquam hoc modo agenti) nunquam, aut officium hominum, aut reuerentia publica defuit. Equester ordo bis patronum eum, perferendæ pro se legationis, elegit. Semel cum deportandum romam corpus Augusti, humeris suis à consulibus exposcerent, iterum cum oppressum Seianum apud eosdem, gratularentur. Quin & spectaculis aduenienti assurgere, & lacernas deponere, solebant. Senatus quoque, ut ad numerum sodalium, augustalium sorte ductorum extra ordinem addiceretur censuit, & mox ut domus ei, quam incendio amiserat, publica impensa, restitueretur, dicendæque inter consulares sententiæ ius esset. Quod decretum abolitum est excusante Tiberio, imbecillitatem eius, ac damnum liberalitate sua resarturum pollicente, qui tamen moriens, & in tertijs hæredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato etiam circa sestertium uicies, prosecutus, commendauit insuper exercitibus ac senatui, populoque ro. inter cæteras necessitudines, nominatim.

De consulatibus eius, & gestis per eum.

SVb Caio demum fratris filio, secundam existimationem circa initia imperij, omnibus lenocinijs colligente, honores auspicatus, consulatum gessit unà per duos menses, euenitque ut primitus ingredienti cum fascibus forum, præteruolans aquila dexteriore humero consideret. Sortitus est & altero consulatu, in quartum

annum, præseditq; nonnũquam spectaculis, in Caij uicem, acclamante populo fœliciter, partim patruo imperatoris, partim Germanici fratri.

De contumelijs eidem per ludum illatis.

NEc eo minus ꝯtumelijs obnoxius uixit, nã et si paulo serius, ad prædictã cœnæ horã occurrisset, nõ nisi ægre, & circuito demũ triclinio, recipiebatur, & quoties post cibũ obdormisceret (quod ei ferè accidebat) olearũ ac palmularũ ossibus, incessebatur, interdũ ferula, flagró ue, uelut per ludum excitabatur acropeis, solebant & manibus stertentis socci induci, ut repente expergefactus, faciem sibi confricaret.

De discriminibus, quæ passus est.

SEd ne discriminibus qdem caruit, primum in ipso cõsulatu, ꝙ Neronis & Drusi fratrum Cæsaris statuas, segnius locandas, ponendasq; curasset, penè honore summotus est, deinde extraneo, uel etiã domesticorum aliquo deferẽte, assidue narieq; inquietatus. Quũ uero detecta esset Lepidi, & Getulici coniuratio, missus in Germaniam inter legatos ad gratulandum, etiam uitæ periculum adijt, indignante ac fremente Caio, patruum potissimum ad se missum, quasi ad puerum regendum, adeo ut non defuerint, qui traderent, præcipitatum quoq; in flumen, sicut uestitus aduenerat, atq; ex eo nunq̃ non in senatu nouissimus consularium, sententiam dixit, ignominiæ causa post omnes interrogatus. Etiam cognitio falsi testamenti recepta est, in quo & ipse signauerat. Postremo sestertium, octogies, pro introitu

noui sacerdotij, coactus impendere, ad eas, rei familiaris angustias, decidit, ut quum obligatam ærario fidem, liberare non posset, in uacuum lege prædiatoria, uenalis pependerit sub edicto præfectorum.

De initio imperij Claudij.

PEr hæc ac talia maxima ætatis parte transacta, quinquagesimo anno imperium capit, quantum uis mirabili casu, exclusus inter cæteros ab insidiatoribus Caij, *quum quasi secretum eo desiderante, turbam summouerent, in dietam cui nomen est* Hermeũ, *recesserat, neq; multo post rumore cædis, exterritus, prorepsit ad solarium proximũ, interq; prætenta foribus uela, se abdidit, latentem discurrens forte gregarius miles, animaduersis pedibus è studio sciscitandi quis ná esset, agnouit, extractumq;, & præ metu ad genua sibi accidentem, imperatorem salutauit.* Hinc *ad alios cõmilitones fluctuantes, nec quicq̃ adhuc q̃ frementes, perduxit, ab his lecticæ impositus, & quia sui diffugerant, uicissim succollantibus, in castra delatus est, tristis ac trepidus, miserãte obuia turba, quasi ad pœnam raperetur insons, receptus intra uallum, inter excubias militum pernoctauit, aliquanto minore spe q̃ fiducia.* Nam *consules cum senatu & cohortibus urbanis forum capitoliũq; occupauerant, asserturi cõmunem libertatem, accitusq; & ipse per tribunum pl. in curiam, ad suadenda, quæ uiderentur, ui se & necessitate teneri, respondit.* Verum *postero die, & senatu segniore in exequendis conatibus, per tædiũ ac dissensionẽ diuersa censentiũ, & multitudine quæ circũstabat, unũ rectorẽ iam & nominatim*

expoſcente, armatos pro concione iurare in nomen ſuũ paſſus ẽ, promiſitq; ſingulis, quina dena ſeſtertia, primus Cæſarum fidem militis etiam ꝓmio, pigneratus.

De geſtis per eum in initio principatus.

IMperio ſtabilito nihil antiquius duxit, q̃ id biduum, quo de mutando reipu. ſtatu, hæſitatum erat, memoriæ eximere. Omniũ itaq; factoꝝ dictorumq; in eo, ueniam & obliuionem in perpetuũ, ſanxit ac pſtitit. tribunis modo ac centurionibus paucis, è coniuratorum in Caiũ numero interemptis, exempli ſimul cã, et ꝙ ſuam quoq; cædem depopoſciſſe, cognouerat. Cõuerſus hinc ad officia pietatis, iuſiurandum neq; ſanctius ſibi, neq; crebrius inſtituit, q̃ per Auguſtum. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & circenſi pompa currum elephantorum, Auguſtino ſimilem, decernenda curauit. Parẽtibus inferias publicas, et hoc amplius, patri circenſes annuos natali die, matri carpentum, quo per circum duceretur, & cognomen Auguſtæ, ab Auia recuſatum, ad fratris memoriam per omnem occaſionem celebratam, comœdiam quoque græcam neapolitano certamine dedit, ac de ſẽtẽtia iudicum, coronauit, ne Marcũ quidem Antonium inhonoratum, ac ſine grata mentione, tranſmiſit, teſtatus quondam per edictum, tanto impenſius petere ſe ut natalem patris Druſi celebrarent, quod idem eſſet & aui ſui Antonij. Tiberio marmoreum arcum, iuxta Pompeij theatrum, decretum quidem olim à ſenatu, uerum omiſſum, peregit. Caij quoq; & ſi acta omnia reſcidit, diem tamen necis, quamuis exordium principatus ſui, uetuit inter faſtos referri.

De honoribus per eum spretis, & alijs ciuilibus gestis eius.

At in semet augendo, parcus atq; ciuilis, praenomine imperatoris abstinuit, nimios honores recusauit, sponsalia filiae, natalemq; geniti nepotis silentio, ac tantum domestica religione, transegit. Neminem exulū nisi ex senatus auctoritate, restituit, ut sibi in curiā p̄fectum p̄torij, tribunosq; militū, secū inducere liceret, utq; rata essent, quae procuratores sui in iudicando statuerent, precario exegit. Ius nundinaꝝ, in priuata p̄dia à ɔsulibus petijt, cognitionibus magistratuū ut unus è ɔsiliarijs frequenter interfuit, eosdē spectacula edentes surgens & ipse cum caetera turba, uoce ac manu ueneratus est. Tribunis ple. adeuntibus se pro tribunali, excusauit, quod propter angustias non posset audire eos nisi stātes. Quare in breui spacio tm̄ amoris fauorisq; collegit, ut cum profectum eum hostiam perijsse ex insidijs nūciatum esset, magna consternatione populus, & militē quasi proditorem, & senatum quasi parricidam, diris execrationibus incessere non ante destiterit, q̄ unus atq; alter, & mox plures à magistratibus in rostra producti, saluū, & appropinquare, confirmarent.

De insidijs & coniurationibus contra eū factis.

Nec tamen expers insidiarum usquequaq; p̄mansit, sed & à singulis & per factionem, & deniq; ciuili bello infestatus est, è plebe hō nocte media iuxta cubiculū eius cum pugione deprehensus ē. Reperti & equestris ordinis duo in publico, cū dolōe ac

amentiaq; similis. Quum decurias rerum actu expungeret, eum qui dissimulata uacatione, quam beneficio liberorum habebat, responderat, ut cupidum iudicandi dimisit, alium interpellatum ab aduersarijs de propria lite negantemq; cognitionis rem, sed ordinarij iuris esse, agere causam confestim apud se, coegit, proprio negocio documentum daturum, quàm aequus iudex in alieno negocio futurus esset. Foeminam non agnoscentem filium suũ *dubia utrinq; argumentorum fide, ad confessionem compulit, indicto matrimonio iuuenis, absentibus secundum praesentes dabat facillime, nullo delectu culpae, ne quis in aliqua necessitate cessasset.* Proclamante quodam, *praecidendas falsario manus, carnificem statim acciri, cum machera mensaq; lanionia, flagitauit.* Peregrinitatis re*um, orta inter aduocatos leui contentione, togatum ne, an palliatum dicere causam, oporteret, quasi aequitatem integram ostentans, mutare habitum saepius, & prout accusaretur defenderetur q;, iussit.* De quodam etiam ne*gocio, ita ex tabella pronunciasse creditur, secundum eos se sentire, qui uera proposuissent.* Propter quae usq; eo *euiluit, ut passim ac propalam, contemptui esset,* Excu*sans quidam testem è prouincia ab eo uocatum, negauit praesto esse posse, dissimulata diu causa, ac post longas de num interrogatiões, mortuus est, inquit, puteolis.* Alius *gratias agens, quod reum defendi pateretur, adiecit, & tamen fieri solet.* Illud quoq; à *maioribus natu audiebã, adeo causidicos patientia eius solitos abuti, ut descendentem è tribunali, non solum uoce reuocarent, sed & laciniа togae retenta, interdum pede apprehenso, retinerent. Ac ne cui haec mira sint, litigatori graculo, uox in alter*

catione excidit. καὶ σύντεϱον ἔτι, καὶ μωϱός. Equitem quidem Ro. *obscœnitatis in fœminas reum, sed falso & ab impotentibus inimicis confisto crimine, satis constat, quum scorta meritoria citari aduersus se, & audiri pro testimonio uideret, graphium & libellos, quos tenebat in manu, ita cũ magna stultitia & sæuicia exprobratiõe iecisse in faciẽ eius, ut genã nõ leniter pstrinxerit.*

De *officio censuræ & gestis per eum.*

GEssit & censuram, intermissam diu post Pau*lum* Plancumq́; *censores, sed hanc quoque in æqualiter, uarioq́; & animo & euentu.* Reco*gnitione equitum iuuenem plenum probri, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum, alium corruptelis, adulterijsq́; famosum, nihil amplius q̃ monuit, ut aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certe cautius, addiditq́;, quare enim ego scio quam amicam habeas? & quum orantibus familiaribus dempsisset cuidam appositam notam, litura tamen, inquit, extet.* Splendidum *uirum, græciæq́; prouinciæ principem, uerum latini sermonis ignarum, non modo albo iudicum erasit, sed etiã in peregrinitatẽ redegit, nec quenquam nisi sua uoce, utcunq; quis posset ac sine patrono rationẽ uitæ passus est reddere, notauitq́; multos & quosdam inopinantes, ut ex causis noui generis, quod se inscio ac sine commeatu,* Italia *excessissent, quendam uero, & ꝙ comes regis in prouincia fuisset, referens maiorum temporibus* Rabirio *posthumo,* Ptole*mæum* Alexandriam, *crediti seruandi causa secuto, crimen maiestatis apud iudices motum.* Plures *notare co*

natus, magna inquisitorum negligentia, sed suo maiore dedecore innoxios ferè repperit. Quibuscunq; cœlibatū, aut orbitatē, aut egestatē obijceret, maritos, patres, opulentos se probantibus, eo quidem qui sibimet uim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus ueste deposita ostentante. Fuerūt & illa in censura eius notabilia, q̄ essedū argenteum sumptuosè fabricatum, ac uenale ad sigillaria redimi, concidiq; coràm imperauit, quodq́; uno die. xx. edicta proposuit, interq́; duo, quorum altero admonebat, ut huberi uinearū prouentu bn̄ dolia picarētur, altero, nihil æque facere ad uiperæ morsum, q̄ taxi arboris succum.

De expeditione eius britannica & triumpho.

Expeditionem unam omnino suscæpit. eáq; modicam, quum decretis sibi à senatu ornamentis triūphalibus, leuiorē maiestati principali, titulū arbitraretur, uelletq; iusti triūphi decus, uñ acqreret, britāniam potissimum elegit, neq; temptatam ulli post diuū Iulium, & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Huc cum ab hostia nauigaret, uehmenti circio bis penè demersus est propè lyguriā, iuxtaq; stœchadas insulas. Quare à massilia gessoriacum usq; pedestri itinere confecto, inde transmisit, ac sine ullo prælio aut sanguine inter paucissimos dies parte insulæ in deditionē recæpta sexto q̄ profectus erat mēse, Romā redijt, triumphauitq́; maximo apparatu, ad cuius spectaculum, commeare in urbem non solum præsidibus prouinciarum permisit, uerum etiam exulibus quibusdam, atque inter hostilia spolia, naualem coronam fastigio palatinæ domus iuxta ciuicam fixit, traiecti & quasi domiti oceani insignē

Currum eius Messalina uxor, carpento secuta est, secuti & triũphalia ornamenta eodem bello adepti, sed cæteri pedibus & in prætexta. Crassus frugi equo phalerato, & in ueste palmata, q eum honorem iterauerat.

De cura urbis & annonæ.

VRbis annonæq; curam, sollicitissime semp egit. Quum Æmiliana pertinacius arderent, in delibatorio duabus noctibus mansit, ac deficiente militũ ac familiarũ turba, auxilio plebem p magistratus ex omnibus uicis, conuocauit, ac positis añ se cũ pecunia fiscis, ad subueniẽdũ hortatus est, repsentaturus pro opera dignam cuiq; mercedẽ. Arctiore aũt annona ob assiduas sterilitates, detentus quondam medio foro à turba, cõuiciisq; ac simul fragminibus panis ita instratus, ut egre, nec nisi postico euadere in palatiũ, ualuerit, nihil non ex eo cogitauit ad inuehendos ẽt in tpe hiberno, cõmeatus. Nam & negociatoribus certa lucra proposuit suscæpto in se damno, sicui quid p tempestates accidisset, et naues mercaturæ causa fabricantibus, magna commoda.

De uacationibus per eum concessis.

COnstituit pro cditiõe cuiusq; ciuis, uacationẽ legis Papiæ, Põpeiæ, latinæ, ius qritũ fœminis ius q̃tuor liberorũ, q̃ cstituta hodie seruantur.

De operibus publicis per eum factis.

OPera magna potius q̃ necessaria, q̃ multa perfecit, sed uel præcipua, Aquaductum à Caio inchoatum. Item emissarium fucini lacus, por

tumq; hostiensem, quanq̃ sciret ex his alteꝝ ab Augusto precantibus assidue marsis, negatum, alteꝝ à diuo Iulio sæpius destinatũ, ac propter difficultatẽ omissum, Claudiæ aquæ gelidos et huberes fontes, quoꝝ alteri cæruleo, alteri curtio & albudino nomẽ est, simulq; riuũ anienis nouo lapideo opere in urbem ꝑduxit, diuisitq; in plurimos & ornatissimos lacus. Fucinũ aggressus est, non minus compẽdij spe q̃ gloriæ, quũ quidam priuato sumptu emissuros se, repromitterent, si sibi siccati agri concederentur, per tria aũt passuum milia partim effosso monte, partim exciso, canalem absoluit. Ægre & post undecim annos. q̃uis ꝯtinuis. xxx. hominum milibus sine intermissione, opantibus, portum hostiæ extruxit, circũducto dextra, sinistraq; brachio, & ad introitum profundo iá solo mole obiecta, quá quo stabilius fundaret, nauẽ añ demersit, qua magnus obeliscus ex ægypto fuerat aduectus, cõgestisq; pilis superposuit altissimá turrim in exẽplũ Alexandrini phari, ut ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent, congiaria populo sæpius distribuit.

De spectaculis per eum aditis.

Spectacula quoq; complura magnificaq; adidit, nõ usitata modo ac solitis locis, sed & commentitia et ex antiquitate repetita, & ubi prætcrea nemo ante eum ludos dedicationis Pompeiani theatri, quod ambustum restituerat, è tribunali posito in orchestra, commisit, quum prius apud superiores ædes supplicasset, perq; mediam caueam sedentibus ac silentibus cunctis, descendisset. Fecit & seculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori, reseruatos, quamuis ipse in historijs

suis prodat intermissos eos, Augustū multo post, diligē tissime annorū rōne subducta, in ordinē redegisse. Quare uox præconis irrisa est, inuitantis more solēni ad ludos, quos nec spectasset quisq̄, nec spectaturus esset, quū superessent adhuc qui spectauerant, & quidam histrionum producti olim, tunc quoq; producerentur. Circēses frequenter etiam in uaticano commisit, nōnunq̄ interiecta, per qnos missus, uenatione. Circo uero maximo marmoreis carceribus, auratisq; metis, quæ utraq; & tophina ac lignea antea fuerant exculta, propria senatoribus cōstituit loca, promiscue spectare solitis, ac super quadrigarum certamina Troiæ lusum. Exhibuit & Africanas, conficiente turma equitum prætorianorū, ducibus tribunis, ipsoq; præfecto, præterea thessalos equites, qui feros tauros per spacia circi agunt, insiliuntq; defessos et ad terrā cornibus detrahunt. Gladiatoria munera, plurifaria ac multiplicia exhibuit. Anniuersariū in castris prætorianis, sine uenatione apparatuq; iustum, atq; legitimum in septis, ibidem extraordinarium & breue, dierumq; paucorum, quodq; appellare cœpit sportulā, quia premium daturum se dixerat, uelut ad subitam cō dictamq; cœnulam inuitare se populum. Nec ullo spectaculi genere cōmunior aut remissior erat, adeo ut oblatos uictoribus aureos, prolata sinistra pariter cum uulgo, uoce, digitisq; numeraret, ac sæpe hortando, rogandoq; ad hilaritatem homines prouocaret, dominos idētidem appellans, immixtis interdum frigidis & accersitis iocis, qualis est, ut quum palumbū postulantibus, daturum se promisit, si captus esset. Illud planè quantūuis salubriter & in tempore, quum essedario, pro quo

quattuor filij deprecabantur, magno omnium fauore in dulsisset, rudem tabulamq; ilico misit admonens populum, quantopere liberos suscipere deberet, quos uideret, & gladiatori præsidio gratiæq; esse. Ædidit & in martio campo expugnationē, direptiōemq; oppidi, ad imaginem bellicam, & deditionem britanniæ regum, præseditq; paludatus. Quin & emissurus fucinū lacum, naumachiā ante cōmisit, sed quum proclamātibus naumachiariis, Aue imperator morituri te salutant, rñdisset, auete uos, neq; post hanc uocē, quasi uenia data qsq̄ dimicare uellet, diu cunctatus an oēs, igni ferroq; absumeret, tandē è sede sua prosiluit, ac per ambitum lacus, nō sine fœda uacillatione discurrens, partim minando, partim adhortando, ad pugnam compulit. Hoc *spectaculo classis* Sicula *& rhodia concurrerunt, duodenarum triremium singulæ, exciente bucina tritone argēteo, qui è medio lacu per mechinam emerserat.*

De *institutione, correctione, & ordinatione quorundam morum & actuum.*

Q*Vadā circa cærimonias ciuilemq; & militarem morē, item circa omniū ordinū, statum, domi forisq; aut correxit, aut exoleta reuocauit, aut ēt noua instituit.* In *cooptādis per collegia sacerdotibus, neminem nisi iuratus noīauit, obseruauitq; sedulo, ut quoties terra in urbe mouisset, ferias aduocata concione, prætor indiceret, utq; ob dura aut in urbe, aut in capitolio uisa, obsecratio haberetur, eāq; ipse iure maximi pontificis, cōmonito pro rostris populo, præiret.* Sūt *motaq; operariorum seruorumq; turba, rerum actum,*

diuisum antea in hybernos, æstiuosq; menses coniunxit.

De institutis & sanctionibus eius.

IVrisdictionem de fidei cōmissis quotannis, & tantum in urbe delegari magistratibus solitam, in perpetuum, atq; ēt per prouincias potestatibus demādauit. Capitū Papiæ legis à Tiberio Cæsare, quasi sexagenarij generare nō possent, edicto abrogauit. Sanxit, ut pupillis extra ordinē tutores, à cōsulibus darentur, utq; hi quibus à magistratibus prouinciæ interdicerentur, urbe quoq; & Italia summouerentur. Ipse quosdam nouo exemplo relegauit, ut ultra lapidem tertiū uetaret egredi ab urbe. De maiore negocio acturus in curia medius inter consulum sellas, tribunitio subsellio sedebat. Commeatus à senatu peti solitos beneficij sui fecit.

De indulgentia & liberalitate eius.

ORnamenta cōsularia etiā procuratoribus ducenarijs indulsit. Senatoriā dignitatem recusantibus, equestrem quoq; ademit. Latumclauū q̃uis initio affirmasset, nō lecturū se senatorem nisi ciuis Ro. abnepotem, etiā libertini filio tribuit, sed sub conditione, si prius ab equite Ro. adoptatus esset, ac sic quoq; reprehensionem uerens, etiam Appium cæcum censorē, generis sui proauctorem, libertinorum filios in senatum allegisse docuit, ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu, libertinos dictos non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegio quæstorum pro stratura uiarum, gladiatorū munus iniunxit, detractaq; hostiensi, & gallica prouincia, curam

ærarij Saturni reddidit, quàm medio tempore prætores, aut utiq; prætura functi sustinuerant, triumphalia ornamenta Syllano, filiæ suæ sponso nondũ puberi, dedit. Maioribus uero natu, tam multis, tamq; facile, ut epistola communis, legionum nomine extiterit, petentium, ut legatis consularibus, simul cum exercitu & triumphalia darentur, ne causam belli quoquomodo quærerent. Aulo Plancio etiam ouationem decreuit, ingressoq; urbem obuiam progressus, & in capitolium eunti, & inde rursus reuertẽti, latus texit. Gabinio scd̃o, caulacis, gẽte germanica, supatis cognomẽ cauticius, usurpare ɔcessit.

Item de quibusdam ciuilibus gestis, & ordinationibus eius.

EQuestres militias ita ordinauit, ut post cohortẽ, alam, post alam, tribunatum legionis daret, stipendiaq; instituit, & imaginariæ militiæ genus, quod uocatur supernumerum, quo absentes & titulo tenus, fungerentur. Milites domus senatorias salutandi cã ingredi, etiam patrũ decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Ro. agerẽt, publicauit. Ingratos, & de quibus patroni quererentur, reuocauit in seruitutem, aduocatisq; eorum negauit, se aduersus libertos ipsorũ ius dicturum. Quũ quidam ægra & affecta mancipia in insulam Æsculapij, tædio medendi exponerent, oẽs qui exponerentur liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini, si cõualuissent, ꝙ siquis necare mallet quenq̃, q̃ exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne ꝑ italiæ oppida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirẽt, monuit edicto. Puteolis & hostiæ singulas cohortes ad ar-

cendos incendiorum casus, collocauit. Peregrinæ conditionis homines, uetuit usurpare Romana noīa, dūtaxat gentilicia. Ciuitatem Romanā usurpantes, in campo æsquilino securi percussit. Prouincias Achaiā & Macedoniā, quas Tiberius ad curā suā trāstulerat, senatui reddidit, Lycijs ob exitiabiles inter se discordias, libertatem ademit. Rhodijs ad pœnitentiā ueterum delictorum reddidit. Iliensibus, quasi Romanæ gentis auctoribus, tributa in perpetuū remisit, recitata uetere epistola græca, Senatus populiq; Ro. Seleuco regi amicitiā et societatē, ita demū pollicenti, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere, immunes præstitisset. Iudæos impulsore Christo assidue tumultuantes, Roma expulit. Germanorum legatis, in orchestra sedere permisit, simplicitate eorum & fiducia motus, quod in popularia deducti, quū animaduertissent Parthos, & Armenios sedentes in senatu, ad eadē loca sponte transierant, nihilo deteriorē uirtutem, aut conditionem suam prædicantes. Dryudarum religionē apud Gallos diræ immanitatis, & tantum ciuibus sub Augusto interdictam, penitus aboleuit. Contra, sacra Eleusina etiā transferre ex attica Romā, conatus est. Templum quoq; in Sicilia ueneris Erycinæ uetustate collapsum, ut ex ærario populi Romani reficeretur, auctor fuit. Cum regibus fœdus in foro icit, porca cæsa, ac uetere fecialium præfatione, adhibita. Sed & hæc, & cætera totumq; adeo ex parte magna principatum nō tam suo quàm uxorum, libertorumq; arbitrio, administrauit, talis ubiq; plerunq;, qualem esse eum, aut expediret illis, aut liberet.

De sponsis & uxoribus eius.

SPonsas admodum adolescens, duas habuit, Æmiliam Lepidam, Augusti proneptem. Item Liuiã Medullinã, cui cognomen & Camillæ erat se genere antiquo dictatoris Camilli. Priorẽ, quod parentes eius Augustum offenderant, uirginem adhuc repudiauit, posteriorem, ipso die, qui erat nuptijs destinatus, ex ualetudine amisit. Vxores deinde duxit Plautiam Herculanillam, triumphali, & mox Æliam Petinam, cõsulari patre. Cum utraque diuortiũ fecit, sed cum Petina, ex leuibus offensis, cũ Herculanilla, ob libidinũ probra, & homicidij suspicionem. Post has Valeriam Messallinã Barbati Messalæ consobrini sui filiam, in matrimoniũ accæpit. Quam quum comperisset super cætera flagitia atque dedecora. C. Silio etiã nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit, cõfirmauitque pro concione apud prætorianos, quatenus sibi matrimonia male cederent, per mansurum se in cœlibatu, ac nisi permansisset, nõ recusaturum confodi manibus ipsorum, nec durare ualuit, quin de cõditionibus, continuo tractaret etiam de Petinæ quam olim exegerat, deque Lolliæ Paulinæ, quæ C. Cæsari nupta fuerat. Verum illecebris Agrippinæ, Germanici fratris sui filiæ, per ius osculi, & blanditiarum occasiões, pellectus in amorem, subornauit proximo senatu, qui censerent cogendum se ad ducendum eam uxorem, quasi reipub. maxime interesset, dandamque cæteris ueniam talium coniugiorum, quæ ad id tempus incesta habebantur, ac uix uno interposito die, confecit nuptias, non repertis, qui sequerentur exẽplum, excæpto libertino quodam, & altero primipilari, cuius officium nuptiarum, & ipse cum Agrippina celebrauit.

De liberis & generis eius.

Liberos ex tribus uxoribus tulit, ex Herculanilla Drusum & Claudiã, ex Petina Antoniam, ex Messalina Octauiã, & quē primo Germanicū, mox Britannicum cognominauit. Drusum Pōpeiū puberem amisit, piro per lusum in sublime iactato, & hiatu oris excepto, strangulatū, cui & ante paucos dies filiã Seiani despōdisset, quo magis miror, fuisse qui traderēt, fraude à Seiano necatū. Claudiã, ex liberto suo Botere ꝯceptã, quis ante qntū mensem diuortij, natã, aliq; cœptam, exponi tñ ad matris ianuã & nudã, iussit abijci. Antoniã, Cn. Pōpeio magno, deinde fausto Syllæ nobilissimis iuuenibus, Octauiã Neroni priuigno suo, collocauit, Syllano ante desponsatam, Britannicū uigesimo imperij die, inq; secundo ꝯsulatu natum sibi, paruulum etiãtum & militibus pro ꝯcione manibus suis gestãs, et plebi per spectacula gremio, aut ante se retinens, assidue cōmendabat, faustisq; ominibus eum acclamantium turba, prosequēbatur. E generis Neronem adoptauit. Pompeiū atq; Syllanum, non recusauit mō, sed & interemit.

De libertis ab eo prædilectis.

Libertoꝶ præcipue suspexit, Posidem spadonem, quem ēt Britannico triumpho, inter militares uiros hasta pura, donauit. Nec minus Felicē, quē cohortibus & alis prouinciæq; iudeæ, ꝑposuit, trium reginarum maritum. Et Harpocrã, cui lectica per urbē uehendi, spectaculaq; publice ædendi, ius tribuit. Ac super hos Polybiū à studijs, qui sæpe inter duos ꝯsules ambu-

labat. Sed ante oẽs Narcissum ab epistolis, & Pallãtem à rõnibus, quos decreto quoq; senatus, nõ premijs modo ingentibus, sed & q̃storijs p̃torijsq; ornamentis, ornari libenter passus est. Tm̃ praeterea acquirere & rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurde sit dictum, abundaturũ, si à duobus libertis, in consortium reciperetur.

De maleficijs, opera libertorum & uxorum, per eum patratis.

HIs (ut dixi) uxoribusq; addictus, nõ principem se, sed ministrũ egit. Cõpendio cuiusq; horum, uel etiã studio, ac libidine, honores, exercitus, impunitates, supplicia largitus est, & q̃dem insciẽs plerunq; & ignarus. Ac ne sigillatim minima quaeq; enumerem, reuocatas libertates, eius iudicia rescissa, suppositos aut ẽt palàm immutatos, datorũ officiorum codicillos. Appiũ Syllanũ consocerum suũ, Iuliasq;, alterã Drusi, alteram Germanici filiã, crimine incerto, nec defensione ulla data, occidit. Item Cn. Põpeium maioris filiae uirum, & L. Syllanum minoris, sponsum, ex q̃bus Põpeius in ꝯcubitu dilecti adolescentuli cõfossus est, Syllanus abdicare se pretura ante. iiij. Cal. Ian. moriq; initio anni, coactus. Die ipso Claudij, & Agrippinae nuptiarum, in quinq; & xxx. senatores, trecentosq; amplius equites Ro. tanta facilitate animaduertit, ut de nece consularis uiri, renunciante centurione factum esse quod imperasset, negaret quicq̃ se imperasse, nihilominus rem comprobaret, affirmantibus libertis, officio milites functos, q̃ ad ultionem imperatoris ultro procurrissent. Nã illud omnem fidem excesserit, q̃ nuptijs, quas Messali-

na cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis, ipse consignauerit, inductus, quasi de industria simularentur, ad auertendum transferendumq; periculum, quod immiNere ipsi, per quædam ostenta, portenderetur.

De forma & statura eius.

AVctoritas dignitasq; formæ non defuit, uel stanti, uel sedenti, ac præcipue quiescenti. Ná et prolixo, nec exili corpore erat, & specie canicieq; pulchra, opimis ceruicibus. Cæterum & ingredientem destituebant poplites minus firmi & remisse quid uel serio agentem, multa dehonestabant. Risus indecens, ira turpior, spumante rictu. humentibus naribus, plectra linguæ titubantia, caputq; tum semp, tum in quantulocúq; actu, uel maxime tremulum.

De ualetudine eius.

VAletudine sicut olim graui, ita princeps perprospera usus est, excæpto stomachi dolore, quo se correptum etiam de consciscenda morte, cogitasse dixit.

De conuiuijs & alijs gestis eius.

COnuiuia agitauit & ampla & assidua, ac ferè patentissimis locis, ut plerunq; sexcenteni simul discumberent. Conuiuatus & super emissarium fucini lacus, ac penè submersus, quum emissa impetu aqua, redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos c[illegible] pueris, puellisq; nobilibus, qui more ueteri [illegible] um sedentes, uescerentur. Conuiuæ, qui [illegible] ureum surripuisse, existimabatur, reuo

cato in diem posterum, calicem fictilem apposuit. Dicitur etiam meditatus edictum, quo ueniam daret, flatum crepitumq; uentris in conuiuio emittendi, quum pericli tatum quendam, præ pudore ex continentia repperisset.

De cibo & potu & luxuria eius.

CIbi uiniq; quocunq; & tempore & loco, appetentissimus. Cognoscens quondã in Augusti foro, uictusq; nidore prandij, quod in proxima Martis æde, salijs apparabatur, deserto tribunali, ascendit ad sacerdotes, unaq; discubuit, nec temere unq̃ triclinio abscessit, nisi distentus ac madens, & ut statim supino ac per somnum hianti, pinna in os inderetur, ad exonerandum stomachum. Somni breuissimi erat, nam ante mediam noctem plerunq; uigilabat, ut tamen interdiu nonnunquam in iure dicendo, obdormisceret, uixq; ab aduocatis de industria uocem augentibus, excitaretur. Libidinis in fœminas profusissimæ, Marium omnino expers, aleam studiosissime lusit, de cuius arte librum quoq; emisit. Solitus etiam in gestatione ludere, ita essedo alueoq; adaptatis, ne lusus confunderetur.

De sæuitia & crudelitate eius.

SÆuum et sanguinarium, natura fuisse magnis minimisq; apparuit rebus. Tormenta quæstionum, pœnasq; parricidarum repræsentabat, exigebatq; coràm, quum spectare antiqui moris supplicium Tyburi concupisset, & deligatis ad palum noxijs carnifex deesset, accitũ ab urbe uesperam usq; opperiri perseuerauit. Quocunq; gladiatorio munere, uel suo uel alieno, etiam

forte prolapsos, iugulari iubebat, maxime retiarios, ut expirantium faciem uideret, quum par quoddam mutuis ictibus concidisset, cultellos sibi paruulos ex utroq; ferro in usu, fieri sine mora iussit. Bestiarijs meridianijsq; adeo delectabatur, ut etiam prima luce ad spectaculum descēderet, & meridie dimisso adprandium populo persederet, præterq; destinatos, etiam leui subitaq; de cā quosdam committeret. De fabrorum quoque, ac ministroꝝ, atque id genus numero, si automatum, uel pægma, uel quid tale aliud parum cessisset. Induxit & unum ex nomenclatoribus, suis ut erat togatus.

De timiditate & diffidentia eius.

SEd nihil æque quàm timidus ac diffidens fuit. Primis imperij diebus, quanquam (ut diximus) iactator ciuilitatis, neq; conuiuia inire ausus est, nisi ut spiculatores cum lanceis circunstarent, milites q; uice ministrorum fungerentur, neque ægrum quenquam uisitauit, nisi explorato prius cubiculo culcitrisq;, & stragulis prætentatis & excussis. Reliquo autem tempore salutatoribus, scrutatores semper apposuit & quidem omnibus, & acerbissimos. Serò enim ac uix remisit, ne fœminæ prætextatiq; pueri & puellæ contrectarentur, & ne cuius comiti, aut librario calamariæ & graphiariæ thecæ, adimerentur. Motu ciuili, quum eum Camillus non dubitans, etiam citra bellum posse terreri, contumeliosa & minaci et contumaci epistola, cedere imperio iuberet, uitamq; ociosam in priuata re agere, dubitauit, adhibitis principibus uiris, an obtemperaret.

De timore

De timore insidiarum, & gestis alijs eius.

QVasdam insidias temere delatas, adeo expauit, ut deponere imperium tentauerit. Quodā (ut supra retuli) cum ferro circa sacrificantem se, deprehenso, senatum per praecones propere conuocauit, lachrymisq; & uociferatione miseratus est conditionem suam, cui nihil tuti usq̃ esset, ac diu publico abstinuit. Messalinae quoq; amorē flagrantissimum, non tā in dignitate contumeliarum, q̃ periculi metu, abiecit, cum adultero Silio acqri imperium, credidisset, quo tempore foedum in modum trepidus, ad castra confugit, nihil tota uia. quàm esset, ne sibi saluum imperiū, requirens.

De poenis per eum innocentibus propter leues suspiciones illatis.

NVlla adeo suspicio, nullus auctor tam leuis extitit, quo non mediocri scrupulo iniecto ad cauēdum ulciscendumq; compelleretur. Vnus ex litigatoribus, seducto in salutatione, affirmauit se uidisse ꝑ quietem occidi eum à quodam. Deinde paulopost quasi percussorem agnosceret, libellum tradentem aduersariū suū demonstrauit, confestimq; is pro deprehenso, ad poenam raptus est. Parimodo oppressum ferunt Appium Syllanum, quem cum Messalina & Narcissus conspirassent perdere, diuisis partibus, alter añ lucē similis attonito patroni, cubiculū irrupit, affirmans somniasse se, uim ei ab Appio illatam, altera in admiratione formata, sibi quoq; eandem speciem, aliquot iam noctibus obuersari retulit, ac non multo post ex composito irrumpere Ap-

pius nunciatus, cui pridie ad id temporis, ut adesset præceptum erat, quasi planè repræsentaretur somnij fides. Arcessi statim ac mori iussus è. Nec dubitauit postero die Claudius, ordinem rei gestæ perferre ad senatum, ac liberto gratias agere, quod pro salute sua etiam dormiens excubaret.

De ira, iracundia ac stultitia eius.

IRæ atq; iracundiæ conscius sibi, utranq; excusauit edicto, distinxitq; polliatus alterã quidem breuem & innoxiam, alteram non iniustam fore. Hostiensibus quia sibi subeunti tyberim, scaphas non miserint ob uiam grauiter correptis, eaq; cũ inuidia ut in ordinẽ se coactum conscriberet, repente tantummodo satisfacientibus, ueniam dedit, Quosdam in publico parum tempestiue adeuntes, manu sua reppulit. Item scribam quæstorium, itemq; prætura functum senatorem inauditos et innoxios, relegauit, ꝙ ille aduersus priuatum se, intemperantius affuisset, hic in ædilitate inquilinos prædiorũ suorũ, contra uetitum cocta uendentes, mulctasset, uillicũq; interuenientem flagellasset, qua de causa etiam cohercionẽ popinarum, ædilibus ademit. At ne stultitiam quidẽ suã reticuit, simulatamq; à se ex industria sub Caio, quod aliter euasurus peruenturusq; ad susceptam stationem non fuerit, quibusdam oratiunculis testatus est, nec ante persuasit, quàm intra breue tempus liber æditus sit, cui index erat. μωρῶν ἐπανάστασις. Argumentum autem stultitiam neminem fingere.

De obliuione & alijs gestis eius.

INter cætera in eo mirati sunt homines & obliuionem & inconsiderantiam, uel ut græce dicã, μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. Occisa Messalina paulo postq̃ in triclinio decubuit, cur domina non ueniret, requisiuit. Multos ex his quos capite damnauerat, postero statim die & in consiliũ, & ad aleæ lusum admoueri iussit & quasi morarentur, ut somniculosos per nuncium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam uxorem, non cessauit omni oratione filiam, & alumnã, & in gremio suo natam atq; educatã p̃dicare. Asciturus in nomen familiæ Neronem, quasi parum reprehẽderetur, qđ adulto iam filio, priuignum adoptaret, identidem diuulgauit, neminẽ unq̃ per adoptionẽ, familiæ Claudiæ insertum.

De sermonibus & orationibus eius.

SErmonis uero rerumq; tantam sæpe negligentiam ostendit, ut nec quis, nec inter quos quó ue tempore ac loco uerba faceret, scire aut cogitare existimaretur. Quum de lanijs, ac uinarijs ageretur, exclamauit in curia. Rogo uos, quis potest sine offula uiuere? Descripsit abundantiam ueterum tabernarum, unde solitus esset uinum olim & ipse petere. De quæstore quodam candidato, inter causas suffragationis suæ posuit, quod pater eius frigidam ægro sibi aquã, tempestiue dedisset, inducta teste in senatu, hæc inquit, matris meæ liberta & ornatrix fuit, sed me patronum semper existimauit, hoc ideo dixi, qđ quidam sunt adhuc in domo mea, qui me patronum non putant, sed & pro tribunali, hostiensibus quiddam publice orantibus, quum excanduisset, nihil habere se uociferatus est, quare eos demereatur,

si quem alium & se liberorum esse. Nam illa eius quotidiana & plane omniũ horarum & momentorum erat, qd ego tibi theogonius uideor, & ὀσιότατος, *multaq; talia etiam priuatis deformia, ne dũ principi, neq; infacundo, neq; indocto, immo ẽt ptinaciter liberalibus studijs, dedito.*

De *libris & opusculis p eum æditis.*

H*istoriam in adolescẽtia hortãte* Tito Liuio. Sul*pitio uero* Flauo *ẽt adiuuante, scribere aggressus est.* Et *quum primum frequenti auditorio cõmisisset, ægre plegit, refrigeratus sæpe à semetipso.* Nã *quum initio recitationis defractis compluribus subsellis obesitate cuiusdam, risus exortus esset, ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur, cachinnosq; reuocaret.* In *principatu quoq; & scripsit plurimũ, & assidue recitauit per lectorem.* Initium *aũt sumpsit historiæ, post cædẽ* Cæsaris *dictatoris, sed & transit ad inferiora tempora, cœpitq; à pace ciuili, quum sentiret neq; libere, neq; uere sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correctus sæpe & à matre & ab auia.* Prioris *materiæ duo uolumina, posterioris unum & quadraginta reliquit.* Composuit *& de uita sua octo uolumina, magis inepte, q̃ inele ganter.* Item Ciceronis *defensionem aduersus* Asinij Galli *libros, satis eruditam. Nouas etiam commentus est litteras tres, ac numero ueterum quasi maxime necessarias addidit.* De *quarum ratione quum priuatus adhuc uolumẽ ædidisset, mox pinrceps nõ difficulter, obtinuit, ut in usu quoq; promiscuo essent.* Extat *talis scriptura in plerisq; libris ac diurnis titulisq; operum.*

De studio græcarum litterarum, & operibus eius.

NEc minore cura græca studia secutus est, amorē præstantiamq; linguæ, occasione omni professus, cuidam barbaro græce ac latine differenti, quum utroq; inquit sermone nostro sis peritus, & in cō mendanda patribus conscriptis Achaia, gratam sibi pro uinciā ait communium studiorum cōmercio, ac sæpe in senatu legatis perpetua oratione, respondit. Multū uero pro tribunali etiam heroicis locutus est uersibus. Quoties quidem hostem uel insidiatorem ultus esset, excubitori tribuno signum de more poscenti, non temere aliud dedit ἄνδρα ἐπαμύνασθαι, ὅτε τίς πρότερος χαλεπήνῃ. Deniq; & græcas scripsit historias, thyrenicon xx. charchedonichon. viij. quarum causa ueteri Alexan driæ Musæo, additum ex ipsius noīe, institutumq; ut quot annis in altero thyrenicon libri, in altero charchedonichon diebus statutis, uelut in auditorio recitarentur toti, à singulis per uices.

De pœnitentia matrimonij Agrippinæ, & adoptionis Neronis.

SVb exitu uitæ signa quædam nec obscura pœnitentis de matrimonio Agrippinæ, deq; Neronis adoptione, dederat, siquidem commemorantibus libertis, ac laudantibus cognitionem, qua pridie quādā adul terij ream condemnauit, sibi quoq; in fatis esse iactauit, omnia impudica, sed non impunita matrimonia. Et sub inde obuium sibi Britannicum, arctius complexus, hor tatus est, ut cresceret, rationemq; à se omnium factorum

acciperet græca insuper uoce prosecutus, ὡρθῶς ποιεῖτε. Quinq; impubi teneroq; adhuc quãdo statura permitteret, togam dare destinasset, adiecit ut tandem populus Ro. uerum Cæsarem habeat.

De testamento & morte eius.

N*On multoq; post testamentum etiã conscripsit, ac signis omnium magistratuum, obsignauit. Prius igitur q̃ ultra progrederetur, præuentus est ab Agrippina, quam præter hæc consciam quoque, nec minus delatores multorum criminum arguebant. Et ueneno quidem occisum conuenit, ubi autem & per quem dato discrepat. Quidam tradunt, epulanti in arce cum sacerdotibus, per Halotum spadonem prægustatorem, alij domestico conuiuio, per ipsam Agrippinam, quæ boletum medicatum auidissimo ciborum talium, obtulerat. Etiam de subsequentibus diuersa fama est, multi statim hausto ueneno, obmutuisse aiunt, excruciatumq; doloribus nocte tota, defecisse propè lucem, nonnulli inter initia consopitum, deinde cibo affluente euomuisse omnia, repetitumq; toxico, incertum pulti ne addito, quum uelut exhaustum refici cibo, oporteret, an immisso per clystere, ut quasi abundantia laboranti, etiam hoc genere egestionis, subueniretur.*

De morte eius celata, & tempore mortis, & funere.

M*Ors eius celata est, donec circa successorẽ omnia ordinarentur. Itaq; & quasi pro ægro adhuc uota suscepta sunt, et inducti p simulationem comœdi, qui uelut desiderantẽ oblectarẽt. Excessit*

iiij. Idus Octobris Asinio Marcello, Acilio Auiola consS. lxiiij. ætatis, imperij. xiiij. anno. Funeratusq; est solenni principum pompa, & in numerum deorum relatus. Quem honorem à Nerone destitutum, abolitumq; recæpit, mox per Vespasianum.

De præsagijs mortis eius.

PRæsagia mortis eius præcipua fuerunt. Exortus crinitæ stellæ, quã cometem uocãt. Tactumq; de cœlo monumentũ Drusi patris, & q eodem anno ex omniũ magistratuũ genere pleriq; mortẽ obierãt. Sed nec ipse ignorasse aut dissimulasse ultima uitæ suæ tẽpora uidetur, aliquot qdem argumentis, nã & quũ ɔsules designaret, neminẽ ultra mensem, quo obijt, designauit, & in senatu cui nouissime interfuit, multum ad ɔcordiam liberos suos cohortatus, utriusq; ætatẽ suppliciter patribus cõmendauit, & in ultima cognitione pro tribunali accessisse ad finem mortalitatis, q̃q̃ abominantibus, qui audiebant semel atq; iterum pronunciauit.

C. SVETONII TRANQVILLI DE VITA XII. CÆSARVM LIBER VI.

e X gente Domitia duæ familiæ claruerunt, caluinorum, & ænobarborum. Ænobarbi auctorem originis, itemq; cognominis, habent, L. Domitiũ. Cui rure quondam reuertenti, iuuenes gemini augustiore forma, ex occursu imperasse traduntur, nunciaret senatui ac populo uictoriam, de qua incertum adhuc erat, atq; in fidem maiestatis adeo permulsisse ma-

las, ut è nigro rutilum, æriq; assimilē capillū, redderēt, Quod insigne mãsit & in posteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Functi aūt consulatibus. VII. triũ-pho censuraq; duplici, & inter patricios allecti, perseuerauerunt oēs in eodem cognomine. Ac ne prænomina q dem ulla, præterq̃ Cnei & Lucij usurparũt, eaq; ipsa no tabili uarietate, modo cõtinuantes unumquodq; per trinas personas, modo alternantes per singulas. Nam primum secundum q; ac tertium ænobarborum Lucios, rursus sequentes tres ex ordine Cneos accæpimus, reliquos non nisi uicissim, tum lucios, tum Cneos. Plures è familia cognosci referre arbitror, quo facilius appareat, ita degenerasse à suorum uirtutibus Nero, ut tamen uitia cuiusq; quasi tradita & ingenita, retulerit.

De Cneo Domitio atauo Neronis.

VT igitur paulo altius repetam. Atauus Cn. Do mitius in tribunatu põtificibus offensior, q aliū q̃ se in patris sui locū cooptassent, ius sacerdotũ subrogandoꝶ, à collegijs ad populũ trãstulit, at in cõsulatu allobrogibus, auernisq; superatis, elephanto per prouinciã uectus est, turba militum quasi inter solennia triũphi, prosequente. In hunc dixit L. Crassus orator, nõ esse mirandũ, q æneam barbam haberet, cui os ferreũ, cor plumbeũ esset. Huius filius prætor C. Cæsarē abeuntem consulatu, quē aduersus auspicia legesq; gessisse existimabatur, ad disquisitionem senatus, uocauit, mox consul, imperatorem ab exercitibus gallicis retrahere, tentauit, successorq; ei per factionem nominatus, principio ciuilis belli ad corfiniũ captus est, unde dimissus Massi-

lienses obsidione laborantes, cum aduētu suo ↄfirmasset, repente destituit, aciéq; demum pharsalica occubuit, uir neq; satis constans & ingenio truci. In desperatione rerum mortem timore appetitam, ita expauit, ut haustū uenenū pœnitentia euomuerit, medicūq; manumiserit, quod sibi prudens ac sciens, minus noxiū, tēperasset. Cōsultante aūt Cn. Pōpeio de medijs, ac neutram partem sequentibus, solus censuit, hostiū numero habendos.

Item de proauo Neronis.

Reliquit filiū, omnibus gentis suæ proculdubio præferendū. Is inter ↄscios cæsarianæ necis (q̄q̄ insons) dānatus lege pedia, quum ad Cassiū Brutumq; se, propinqua sibi cognatione iunctos, cōtulisset, post utriusq; interitū classem olim cōmissam, retinuit, auxit ēt nec nisi partibus ubiq; profligatis. M. Antonio sponte & ingentis meriti loco, tradidit, solusq; omniū ex his, qui pari lege dānati erant, restitutus in patriā amplissimos honores, percucurrit, ac subinde redintegrata dissensione ciuili, eidē Antonio legatus, delatam sibi summam imperij ab his, quos Cleopatræ pudebat, neq; suscipere, neq; recusare fidenter, propter subitā ualetudinem ausus, trāsiit ad Augustū, & in diebus paucis obijt, nōnulla & ipse infamia aspersus, nā Antonius eū desiderio amicæ Seruiliæ naidis trāsfugisse, iactauit.

De Domitio auo Neronis.

Ex hoc Domitius nascitur, quem emptorē familiæ pecuniæq; in testamēto Augusti fuisse, mox uulgo notatum est. Nō minus aurigandi arte in ado

lescentia clarus, q̃ deinde ornamentis triũphalibus, ex germanico bello. Verũ arrogans profusus, immitis, censorem. L. Plancum uia sibi decedere, ædilis coegit, præturæ consulatusq; honore, equites Ro. matronasq; ad agendum mimũ, produxit in scænam, uenationes & in circo & in omnibus urbis regiõibus, dedit. Munus etiã gladiatorium, sed tanta sæuitia, ut necesse fuerit Augusto, clàm frustra monitum edicto cohercere.

De patre Neronis.

EX Antonia maiore patrem Neronis procreauit, omni parte uitæ detestabilẽ, siquidem comes ad orientẽ. C. Cæsaris iuuenis, occiso liberto suo q͏̃ quantũ potare iubebatur, recusarat, dimissus è cohorte amicorũ nihilo modestius uixit, sed et in uia appia uico repente puerũ citatis iumentis, haud ignarus obtriuit, & Romæ, medio foro cuidam equiti Ro. liberius iurgãti, oculũ eruit, perfidiæ uero tantæ, ut non modo argentarios, precijs rerum coemptarũ, sed & in prætura mercede palmarũ, aurigarios fraudauerit, notatus ob hæc & censoris ioco. Querẽtibus dominis factionum repræsentanda premia, in posterum sanxit. Maiestatis quoq; & adulteriorum, incestiq; cum sorore Lepida sub excessu Tiberij reus, mutatione temporum euasit, decessitq; pyrgis, morbo aquæ intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippina, Germanico genita.

De natiuitate & infantia Neronis & præsagijs q̃busdã.

NEro natus est ante. ix. menses, q̃ Tiberius excessit. XVIII. Cal. Ianuarias, iam tum q̃dẽ exoriente sole, ut à radijs prius q̃ terra, contingere

tur. De genitura eius statim multa & formidolosa multis coniectantibus, præsagio fuit etiam Domitij patris uox inter gratulationes amicorum negantis, quicq̃ ex se & Agrippina nisi detestabile, & malo publico nasci potuisse, eiusdem futuræ infœlicitatis, signum euidens die lustrico extitit. Nam C. Cæsar rogante sorore, ut infanti, quod uellet, nomen daret, intuens Claudium patruũ suum, à quo mox principe, Nero adoptatus est, eius se dixit dare, neque ipse serio, sed per iocum & aspernante Agrippina, q tum Claudius inter ludibria aulæ erat. Trimulus patrem amisit. Cuius ex parte tertia hæres, ne hanc quidem integram cæpit, correptis per cohæredem Caium uniuersis bonis, & subinde matre etiam relegata, penè inops, atque egens, apud Amitam Lepidam nutritus est, sub duobus pædagogis, saltatore atq; tonsore. Verum Claudio imperium adepto, non solum paternas opes, recuperauit, sed & Crispi passieni uitrici sui hæreditate, ditatus est. Gratia quidem & potentia reuocatæ, restitutæq; matris, usque eo floruit, ut emanaret in uulgus, missos à Messalina uxore Claudij, qui eum meridiantem, quasi Britannici æmulum, strangularent, additum fabulæ, ad eosdem dracone è puluino se proferente, conterritos refugisse. Quæ fabula exorta est, deprehensis in lecto eius circum ceruicalia, serpentis exuuijs, quas tamen aureæ armillæ, ex uoluntate matris inclusas, dextro brachio gestauit aliquãdiu, ac tædio tandem maternæ memoriæ, abiecit, rursusq; extremis suis rebus, frustra requisiuit.

De pueritia eius, & gestis in ea.

TEner adhuc nec dum matura pueritia, circensibus ludis, Troiã ꝯstantissime fauorabiliterq; lusit. Vndecimo ætatis anno à Claudio, adoptatus est. Anneóq; Senecæ iam tunc senatori, in disciplinã traditus, Ferunt Senecã, proxima nocte uisum sibi per quietem C. Cæsari præcipere, & fidẽ somnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ, qbus primũ potuit experimentis, náq; Britannicum fratrẽ, ꝗ se post adoptionem ænobarbũ ex consuetudine salutasset, ut subditititium apud patrẽ arguere conatus est. Amitam aũt Lepidam ream testimonio coràm afflixit gratificans matri, à qua rea premebatur, deductus in forum Tyro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit, indictaq; decursione, ṗtorianis, scutum sua manu, prætulit, exhinc patri gratias in senatu egit, apud eundem consulẽ pro Bononiensibus latine, pro Rhodijs atq; Iliẽsibus græce uerba fecit. Auspicatus est & iurisdictiõem præfecti urbis, atq; latinarum, celeberrimis patronis, non trãslatitias, ut assolet, & breues, sed maximas plurimasq; postulationes, certatim ingerentibus, q̃uis interdictum à Claudio esset, nec multo post duxit uxorem Octauiam, Ædidit q; pro Claudij salute, circenses & uenationem.

De imperio Neronis.

SEptemdècim natus annos, ut de Claudio palàm factum est, inter horam sextam, septimamq;, processit ad excubitores, quum ob totius diei diritatẽ non aliud auspicandi tp̃s accõmodatius uideretur, proq; palatij gradibus, impator ꝯsalutatus, lectica in castra, et inde raptim appellatis militibus in curiã, delatus ẽ.

Discessit iam uesperi ex immẽsis, qbus cumulabatur, honoribus, tm̃ patris patriæ noĩe recusato, propter ætatẽ.

De gestis per eum in initio principatus.

ORsus hinc à pietatis ostentatione Claudiũ apparatissimo funere elatum, laudauit, cõsecrauit. q; memoriæ Domitij patris, honores maximos habuit. Matri summã omniũ rerũ, priuatarum publicarumq; permisit. Primo etiã imperij die signũ excubanti tribuno dedit, optimã matrem, ac deinceps eius dem sæpe lectica per publicum simul uectus. Antium coloniã deduxit, ascriptis ueteranis è prætorio, additisq; per domiciliꝫ translationem, ditissimis primipilariũ, ubi & portum operis sumptuosissimi fecit.

De ciuilibus gestis eius.

ATq; ut certiorem adhuc indolem ostenderet, ex Augusti præscripto imperaturum se, professus, neq; liberalitatis, neq; clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ ullã occasiõem, omisit. Grauiora uectigalia, aut aboleuit, aut minuit, premia delatorũ Papiæ legis ad quarta, redegit, diuisis populo uiritim quadragenis nũmis, senatorum nobilissimo cuiq;, sed à re familiari destituto, annua salaria, & qbusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumentum, menstruumq; gratuitum, & quũ de supplicio cuiusdã capite dãnati, ut ex more subscriberet admoneretur, q̃ uellem inquit nescire litteras. Omnes ordines subinde ac memoriter salutauit, agenti senatui gratias respõdit, quũ merue ro. Ad campestres exercitationes suas admisit & ple-

bem. Declamauitq; sæpius publice. Recitauit & carmina non modo domi, sed in theatro, tanta uniuersorum lætitia, ut ob recitationé, supplicatio decreta sit, atq; pars carminum aureis litteris Ioui capitolino, dicata.

De spectaculis per eum æditis, & liberalitate eius ad populum.

Spectaculorum plurima & uaria genera ædidit, iuuenales, circenses scænicos ludos, gladiatorium munus. Iuuenalibus senes quoq; consulares, anusq; matronas, recæpit ad lusum. Circensibus loca eqti secreta à cæteris, tribuit, commisitq; etiam camelorum quadrigas, ludis, quos pro æternitate imperij susceptos, appellari maximos uoluit. Ex utroq; ordine & sexu pleriq; ludicras partes, sustinuerunt. Notissimus eques Ro. elephāto superscdens, p catadromū decucurrit. Inducta Afranij toga, quæ incendium scribitur, concessumq; ut scænici, ardentis domus supellectilem diriperent, ac sibi haberent. Sparsa & populo missilia omnium rerum p oēs dies, singula quotidie milia. Auiū cuiusq; generis multiplex genus penu thesseræ frumentariæ, uestis, aurum, argentū, gēmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atq; ēt mãsuetæ feræ, nouissime, naues, insulæ, agri.

Item de spectaculis, & unde ea spectauerit, & alijs gestis eius.

Hos ludos spectauit ex proscenij fastigio munere quod in amphitheatro ligneo, regione martij campi intra anni spacium fabricato, dedit, ne-

minem occidit, ne noxiorum quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos senatores, sexcentosq; equites Roma. & quosdam fortunæ atq; existimationis integræ, ex iisdem ordinibus confectores quoq; ferarum, & uaria arenæ ministeria. Exhibuit & naumachiã, marina aqua innantibus beluis. Item pyrrhicas quasdam è numero epheborum, quibus post æditam operam, diplomata ciuitatis Romanæ, singulis obtulit. Inter pyrrhicarum argumenta, taurus Pasiphaen, in ligneo iuuencæ simulacro abditam iniit, ut multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum eius, decidit, ipsumq; cruore, respersit. Nam perraro præsidere, cæterum accubans primum paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto, spectare consueuerat. Instituit & quinquennale certamen primus omnium romæ, more græco triplex, musicum, gymnicum, equestre, qđ appellauit Neronia, dedicatisq; thermis atq; gymnasio. Senatui quoq; & equiti, oleum præbuit. Magistros toti certamini, præposuit, consulares sorte redemptorum, deinde in orchestrã senatumq; descendit, & orationis quidem carminisq; latini coronam, de qua honestissimus quisq; contenderat, ipsorum consensu concessam sibi, recæpit. Citharæ autem à iudicibus ad se delatam, adorauit, ferriq; ad Augusti statuam iussit. Gymnico, quod in septis ædebat, inter buthysiæ apparatum, barbam primam posuit, conditamq; in auream pyxidem & preciosissimis margaritis adornatam, Ioui capitolino cõsecrauit. Ad athletarum spectaculum inuitauit, & uirgines uestales, quia olympiæ quoq; Cereris sacerdotibus spectare conceditur.

De tyridate rege p eũ recæpto & eius spectaculo.

NOn immerito inter spectacula ab eo ædita, Tyridatis in urbem introitum, retulerim, quem Armeniæ regem, magnis pollicitationibus solicitatum, quum destinato per edictum die, ostensurus populo pp nubilum, distulisset, produxit, quo opportunissime potuit, dispositis circa fori templa armatis cohortibus curuli residens apud rostra, triumphantis habitu, inter signa militaria atq; uexilla, & primo per deuexum pulpitum subeuntem admisit ad genua, alleuatumq; dextra exosculatus est. Deĩn precanti thiara deducta, diadema imposuit. Verba supplicis interpretata, p̃torio uiro multitudini pronũciante, pductum inde in theatrum, ac rursus supplicantem, iuxta se latere dextro collocauit. Ob q̃ impator ꝯsalutatus, laurea in capitolium lata.

De Iano gemino per eũ clauso.

IAnum geminum clausit, tam nullo q̃ residuo bello. Consulatus quatuor gessit, primum bimestrẽ, secundum & nouissimum semestres, tertium quadrimestrem, medios duos continuauit, reliquos inter annua spacia uariauit.

De more eius in iure dicendo & sententiãdo, & alijs gestis eius.

IVrisdictione, postulatoribus nisi sequenti die, ac p libellos, non temere respondit. In cognoscendo morem eum tenuit, ut continuis actionibus omissis, singulatim quæq; per uices ageret. Quoties aũt ad cõsultandum

tandum sederet, neq; in commune quicq̃, neq; propalam deliberabat, sed & conscriptas ab unoquoq; sentẽtias tacitus ac secreto legens, quod ipsi libuisset, perinde atque pluribus idem uideretur, pronunciabat. In curiam libertinorum filios, diu non admisit, admissisq; à prioribus principibus, honores denegauit. Candidatos q supra numerum essent, in solatium dilationis ac moræ, legiõibus præposuit. Consulatum in senos plerunq; menses dedit, defunctoq; circa calen. Ianuarij, altero è consulibus, neminem substituit, improbans exemplum uetus Caninij Rebulij uno die consulis. Triumphalia ornamenta, etiã quæstoriæ dignitatis & nonnullis ex equestri ordine, tribuit. Nec utiq; de causa militari, sed & de quibusdam rebus orationes ad senatum missas, prætérito quæstoris officio per consulem plerunq; recitabat.

De quibusdam institutis per eum, & prauis moribus emendatis.

Formam ædificiorum urbis, nouam excogitauit, et ut ante insulas ac domos, porticus essent, de quarũ solarijs, incendia arcerentur, easq; sumptu suo extruxit. Destinarat etiam hostia tenus, mœnia promouere, atq; inde fossa, mare ueteri urbi inducere. Multa sub eo & animaduersa seuere & cohercita, nec minus instituta. Adhibitus sumptibus modus, publicæ cœnæ ad sportulas redactæ, interdictum, nequid in popinis cocti pter legumina aut olera, ueniret, quum antea nullum nõ obsonij genus, proponeretur afflicti supplicijs christiani, genus hominũ superstitionis nouæ ac maleficæ. Vetiti quadrigariorum lusus, quibus inueterata licentia passim ua-

Christi supplicii sunt, ne afflic

gantibus, fallere ac furari per iocum ius erat. Pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatæ.

De quibusdam legibus per eũ repertis & institutis.

ADuersus falsarios tunc primum repertum, ne tabulæ nisi pertusæ ac ter lino per foramina traiecto, obsignarẽtur. Cautũ, ut testamentis primæ duæ ceræ, testatorũ modo nomine inscripto, uacuæ signaturis ostenderentur, ac nequis alieni testamenti scriptor, legatum sibi ascriberet. Itẽ ut litigatores pro patrocinijs certã iustamq; mercedẽ, pro subsellijs nullam omnino darent, p̃bente ærario gratuita, utq; rerũ actu ab ærario causæ, ad forũ ac recuperatores transferrentur, & ut oẽs appellationes, à iudicibus ad Senatum fierent.

De qbusdam gestis circa exercitum Britannicum.

AVgendi, propagandiq; imperij, nec uoluntate ulla, neq; spe motus unq̃, etiam ex Britãnia deducere exercitũ, cogitauit. Nec nisi uerecundia, ne obtrectare parentis gloriã uideretur, destitit. Põti modo regnum concedente Polemone, item alpiũ, defuncto Cottio in prouinciæ formam redegit.

De expeditionibus Alexandriæ & Achaiæ per eum susceptis.

PEregrinationes duas omnino suscæpit, Alexandrinam & Achaicam, sed Alexandrinam ipso profectionis die destituit, turbatus simul religione ac periculo. Nam cum circuitis templis, in æde Vestæ resedisset, consurgenti ei primum lacinia obhæsit. Deinde tanta coorta caligo est, ut despicere non posset.

In Achaia isthmũ perfodere aggressus, prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est, tubaq; signo dato, primus rastrello humum effodit, & corbulæ congestam humeris extulit. Parabat & ad caspias portas expeditionem, ɔscripta ex Italicis senum pedũ tyronibus, noua legione, quam magni Alexandri, phalãgẽ appellabat. Hæc partim nulla rephẽsione, partim etiam non mediocri laude digna, in unũ contuli, ut secernerem à probris ac sceleribus eius, de quibus dehinc dicam.

De studio & opera eius in cantu & musica.

INter cæteras disciplinas pueritiæ tempore imbutus, & musica. Statim ut imperium adeptus est Terpnum Citharœdum uigentẽ tunc præter alios, accersiit, diebusq; continuis, post cœnam canẽtẽ, in multam noctem assidens, paulatim & ipse meditari, exercerïq; cœpit, neque eorum quicquam omittere, quæ generis eius artifices, uel conseruandæ uocis causa, uel augendæ, factitarent. Sed & plumbeam cartham supinus pectore sustinere, & clystere uomituq; purgari, & abstinere pomis, cibisq; officientibus, donec blandiente profectu (quanquam exiguæ uocis & fuscæ) prodire in scænam concupijt, subinde inter familiares græcum prouerbium iactans, occultæ musicæ nullum esse respectum, & prodijt Neapoli primum, ac ne concusso quidem repẽte motu terræ theatro, ante cantare destitit, quàm inchoatũ absolueret Nomon, ibidem sæpius & per complures cantauit dies, sumpto etiam ad reficiendam uocem breui tempore, impatiens secreti, à balneis in theatrum transiit, mediaq; in orchestra frequente populo, epulatus. Si pau

lum subbibisset aliquid, se sufferri tinnitutum græco ser/ mone, promisit. Captus autem modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria euocauit, neq; eo segnius adolescentes equestri ordinis, & quinq; amplius mi lia, è plebe robustissimæ iuuentutis undiq; elegit, qui diuisi in factiones, plausuum genera condiscerent (bōbos, & imbrices & testas uocabant) operamq; nauarēt. Cā tanti sibi insignes pinguissima coma, & excellentissimo cultu pueri, ac non sine annulo leuis, quorum duces quadragena milia sestertia, merebant.

De tragœdijs & alijs per eum Romæ pu/ blice decantatis.

CVm magni æstimaret cantare, etiā Romæ Neroneū agona ante præstitutam diē, reuocauit. Flagitantibusq; cunctis cœlestem uocē, respon/ dit quidem in hortis se copiā uolentibus, factuꝝ, sed adiuuante uulgi preces etiam statione militum, quæ tunc ex/ cubabat, repræsentaturum se pollicitus est. Libens ac sine mora, nomen suum in albo profitentiū citharœdorū, iussit adscribi, sorticulaq; in urnā cū cæteris demissa, intra/ uit ordine suo, simulq; præfecti pretorij, citharam sustinē tes, post tribuni militum iuxtaq; amicoꝝ intimi, utq; constitit peracto principio Nioben se cantaturum per Cluuiū ruffum consularem, pronunciauit, & in horam ferè de/ cimam perseuerauit, coronāq; eā et reliq̄ certaminis partem, in annū sequentem distulit, ut sæpius canendi occa/ sio esset. Quod quū tardū uideretur, nō cessauit, identidē se publicare. Nō dubitauit etiam in priuatis spectaculis

opam inter scœnicos dare, quodã prætorum sestertiũ decies offerente. Tragœdias quoq; cantauit psonatus, heroũ deorumq;. Item heroidũ ac deaRᶕ personis effictis, ad similitudinem oris sui, & fœminæ, prout quanq; diligeret. Inter cætera cantauit Canacem parturientẽ, Orestem matricidã, Oedipodẽ excæcatum, Herculẽ insanum, In qua fabula fama est, Tyrũculũ militem positum ad custodiã aditus, quũ eũ ornari ac uinciri cathenis, sicut argumẽtũ postulabat, uideret, accurrisse ferẽdæ opis gratia.

De studio eius auriga̅di cithariZãdi & alijs gestis.

EQuoRᶕ studio uel præcipue ab ineunte ætate flagrauit, plurimusq; illi sermo, quanquam uetaretur, de Circensibus erat, & quondam tractum prasinum agitatorem, inter condiscipulos querens, obiurgante pedagogo, de Hectore se loqui ementitus est, sed cũ inter initia imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenses, secessu commeabat, primo clam, deinde propalam, ut nemini dubium esset, eo die utiq; affuturum, neq; dissimulabat, uelle se palmarum numerum ampliare, quare spectaculum multiplicatis missibus, in serum protrahebatur, ne dominis quidem iam factionum dignantibus, nisi ad totius diei cursum greges ducere. Mox & ipse aurigare, atque etiam spectari sæpius uoluit, positoq; in hortis inter seruitia & sordidam plebem, rudimento, uniuersorum se oculis in circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam. Vnde magistratus solent, nec contentus, harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam (ut diximus) petit, hinc maxime motus, quod instituerant

ciuitates apud quas musici agones ædi solent, omnes citharœdorum coronas ad ipsum mittere, eas adeo grate recipiebat, ut legatos qui pertulissent, non modo primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis, interponeret. A quibusdam ex his rogatus ut cantaret super cœnam, exceptusq; effusius, solos scire audire græcos, solosq; se & studijs suis dignos ait, nec profectione dilata, ut primum Casiopem traiecit, statim ad aram Iouis Cassii, cantare auspicatus est.

De certaminibus et exercitio ac timore eius in dictis disciplinis.

CErtamina deinceps obijt omnia. Nam & quæ diuersissimorũ temporum sunt, cogi in unũ annum qbusdã ẽt iteratis, iussit. Olympiæ quoq; præter consuetudinem musicum agona cõmisit, ac neqd circa hæc occupatum, auocaret, detineret ue, quũ præsentia eius urbicas res egere, à liberto Helio admoneretur, rescripsit his uerbis. Quãuis nunc tuũ consilium sit & uotum, me celeriter reuerti, tñ suadere & optare potius debes, ut Nerone dignus reuertar. Cantante eo, nec necessaria quidem causa, excedere theatro licitum erat, itaq; & enixæ quædam in spectaculis dicũtur, & multi tædio audiendi, laudandiq;, clausis oppidorũ portis, aut furtim dissiluisse de muro, aut morte simulata funere elati. Quam autem trepide anxieq; certauerit, quãta aduersariorum æmulatione, quo metu iudicum, uix credi põt. Aduersarios quasi planè conditionis eiusdem, obseruare, captare, infamare secreto nonnunq̃, ex occursu maledictis incessere, ac si qui arte præcellerent, corrum-

pere etiam solebat. Iudices autem prius quàm inciperet, reuerentissime alloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed euentum in manu esse fortunæ; illos ut sapientes & doctos uiros, fortuita debere excludere, atque ut auderet hortantibus, æquiore animo recedebat, ac ne sic quidem sine solicitudine taciturnitatem, pudoremq; quorundam, pro tristicia ac malignitate arguens, suspectosq; sibi ducens.

De obedientia eius in dictis certaminibus, & alijs gestis per eum.

IN certando uero ita legi obediebat, ut nunquã excreare ausus, sudorem quoq; frontis brachio detergeret, atq; ẽt in quodã tragico actu, quũ elapsum baculũ cito resumpsisset, pauidus & metuens, ne ob delictum certamine summoueretur, non aliter ꝯfirmatus est, q̃ adiurante hypocrita, non animaduersum id inter exultationes, succlamationesq; populi. Victorem autem seipse pronunciabat, qua de causa & præconio ubiq; cõtendit, ac ne cuius alterius hieronicarum memoria, aut uestigium extaret usq̃, subuerti & unco trahi, abijciq; in latrinas omnium statuas & imagines, imperauit. Aurigauit quoq; plurifariam, Olympijs uero etiam decemiugem, quãuis idipsum in rege Tiridate carmine quodã suo reprehendisset. Sed excussus curru ac rursus repositus, quum perdurare non posset, destitit ante decursum, nec eo secius coronatus est. Decedens deinde, prouinciã uniuersam libertate donauit, simulq; iudices ciuitate romana & pecunia grandi. Quæ beneficia è medio stadio isthmicorum die, sua ipse uoce pronunciauit.

De triumpho eius ob uictoriam musicorum & alijs gestis.

REuersus è Græcia, Neapolim, quod in ea primum artē protulerat albis eqs introijt, disiecta parte muri, ut mos hieronicarum est. Simili mō Antium inde Albanū, inde Romā. Sed & Romā eo curru, quo Augustus olim triūphauerat, & in ueste purpurea, distinctaq; stellis aureis chlamyde, coronamq; capite gerens olympicā, dextra manu Pythiā, præeunte pōpa, cæterarū, cū titulis, ubi & quos, quo cantionum quó ue fabularū argumēto, uicisset sequentibus currum ouātiū ritu, plausoribus, Augustinos militesq; se, triūphi eius, clamitantibus. Dehinc diruto circi maximi arcu, per uelabrū forumq;, palatiū & Apollinē petijt. Incedenti passim uictimæ cæsæ, sparso per uias identidē croco, ingestæq; aues ac lenisci & bellaria. Sacras coronas in cubiculis circū lectos posuit, itē statuas suas citharœdico habitu, qua nota ēt nūmū percussit, ac post hæc tm̄ abfuit à remittendo, laxandoq; studio, ut conseruandæ uocis gratia, neq; milites unquā nisi absens, aut alio uerba pronūciante, appellaret, neq; qcq̄ serio ioco ue egerit, nisi astante Phonasco, qui moneret parceret arterijs, ac sudariū ad os applicaret, multisq; uel amicitiā suā obtulerit, uel simultatē indixerit, prout quisq; se magis parcius ue laudasset.

De rapinis, iniurijs, & alijs sceleribus clàm per eum & publice commissis.

PEtulantiā, libidinem, luxuriā, auaritiā, crudelitatem, sensim qdem primo & occulte, uelut iuuenili errore, exercuit, sed ut tunc quoq; dubium

nemini foret, naturæ illa uitia non ætatis esse. Post crepusculum statim, arrepto pileo uel galero, popinas inibat, circumq; uicos uagabatur, ludibundus, nec sine pernicie tn̄. Siqdem redeuntes à cœna uerberare, ac repugnātes uulnerare, cloacisq; demergere, assuerat, tabernas etiam effringere, & expilare, quintana domi constituta, ubi partæ, & ad licitationem diuendendæ prædæ precium assumeretur, ac sæpe in eiusmodi rixis oculorꝫ, & uitæ periculum adijt, à quodam laticlauio, cuius uxorē attrectauerat, propè ad necem cæsus. Quare nunq̄ postea publico, se illud horæ sine tribunis cōmisit, procul et occulte subsequentibus. Interdiu quoq; clàm gestatoria sella delatus in theatrum, seditionibus Pantomimorꝫ ex parte proscænij superiori signifer, simul ac spectator, aderat, & quū ad manus uentum esset, lapidibusq; & subselliorū fragminibusq; decertaretur, multa & ipse iecit in populum, atq; etiam prætoris caput consauciauit.

De comessationibus & epulis eius.

PAulatim uero inualescentibus uitijs, iocularia et latebras omisit, nullaq; dissimulādi cura, ad maiora palàm erupit. Epulas à medio die ad mediam noctem, protrahebat, refotus sæpius calidis piscinis, ac tpe æstiuo, niuatis, cœnitabat nōnunq̄ & in publico naumachia præclusa, uel martio campo, uel circo maximo, inter scortorum totius urbis, ambubaiarumq; ministeria. Quoties hostiam tyberi deflueret, aut baianū sinum, præternauigaret, dispositæ per littora & ripas diuersoriæ tabernæ, parabantur insignes ganeæ & matronarum institorias operas passim imitantiū, atq; hinc

inde hortantium, ut appelleret. Indicebat & familiaribus cœnas, quorum uni mellita quadragies sestertiũ constiterunt, alteri pluris aliquanto rosaria.

De luxuria & libidine eiusdem.

SVper ingenuorum proagoghia, & nuptarum cõcubinatus, uestali uirgini Rubriæ, uim intulit. Acten libertam, paulum abfuit, quin iusto matrimonio sibi coniungeret, summissis consularibus uiris, q̃ regio genere ortam, peierarent. Puerum Sporum exsectis testibus, etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus, cum dote & flammeo per solemne nuptiarũ celeberrimo officio deductum ad se, pro uxore habuit. Extatq; cuiusdam non inscitus iocus, bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset uxorem. Hunc Sporũ augustarum ornamentis, excultum, lecticaq; uectum, & circa cõuentus mercatusq; græciæ, ac mox Romæ circa sigillaria, comitatus est, identidem exosculans. Nam matris concubitum appetisse, & ab obtrectatoribus eius, ne ferox atq; impotens mulier, & hoc genere gratiæ præualeret, deterritum nemo dubitauit, utiq; postq̃ meretricem quam fama erat Agrippinæ simillimam, inter concubinas recepit. Olim etiã quoties lectica cum matre ueheretur, libidinatum incestæ, ac maculis uestis proditum, affirmant.

De pudicitia eius passim prostrata.

SVam quidem pudicitiã usq; adeo prostituit, ut cõtaminatis penè omnibus membris, nouissime quasi genus lusus, excogitaret, quo feræ pelle contectus,

emitteretur è cauea, virorumq; ac fœminarũ ad stipem deligatorũ, inguina inuaderet, & quum affatim desæuisset, conficeretur à Doryphoro liberto, cui etiã sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit, voces quoq; & eiulatus uim patientiũ uirginum, imitatus. Ex nõnullis cõperi, persuasissimum habuisse eum, neminẽ hominem pudicum, aut ulla corporis parte purũ esse, uerum plerosq; dissimulare uitium & callide obtegere, ideoq; professis apud se obscœnitatem, cætera quoq; concessisse delicta.

De prodigalitate & effusione diuitiarum.

Diuitiarum & pecuniæ fructum non alium putabat q̃ profusiõem, sordidos ac deparcos esse, quibus ratio impensarum constaret, prælautos ueréq; magnificos, qui abuterentur ac perderent. Laudabat, mirabaturq; auunculum Caium, nullo magis nomine, q̃ q̃ ingentes à Tiberio relictas opes in breui spacio prodegisset. Quare nec largiendi nec absumendi modum tenuit. In Tiridate, quod uix credibile uideatur, octingenta nummum milia diurna erogauit, abeuntiq; super sestertiũm milies, contulit. Menecratem citharœdum, & Spectillum mirmillonem, triumphalium uirorũ patrimonijs ædibusq;, donauit, cercophitecum Panerotem fœneratorem, & urbanis rusticisq; prædijs locupletatum, prope regio extulit funere. Nullam uestem bis induit. Quadringenis in pũctum sestertijs, aleam lusit. Piscatus est rete aurato, purpura coccoq; funibus nexis, nunq̃ carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus, armillata & phalerata amaxitorum turba, atq; cursorum.

De operibus publicis per eum factis & dispositis.

NOn in alia re damnosior q̃ in ædificando. Domum à palatio exquilias usq; fecit, quam primo transitoriam, mox incendio absumptam restitutamq́;, aureã nominauit, de cuius spatio atq; cultu, suffecerit hæc retulisse. Vestibulum eius fuit, in quo Colossus. c. xx. pedum staret, ipsius effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices miliarias haberet. Item stagnũ maris instar, circunseptum ædificijs ad urbium speciem. Rura insuper aruis, atq; uinetis & pascuis siluisq; uaria, cum multitudine omnis generis, pecudum ac ferarum. In cæteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis, unionumq́; conchis, erant. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis, uersatilibus, ut flores ex fistulis, & unguẽta desuper conuiuas spargerent. Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuo diebus ac noctibus uice mundi circũageretur. Balneæ marinis & albulis fluentes aq̃s. Eiusmodi domum cum absolutam dedicaret, hactenus comprobauit, ut se diceret quasi hominem tandẽ habitare cœpisse. Præterea inchoabat piscinam à Miseno ad auernum lacũ, contectam porticibusq́; conclusam, quo quicquid totis baijs calidarum aquarum esset, conuerteretur. Fossam ab auerno hostiam usq;, ut nauibus nec tamen mari iretur, longitudinis per. clx. miliaria, latitudinis, qua contrariæ quinqueremes, cómearent. Quorum operum perficiendorũ gratia, quod ubiq; esset custodiæ, in Italiam deportari, etiam scelere conuictos, nõ nisi ad opus damnari præceperat, ad hunc impendiorum furorem super fiduciam imperij, etiam spe quadã repenti-

na immensarum & reconditarum opum, impulsus est, ex indicio equitis Ro. pro comperto pollicentis, thesauros antiquissimæ gazæ, quos Dido regina fugiens Tyro secum extulisset, esse in africa, uastissimis specubus abditos, ac posse erui paruula molientium opera.

De rapinis & extorsionibus, & sacrilegijs eius.

Verum ut spes fefellit, destitutus, atq; ita iam exhaustus & egens, ut stipendia quoq; militũ & cõmoda ueteranoꝝ protrahi ac differri necesse esset, calumnijs, rapinisq́; intendit animum. Ante omnia instituit, ut è libertoꝝ defunctorum bonis, pro se misse dodrans cogeretur ei, qui sane probabili causa, eo nomine esset, quo fuissent illæ familiæ, quas ipse contingeret. Deinde ut ingratorum in principem testamenta, ad fiscum pertinerent, ac ne impune esset studiosis uiris, qui scripsissent, uel dictassent ea, tunc ut lesæ maiestatis, facta dictaq; omnia, quibus modo delator non deesset, tenerentur. Reuocauit & premia coronarum, quæ unquã sibi in certaminibus, ciuitates detulissent, & quum interdixisset usum amethystini, ac tyrij coloris, summisissetq́; qui nundinarum die, paucu las uncias uenderet, præclusit cunctos negociatores. Quin etiam inter canendũ animaduersam matronã è spectaculis, uetita purpura cultam demonstrasse procuratoribus suis creditur, detractamq; ilico nõ ueste mõ, sed & bonis exuit, Nulli delegauit offm̃, ut nõ adijceret, scis qd mihi opus sit, et hoc agamus, ne qs qcq̃ habeat. Vltimo tẽplis cõpluribus dona detraxit, simulacraq; ex auro uel argento fabricata,

conflauit, in his penatum deorum, quæ mox Galba restituit.

De parricidio eius in personis Claudij & Britannici.

PArricidia & cædes à Claudio exorsus est. Cuius necis etsi non auctor, at conscius fuit, neque dissimulanter, ut qui boletos, in quo cibi genere uenenum is acceperat, quasi deorum cibum, posthac prouerbio græco, collaudare sit solitus. Certe omnibus rerum uerborumque contumelijs, mortuum insectatus est, modo stultitiæ, modo sæuiciæ arguens. Nam & morari eum inter homines desiisse, producta prima syllaba iocabatur, nullaque decreta & constituta ut insipientis atque deliri, pro irritis habuit, denique bustum eius consepiri nisi humili leuique materia, neglexit. Britannicum non minus æmulatione uocis, quæ illi iucundior suppetebat, quàm metu, ne quandoque apud hominum gratiam paterna memoria præualeret, ueneno aggressus est, quod acceptum à quadam Locusta uenenariorum indice, quum opinione tardius cederet, uentre modo Britannici moto, accersitam mulierem, sua manu uerberauit, arguens pro ueneno remedium dedisse, excusantique minus datum, ad occultandam facinoris inuidiam, sanè inquit legem Iuliam timeo, coegitque se coràm in cubiculo quàm posset uelocissimum ac præsentaneum coquere, Deinde in hædo expertus, postquam is quinque horas protraxit, iterum ac sæpius recoctum, porcello obiecit, quo statim exanimato, inferri in triclinium, darique cœnanti secum Britannico imperauit, et quum ille ad primum gustum concidisset, comitiali morbo ex consuetudine correptum, apud conuiuas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres tralatitio extulit fu

nere. Locustæ pro nauata opera impunitatem, prædiaq; ampla, sed & discipulos dedit.

De parricidio eius in matrem & amitam, & alijs sceleribus eius.

MAtrem dicta factaq; sua exquirentem acerbius, & corrigentem, hactenus primo grauabatur, ut inuidia identidem oneraret, quasi cessurus imperio rhodiumq; abiturus, mox & honore om[illegible] & potestate priuauit. Abductaq; militum & germa[illegible]rum statione, contubernio quoque, ac palatio expulit, neque in diuexanda quicquam pensi habuit, summissis & qui Romæ morantem litibus, & in secessu quiescentem per conuitia et iocos, terra mariq; prætereuehentes, inquietarent, uerum minis eius ac uiolentia territus, perdere statuit, & cum ueneno ter tentasset, sentiretq; antidotis præmunitam, lacunaria, quæ noctu super dormientem laxata machina deciderent, parauit. Hoc consilio per conscios parum celato, solutilem nauem, cuius uel naufragio uel cameræ ruina periret, commentus est, atq; ita reconciliatione simulata, iucundissimis litteris baias euocauit, ad solemnia quinquatrium simul celebranda, datoq; negocio trierarchis, qui liburnicam, qua aduecta erat, uelut fortuito concursu, confringerent, protraxit cõuiuium. Repetentiq; baulos, in locum corrupti nauigij machinosum illud obtulit, hilare prosecutus, atq; in digressu papillas quoq; exosculatus, reliquum temporis cũ magna trepidatione, uigilauit, operiens cœpto[illegible] exitũ. Sed ut diuersa omnia, nandoq; euasisse eã comperit, inops consilij. L. Agerinum libertũ eius saluã & incolu

nem cum gaudio nunciantem, abiecto clàm iuxta pugione, ut percussorem sibi subornatum, arripi cõstringiq; iussit, matremq; occidi quasi deprehensum crimen, uoluntaria morte uitasset. Adduntur his atrociora nec incertis auctoribus, ad uisendum interfectæ cadauer accurrisse, contrectasse membra, alia uituperasse, alia laudasse, sitiq; interim oborta, bibisse, neq; tamen sceleris conscientiam, quanquam & militum & senatus populiq; gratulationibus confirmaretur, aut statim, aut unquã postea ferre potuit, sæpe cõfessus exagitari se materna specie, uerberibus furiarum, ac tædis ardentibus. Quin & facto per magos sacro, euocare manes & exorare tentauit. Peregrinatione quidem græciæ & eleusinis sacris, quorũ initiatione impij & scelerati, uoce præconis summouerentur, interesse non ausus es. Iũxitq; parricidio matris amitæ necem. Quam quum ex duricia alui cubantem uisitaret, & illa tractans lanuginem eius, ut assolet, iã grandis natu, per blanditias forte dixisset, simul hanc excæpero, mori uolo, conuersus ad proximos confestim se positurum uelut irridens ait, præcæpitq; medicis, ut largius purgarent ægram, nec dum defunctæ bona inuasit, suppresso testamento ne quid abscederet.

Item de parricidijs eius in uxores, affines & necessarios, & coniunctos suos commissis.

VXores præter Octauiam duas postea duxit, Põpeiam Sabinam quæstorio patre natam, & equ. Romano ante nuptam, deinde Statiliã Messalinam, Tauri bis consulis ac triũphalis abneptẽ, qua ut potiretur uirum eius Atticum Vestinum consulem in honore

honore ipso trucidauit. Octauiæ consuetudinē cito asper-
natus, corripientibus amicis sufficere illi debere respōdit
uxoria ornamenta, eandem mox sæpe frustra strangula-
re meditatus, dimisit ut sterilem, sed improbante diuortiū
populo, nec parcentem conuicijs, etiam relegauit, deniq;
occidit sub crimine adulteriorum adeo impudenti falsoq;
ut in quæstione pernegantibus cunctis, Anicetum pæda-
gogum suum, indicem subiecerit, qui dolo stupratam à se
fateretur. Pompeiam, duodecimo die post diuortiū Octa-
uiæ, in matrimonium acceptam, dilexit unice, & tamē
ipsam quoque ictu calcis occidit, q̄ se ex aurigatione se-
ro reuersum, grauida & ægra conuicijs incesserat. Ex
hac filiam tulit Claudiam Augustam, amisitq; admo-
dum infantem. Nullum adeo necessitudinis genus est,
quod non scelere perculerit. Antoniam filiam Claudij,
recusantem post Pompeiæ mortem nuptias suas, quasi mo
litricem nouarum rerum, interemit. Similiter item cæte
ros, aut affinitate aliqua sibi, aut propinquitate coniun
ctos, in quibus Aulum Plancium iuuenem, quem cum
ante mortem, per uim constuprasset, eat nunc inqt ma-
ter mea, & successorem meum osculetur, iactans dilectū
ab ea, & ad spem imperij impulsum. Priuignum Ruf-
finum Crispinum Pompeia natum, impuberem adhuc,
q̄a ferebatur ducatus & imperia ludere, mergendum
mari dum piscaretur, seruis ipsius demandauit. Tu-
scum nutricis filium relegauit, q̄ in procuratione Ægy
pti balneis in aduentum suum extructis, lauisset. Sene-
cam præceptorem ad necem compulit, quamuis sæpe
commeatum petenti, bonisq; cedenti, persancte iurasset,
suspectum se frustra, periturumq; potiusq̄ nociturum ei.

Burro præfecto remediũ ad fauces pollicitus, toxicum mi sit. Libertos diuites, & senes olim adoptionis, mox domi nationi suæ fautores atq; rectores, ueneno, partim cibis, partim potionibus indito, intercæpit.

De sæuitiá eius contra extraneos, & cæde illustrium uirorum.

NEc minore sæuitia foris & in exteros grassatus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus, exi tium portendere uulgo putatur, per ɔtinuas no ctes oriri cœperat, anxius ea re, ut ex Babilo astrologo di dicit, solere reges talia ostenta, cæde aliqua illustri expia re, atq; à semet in capita procerum depellere, nobilissimo cuiq; exitiũ destinauit. Enimuero multomagis & quasi per iustam causam, duabus coniurationibus promulga tis, quarum prior maiorq; , pisoniana Romæ, posterior Vinciana Beneuenti, conflata atq; detecta est. Coniurati è uinculis triplicium cathenarum, dixere causam, quum quidam crimen ultro faterentur, nonulli etiam imputa rent, tanq̃ aliter illi non possent, nisi morte succurrere, de decorato flagitijs omnibus. Damnatorum liberi urbe pul si, enectiq; ueneno aut fame. Constat quosdam cum pæ dagogis & capsarijs uno prandio pariter necatos, alios diurnum uictum prohibitos, quærere.

Itẽ de cæde multoꝝ passim facta, & alijs gestis eius.

NVllus posthac adhibitus delectus aut modus in terimendi, quoscunq; libuisset quacunq; de cá. Sed ne de pluribus referam, Saluidieno Orphi to obiectum est, quod tabernas tres de domo sua, circa fo

rum ciuitatibus ad stationem locasset. Cassio longino iurisconsulto ac luminibus orbato, quod in uetere gentili stemmate, C. Cassii percussoris Cæsaris, imagines restituisset. Peto Thrasiæ tristior & pædagogi uultus, mori iussis non amplius quàm horarum spacium dabat. Ac ne quid moræ interueniret medicos admouebat, qui cunctantes continuo curarent (ita enim uocabat) uenas, mortis gratia incidere. Creditur etiam Polyphago cuidam ægyptij generis, crudam carnem, & quicquid daretur mandere assueto, concupisse uiuos homines, laniandos, absumendosq; obijcere. Elatus inflatusq; tantis uelut successibus, negauit quenquam principum scisse, quid sibi liceret. Multasq; nec dubias significationes sæpe iecit, ne reliquis quidem se parsurum senatoribus, eũq; ordinẽ sublaturum quandoq; è repu. ac prouincias & exercitus equiti Ro. ac libertis permissurum. Certe neq; aduenies, neq; proficiscens, quenq̃ osculo impartijt, ac ne resalutatione quidem. Et in auspicando ope isthmi, magna frequentia clare ut sibi ac populo Ro. bene res uerteret, optauit, dissimulata senatus mentione.

De incendio urbis per eum facto.

SEd nec populo aut mœnibus patriæ pepercit, dicẽte quodã in sermone communi, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί, imo inqt ἐμοῦ ζῶντος. Planeq; ita fecit. Nã quasi offensus deformitate ueterũ ædificiorum, & angustijs flexurisq; uicorum, incendit urbem tam palàm, ut pleriq; consulares cubicularesq; eius, cũ stupa tædaq; in prædijs suis deprehensos, non attigerint, et quædã horrea circa domũ auream, quorum spa-

Ultra Crudelitas

cium maxime desyderabat, ut bellicis machinis labefa-cta atq; inflammata sint, q̃ saxeo muro constructa erat. Per sex dies, septemq; noctes ea clade sæuitum est, ad monumentorũ bustorumq; diuersoria, plebe compulsa, Tũc præter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spolijs adornatæ, deorumq; ædes ab regibus, ac deinde punicis & gallicis bellis uotæ, dedicatæq;. & quicquid uisendum, atq; memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incendium è turri Mecœnatiana prospectás, lætusq; flãmæ (ut aiebat) pulchritudine, halosim Ilij decantauit, in illo suo scænico habitu, ac ne nõ hinc quoquam quantum posset prædæ & manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum & ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit, Collationibusq; non receptis modo, uerũ & efflagitatis, prouincias priuatorũq; census prope exhausit.

De cladibus quæ eius tempore euenerunt, & probris ↄtra eum dictis.

Accesserunt tantis ex principe malis probrisq;, quædam fortuita, pestilentia unius autumni, qua .xxx. funerum milia in rationem libitinæ uenerunt, clades britannica, qua duo præcipua oppida magna ciuium sociorumq; cæde, direpta sunt. Ignominia ad orientem, legionibus in armenia sub iugum missis, ægreq; Syria retenta. Mirum uel præcipue notabile inter hæc fuit, nihil eum patientius, quàm maledicta & conuicia hoĩum tulisse, neq; in ullos leniorem, quàm q se dictis aut carminibus lacessissent, extitisse. Multa græce latineq; proscripta aut uulgata sunt sicut illa.

Quis negat Æneæ magna de stirpe Neronem,
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.
Dum tendit citharam noster, dum cornua parthus,
Noster erit pæan ille hecatebeletes.
Roma domus fiet, ueios migrate quirites.
Si nos & ueios occupat ista domus.

Sed neq; authores requisiuit, quosdam per indicem delatos ad senatum affici grauiore pœna prohibuit, Transeuntem eum Isidorus cynicus in publico clara uoce corripuerat, quod Naupli mala bene cantitaret, sua bona male disponeret. Et datus atellanarum histrio in cantico quodam, ὑγίαιν ε πάτερ, ὑγίαιν ε μῆτερ. Ita demōstrauerat, ut bibentem, natantemq; faceret, exitum. C. Claudij Agrippinæq; significans, & in nouissima clausula Orcus uobis ducit pedes, senatum gestu notaret, histrionem & philosophum Nero nihil amplius quàm urbe Italia summouit, uel contemptu omnis infamiæ, uel ne fatendo dolorem, irritaret ingenia.

De defectione galliarum contra eum, & alijs gestis eius.

Talem principem paulo minus. xiiij. annos perpessus terrarum orbis, tandem destituit, initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tū eā prouinciam propratore obtinebat, prædictum à mathematicis Neroni olim erat, fore ut quandoq; destitueretur unde illa uox eius celeberrima, τὸ τεχνίον πᾶσα γαῖα τρέφει. Quo maiore uenia meditaretur cytharœdicam artem principi sibi gratam, priuato necessariam. Sponderunt tamen quidam destituto ei dominatiōem orientis, nonnulli nominatim regnum hierosolymorum,

plures omnis pristinæ fortunæ restitutionem. Cui spei pronior, Britannia, Armeniaq; amissa, ac rursus utraq; recæpta, defunctum se fatalibus malis existimabat, ut uero consulto delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum cauendum sibi audiuit, quasi eo demum obiturus, ac nihil coniectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modo senectam, sed etiam perpetuam singularemq; concæpit fœlicitatem, ut amissis naufragio preciosissimis rebus, non dubitauerit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos, Neapoli de motu galliarum cognouit die ipso, quo matrem occiderat, adeoq; lente ac secure tulit, ut gaudendi etiam suspicionem præberet, tanquam occasione nata spoliandarum iure belli opulentissimarum prouinciarum, statimq; in gymnasium progressus, certantes athlætas effusissimo studio spectauit. Cœnæ quoq; tempore interpellatus, tumultuosioribus litteris hactenus excanduit, ut malum his qui desciissent minaretur. Denique per octo continuos dies non rescribere, cuiquã non mandare quid aut præcipere conatus, rem silentio obliterauit.

De reditu eius ad urbem, et contumelijs in eum dictis, et alijs gestis eius.

EDictis tandem Vindicis, contumeliosis & frequentibus permotus, senatum epistola in ultiõem sui, reiq; pu. adhortatus est, excusato langore faucium, propter quem non adesset. Nihil aũt æque doluit, q̃ ut citharœdum malum, se increpitum, ac pro Nerone Ænobarbum appellatum, & nomen quidem gentile, quod sibi per contumeliam exprobraretur, resumpturũ se

professus est, deposito adoptiuo. Cætera conuicia ut falsa non alio argumento refellebat, quàm quod etiã inscitia sibi tantopere laboratæ, perfectæque; à se artis obijceretur, singulos subinde rogitans, nossent ne quenquã præstantiorẽ, sed urgentibus alijs super alios nuncijs, Romam prætrepidus redijt, leuiterque; modo in itinere friuolo auspicio mẽte recreata, quum annotasset insculptum monumento, militem gallũ ab equite Ro. oppressum trahi crinibus. ad eam speciem exiluit gaudio, cœlumque; adorauit, ac ne tunc quidem aut senatu, aut populo coràm appellato, quosdam è primoribus uiris demum euocauit, transactaque; raptim consultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica, noui & ignoti generis, circunduxit. Ostendensque; singula, de ratione ac difficultate cuiusque, disserens, iamque; se etiam prolaturũ omnia in theatrum affirmauit, si per Vindicem liceat.

De defectione hispaniarum, & Galbæ contra eum.

Postquàm etiam deinde Galbam & hispanias desciuisse cognouit, collapsus aĩoque; malefracto, diu sine uoce, & propè intermortuus iacuit, utque; resipiuit ueste descissa, capite conuerberato, actum de se pronunciauit, consolantique; nutriculæ, & alijs quoque iam principibus similia accidisse memoranti, se uero præter cæteros inaudita & incognita, pati respondit, qui summum imperiũ uiuus amitteret, nec eo secius quicquã ex cõsuetudine luxus atque desidiæ, omisit uel imminuit, quinimo quum prosperi quiddam ex prouincijs nunciatum esset, super abundantissimã cœnã iocularia in defectionis duces carmina, lasciueque; modulata, quæ uulgo inno

tuerunt, etiã gesticulatus est, ac spectaculis theatri clam illatus, cuidam scænico placenti nuntium misit, abuti eũ occupationibus suis.

De malis eius propositis, & de consulum priuatione & consulatus assumptione.

INitio statim tumultus, multa & immania, uerũ non abhorrenda sua natura, creditur destinasse, successores percussoresq; summittere exercitus, & prouincias regentibus, quasi conspiratis idemq; & unũ sentientibus, quicquid ubiq; exulum, quicquid in urbe hominum gallicanorum esset, contrucidare, illos ne desciscentibus aggregarentur, hos ut conscios popularium suorum atque fautores, Gallias exercitibus diripiendas permittere, senatum uniuersum ueneno per conuiuia necare, urbem incendere, feris in populum immissis, quo difficilius defenderetur. Sed absterritus, nõ tam pœnitẽtia q̃ perficiendi desperatione, credensq; expeditionem necessariam, cõsules ante tempus priuauit honore, atq; in utriusq; locum, solus iniit consulatum, quasi fatale esset non posse gallias debellari, nisi à consule. Ac susceptis fascibus, quum post epulas triclinio digrederetur innixus humeris familiarium, affirmauit, simul ac primum prouinciam attigisset, inermem se in conspectus exercituum proditurum, nec quicquam aliud q̃ fleturum, reuocatisq; ad pœnitentiam defectoribus, in sequenti die lætum, inter lætos cantaturum epinicia, quæ iam nunc sibi componi oporteret.

De appatu expeditiõis ɔtra gallos et exactionibus eius.

IN præparanda expeditione, primam curam habuit, deligendi uehicula portandis scænicis organis, concubinasq; quas secum educeret tondēdi ad uirilem modū, & securibus peltisq; amazonicis instruēdi. Mox tribus urbanas ad sacramentū citauit, ac nullo idoneo respondente, certum dominis seruoꝝ numerum indixit, nec nisi ex tota cuiusq; familia probatissimos, ne dispensatoribus quidem aut amanuensibus exceptis, recepit. Partem etiam census, omnes ordines ꝯferre iussit, & insuper inquilinos priuataꝝ ædium atq; insularum, pensionem annuam repræsentare fisco, exegitq; ingenti fastidio & acerbitate nummum asperum, argentū pusulatum, aurum obrizum, ut pleriq; omnem collationē palàm recusarent, consensu flagitantes à delatoribus potius reuocanda premia, quæcunq; cepissent.

De probris contra eum scriptis, ac alijs gestis eius.

EX annonæ quoq; caritate, luctantiū accreuit inuidia, nā & forte accidit, ut in publica fame alexandrina nauis nunciaretur puluerem luctatoribus aulicis aduexisse, quare omnium in se odio incitato, nihil cōtumeliarum defuit, quin subiret. Statuæ eius à uertice currus, appositus est cum inscriptione græca, nūc demum agona esse, & traheret tandem. Alterius collo et ascopara deligata, simulq; titulus, ego quid potui, sed tu culleum meruisti, ascriptum & colūnis, & iam gallos eum cantando excitasse, iam noctibus iurgia cum seruis pleriq; simulantes, crebro Vindicem poscebant.

De somnijs & prodigijs mortem eius præcedentibus.

TErrebatur ad hæc euidentibus portentis, somniorum & auspiciorum, & omniũ tum ueteribus tum nouis, nunq̃ antea somniare solitus. Occisa demũ matre uidit per quietem nauem sibi regenti, extortum gubernaculum, trahiq; se ab Octauia uxore, in artissimas tenebras, & modo pennatarum formicarum, multitudine oppleri, modo à simulacris gẽtiũ, ad Pompeij theatrum dedicatarũ circumiri, arceriq; progressu. Asturconem, quo maxime lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros. De mausoleo spõte foribus patefactis, exaudita uox est. Nomine eum cietis. Calendis Ianuarij exornati lares, in ipso sacrificij apparatu, conciderunt, auspicanti Sporus annulum muneri obtulit, cuius gẽmæ sculptura erat, Proserpinæ raptus. Votorũ nuncupatione magna iam ordinum frequẽtia, uix repertæ capitolij claues, quum ex oratione eius, qua in Vindicem perorabat, recitaretur in senatu, daturos pœnas sceleratos, ac breui dignum exitum facturos, conclamatum est ab uniuersis. Tu facies Auguste. Obseruatũ etiam fuerat nouissimam fabulam cantasse eum publice Oedipodem exulem, atq; in hoc decidisse uersu. θανεῖν μ' ἄνωγει σύγγαμος μήτηρ, πατήρ.

De uarijs angustijs, & cogitationibus eius, quũ esset ab omnibus derelictus.

NVnciata etiam interim cæterorũ exercituũ defectione, litteras prandenti sibi redditas conscerpit, mensam subuertit, duos scyphos gratissimi usus, quos homericos à cælatura carminũ Homeri uoca-

bat, solo illisit, ac sumpto à Locusta ueneno, & in auream pyxidem condito, transiit in hortos seruilianos, ubi praemissis libertorum fidissimis, hostiam, ad classem praeparandam, tribunos centurionesq; praetorij de fugae societate tentauit, sed partim & tergiuersantibus, partim aperte detrectantibus, uno uero etiam proclamante usq; adeo ne mori miserum est. Varia agitauit, parthos ne an Galbam supplex peteret, an atratus prodiret in publicum, proq; rostris quanta posset maxima miseratione, ueniam praeteritorum precaretur. Ac ni flexisset animos, uel aegypti praefecturam concedi sibi oraret. Inuentus est postea in scrinio eius hac de re sermo formatus. Sed deterritum putant ne prius quam in forum perueniret, discerperetur, sic cogitatione in posterum diem dilata, ad mediam ferè noctem excitatus, ut comperit stationem militum recessisse prosiluit è lecto, misitq; circum amicos, & quia nihil à quoquam renunciabatur, ipse cum paucis hospitia singulorum adijt, uerum clausis omnium foribus, respondente nullo in cubiculum redijt, unde iam & custodes diffugerant direptis etiam stragulis, amota & pyxide ueneni, ac statim Spectillum mirmilonem, uel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret, requisiuit, neq; comperto, ergo ego, inquit, nec amicum habeo, nec inimicum, procurritq;, quasi praecipitaturus se in tyberim.

De fuga eius ab urbe, & alijs gestis.

Sed reuocato rursus impetu, aliquid secretioris latebrae ad colligendum aninum desyderauit, & offerente Phaonte liberto suburbanum suum, inter salariam & numen tantam uiam, circa quartum miliarium,

ut erat nudo pede atq; tunicatus, penulam obsoleti colo ris, superinduit, adopertoq; capite & ante faciem obten so sudario, equum ascendit quatuor solis comitantibus, inter quos & Sporus erat, statimq; tremore terræ, et ful gure aduerso pauefactus, audijt ex proximis castris cla morē militum, & sibi aduersa, & Galbæ prospera omi nantium, & iam ex obuijs uiatoribus quendam dicen tem, hi Neronem persequuntur, alium sciscitantem, ecq quid in urbe noui de Nerone. Equo aūt odore abiecti in uia cadaueris consternato, detecta facie agnitus est à quo dam Missitio prætoriano, & salutatus, ut ad diuerticu lum uentum est, dimissis equis inter fruticeta ac uepres per arundineti semitam ægre, nec nisi strata sub pedibus ueste ad aduersum uillæ parietem euasit, ibi hortante eo dem Phaonte, ut interim in specum egestæ arenæ conce deret, negauit se uiuum sub terrā iturum, ac parumper cōmoratus, dum clandestinus ad uillam introitus para retur, aquam ex subiecta lacuna poturus, manu hau sit. Et hæc est, inquit, Neronis decocta. Deinde diuulsa sentibus penula traiectos surculos rasit, atq; ita quadru pes per angustias effossæ cauernæ receptus in proximā cellā, decubuit super lectum modica culcitra, uetere pal lio strato, instructum. Fameq; & iterum siti interpellan te, panem quidem sordidum oblatum, aspernatus est, aquæ autem tepidæ aliquantum bibit.

De morte eius & gestis in ea.

TVnc unoquoq; hinc inde instante, ut quāprimū se impendentibus contumelijs eriperet, scrobem corām fieri imperauit, dimensus ad corporis sui

modulum, componiq; simul, si qua inuenirentur, fru-
stra marmoris, & aquam simul ac ligna conferri curan
do mox cadaueri, flens ad singula atq; identidem dicti-
tans. Qualis artifex pereo, inter moras perlatos à curso-
re Phaontis codicillos praeripuit, legitq; se hostem à se-
natu iudicatum, & quaeri ut puniatur more maiorum;
interrogauitq; quale esset id genus poenae, & quum cō
perisset nudi hominis ceruicem inseri furcae, corpus uir-
gis ad necem caedi, cōterritus duos pugiones, quos secum
extulerat, arripuit, tentataq; utriusq; acie, rursus condi-
dit, causatus nondum adesse fatalem horam. Ac modo
Sporum hortabatur, ut lamentari ac plangere incipe-
ret, modo orabat, ut se aliquis ad mortem capessendam
exemplo iuuaret, interdum segniciem suam his uerbis
increpabat, uiuo deformiter ac turpiter. οὐ πρέπει νε
ρῶνι, οὐ πρέπει νηφάλεον δεῖ, εἶναι ἐν τούτοις
ἄγε ἄγειρε σαυτόν. *Iamq; eqtes appropinquabant, q-*
bus praeceptum erat, ut uiuum eum attraherent. Quod
ut sensit trepidanter effatus, ἵππων ὠκυπόδων ἀμ-
φὶ κτύπος οὔατα βάλλει. *Ferrum iugulo adegit iu*
uante Epaphrodito à libellis. Semianimis adhuc irrum
penti centurioni & penula ad uulnus apposita, in au-
xilium se uenisse simulanti, non aliud respondit quàm se
ro, & haec est fides, atq; in ea uoce defecit, extantibus ri
gentibusq; oculis, usq; ad horrorē formidinemq; uisen-
tium, nihil prius aut magis à comitibus exegerat, quàm
ne potestas cuiquam capitis sui fieret, sed ut quoq; modo
totus cremaretur, promisitq; hoc Seuerinus Galbae liber
tus non multo ante uinculis exolutus, in quae primo tu-
multu coniectus fuerat.

De funere & reliquiis eius.

FVneratus est impensa ducentorum milium, stragulis albis auro intextis, quibus usus calendis Ianuarij fuerat. Reliquias æglogæ & Alexādria nutrices cum Acte concubina gentili domitiorum monumēto, condiderunt, quod prospicitur è campo martio impositum collo hortulorum. In eo monumēto soliū porphyretici marmoris, supstāti lunēsi ara, circūseptū è lapide thasio.

De statura & cultu corporis eius.

STatura fuit penè iuxta, corpore maculoso & fœdo, subflauo capillo, uultu pulchro magis q̄ uenusto, oculis cesiis & hebetioribus, ceruice obesa, uentre proiecto, gracillimis cruribus, ualitudine prospera. Nam qui luxuriæ inmoderatissimæ esset ter omnino per xiiij. annos languit, atq; ita ut neq; uino, neq; consuetudine reliqua abstineret. Circa cultum habitumq; adeo pudendus, ut comam semper in gradus formatam, peregrinatione achaica etiam penè uerticem summiserit, ac plerunq; synthesim indutus, ligato circum collū sudario prodierit in publicum sine cinctu, & discalciatus.

De studio eius circa liberales disciplinas.

LIberales disciplinas omnes ferè puer attigit, sed à philosophia eum mater auertit, monens imperaturo, contrariam esse, à cognitione ueterum oratorum Seneca præceptor, quo diutius in admiratiōe sui detineret. Itaq; ad poeticam pronus, carmina libenter ac sine labore composuit, nec (ut quidam putant) aliena

pro suis ædidit. Venere in manus meas pugillares, libelliq; cum quibusdam notissimis uersibus, ipsius chirographo scriptis, ut facile appareret non traslatos aut dictãte aliquo excæptos, sed planè quasi à cogitante, atque generante, exaratos, ita multa & deleta & inducta & superscripta inerant.

De studio eius in pingendo & fingendo et æmulatione eius ad omnes.

Habuit & pingendi, fingendiq; maxime nõ mediocre studium, maxima autem popularitate efferebatur omnium æmulus, qui quoquo mõ animum uulgi mouerent. Exijt post scænicas coronas opinio, proximo lustro descensurum eum ad olympia, inter athlætas. Nam luctabatur assidue, nec aliter certamina gymnica græcia tota spectauerat, q̃ brabeutarũ more in stadio humi assidens, ac siqua paria longius recessissent, in mediũ manibus suis protrahens. Destinauerat ẽt qui Apollinem cantu, solem aurigando, æquiparare existimaretur, imitari & Herculis facta, præparatumq; leonem aiunt, quem uel claua uel brachiorum nexibus in amphitheatri harena spectante populo, nudus elideret.

De uoto per eum emisso si uinceret.

Sub exitu quidem uitæ palàm uouerat, si sibi incolumis status permansisset proditurum se parta uictoria ludis, etiam hydraulam & coraulã & utricularium, ac nouissimo die hystrionem. saltaturũq; Vergilij Turnum, & sunt qui tradant Paridem histrionẽ occisum ab eo, quasi grauem aduersarium.

De cupidine famæ & æternitatis eius.

Erat illi æternitatis perpetuæq; famæ cupido, sed incõsulta. Ideoq; multis rebus ac locis uetere appellatione detracta, nouam induxit ex suo nomine. Mensem quoq; Aprilem, Neroneum appellauit. Destinauerat & Romam Neropolim nuncupare.

De contemptu eius & obseruantia religionum.

Religionum usquequaq; contemptor, præter unius deæ Syriæ. Hanc mox ita spreuit, ut urina contaminaret. Alia superstitione captus, in qua sola pertinacissime hæsit. Siquidem acunculã puellarem, quum quasi remedium insidiarum à plebeio quodam & ignoto, muneri accepisset, detecta confestim coniuratione, pro summo numine, trinisq; in die sacrificijs, colere perseuerauit, uolebatq; credi, monitione eius futura prænoscere. Ante paucos quàm periret menses attendit & ex auspicio, nec unquam litauit.

De ætate eius & gestis post obitum ipsius.

Obijt. xxx. & secundo ætatis anno, die quo quõdam Octauiam interemerat, tantumq; gaudium publice præbuit, ut plebs pileata tota urbe discurreret, & tamen non defuerunt qui per longum tẽpus, uernis æstiuisq; floribus tumulum eius ornarent, ac modo imagines prætextatas in rostris proferrent, modo edicta quasi uiuentis & breui magno inimicorum malo, reuersuri. Quinetiam Vologesus Parthorum rex missis ad senatum legatis de instauranda societate, hoc etiam

magnopere

magnopere orauit, ut Neronis memoria coleretur. Deniq; cum post uiginti annos adolescente me, extitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret, tam fauorabile nomen eius apud parthos fuit, ut uehementer adiutus & uix redditus sit.

C. SVETONII TRANQVILLI DE VITA SERGII GALBÆ IMP. LIB. VII.

De progenie Cæsarum, quæ in Nerone defecit, & prodigijs hoc præcedentibus.

PRogenies Cæsarum in Nerone defecit. quod futurum compluribus quidem signis, sed euidentissimis duobus, apparuit. Liuiæ olim post Augusti statim nuptias, ueientanum suũ reuisenti, præteruolans aquila gallinam albam, ramulum lauri rostro tenentem, ita ut rapuerat demisit in gremium, quumq; nutriri alitem pangiq; ramulum, placuisset, tanta pullorum soboles prouenit, ut hodie quoq; ea uilla ad gallinas uocetur. Tale uero lauretum, ut triumphaturi Cæsares inde laureas decerperent, fuitq; mos triumphantibus, alias confestim eodem loco pangere, & obseruatum est sub cuiusq; obitum arborẽ ab ipso institutam elanguisse. Ergo nouissimo Neronis anno & silua omnis exaruit radicitus, & quicqd ibi gallinarum erat, interijt. Ac subinde tacta de cœlo Cæsarum æde, capita omnibus statuis simul deciderunt, Augustiq; sceptrum è manibus excussum est.

De prosapia & ueteri origine Galbæ.

NEroni Galba successit, nullo gradu contingens Cæsarum domū, sed haud dubie nobilissimus, magnaq; & uetere prosapia, ut qui statuarum titulis proneptem se. Qu. Catuli Capitolini, semper ascripserit. Imperator uero etiam stemma in atrio proposuerit, quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaen Minois uxorem, referret.

De progenitoribus & cognomine Galbæ.

IMagines & elogia uniuersi generis, exequi longum est, familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpitiorum cognomen Galbæ tulit, cur, aut unde traxerit ambigitur. Quidam putant ꝙ oppidum hispaniæ frustra diu oppugnatum, illitis demum Galbano facibus, succenderit. Alij ꝙ in diuturna ualetudine galbeo .i. remedijs lana inuolutis, assidue uteretur, nonnulli qđ prœpinguis fuerit uisus, quem Galbam Galli uocant, uel cōtra quod tam exilis quàm sunt animalia, quæ in æsculis nascuntur, appellanturq; Galbæ. Familiam illustrauit Sergius Galba consularis, temporum suorum eloquētissimus, quem tradunt Hispaniam ex prætura obtinentem triginta Lusitanorum milibus, perfidia trucidatis Viriatini belli causam, extitisse. Eius nepos ob repulsam consulatus infensus Iulio Cæsari, cuius legatus in gallia fuerat, conspirauit cum Cassio & Bruto, propter quod pedia lege damnatus est. Ab hoc sunt imperatoris Galbæ auus & pater. Auus clarior studijs, quàm dignitate, non enim egressus præturæ gradum multiplicem,

nec incuriosam historiam aedidit. Pater consulatu functus quanquam breui corpore, atque etiam gibber modicaq; in dicendo facultatis causas industriae actitauit. Vxores habuit Mumiam achaiam neptem Catuli, pronept emq; L. Mummij, qui Corinthum excidit. Item Liuiam Ocellinam ditem admodum & pulchram, à qua tamen nobilitatis causa appetitus ultro existimatur, & aliquanto enixius, postquam subinde instanti, uitium corporis secreto posita ueste detexit, ne quasi ignaram fallere uideretur. Ex Achaia liberos Caium & Sergium procreauit, quorum maior Caius attritis facultatibus, urbe cessit, prohibitusq; à Tiberio sortiri anno suo proconsulatum uoluntaria morte obijt.

De natiuitate Galbae & indicijs principatus eius.

SErgius Galba impator. M. Valerio Messala. Cn. Lentulo Coss. natus est. ix. Calendas Ianuarij, in uilla colli suposita, prope terracinam sinistrorsum Fundos petentibus, adoptatusq; à nouerca sua Liuij nomen & Ocellare cognomen, assumpsit, mutato praenomine. Nam Liuium pro Sergio usq; ad tempus imperij usurpauit. Constat Augustum puero adhuc salutanti se inter aequales apprehensa buccula dixisse, καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρέξον. Sed & Tiberius quum comperisset eum imperaturum, uerum in senecta. uiuat sanè ait, quando id ad nos nihil pertinet. Auo quoque eius fulgur procuranti, quum exta de manibus aquila rapuisset, & in frugiferam quercum contulisset, responsum est, summum sed serum imperiũ portẽdi familiae. Et ille irridẽs sanè, inquit, quum mula peperit.

Nihil æque postea Galbam tentantem res nouas, confirmauit q̃ mulæ partus, cæterisq; ut obscœnum ostentum abhorrentibus, solus pro lætissimo accæpit, memor sacrificij dictiq; aui. Sumpta uirili toga, somniauit fortunam dicentem stare se ante fores defessam, & nisi ocius reciperetur, cuicunq; obuio prædæ futuram. Vtq; uigilauit aperto atrio, simulacrum æneũ deæ, cubitali maius iuxta limen inuenit, idq; gremio suo Tusculum ubi æstiuare consueuerat, auexit, & in parte ædium consecratũ mẽstruis deinceps supplicationibus, & peruigilio anniuersario coluit. Quanq̃ ætate nondũ ꝯstanti ueterem, ciuitatis exoletumq; morem, ac tantũ in domo sua hærentẽ, obstinatissime retinuit, ut liberti seruiq; bis die freq̃uẽtes adessent, ac mane saluere uesperi ualere, sibi singuli dicerent.

De studio eius in artibus & iure, & uxoribus eius & filijs.

Item liberales disciplinas attendit, & iuri, dedit & matrimonio operam, uerum amissa uxore Lepida, duobusq; ex ea filijs, remansit in cœlibatu, neq; solicitari ulla conditione amplius potuit, ne Agrippinæ quidem uiduatæ morte Donitij, quæ maritũ quoq; adhuc, nec dum cœlibem Galbam, adeo omnibus solicitauerat modis, ut inter conuentum matronarũ correpta iurgio, atq; etiam manu pulsata sit, à matre Lepidæ. Obseruauit ante omnes Liuiã Augustam cuius & uiuæ gratia plurimum ualuit, & mortuæ testamento penè ditatus est. Sestertium nanq; quingenties quum præcipuum inter legatarios habuisset, quia notata non perscripta erat summa, hærede Tiberio legatum ad quinquaginta reuocante, ne hæc quidem accæpit.

De honoribus p eū gestis, et disciplina in re militari.

HOnoribus ante legitimum tempus initis, ptor commissione ludorum Floralium, nouū spectaculi genus elephantes funambulos, aedidit. Exinde prouinciae aquitaniae anno ferè, praefuit. Mox cōsulatum per sex menses ordinariū gessit. Euenitq́; , ut in eo, ipse. L. Domitio patri Neronis, ipsi Siluius Otho pater Othonis, succederet uelut praesagium insequentis casus, quo medius inter utriusq; filios, extitit imperator. A Caio Caesare licijs substitutus, postridie quàm ad legiões uenit, solemni forte spectaculo plaudentes inhibuit data tessera, ut manus penulis continerent, statimq́; per castra iactatum est, disce miles militare. Galba est non getulicus. Pari seueritate interdixit commeatus peti. Veteranum ac Tyronem militem opere assiduo, corroborauit, matureq́; barbaris, qui iam in galliam usq; proruperāt, coherčitis, praesenti quoq; Caio talem & se & exercitū approbauit, ut inter innumeras contractasq́; ex omnibus prouincijs copias, neq; testimonium, neq; pmia ampliora, ulli perciperent. Ipse maxime insignis, q campestrem decursionem scuto moderatus, etiam ad essedū imperatoris. per. xx. passuum milia cucurrit.

Item de eodem & de iustitia & aequitate eiusdē.

CAEde Caij nunciata, multis ad occasionem stimulantibus, quietē ptulit. Per haec gratissimus Claudio, receptusq; in cohortē amicoꝝ, tantae dignationis est habitus, ut quum subita ei ualitudo, nec adeo grauis incidisset, dilatus sit expeditiōis Britānicae

dies. Africam proconsul biennio obtinuit, extra sortem electus ad ordinandã prouinciã, & intestina dissensione, & barbarorũ tumultu, inquietam, ordinauitq; magna seueritatis ac iustitiæ cura, etiam in paruulis rebus. Militi qui per expeditionem annona arctissima, residuũ cibariorum, tritici modium centum denarijs uendidisse arguebatur, uetuit simulatq; indigere cibo cœpisset, à quoq̃ opem ferri, & is fame extabuit. At in iure dicendo, quum de proprietate iumenti quæreretur, leuibus utrinq; argumentis & testibus, ideoq; difficili coniectura ueritatis, ita decreuit, ut ad lacum ubi adaquari solebat duceretur capite inuoluto, atq; ibidem reuelato eius esset, ad quem sponte se à potu recepisset.

De honoribus ei collatis, & signis futuri eius imperij.

OB res & tunc in Africa, & olim in Germania gestas, ornamenta triũphalia accepit, & sacerdotiũ triplex, inter .xv. uiros sodalesq; titios, item augustales cooptatus, atq; ex eo tpe propè ad Neronis medium principatum, in secessũ plurimum uixit, ne ad gestandum quidem unq̃ iter ingressus, q̃ut se cum uehiculo proximo decies sestertium in auro efferret, donec in oppido fundis moranti, Hispania tharaconensis oblata est. Acciditq;, ut cum prouinciam ingressus sacrificaret intra ædem publicam, puero è ministris acerram tenenti, capillus repente toto capite, canesceret. Nec defuerunt, qui interpretarentur, significari rerum mutationem, successurumq; iuueni senem, hoc ẽ ipsum Neroni. Nec multo post in Cantabriæ lacum fulmen decidit, repertæq; sunt duodecim secures, haud ambiguum,

summi imperij signum.

De uarietate eius in prouincia, & de initio principatus eius

PEr octo annos uarie & inaequabiliter, prouinciã rexit. Primo acer & uehemens, & in coercendis quidem delictis, uel immodicus. Nam & nũmulario non ex fide uersanti pecunias, manus amputauit, mensaeq; eius affixit. Et tutorem, quod pupillum cui substitutus haeres erat, ueneno necasset, cruce affecit, implorantiq; leges, & ciuem Romanum se testificanti, quasi solatio & honore aliquo poenam leuaturus, mutari, multoq; praeter caeteras altiorem, & dealbatam statui crucem iussit. Paulatim in desidiam, segnitiemq; cõuersus est, ne quid materiae praeberet Neroni, & ut dicere solebat, ꝙ nemo rationem ocij sui, reddere cogeretur. Carthagine noua conuentum agens, tumultuari gallias cõperit. Legato aquitaniae auxilia implorante, superuenerunt Vindicis litterae hortantis, ut humano generi assertorem ducemq; se accommodaret. Nec diu cunctatus conditionem partim metu, partim spe, recaepit. Nam et mandata Neronis de nece sua ad procuratores clàm missa, deprehenderat, & confirmabatur cum secundissimis auspiciis, & ominibus, tum uirginis honestae uaticinatiõe, tanto magis, ꝙ eadem illa carmina sacerdos Iouis Cluniae ex penetrali somnio monitus, eruerat, ante ducentos annos similiter à fatidica puella pronunciata. Quorum carminum sententia erat. Oriturum quandoq; ex Hispania principem, dominumq; rerum.

Item de initio principatus eius, & alijs gestis.

IGitur quum quasi manumissioni uacaturus, conscendisset tribunal, propositis ante se damnatorum occisorumq; à Nerone q̃plurimis imaginibus, & astanti nobili puero, quem exulantem ex proxima balearica insula, ob id ipsum acciuerat, deplorauit tempo rum statum. Consalutatusq; imperator, legatum se sena tus ac populi Ro. professus est, deinde iustitio indicto, è plebe quidē prouinciæ legiones & auxilia conscripsit, super exercitum ueterem legionis unius, duarumq; alarum, & cohortium trium, at è primoribus prudentia, atq; ætate præstantibus, uelut instar senatus, ad quos de maiore re, quoties opus esset, referretur, instituit. Delegit & equestris ordinis iuuenes, qui manente annulorum aureorum usu, euocati appellarentur, excubiasq; circa cubiculum suum, uice militum agerent. Etiam per prouincias edicta dimisit, auctor singulis uniuersisq; conspi randi simul, & ut qua posset quisq; opera cōem causam iurarent. Per idem ferè tēpus in munitione oppidi, quod sedem bello delegerat, repertus est annulus opere antiquo, sculptura gemmæ uictoriam cum trophæo exprimente. Ac subinde Alexandrina nauis detorta appulit, armis onusta, sine gubernatore, sine nauta, aut uectore ullo, ut nemini dubium esset, iustum piumq; & fauenti bus dijs bellum suscipi, quū repente ex inopinato propè cuncta turbata sunt, alarum altera castris appropinquantem pœnitentia mutati sacramenti, destituere conata est, ægreq; retenta in officio, et serui quos à liberto Neronis ad fraudem præparatos muneri, acceperat, per angiportum in balneas transeuntem penè interemerūt, nisi cohortantibus inuicem, ne occasionem omitterent,

interrogatisq; de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu confessio esset.

De consternatione eius propter mortem Vindicis, & alijs gestis.

ACcessit ad tanta discrimina mors Vindicis, qua maxime cōsternatus, destitutoq; similis, nō multum absfuit, quin uitæ renunciaret. Sed superuenientibus ab urbe nūcijs, ut occisum Neronem, cunctosq; in uerba sua iurasse cognouit, deposita legati, suscæpit Cæsaris appellationem, iterq; ingressus est paludatus, ac dependente à ceruicibus pugione ante pectus, nec prius usum togæ recuperauit, q̃ oppressis, qui nouas res moliebantur, præfecto prætorij Nymphidio Sabino Romæ, in Germania Phonteio Capitone, in Africa Clodio Macro legatis.

De sæuicia & auaricia eiusdem, & alijs gestis eius.

PRæcesserat de eo fama sæuitiæ simulatq; auaritiæ, q͂ ciuitates Hispaniarum, Galliarūq; quæ cunctantibus, sibi accesserant grauioribus tributis, quasdam etiam murorum destructione punisset, & præpositos procuratoresq; supplicio capitis affecisset, cū coniugibus ac liberis, quodq; oblatam à Tharaconensibus è uetere templo Iouis, coronā auream librarū.xv. conflasset, ac tres uncias quæ ponderi deerant, iussisset exigi. Ea fama & confirmata & aucta est, ut primum urbem introijt, nam quum classiarios, quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat, redire ad pristinum statum cogeret, recusantes atq; insuper aquilā & signa pertinacius flagitantes, non mō immisso equite disiecit, sed

decimauit etiam. Item Germanorum cohortem à Caesaribus olim ad custodiā corporis institutam, multisq; experimentis fidelissimam, dissoluit, ac sine ullo commodo remisit in patriam, quasi Cn. Dolabellae, iuxta cuius hortos tendebat, proniorem. Illa quoq; ne uere an falso per ludibriū iactabantur. apposita lautiore coena ingemuisse eum, & ordinario quidem dispensatori breuiariū rationum offerenti, parapsidem leguminis pro sedulitate ac diligentia porrexisse. Cano autē Coraulae mire placenti, denarios quinq; donasse, prolatos manu sua è peculiaribus loculis suis.

De aduentu eius ad urbem.

QVare aduentus eius nō perinde gratus fuit, idq; proximo spectaculo apparuit. Siquidem atellanis notissimū canticum exorsus uenit Ionesius à uilla, cuncti simul spectatores, consentiente uoce reliq̄ partem retulerunt, ac saepius uersu repetito egerūt.

De gestis per eum in initio principatus.

MAiore adeo et fauore, et auctoritate adeptus ē q̄ gessit imperiū, q̄q̄ multa documēta egregij principis daret, sed nequaq̄ tam grata erant, q̄ inuisa, quae secus fierent. Regebatur triū arbitrio, quos unà & intra palatium habitantes, nec unq̄ non adhaerentes paedagogos uulgo uocabāt. Hi erāt. T. Iunius legatus eius in Hispania, cupiditatis imēsae, Cornelius Laco ex assessore, praefectus praetorij, arrogantia socordiaq; intolerabilis, libertus Icelus pauloante annulis aureis & Martiani cognomine ornatus, ac iam summae equestris gradus candidatus. His diuerso uitiorum genere

grassantibus, adeo se abutendum permisit & tradidit, ut uix sibi ipsi constaret, modo acerbior parciorq;, modo remissior negligentiorq; q̃ ꝯueniret principi electo, atq; illius ætatis. Quosdã claros ex utroq; ordine uiros, suspitione minima inauditos, cõdemnauit. Ciuitatem Romanam raro dedit. Iura trium liberoꝝ uix uni atq; alteri, ac ne his quidem nisi ad certum præfinitumq; tẽpus. Iudicibus sextam decuriam adijcĩ precantibus, non modo negauit, sed etiã concessum à Claudio benefi ciũ, ne hyeme initioq; anni ad iudicandum euocarentur, eripuit.

De gestis eius, & de liberalitatibus Neronis per eum correctis.

Existimabatur etiam senatoria, & equestria officia, biẽnij spacio determinaturus, nec daturus nisi inuitis ac recusantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis concessis, per qnquaginta equites Ro. ea conditione reuocandas curauit exigendasq;, ut & si qd scænici aut xystici donatum olim uendidissent, auferretur emptoribus, qñ illi absumpto precio, soluere nequirent. At contra nihil non per comites atq; libertos precio adijci, aut donari gratia, passus est, uectigalia, immunitates, pœnas innocentũ, impunitatem noxiorum. Quin etiã po. Ro. deposcente supplicium Haloti, & Tigillini, solos ex omnibus Neronis emissarijs uel maleficẽtissimos incolumes ꝑstitit, atq; insuper Halotum procuratione amplissima ornauit. Pro Tigillino etiam sæuitiæ populum, edicto increpuit.

De inuidia militum contra eum, & rebellione exercitus Germaniæ.

PEr hæc propere uniuersis ordinibus offensus, uel præcipua flagrauit inuidia, apud milites. Nam quum in uerba eius absentis iurantibus, donatiuum grandius solito præpositi pronunciassent, neq; rem ratam habuit, & subinde iactauit, se legere militē, non emere consueße, atq; eo quidem nomine omnes qui ubiq; erant, exacerbauit. Cæterum prætorianos etiam metu & indignatione, commouit, remouens subinde plerosq; insuspectos, & Nymphidij socios. Sed maxime fremebat superioris Germaniæ exercitus, fraudari se premijs nauatæ aduersus Gallos & Vindicem operæ. Ergo primo obsequium rumpere ausi, Calen. Ianuarij adigi sacramento, nisi in nomen senatus recusarunt, statimq; legationem ad prætorianos cum mandatis destinauerūt, displicere imperatorem in Hispania factum. Eligerent ipsi, quem cuncti exercitus comprobarent.

De adoptione Pisonis per eum facta.

QVod ut nunciatum est despectui esse non tam senectam suam, q̄ orbitatem ratus, Pisonē frugi Licinianum, nobilem egregiumq; iuuenē, ac sibi olim probatißimum, testamentoq; semper in bona & nomen adscitum, repente ē media salutantium turba, apprehendit, filiumq; appellans perduxit in castra, ac pro concione adoptauit, ne tunc quidem donatiui ulla mentione facta, quo faciliorem occasionem. M. Siluio Othoni præbuit perficiendi conata, intra sextum adoptionis diem.

De prodigijs præcedentibus infœlicem exitum imperij eius.

MAgna & assidua monstra, iam inde à principio exitum ei, qualis euenit portenderát, quũ per omne iter dextra sinistraq́;, oppidatim uictimæ cæderentur, taurus securis ictu cõsternatus, rupto uinculo essedũ eius inuasit, elatisq́; pedibus totum cruore perfudit, ac descendentem spiculator impulsu turbæ, lancea prope uulnerauit. Vrbem quoq; & deinde palatiũ ingressum excæpit terræ tremore, & assimulis quidam mugitui sonus. Secuta sunt aliquanto manifestiora. Monile margaritis gemmisq́; consertum, ad ornandam fortunam suam Tusculanam, ex omni gaza secreuerat, id repente quasi augustiore dignius loco, capitolinæ Veneri dedicauit, ac proxima nocte somniauit, speciem fortunæ querentis fraudatam se dono destinato, minantisq́; erepturam & ipsam quæ dedisset. Quumq́; exterritus luce prima, ad expiandum somnium præmissis qui rem diuinam appararent, Tusculum excucurrisset, nihil inuenit præter tepidam in ara fauillam, atratumq́; iuxta senem, in catino uitreo thus tenentem & in calice fictili merum. Obseruatum etiam est Calen. Ianuarij sacrificanti, coronam de capite excidisse. Auspicanti pullos euolasse, adoptionis die, neq; milites allocuturo castrensem sellam de more positam pro tribunali, oblitis ministris, & in senatu curulem peruerse collocatam.

De cæde & morte eius, & alijs gẽstis.

PRius uero q̃ occideretur sacrificante mane aruspex identidẽ monuit caueret periculum, non longe percussores abesse. Haud multo post cognoscit teneri castra ab Othone, ac plerisq́; ut eodẽ q̃

primum pergeret, suadentibus, posse enim auctoritate & præsentia praeualere, nihil amplius q̃ continere se statuit, & legionariorum firmare se præsidijs, qui multifariam diuerséq; tendebant. Loricam tñ induit linteam, q̃q̃, haud dissimulãs, parꝝ aduersus tot mucrones profuturã. Sed extractis rumoribus falsis, quos conspirati ut eum in publicũ elicerent, de industria dissiparant, paucis temere affirmantibus, transactum negocium, oppressos q tumultuarentur, aduenire frequentes cæteros gratulabundos, & in omne obsequium paratos. His ut occurreret, prodijt tanta fiducia, ut militi cuidam occisum à se Othonem, glorianti, quo auctore responderit, atq; in foꝝ usq; processit. Ibi equites, quibus mandata cædes erat, quum per publicum dimota paganorũ turba equos adegissent, uiso procul eo parumper restiterunt, deinde rursum incitati, desertum à suis contrucidarunt.

De gestis per eum in morte, & de funere & cadauere eius.

SVnt qui tradant ad primum tumultũ proclamasse eum, quid agitis cõmilitones? Ego uester sum. et uos mei. Donatiuum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse ultro iugulum, & ut hoc agerent ac ferirent quando ita uideretur hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neq; præsentium quenquam imperatori opem ferre conatum, & omnes qui accerserentur, spreuisse nuncium, excepta germanicorum uexillatione. Hi ob recens meritum, quod se ægros & inualidos magnopere fouisset, in auxilium auolauere, sed serius itinere deuio per ignorantiam locorum retardati. Iugu-

latus est ad lacum Curtij, ac relictus ita uti erat, donec gregarius miles à frumentatione rediens, abiecto onere caput ei amputauit. Et quoniam capillo præcaluitio arripere non poterat, in gremium abdidit. Mox inserto p os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis calonibusq; donauit, qui hasta suffixum non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes identidem. Galba cupide fruaris ætate tua, maxime irritati ad talem iocorum petulantiam, quod ante paucos dies exierat in uulgus, laudanti cuidam formam suam, ut adhuc floridam & uegetam respondisse eum, οὗ τος μοὶ μόνος ἔμπεδός ἐςίν. Ab his Patrobij Neroniani libertus, centum aureis redemptum, eo loco ubi iussu Galbæ animaduersum in patronum suum fuerat, abiecit. Sero tandem dispensator Argius, & hoc & cæterum truncum in priuatis eius hortis aureliæ uiæ, sepulturæ dedit.

De statura corporis, & de membris eius.

STatura iusta fuit, capite caluo, oculis cæruleis, adũco naso, manibus pedibusq; articulari morbo distortissimis, ut neq; calceum perpeti, neq; libellos euoluere aut tenere omnino ualeret. Excreuerat etiã in dexteriore latere eius caro, præpendebatq; adeo, ut ægre fascia substringeretur.

De cibo potu & luxuria eiusdem.

CIbi plurimi traditur, quem tempore hiberno ét ante lucẽ capere cõsueuerat. Inter cœnam uero usq; eo abundantis, ut congestas super manus reliquias circunferri iuberet, spargiq; ad pedes stantibus.

Libidinis in mares pronior, & eos non nisi praeduros exoletosq;. Ferebat in hispania. G. Itellium è ueteribus concubinis, de Neronis exitu nunciantem, non modo ar/ ctissimis osculis palàm exceptum ab eo, sed ut sine mo/ ra uelleretur oratum, atq; seductum.

De tempore & aetate eius, & gestis per senatum post mortem.

PEriit tertio & septuagesimo aetatis anno, imperij mense septimo. Senatus ut primum licitum fuit, statuam ei decreuerat rostratae columnae, super/ stantem, in parte fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus aboleuit, percussores sibi ex Hispania in iu daeam summisisse opinatus.

C. SVETONII TRANQVILLI DE VITA OTHONIS SILVII IMP. LIB. VIII.

De progenitoribus Othonis.

m AIORES Othonis sunt orti oppi do ferentino, familia uetere & hono rata, atque ex principibus hetruriae. Auus. M. Siluius Otho, patre equite Roma. matre humili, incertum an ingenua, per gratiam Liuiae Augu/ stae, in cuius domo creuerat senator est factus, nec praetu/ rae gradum excessit. Pater. L. Otho materno genere prae claro, multarum & magnarum propinquitatum tam charus, tamq; non absimilis facie Tiberio principi fuit, ut pleriq; procreatum ex eo crederent. Vrbanos honores proconsulatum

proconsulatum Africæ & extraordinaria imperia, seue rissime administrauit. Ausus etiam est in Illirico milites quosdam, quod motu Camilli ex pœnitentia, præpositos suos quasi defectionis aduersus Claudiū auctores occidē rant, capite punire, & quidem ante principia se coràm, q̄uis ob id ipsum promotos in ampliorem gradū à Clau dio sciret. Quo facto sicut gloriam auxit, ita gratiam mi nuit, quam tn̄ mature recuperauit, detecta equitis Ro. fraude, quem prodentibus seruis, necem Claudio para re compererat. Nanq; & senatus, honore rarissimo, statua in palatio posita, prosecutus est eum Claudius allectum inter patritios collaudans amplissimis uerbis, hæc quoq; adiecit. Vir, quo meliores liberos habere ne opto qdem. ex Albia Terentia splendididissima fœmina, duos tulit filios. L. Titianum & Minorem Marcum cognomine. Tu lit & filiam, quam uix dum nubilem, Druso Germanici filio, despondit.

De natiuitate Othonis & eius adolescentia.

Otho imperator. iiij. calen. Maij natus est, Camillo Aruntio. Domitio Ænobarbo Coss. A prima adolescentia prodigus ac procax, adeo ut sæpe flagris obiurgaretur à patre. Ferebatur & uagari noctibus solitus, atq; inualidū quenq; obuiorum, uel potu lentum corripere, ac distento sago impositum, in sublime iactare. Post patris deinde mortem libertinam Aulicam gratiosam, quo efficacius coleret, etiam diligere simula uit, q̄uis anum ac pené decrepitam. Per hanc insinuatus Neroni, facile summum inter amicos locum, tenuit con gruentia morum, ut uero quidam tradunt. & consuetu

dine mutui stupri. At tantum potentia ualuit, ut damnatum repetundis consularem uirum, ingens premium pactus, prius q̃ planè restitutionẽ ei impetrasset, non dubitaret in senatum ad agendas gratias introducere.

De amicitia eius cum Nerone, & alijs gestis eius.

OMnium autem consiliorum secretorumq; particeps, die, quem Nero necandæ matri destinauerat, ad auertendas suspiciones, cœnam utriq; exquisitissimæ comitatis, dedit. Item Pompeiã sabinã tũc adhuc amicam eius abductam marito, demandatamq; interim sibi nuptiarũ specie, recæpit. Nec corrupisse contentus, adeo dilexit, ut ne riualem quidẽ Neronẽ æquo tulerit animo. Creditur certe non modo missos ad arcessendam non recæpisse, sed ipsum etiam exclusisse quõdã pro foribus astantem, miscentemq; frustra minas & preces, ac depositum reposcentem. Quare diducto matrimonio sepositus est per causam legationis in Lusitaniam, et satis uisum, ne pœna acrior mimum omnem diuulgaret, qui tñ sic quoq; hoc disticho innotuit. Cur Otho mentito sit quæritis exul honore. Vxoris mechus cœperat eẽ suæ. Prouinciam administrauit quæstorius per decem annos moderatione atq; abstinentia singulari.

De spe eius ad imperium, & alijs gestis eius.

VT tandẽ occasio ultionis data ẽ, conatibus Galbæ primus accessit, eodẽq; momento & ipse spem imperij cæpit, magnam quidẽ, & ex cõditione temporum, sed aliquãto maiorẽ ex affirmatione Seleuci mathematici, qui cũ eũ olim superstitem Neroni

fore spopondisset, tunc ultro inopinatus aduenerat, impe ratură quoq; breui repromittens. Nullo igitur officij aut ambitionis in quenq̃ genere omisso, quoties cœna principem acciperet, aureos excubanti cohorti uiritim diuidebat, nec eo minus alium alia uia militum demerebatur. Cuidam etiam de parte finium cum uicino litiganti adhibitus arbiter, totum agrum redemit emancipauitq;, ut iam uix ullus esset, qui non & sentiret & p̃dicaret, solum successione imperij dignum.

De conspiratione eius contra Galbam & causis.

SPerauerat autẽ fore ut adoptaretur à Galba, idq; indies expectabat, sed postq̃ Pisone prælato, spe decidit, ad uim conuersus est, instigante super animi dolorem, etiam magnitudine æris alieni. Neq; enim dissimulabat, nisi principem se stare non posse, nihilq; referre ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet, ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione, decies sestertium expresserat. Hoc subsidium tanti cœpti fuit, ac primo quinq; speculatoribus commissa est res, deinde .x. alijs, quos singuli binos produxerant, omnibus dena sestertia repræsentata & quinquagena promissa. Per hos sollicitati reliqui, nec adeo multi haud dubia fiducia in ipso negocio, pluribus affuturis.

De assumptione eius ad principatũ & alijs gestis.

ERat animus post adoptionẽ statim, castra occupare, cœnantẽq; in palatio Galbam aggredi, sed obstitit respectus cohortis, quæ tunc excubabat, ne oneraretur inuidia, quod eiusdem statione & Caius

fuerat occasus, & desertus Nero. Medium quoque tempus religio & Seleucus exemit. Ergo destinata die praemonitis conscijs ut se in foro sub aede Saturni ad miliarium aureum opperirentur, mane Galbam salutauit, utque consueuerat osculo exceptus, etiam sacrificanti interfuit, audiuitque praedicta aruspicis, deinde liberto adesse architectos nunciante, quod signum conuenerat, quasi uenalem domum inspecturus, abscessit. Proripuitque se postica parte palatij ad constitutum. Alij febre simulasse aiunt, eamque excusationem proximis mandasse, si quaereretur. Tunc abditus, propere muliebri sella in castra contendit, ac deficientibus lecticarijs, quum descendisset, cursumque capisset laxato calceo restitit, donec omissa mora succollatus, & à praesente comitatu imperator consalutatus, inter faustas acclamationes, strictosque gladios ad principia deuenit, obuio quoque non aliter ac si conscius & particeps foret adhaerente. Ibi missis qui Galbam & Pisonem trucidarent, ad conciliandos pollicitationibus militum aios, nihil magis pro concione testatus est, quàm id demum se habiturum, quod sibi ipsi reliquissent.

De initio principatus eius & alijs gestis.

DEin uergente iam die ingressus senatum, positaque breui oratione, quasi raptus de publico & suscipere imperium ui coactus, gesturusque communi omnium arbitrio, palatium petit. Ac super caeteras gratulantium, adulantiumque blanditias, ab infima plebe appellatus, Nero nullum inditium recusantis dedit, immo, ut quidam tradiderunt, etiam diplomatibus primisque epistolis suis ad quosdam prouinciarum praesi

des Neronis cognomen adiecit. Certe & imagines statuasq; eius reponi passus est, & procuratores atq; libertos ad eadem officia, reuocauit. Nec quicq̃ prius pro potestate subscripsit quàm quingenties sestertium ad peragẽdam auream domum. Dicitur ea nocte per quietem pauefactus, gemitus maximos ædidisse, repertusq; à concursantibus, humi ante lectum iacens per omnia piaculorũ genera, manes Galbæ, à quo deturbari expelliq; se uiderat, propitiare tentasse. Postridie quoq; in augurando tẽpestate orta grauiter prolapsum, identidem obmurmurasse. Τί γάρ μοὶ, καὶ μακροῖς αὐλοῖς.

De coniuratione Germaniciani exercitus contra Othonem, & alijs gestis eius.

Sub idem uero tempus Germaniciani exercitus in Vitellij uerba iurauerant. Quod ut comperit, auctor, senatui fuit mittendæ legationis, quæ doceret, electum iam principem, quietem & concordiam suaderet, & tamen per internuncios ac litteras, consortem imperij generumq; se Vitelio obtulit. Verum haud dubio bello iamq; ducibus & copijs, quas Vitelius præmiserat appropinquantibus, animum fidemq; erga se prætorianorum penè internitione amplissimi ordinis, expertus est, placuerat per classiarios arma trãsferri, remittiq; nauibus. Et quum in castris sub noctem promerentur, insidias quidam suspicati, tumultum excitauerunt, ac repente omnes nullo certo duce, in palatium concurrunt cædẽ senatus flagitantes, repulsisq; tribunorum, qui inhibere tentabant, nonnullis & occisis, sicut erant cruentati, ubi

nam imperator esset requirentes, proruperunt in triclinium usq;, nec nisi uiso destiterunt. Expeditiōem autem impigre, atq; etiā praepropere inchoauit, nulla ne religionum quidem cura, sed & motis, nec dum conditis ancilibus, quod antiquitus infaustum haberetur, & die quo cultores deum matris lamentari & plangere incipiunt. Praeterea aduersissimis auspicijs, nam uictimas Diti patri caesas litauit, quum tali sacrificio contraria exta, potiora sint. Et primo egressu inundationibus tyberis retardatus, ad uicesimum etiam lapidem ruina aedificiorum, praeclusam uiam offendit.

De congressu Othonis cum exercitu Vitellij, & alijs gestis.

Simili temeritate (quāuis dubium esset nemini, qn trahi bellum oporteret, quādo & fame & angustijs locorum urgeretur hostis, q̃primum decertare statuit, siue impatiens lōgioris sollicitudinis, sperāsq; ante Vitelij aduentum profligari plurimum posse, siue impar militum ardori, pugnam deposcentium, nec illi pugnae affuit, substititq; Brixelli. Et tribus quidem uerū mediocribus praelijs apud alpes circaq; Placentiam, & ad Castoris, quod loco nomen est, uicit, nouissimo maximoq; apud bebryacum, fraude superatus est, quum spe colloquij facta, quasi ad conditionem pacis militibus eductis, ex improuiso atq; in ipsa consalutatione dimicandū fuisset, ac statim moriendi impetum caepit, ut multi nec frustra opinantur, magis pudore, ne tanto rerum hominumq; periculo dominatiōem sibi asserere perseueraret, q̃ desperatione ulla, aut diffidentia copiarum. Quippe

residuis integrisq; etiam nunc, quas secum ad secundos casus detinuerat, & superuenientibus alijs è Dalmatia Pannoniaq; & messia, ne uictis quidem adeo afflictis, ut non in ultionem ignominiæ quiduis discriminis ultro & uel solæ subirent.

De detestatione eius ciuilium bellorum, & ultima dispositione ipsius.

INterfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus, Augusti Clauius. Is mox referre crebro solebat, Othonē etiā priuatum, usq; adeo detestatum ciuilia bella, ut memorāte quodam inter epulas de Cassii Brutiq; exitu, corruerit, nec concursurum cum Galba fuisse, nisi cōfideret sine bello, rem transigi posse, tunc ad despiciendam uitam exēplo manipularis militis concitatum, qui quum cladem exercitus nunciaret, nec cuiq fidem faceret, ac nunc mendacijs, nunc timoris, quasi fugisset ex acie argueretur, gladio ante pedes eius incubuerit, hoc uiso proclamasse eū aiebat, non amplius se in periculum tales tamq; bene meritos coniecturum. Fratrem igitur fratrisq; filium, & singulos amicorum cohortatus, ut sibi quisq pro facultate consuleret, ab amplexu et osculo suo dimisit oēs, secretoq; captato, binos codicillos exarauit ad sororem, consolatorios. Sed ad Messalinam Neronis, quam matrimonio destinauerat, cōmendans reliquias suas & memoriam. Quicquid deinde epistolarum erat, ne cui periculo aut noxæ apud uictorem forent, concremauit. Diuisit & pecunias domesticis, ex copia præsenti.

De morte & funere eius.

ATque ita paratus intentusque iam morti, tumultu inter moras exorto, ut eos qui discedere & abire cœptabát, corripi quasi desertores, detineriq; sensit, adijciamus inquit uitæ & hanc noctem. Iis ipsis totidemq; uerbis, uetuitq; uim cuiq; fieri, et in serum usq; patente cubiculo, siquis adire uellet, potestatem sui præbuit. Post hæc sedata siti gelidæ aquæ potione, arripuit duos pugiones, & explorata utriusq; acie, quum alterũ puluino subdidisset, foribus adapertis, arctissimo somno quieuit. Et circa lucem demũ expergefactus, uno se traiecit ictu, infra leuam papillá. Interrumpentibusq; ad primum gemitum, modo celans, mõ detegens plagá exanimatus est, & celeriter apud Veliterná (ita præceperat) funeratus. xxx. & octauo ætatis anno, et nonagesimo et quinto imperij die.

De statura & cultu corporis eius, & alijs gestis eius.

TAnto Othonis animo nequaq̃ corpus aut habitus cõpetijt. Fuisse .n. traditur & modicæ staturæ & male pedatus, caluusq;. Munditiarũ uero pene muliebriũ. Vulso corpore, galericulo capiti propter raritatem capillorum, adaptato, & annexo, ut nemo dinosceret, quin & faciẽ quotidie rasitare, ac pane madido linire consuetum, idq; instituisse à prima lanugine, ne barbatus unq̃ esset. Sacra ẽt Isidis sæpe in lintea religiosaq; ueste, propalá celebrasse. Per quæ factum putem, ut mors eius minime cõgruens uitæ, maiori miraculo fuerit. Multi præsentium militum cum plurimo fletu manus ac pedes iacentis exosculati, fortissimum uirum, unicũ imperatorem prædicantes, ibidem statim nec procul à

rogo, uim suae uitae attulerunt. Multi & absentium accepto nuncio prae dolore, armis inter se ad internicióem cócurrerunt. Deniq; magna pars hominum, incolumem grauissime detestata, mortuũ laudibus tulit, ut uulgo iactatum sit etiam Galbã ab eo non tam dominandi q̃ rei pu. ac libertatis restituendae causa, interemptum.

C. SVETONII TRANQVILLI DE VITA AVLI VITELII IMP. LIBER. IX.

De stirpe & origine Viteliorum.

u Iteliorum originem alij aliam & quidem diuersissimã tradunt, partim ueterem & nobilẽ, partim uero nouam & obscuram, atq; ẽt sordidam, quod ego p adulatores obtrectatoresq; imperatoris Vitelij euenisse opinarer, nisi aliquanto prius de familiae conditione uariatum esset. Extatq; elogij ad Q. Viteliũ diui Augusti quaestorem libellus, quo continetur Vitelios Fauno aboriginum rege, & Vitelia, quae in illis locis pro numine coleretur ortos, toto latio imperasse. Horum residuam stirpem ex Sabinis transisse Romam, atq; inter patricios allectam. Indicia stirpis diu mansisse, uiam Viteliam ab ianiculo ad mare usq;, item coloniã eiusdem nominis, quam gentili copia aduersus equiculos tutandã olim depoposcissent. Tempore deinde samniticã belli praesidio in apuliam misso, quosdã ex Vitelijs subsedisse nuceriae, eorumq; progeniem longo post interuallo repetisse urbem, atq; ordinem senatorium.

De progenitoribus & patre Vitelij.

Contra, plures auctorem generis libertinũ prodiderunt. Cassius Seuerus, *nec minus alij, eundem & sutorem ueteramentariũ, cuius filius sectionibus & cõsuturis huberius cõpendium nactus, ex muliere uulgari* Antiochi *cuiusdam, furnariã exercentis filia eqtem* Ro. *genuerit.* Sed *quod discrepat, sit in medio. Cæterum* P. Vitelius *domo nuceria, siue ille stirpis antiquæ, siue pudendis parentibus atq; auis, eques certe* Romanus, *& rerum* Augusti *procurator, quatuor filios amplissimæ dignitatis cognomines, ac tantum prænominibus distinctos, reliquit.* Aulum Q. P. L. *Aulus in consulatu obijt, quem cum* Domitio Neronis *Cæsaris patre inierat, prelatus eloquio, famosusq; cœnarum magnificentia. Quintus caruit ordine, quum auctore* Tiberio, *secerni minus idoneos senatores remoueriq; placuisset.* P. Germanici *comes.* Cn. Pisonem *inimicum & interfectorem eius, accusauit, condemnauitq;.* Ac *post præturæ honorem inter* Seiani *conscios arreptus, & in custodiam fratri datus, scalpro librario uenas sibi incidit, nec tam mortis pœnitentia q̃ suorum obtestatione obligari curariq; se passus, in eadem custodia morbo perijt.* L. *ex consulatu, syriæ præpositus* Artabanum parthorum *regem, summis artibus, non modo ad colloquium suum, sed etiam ad ueneranda legionum signa pellexit.* Mox *cum* Claudio *principe duos insuper ordinarios consulatus censuramq; gessit.* Curam *quoq; imperij sustinuit, absente eo expeditione britannica, uir innocens & industrius, sed amore* Libertinæ *perinfamis, cuius etiam sali*

uis melle commixtis, nec clam quidē, aut raro, sed quotidie ac palàm arterias & fauces pro remedio fouebat. Idem miri in adulando ingenij, primus C. Cæsarē adorari, ut deum instituit, quum reuersus ex Syria nō aliter adire ausus esset, q̄ capite uelato circumuertensq́; se deinde procumbens. Claudium uxoribus libertisq́; addictū, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à Messalina petijt, ut sibi pedes præberet excalciandos, detractumq́; socculum dextrum, inter togam tunicasq́; gestauit assidue nonnunquam osculabundus. Narcissi quoq; & Pallantis imagines aureas, inter lares coluit. Huius, & illa uox est, sæpe facias, quum sæculares ludos edenti Claudio, gratularetur.

De matre Vitelij, & eius pueritia, & de morte patris, & alijs gestis.

DEcessit paralysi altero die q̄ correptus est, duobus filijs superstitibus, quos ex Sextilia probatissima nec ignobili fœmina editos, cōsules uidit, & qdem eodem ambos totoq́; anno, quū maiori minor in sex mēses successisset. Defunctū senatus publico funere honorauit. Itē statua pro rostris cū hac inscriptione, pietatis immobilis erga principem. Aulus Vitelius L. filius imperator, natus est octauo Calen. Octob. uel ut quidam, septimo Idus Septemb, Druso Cæsare Norbano Flacco Conss. Genituram eius prædictam à mathematicis ita parentes exhorruerunt, ut pater magnopere semper cōtenderit, ne qua ei prouincia uiuo se, cōmitteretur. Mater & missum ad legiones & appellatū imperatorem, pro afflicto statim lamētata sit. Pueritiam primāq́;

adolescentiá capreis egit, inter Tiberiana scorta, & ipse perpetuo Spintriæ cognoie notatus, existimatusq; corporis gratia, initium & causa incremento℞ patri fuisse.

De adolescentia eius & gestis in ea.

SEquenti quoq; ætate omnibus probris contaminatus, præcipuũ in aula locum tenuit. Caio per aurigandi, Claudio per aleæ studiũ familiaris. Sed aliquanto Neroni acceptior, tum propter eadem hæc, tum peculiari merito, ꝙ præsidens certamini Neroneo cupiẽtem inter citharœdos contendere, nec quãuis flagitantibus cunctis promittere audentem, ideoq; egressum theatro, reuocauerat, quasi perseuerantis populi legatione suscepta, exorandum præbuerat.

De honoribus per eum administratis.

TRium itaq; principũ indulgentia, nõ solum honoribus, ue℞ & sacerdotijs amplissimis auctus proconsulatũ Africæ post hæc, curáq; operũ publico℞ administrauit, & uolũtate dispari, & existimatione. In prouincia singularẽ innocentiã præstitit biẽnio cõtinuato, quũ succedenti fratri, legatus subsistutus esset. At in urbano officio dona atq; ornamenta templo℞ surripuisse, & cõmutasse quædã ferebatur, proq; auro & argento, stannum & orichalcum supposuisse.

De uxoribus & filijs eiusdem.

VXorem habuit Petroniam cõsularis uiri filiã, & ex ea filium Petroniũ, captum altero oculo. Hunc hæredẽ à matre sub conditione insti-

tutum, si de ptãte patris exisset, manu emisit, breuiq́; ut creditum est, interemit, insimulatum insuper parricidij, & quasi paratum ad scelus, uenenũ ex conscientia hausisse. Duxit mox Galeriã Fundanam, prætorio patre, ac de hac quoq; liberos utriusq; sexus tulit, sed marem titubantia oris, propè mutum & elinguem.

De Germania eidẽ decreta, & de paupertate ipsius, & de comitate eius erga singulos, & de gestis in castris.

A Galba in inferiorem Germaniam contra opinionẽ missus est, adiutum putant T. Iunij suffragio tunc potentissimi, & cui iampridem per cõmunem factionis suæ fauorem, conciliatus esset, nisi q̃ Galba præ se tulit, nullos minus metuendos, q̃ qui de solo uictu cogitarent, ac posse prouincialibus copijs profundam eius expleri gulã, ut cuiuis euidens sit, contemptu magis q̃ gratia electum. Satis constat exituro, uiaticum defuisse tanta egestate rei familiaris, ut uxore et liberis, quos Romæ relinquebat meritorio cœnaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret, utq́; ex aure matris detractum unionem pigneraueri, ad itineris impensas. Creditorum quidem præstolantium ac detinentium turbam, & in ijs Sinuessanos Formianosq́; quorũ publica uectigalia interuerterat, non nisi terrore calumniæ amouit, quum libertino cuidam acerbius debitum reposcenti, iniuriarum formulam, quasi calce ab eo percussus, intendisset, nec aliter q̃ extortis quinquaginta sestertijs remisisset. Aduenientẽ male animatus erga principem exercitus, pronusq́; ad res nouas libens ac supinis

manibus excæpit, uelut dono deum oblatum, ter consu lis filium ætate integra facili ac prodigo animo. Quam ueterem de se persuasionem Vitelius recentibus etiam de se experimentis auxerat, tota uia caligatorum quosq; mi litum, obuios exosculans, per quæ stabula & diuersoria mulionibus ac uiatoribus præter modum comis, ut ma ne singulos iam ne tentassent sciscitaretur, seq; fecisse ru ctu quoq; ostenderet.

De assumptione eius ad principatum facta in castris, & alijs gestis eius.

CAstra uero ingressus, nihil cuiq̃ poscenti nega uit, atq; ultro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia, dempsit, quare uix dũ mẽ se transacto neq; diei neq; temporis habita ratione, ac iã uespere, subito à militibus è cubiculo raptus ita ut erat in ueste domestica, imperator est cõsalutatus, circumlatusq; per celeberrimos uicos strictum diui Iulij gladium tenẽs, detractum delubro Martis, atq; in prima gratulatione porrectum sibi à quodam, nec ante in prætoriũ redijt q̃ flagrante triclinio ex conceptu camini, tũ quidẽ cõsterna tis, & quasi omine aduerso anxijs omnibus, inquit, bo no animo estote nobis alluxit, nullo sermõe alio apud mi lites usus. Consentiente deinde ẽt iam superioris prouin ciæ exercitu, qui prius à Galba ad senatum defecerat, co gnomen Germanici delatũ ab uniuersis, cupide recæpit. Augusti distulit. Cæsaris in perpetuum recusauit.

De progressu eius uersus urbẽ contra Otho nem et quibusdam prodigijs.

AC subinde cæde Galbæ annunciata, compositis germanicis rebus, partitus est copias, quas aduersus Othonem præmitteret, quasq; ipse pduceret, præmisso agmine lætū euenit auspiciū. Siquidem à parte dextra repente aquila aduolauit, lustratisq; signis, ingressos uiam sensim antecessit. At contra ipso mouente, statuæ equestres, quum plurifariam ei ponerentur, fractis repente cruribus pariter corruerunt, & laurea, quam religiosissime circundederat, in profluentem excidit. Mox Viennæ pro tribunali iura reddenti gallinaceus supra humerum, ac deinde in capite astitit. Quibus ostētis par respondit exitus, confirmatum per legatos suos imperium, per se retinere non potuit.

De gestis per eum post mortem Othonis, et reditu eius ad urbem.

DE bebryacensi uictoria, & Othonis exitu quū adhuc in Gallia esset. audijt. Nihilq; cūctatus, quicquid prætorianarū cohortium fuit, ut pessimi exēpli, uno exauctorauit edicto, iussas tribunis tradere arma, centū aūt atq; uiginti, quorū libellos Othoni datos inuenerat, exposcentium præmia ob æditam in cæde Galbæ operā pquiri, & supplicio affici imperauit, egregie prorsus atq; magnifice, & ut summi principis spem ostenderet, nisi cætera magis ex natura & priore uita sua, q̄ ex imperij maiestate, gessisset. Namq; itinere inchoato p medias ciuitates ritu triumphantiū, uectus est, perq; flumina delicatissimis nauigijs, & uariarum coronarum genere redimitis, inter profusissimos obsoniorū apparatus, nulla familiæ aut militis disciplina, rapinas

ac petulantiam omnium in iocum uertens, qui non contenti epulo ubiq; publice præbito quoscunq; libuisset in libertatem, asserebant. Verbera & plagas sæpe uulnera, nonnunq̃ necem repræsentantes, aduersantibus. Vtq; campos, in quibus pugnatum est adijt abhorrentes quosdam cadauerum tabem, detestabili uoce ꝯfirmare ausus est, optime olere occisum hostem & melius ciuem. Nec eo secius ad leniendam grauitatem odoris, plurimũ meri propalam hausit, passimq́; diuisit pari uanitate atque insolentia. Lapidem memoriæ Othonis inscriptum intuens, dignum eo mausoleo, ait, pugionemq́; quo se is occiderat in agrippinensem coloniam misit Marti dicandũ. In Appennini quidẽ iugis & peruigilium egit.

De aduentu eius ad urbem, & gestis per eũdem in initio principatus.

VRbem deniq; ad classicum introijt paludatus, ferroq; succinctus, inter signa atq; uexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonũ armis. Magis deinde ac magis omni diuino humanoq; iure, neglecto allienſi die pontificatum maximum cæpit. Comitia in decem annos ordinauit, seq; perpetuum consulẽ. Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ reip. eligeret, medio martio campo adhibita publicorum sacerdotum frequentia, inferias Neroni dedit, ac solemni conuiuio citharœdum placentem, palàm admonuit, ut aliquid & de Domitio diceret. inchoantiq́; Neroniana cantica, primus exultans etiam plausit.

De progressu eius in initio principatus.

TAlibus principijs magnam imperij partem non nisi consilio & arbitrio uilissimi cuiusq; histrionũ & aurigarũ, administrauit, & maxime asiatici liberti. Hunc adolescentulum mutua libidine constupratum, mox tædio profugum, cum puteolis poscam uẽdentem reprehendisset, coniecit in compedes, statimq; coluit, & rursus in delitijs habuit. Itẽ deinde ob nimiã cõtumaciam & ferocitatem grauatus circunforaneo lanistæ uendidit, delatumq; ad finem muneris repente surripuit, & prouincia deinde accepta manumisit, ac primo imperij die, aureis donauit annulis super cœna, cũ mane rogantibus pro eo cunctis detestatus esset seuerissime, talem equestris ordinis maculam.

De comessatione & epulis eiusdem.

SEd uel præcipue luxuriæ sæuitiæq; deditus, epulas trifariã semper, interdum quadrifariam dispertiebat, in ientacula, & prandia, & cœnas comessationesq;, facile omnibus sufficiens, uomitandi consuetudine, indicebat aũt alud alij eadẽ die, nec cuiquã minus singuli apparatus quadrigenis milibus nummũ constiterunt. Famosissima super cæteras fuit cœna ei data aduentitia à fratre, in qua duo milia lectissimorũ pisciũ, septem auium, apposita traduntur. Hanc quoq; exuberauit ipse, dedicatione patinæ, quã ob immensam magnitudinẽ clypeũ Mineruæ ἀιγίδα πολιούχου dictitabat. In hac scarorũ iocinora fasianorũ & pauonum cerebella, linguas phœnicopterũ, murenarũ lactes à parthia usque fretoq; hispaniæ, per nauarchos ac triremes petitarũ, com

miscuit, Vt autem homo non profundæ modo, sed intem pestiuæ quoque ac sordidæ gulæ, ne in sacrificio quidem unquam aut itinere ullo temperauit, quin inter altaria ibidem statim uiscus & farra penè rapta è foco mande-ret, circaq; uiarum popinas, fumantia obsonia uel pridiana atq; semesa.

De sæuitia & crudelitate eiusdem.

PRonus uero ad cuiusq; quacunq; de causa necem atq; supplicium. Nobiles uiros condiscipulos & æquales suos, omnibus blanditijs tantumnon ad societatem imperij allicefactos, uario genere fraudis occidit, etiam unum ueneno manu sua porrecto in aqua frigidæ potione, quam is affectus febre poposcerat. Tum fœneratorum & stipulatorum publicanorumq;, qui unquam se aut Romæ debitum, aut in uia portorium flagitassent uix ulli pepercit. Ex quibus quendam in ipsa salutatione supplicio traditum, statimq; reuocatum cunctis clementiam laudantibus, coràm interfici iussit, uelle se dicens pascere oculos. Alterius pœnæ duos filios adiecit, deprecari pro patre conatos. Sed & equitem Romanum proclamantem quum raperetur ad pœnam, hæres meus es, exhibere testamenti tabulas coegit, utq; legit cohæredem sibi libertum eius ascriptum, iugulari cum liberto imperauit. Quosdam & de plebe ob id ipsum, quod uenetæ factioni clare maledixerant, interemit contemptu sui, & noua spe id ausos opinatus. Nullis tamen infensior, quàm uernaculis & mathematicis, ut quisq; deferretur inauditum capite puniebat. Exacerbatus quòd post edictum suum, quo iubebat intra calend. octobris urbe italiaq; mathe-

matici excederent, statimq; libellus est propositus, et chaldæos dicere bonum fatum ne Vitelius germanicus intra eundem calendarum diem usquam esset, suspectus & in mortem matris fuit, quasi ægræ præberi cibum prohibuisset Vaticinante Catha muliere, cui uelut oraculo acquiescebat, ita deinde firmiter ac diutissime imperaturum, si superstes parenti extitisset, alij tradunt ipsam tædio præsentium & imminentium metu, uenenum à filio impetrasse haud sane difficulter.

De apparatu exercitus contra Vespasianū & alijs gestis eius.

OCTauo imperij mense, defiuerunt ab eo exercitus mesiarum, atq; pānoniæ. Itē ex transmarinis iudaicus & syriaticus, ac pars in absentis Vespasiani uerba iurarunt. Ad retinendū ergo cæterorum hominum studium ac fauorē, nihil non publice priuatimq; nullo adhibito modo, largitus est. Delectum quoq; ea cōditione in urbe egit, ut uoluntarijs non modo missionem post uictoriam, sed etiam ueteranorum, iustæq; militiæ cōmoda, polliceretur. Vrgenti deinde terra mariq; hosti, hinc fratrem cū classe ac tyronibus & gladiatorū manu opposuit, hinc & bebryacenses copias & duces, atq; ubiq; aut superatus, aut proditus, salutem sibi & milies sestertium à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit, statimq; pro gradibus palatij apud frequentes milites cedere se impio, quod inuitus recæpisset professus, cūctis clamantibus rē distulit, ac nocte interposita primo diluculo sordidatus, descēdit ad rostra, multisq; cū lachrymis eadē illa uerba uerum è libello, testatus est. Rursus interpel

lante milite ac populo, & ne deficeret hortante, omnéq; operam suam certatim pollicente, animum resumpsit. Sabinumq; & reliquos flauianos nihil iam metuentes, ui subita in capitoliũ compulit, succensoq; tẽplo Iouis optimi maximi oppressit, quum & plium, & incendium è tiberiana prospiceret domo inter epulas, non multo post pœnitens facti, & in alios culpam conferens uocata concione iurauit, coegitq; iurare cæteros nihil sibi antiquius quiete publica fore. Tunc solutum à latere pugionẽ ꝯsuli primũ, deinde illo recusante magistratibus, ac mox senatoribus singulis porrigens, nullo recipiente quasi in æde ꝯcordiæ positurus, abscessit, sed quibusdã acclamãtibus ipsum esse ꝯcordiã, rediit, nec solũ retinere se ferrum affirmauit, ueꝝ etiam concordiæ recipere cognomen.

De ꝯcordia ꝑ eũ tentata cum Vespasiano.

SVasit senatoribus ut legatos cum uirginibus uestalibus mitterent, pacem, aut certe tempus ad cõsultandum petituros. Postridie responsa opperiẽti nũciatum est per exploratorẽ, hostem appropinquare. Cõtinuo igitur abstrusus gestatoria sella duobus solis comitibus pistore & coquo, Auentinum & paternam domũ clàm petiit, ut inde in campaniam fugeret. Mox leui rumore & incerto, tanq̃ pax impetrata eẽt, referri se in palatium passus est, ubi cum deserta omnia repperisset, dilabentibus & qui simul erant, zona se aureorum plena circundedit, ꝯfugitq; in cellulam ianitoris, religato pro foribus cane, lectoq; & culcitra obiectis.

De Capitone, & uilissima morte eiusdem.

IRRuperant autem iam agminis antecessores, ac nemine obuio rimabantur, ut fit, singula. Ab ijs extractus è latebra sciscitantes quis esset, nam ignorabatur, & ubi esse Vitelium sciret, mendacio elusit, deinde agnitus rogare non destitit, quasi quædam de salute Vespasiani dicturus, ut custodiretur interim uel in carcere donec religatis post terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, ueste discissa seminudus in forum tractus est, inter magna rerum uerborumq; ludibria. per totum uiæ sacræ spacium, reducta coma à capite, ceu noxij solét, atq; etiam mento mucrone gladij subiecto, ut uisendam præberet faciem, ne'ue summitteret quibusdam stercore & cœno incessentibus, alijs incendiarium & patinarium uociferantibus, parte uulgi etiam corporis uitia exprobrante, erat enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerunq; ex uiolentia, uenter obesus, alterum fœmur sub debile impulsu olim quadrigæ, quū auriganti Caio ministratorem exhiberet, tandem apud gemonias minutissimis ictibus excarnificatus, atque confectus est, & inde unco tractus in tyberim.

De tẽpore mortis eius, & interpretatione ostenti.

PEriijt cum fratre & filio anno uitæ. VII. quinquagesimo, nec fefellit coniecturam eorum, qui augurio, quod factum eẽ ei Viennæ ostendimus non aliud portendi prædixerãt quàm uenturũ in alicuius Gallicani hominis potestatem. Siquidem ab antonio primo aduersarum partium duce, oppressus est. Cui Tolosæ nato cognomẽ in pueritia Bacco fuerat, id ualet gallinacij rostrum.

C. SVETONII TRANQVILLI DE VITA DIVI VESPASIANI AVGV. IMPE. LIBER DECIMVS.

De gente Flauia, & de progenitoribus Vespasiani.

Ebellione trium principū & cæde, incertum diu, & quasi uagū imperium suscæpit, firmauitq; tandem gens Flauia, obscura illa qdem ac sine ullis maiorum imaginibus, sed tñ reip. nequaq̄ pœnitenda, constet licet Domitianum cupiditatis ac sæuitiæ, merito pœnas luisse. T. Flauius Petronius, municeps Reatinus bello ciuili pompeianarum partium centurio, incertum sponte an euocatus, profugit ex pharsalica acie, domūq; se cōtulit. Vbi deinde uenia et missione impetrata, coactiones argentarias factitauit, huius filius cognomine Sabinus, expers militiæ, & si quidam eum primipilarem, nonnulli quum adhuc ordines duceret, sacramento solutum per causam ualetudinis tradunt, publicum quadragesimæ in Asia egit. Manebantq; imagines à ciuitatibus ei positæ, sub hoc titulo καλῶς τελωμήσαντι. Postea fœnus apud Heluetios exercuit, ibiq; diem obijt, superstitibus uxore Vespasia Polla, & duobus ex ea liberis, quorum maior Sabinus ad præfecturam urbis, minor Vespasianus ad principatum usq; processit. Polla Nursiæ honesto genere orta, patrem habuit Vespasianum Pollionem, ter tribunum militum, præfectumq; castrorum, fratremq; senatorem prætoriæ dignitatis. Locus etiam nunc ad sextum miliarium à Nursia Spoletum euntibus, in monte summo appellatur Vespa-

siæ, ubi uespasiorum complura monumenta extant, magnum indicium splendoris familiæ & uetustatis. Non negauerim iactatum à quibusdam Petronij patrem è regione transpadana fuisse mancipem operarum, quæ ex umbria in sabinos ad culturam agrorum quotannis cõmeare soleant. Subsedisse autem in oppido reatino, uxore ibidem ducta, ipse ne uestigium quidem de hoc, quis satis curiose inquirerem, inueni.

De natiuitate Vespasiani, & eius educatione & honoribus per eum gestis.

VEspasianus natus est in Sannis ultra reate, uico modico, cui nomen est Phalacrine, quindecimo Calen. Decemb. uesperi. Q. Sulpitio Camerino. C. Pompeio Sabino Conss. quinquennio anteq̃ Augustus excederet, educatus sub paterna auia Tertulla in prædijs cosanis. Quare princeps quoq; & locum incunabulorum, assidue frequentauit, manente uilla qualis fuerat olim, ne quid scilicet oculorũ consuetudini deperiret, & auiæ memoriam tantopere dilexit, ut solemnibus ac festis diebus, poculo quoque eius argenteo potare perseuerauerit. Sumpta toga uirili, latumclauum quãq̃ fratre adepto, diu aduersatus est, nec ut tandem appeteret, compelli nisi à matre potuit, ea demum extudit magis conuicio quàm precibus, uel auctoritate, dum eum identidem per contumeliam anteambulonem fratris appellat. Tribunatum militum in Thracia meruit Quæstor Cretam, & Cyrenas prouinciam sorte cæpit, ædilitatis ac mox præturæ candidatus etiam nõ sine repulsa, sextoq; loco uix adeptus est. Ac prima statim petitione,

& in primis prætor infensus senatui, Caium, ne quo nõ genere demereretur, ludos extraordinarios pro uictoria eius germanica depoposcit, pœnaq; coniuratorum ad/dendum censuit, ut insepulti proijcerentur. egit & gra/tias ei apud amplissimum ordinem, q se honore cœnæ dignatus esset.

De uxore & filijs eius.

INter hæc Flauiã Domicillã duxit uxorem, Statilij Capellæ æquitis Ro. satabracensis ex Africa dele/gatam olim, latinæq; cõditionis, sed mox ingenuã & ciuem Ro. recuperatorio iudicio pronunciatam, pa/tre asserente Flauio liberali Ferenti genito, nec qcq̃ am/plius q̃ quæstorio scriba. Ex hac liberos tulit Titum, & Domitianũ, & Domicillã. Vxori ac filiæ superstes fuit, atq; adhuc utrãq; priuatus amisit. Post uxoris excessum Cenidem Antoniæ libertam adamauit, & à manu dile ctam quondam, sibi reuocauit in contuberniũ, habuitq; etiam imperator penè iustæ uxoris loco.

De expeditione germanica, & iudaica, & alijs gestis per eum.

CLaudio principe Narcissi gratia legatus legio nis, in Germaniam missus est, inde in Britan/niam translatus, tricies cũ hoste cõflixit. Duas ualidissimas gentes, superq; uiginti oppida & insulam Vectem Britanniæ proximã, in ditionẽ redegit, partim Auli Planci cõsularis legati, partim Claudij ipsius du/ctu, quare triũphalia ornamenta, & in spacio breui du plex sacerdotium accæpit. Præterea consulatum, quem

gessit per duos nouissimos anni menses, medium tps ad proconsulatum usq; in ocio, secessuq; egit, Agrippina timens potentem adhuc apud filiũ, et defuncti quoq; Narcissi amicos perosam. Exin sortitus Africam, integerrime nec sine magna dignatione administrauit, nisi q Adrumeti, seditione quadam, rapa in eum iacta sunt. Rediit certe nihilo opulentior, ut qui propè labefacta iam fide, omnia prædia fratri obligaret, necessarioq; ad mangonicos quæstus sustinendæ dignitatis causa, descenderit, propter quod uulgo mulio uocabatur. Conuictus quoq; dicitur ducenta sestertia expressisse iuueni, qui latumclauum aduersus patris uoluntatẽ impetrarat, eoq; nomine grauiter increpitus. Peregrinatione achaica inter comites Neronis, quũ cantante eo aut discederet sæpius, aut præsens obdormisceret, grauissimã contraxit offensam, prohibitusq; non contubernio modo, sed etiã publica salutatione, secessit in paruam ac deuiam ciuitatem, quoad latenti etiamq; extrema metuenti, prouincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat oriente toto, uetus & constans opinio, esse in fatis, ut eo tpe ex iudea profecti rerum potirentur. id de imperatore Ro. quantum euentu postea prædictum patuit, iudæi ad se trahentes rebellarunt, cæsoq; præposito, legatum insuper syriæ consularem, suppetias ferentẽ rapta aquila fugauerunt. Ad hũc motum cõprimendum cum exercitu ampliore, & non instrenuo duce, cui tñ tuto tanta res cõmitteretur, opus esset, ipse potissimum delectus est, ut & industriæ expertæ nec metuẽdus ullo modo, ob humilitatem generis ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus VIII. alis, cohortibus decem, atq; inter legatos maiore fi

lio assumpto, ut primum prouinciam attigit, proximas quoq; ciuitates conuertit in se, correcta statim castrorum disciplina, uno quoq; & altero prælio tam constanter inito, ut in oppugnatione castelli lapidis ictum genu, scuto sagittas aliquot exceperit.

De prodigijs & signis præcedentibus imperium Vespasiani.

POst Neronē Galbamq; Othone, atq; Vitelio de principatu certantibus, in spem imperij uenit, iam pridē sibi per hæc ostenta, cōceptam. In suburbano flauiorū quercus antiqua, quæ erat Marti sacrata per tres Vespasiæ partus, singulos repente ramos à frutice dedit, haud dubia signa futuri cuiusq; fati. Primum exilem & cito arefactum, ideoq; puella nata non perannauit. Secundum prævalidum ac prolixum, & qui magnam fœlicitatem portenderet. Tertium uero instar arboris. Quare patrem Sabinum ferunt aruspicio insuper confirmatum, renunciasse matri, nepotem ei Cæsarem, genitum, nec illam quicq̄ aliud q̄ cachinnasse, mirantem q̄ adhuc se mentis compote, deliraret iam filius suus. Mox cum ædilem eum. C. Cæsar succensens, propter curam uerrēdis uijs non adhibitam, luto iussisset oppleri, congesto per milites in prætextæ sinum, non defuerunt, qui interpretarentur, quandoq; proculcatam desertamq; rempu. ciuili aliqua perturbatione, in tutelam eius ac ueluti in gremium deuenturam. Prandente eo quondam, canis extrarius triclinio manum humanam intulit, mensæq; subiecit. Cœnante rursus, bos arator decusso iugo triclinium irrupit, ac fugatis ministris, quasi repente de-

fessus procidit ad ipsos accumbentis pedes, ceruicemq; submisit. Arbor quoq; cupressus in agro auito, sine ulla ui tempestatis euulsa radicitus, atq; prostrata, in sequenti die uiridior ac firmior resurrexit. At in Achaia somniauit, initium sibi suisq; fœlicitatis futurum, simulac dens Neroni exemptus esset, euenitq; ut sequenti die progressus in atrium medicus, dentem ei ostenderet recenter quidem exemptum. Apud iudæam Carmeli dei oraculum consulentem, ita confirmauere sortes, ut quicquid cogitaret uolueretq; animo quoad libet magnum, id esse prouenturum, pollicerentur. Et unus ex nobilibus captiuis Iosephus, quum conijceretur in uincula, constantissime asseuerauit fore, ut ab eodem breui solueretur, uerum iam imperatore. Nunciabantur & ex urbe præsagia, Neronem diebus ultimis monitum per quietem, ut thensam Iouis optimi maximi è sacrario in domum Vespasiani & in circum deduceret. Ac non multo post comitia secundi consulatus ineunte Galba, statua Diui Iulij ad orientem sponte conuersa, aciéque bebryacensi priusq̃ committeretur, duas aquilas in conspectu omniũ conflixisse, uictaq; altera superuenisse tertiam à solis ortu, ac uictricem abegisse.

De assumptione eius ad imperium.

NEc tñ quicq̃ ante tentauit promptissimus atq; ét instantibus suis, q̃ sollicitatus quorundam & ignotoꝝ & absentium fortuito fauore. Mesiaci exercitus bina è tribus legionibus millia missa auxilio Othoni, postq̃ iter ingressis nunciatũ est uictum eũ, ac uim uitæ suæ attulisse, nihil secius Aquilegiã usq; per-

seuerauerunt, quasi rumori minus crederent, ibi per occa sionem ac licentiam omni rapinarum genere grassati, quum timerent ne sibi reuersis, reddenda ratio ac subeun da pœna esset, consilium inierunt eligendi curandiq; im peratoris. Neq; enim deteriores esse aut Hispaniensi ex ercitu, qui Galbam *aut prætoriano, qui* Othonem, *aut germanico, qui* Vitellium *fecissent.* Propositis *itaq; nomi nibus legatorum consularium, quot ubiq; tunc erant, quum cæteros alium alia de causa improbarent, et qui dam è legione tertia, quæ sub exitu* Neronis *translata ex* Syria *in mœsiam fuerat,* Vespasianum *laudibus ferrent, assensere cuncti, nomenq; eius uexillis omnibus sine mo ra inscripserunt, & tunc quidem compressa res est, reuo catis ad officium muneris parumper.* Cæterum *diuul gato facto* Tiberius Alexander *præfectus Ægypti, pri mus in uerba* Vespasiani *legiones adegit* Calē. Iul. *qui principatus dies in posterum obseruatus est.* Iudaicus *dē inde exercitus.* V. Idus Iulij *apud ipsum iurauit.* Pluri *mum cœptis contulerunt iactatum exēplar epistolæ ue ræ siue falsæ, defuncti* Othonis *ad* Vespasianum, *extre ma obtestatione ultionem mandantis, & ut reipub. sub ueniret optantis, simul rumor dissipatus, destinasse* Vi *tellium uictorem, permutare hiberna legionum, & ger manicas transferre in orientem, ad securiorem mollio remq; militiam.* Præterea *ex præsidibus prouinciarum* Licinius Mutianus, *& è regibus* Volgesus *parthus.* Ille *deposita simultate, quam in id tempus ex æmulatione non obscure gerebat, syriacum promisit exercitum, hic quadraginta milia sagittariorum.*

De quibusdam miraculis per eum factis in initio principatus.

SVscepto igitur ciuili bello, ac ducibus copijs in Italiam præmissis, interim Alexandriam transijt, ut claustra Ægypti obtineret. Hic quum de firmitate imperij capturus auspicium, ædem Serapidis summotis oibus, solus intrasset, ac propiciato multũ deo, tandem se cõuertisset, uerbenas coronasq; & pannificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei uisus est, quem neq; admissum à quoq̃ & iampridẽ propter neruorũ ualitudinem uix ingredi longeq; abesse cõstabat. Ac statim ad uenere litteræ, fusas apud Cremonã Vitelij copias, ipsum in urbe interemptum nunciantes. Auctoritas & quasi maiestas quædam, ut scilicet inopinato & adhuc nouo principi deerat, hæc quoq; accessit. E` plebe qdam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem ualetudinis, demonstratam à Serapide per quietem, restituturũ oculos si inspuisset, cõfirmaturum crus si dignaretur calce cõtingere. Quũ uix fides esset rem ullo modo successurã, ideoq; ne experiri qdem auderet, extremo hortantibus amicis palàm pro concione utrũq; tentauit, nec euentus defuit. Per idem tempus Tegeæ in Archadia instinctu uaticinantium, effossa sunt sacrato loco uasa operis antiqui, atq; in ijs assimilis Vespasiano imago.

De restitutione collapsæ reipublicæ per eum facta.

TAlis tantaq; cum fama in urbem reuersus, acto de iudæis triumpho, consulatus octo ueteri addidit. Suscæpit & censuram, ac per totum im-

perij tempus nihil habuit antiquius, quàm prope afflictam nutantemq; rempu. stabilire primo, deinde exornare. Milites, pars uictoriæ fiducia, pars ignominiæ dolore ad omnem licentiam audaciamq; processerant. Sed & prouinciæ ciuitatesq; liberæ, nec non & regna quædam tumultuosius inter se agebant. Quare Vitelianorum quidē & exauctorauit plurimos ēt coheruit, participibus autem uictoriæ adeo nihil extra ordinem indulsit, ut ēt legitima premia sero persoluerit. Ac ne quam occasionē corrigendi disciplinam prætermitteret, adolescentulum flagrantem unguento, quum sibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aspernatus uoce etiam grauissima increpuit, maluissem allium aboluisses, litterasq; reuocauit. Classiarios uero, qui ab Hostia & Puteolis Romam pedibus per uicos commeant, petentes constitui aliquid sibi calciarij nomine, quasi parum esset, sine responso abegisse iussit, post hæc excalciatos cursitare, & ex eo ita cursitant. Achaiam, Liciam, Rhodum, Bizantium, Samum libertate adempta, item Thraciam, Ciliciam, et Comagenem ditionis Regiæ usq; ad id tempus, in prouinciarum formam redegit. Cappadociæ propter assiduos barbarorum incursus, legiones addidit, consularemq; rectorem imposuit pro equite Roma. Deformis urbs ueteribus incendijs ac ruinis erat, uacuas areas occupare & ædificare, si possessores cessarent, cuicunq; permisit. Ipse restitutionem capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit, ærearumq; tabularum tria milia, quæ simul conflagrauerant restituenda suscæpit, undiq; inuestigatis exemplaribus. Instrumentum imperij pulcherrimum

uetustissimum, confecit, quo continebantur penè ab exordio urbis senatusconsulta, plebiscita, de societate & fœdere ac priuilegio cuicunq; concessis.

De operibus publicis per eum factis, & supplemento senatus.

FEcit et noua opera, templum pacis foro proximũ, diuiq; Claudij in Celio monte cœptum quidem ab Agrippina, sed à Nerõe prope funditus destructũ, item amphitheatrũ urbe media, ut destinasse compererat Augustum. Amplissimos ordines & exhaustos cæde uaria & contaminatos ueteri negligentia, purgauit suppleuitq;, recenso senatu, & equite, submotis indignissimis, et honestissimo quoq; italicorum, ac prouincialium allecto atq; uti notum esset, utrũq; ordinem nõ tam libertate inter se q̃ dignitate differre. De iurgio quodam senatoris, equitisq; Roma. ita pronunciauit, non oportere maledici senatoribus, remaledici ciuile fasq; esse.

De litigijs per eum compendiosissime decisis, & alijs gestis.

LItium series ubiq; maiorem in modum excreuerant, manentibus antiquis intercapedine iurisdictionis, accedentibus nouis ex conditione tumultuq; temporum. Sorte elegit, per quos rapta bello restituerentur, quiq; iudicia centumuiralia, quibus peragendis uix suffectura litigatorũ ætas uidebatur, extra ordinẽ diiudicarent, redigerentq; ad breuissimum numerum.

De quibusdam legibus per eum decretis.

Libido atq; luxuria coercente nullo, inualuerat. Auctor senatui fuit decernẽdi, ut q̃ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur. Ne'ue filiorum familias fœneratoribus exigẽdi crediti ius unq̃ eẽt, hoc ẽ ne post patrum quidem mortem. Cæteris in rebus statim ab initio principatus usq; ad exitum, ciuilis & clemens.

De mediocritate originis eius per eum agnita, & recusatione pomparum.

MEdiocritatem pristinam neq; dissimulauit unq̃, ac frequenter ẽt præ se tulit. Quin & conantes quosdam originem Flauij generis, ad conditores reatinos, comitemq; Herculis, cuius monumẽtũ extat uia salaria, referre, irrisit ultro. Adeoq; nihil ornamentorum extrinsecus cupide appetiuit, ut triumphi die, fatigatus tarditate & tædio põpæ non reticuerit, merito se plecti, qui triũphum quasi aut debitum maioribus suis aut speratum unq̃ sibi tam inepte senex concupisset. Ac ne tribunitiam quidem potestatem, patris patriæ appellationẽ, nisi sero recæpit. Nam consuetudinem salutãtes scrutandi, manente adhuc bello ciuili, omiserat.

De modestia eius cõtra audacius ad eũ loquentes.

AMicorum libertatem, causidicorum figuras, ac philosophorum contumaciam, lenissime tulit. Licinium Mutianũ notæ impudicitiæ, sed meritorum fiducia minus sui reuerentem, nunq̃ nisi clàm & hactenus retaxare sustinuit, ut apud communem aliquẽ amicum querens adderet clausulæ, ego tñ uir sum. Saluiũ liberalẽ in defensione diuitis rei ausum dicere, quid ad Cæsarem, si

Hipparchus

Hipparchus sestertium milies habet? & ipse laudauit. Demetriū Cynicū in itinere obuiū sibi post dānationem, ac neq; assurgere, neq; salutare se dignantem, oblatrantem ēt nescio quid satis canem habuit appellare.

De obliuione inimicitiaꝝ, & contra eū gestorū.

OFfensarum inimicitiarūq; minime memor executor' ue. Viteli hostis sui filiam splēdidissime maritauit, dotauitq; ēt & instruxit. Trepidū eū interdicta aula sub Nerone, q̄rētēq; quidnam ageret, aut quo abiret, quidā ex officio admissionis simul expellens, abire morboniam iusserat. In hūc postea deprecantē haud ultra uerba excanduit, & quidē toidē ferè atq; eadē. Nam ut suspitione aliqua uel metu ad perniciē cuiusq̄ compelleretur, tantum abfuit, ut monentibus amicis cauendum esse Metiū Pomposianum, q̄d uulgo crederetur genesim habere imperatoriam, insuper consulem fecerit spondens, quādoq; beneficij memorem futurum.

De clementia eius contra reos accusatos.

NOn temere quis punitus insons reperiretur, nisi absente eo et ignaro, aut certe inuito atq; decepto Heluidio prisco, q & reuersus ex Syria solus priuato nomine Vespasianum salutauerat, & in pretura omnibus edictis sine honore ac mētione ulla trāsmiserat, nō añ succensuit, q̄ altercationibus insolentissimis penè in ordinē redactus, hūc quoq; q̄uis relegatū primo. déinde & interfici iussum, magni æstimauit seruare quo quo modo, missis, q percussores reuocarent, & seruasset, nisi iā perisse falso renunciatum esset. Cæterū neq; cæde cu/

terræmotu aut incendio afflictas, restituit in melius.

De cultu & incremento artificum per eũ facto.

INgenia & artes uel maxime fouit. Primus è fisco latinis græcisq; rhetoribus annua centena ꝯstituit. Præstantes poetas nec non & artifices coegit. Item colossi refectorẽ insigni congiario, magnaq; mercede donauit. Mechanico quoq; grandes columnas exigua impensa perducturum in capitolium pollicenti, premium pro commento non mediocre obtulit, operam remisit, ꝓfatus fineret se plebeculam pascere pane.

De ludis per eum æditis, & conuiuijs per eũ factis.

LVdis per quos scæna marcelliani theatri restituta dedicabatur, uetera quoq; acromata reuocauerat Apellari tragœdo quadringenta, Pterino Diodoroq; citharœdis ducena, nonnullis centena, quibus minimum quadragena sestertia super plurimas coronas aureas dedit. Sed & conuiuabatur assidue, ac sæpius recta & dapsile, ut macellarios adiuuaret, sicut saturnalibus dabat uiris apophoreta, ita per calend. Martij fœminis, & tamen ne sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cibiotatem eum uocare perseuerauerunt cognomine unius è regibus suis turpissimarum sordium. Sed & in funere, Fauo Archimimus personam eius ferens, imitansq; (ut est mos) facta ac dicta uiui, interrogatis palàm procuratoribus, quanti funus & pompa constaret, ut audijt sestertium centies, exclamauit centum sibi sestertia darent, ac se uel in tyberim proijcerent.

De statura corporis & mēbro℞ ac ualetudine eius.

STatura fuit quadrata, compactis firmisq; mēbris, uultu ueluti nitentis. Vnde quidam urbano℞ non infacete, siquidem petenti, ut & in se aliquid diceret, dicam inquit, quum uentrem exonerare desieris, ualetudine prosperrima usus est, q̄uis ad tuendam eam nihil amplius q̄ fauces, cæteraq; membra, sibimet ad numerum in sphæriterio defricaret, inediamq; unius diei per singulos menses interponeret.

De ordine uitæ, quem in principatu tenuit.

ORdinem uitæ ferè hunc tenuit in principatu, maturius semp ac de nocte uigilabat, deinde plectis epistolis, officiorūq; omniū breuiarijs, amicos admittebat, ac dū salutabatur et calciabat ipse se & amiciebat, post decisa quæcūq; obuenissent negocia, gestationi & inde quieti uacabat, accubāte aliqua pallaca℞, quas in defunctæ locū Canidis plurimas constituerat, ac secreto in balneū, tricliniumq; transibat, nec ullo tpe facilior aut indulgentior traditur, eaq; momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

De iocis post cœnā & q̄busdā facetis dictis ipsius.

ET super cœnā autem & super alias cum amicis, multa ioco transigebat, erat .n. dicacitatis plurimæ, & sic scurrilis ac sordidæ, ut ne prætextatis q̄dē uerbis abstineret. Et tñ nōnulla eius facetissima extant, in quibus & hæc. Menstriū Florū ꝯsulare admonitus ab eo, plaustra potius q̄ plostra dicenda, die postero

Flauii salutauit. Expugnatus aũt à quadã quasi amore suo depiret, quũ productæ pro ꝯcubitu sestertia quadringenta donasset, admonẽte dispẽsatore, quẽadmodũ summam rõnibus uellet referri. Vespasiano inquit adamato.

De uersibus græcis per eũ æditis, & alijs iocis et facetis dictis eius.

VTebatur & uersibus græcis tẽpestiue satis, & de quodã proceræ staturæ improbiusq; nato, μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος. Et de Cerulo liberto, qui diues admodũ ob subterfugiendũ quãq; ius fisci, ingenuum se, et Lachetem mutato nomine cœperat efferre. ὦ λάχης λάχης ἐπὰν ἀποθάνῃς αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἔσῃ σὺ κηρυλος. maxime tñ dicacitatem in deformibus lucris affectabat, ut inuidiã aliqua cauillatione dilueret, transferretq; ad sales. Quẽdam è charis ministris dispensationẽ cuidã quasi fratri petentem, quũ distulisset, ipsum candidatum ad se uocauit, exactaq; pecunia, quantam is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinauit. Interpellanti mox ministro alium tibi ait quære fratrẽ, hic quẽ tuum putas meus est. Mulionem in itinere quodã suspicatus ad calciandas mulas desilisse, ut adeũti litigatori spaciũ, moráq; præberet, interrogauit, quanti calciasset, pactusq; est lucri partem, reprehẽdenti filio Tito. qđ ẽt urinæ uectigal commentus esset, pecuniã ex prima pẽsione admouit ad nares, sciscitans num odore offenderetur, & illo negãte, atqui, inquit, è lotio est. Nunciantes legatos, decretam ei publice non mediocris summæ statuã colosseã, iussit uel continuo ponerent, cauam manum ostentans, & parat

C.SVETONII TRANQVILLI DE VITA DIVI TITI IMPERA. AVGVSTI. LIBER XI.

Titus cognomine paterno, amor ac delitiæ generis humani, tantũ illi ad promerendam omnium uoluntatẽ uel ingenij uel artis uel fortunæ superfuit, & q̃d difficillimũ est in imperio, quando priuatus atq; etiam sub patre principe, ne odio quidem nedum uituperatione publica, caruit.

De natiuitate Titi & eius educatione.

Natus est .iij. Cal. Ianuarij, insigni anno Caianæ nece, propè septizoniũ, sordidis ædibus, cubiculo uero perparuo, & obscuro, nam manet adhuc & ostenditur. Educatus in aula cum Britannico simul, ac paribus disciplinis, & apud eosdẽ magistros institutus. Quo qdem tẽpore, aiunt, Metoposcopum, à Narcisso Claudij liberto adhibitum, ut Britannicũ inspiceret cõstantissime affirmasse, illum qdem nullo modo, cæterum Titum, qui tunc propè astabat, utiq; imperaturum. Erant aũt adeo familiares, ut de potione qua Britannicus hausta perijt, Titus quoq; iuxta cubans gustasse credatur, grauiq; morbo afflictus diu. Quorũ omnium mox memor, statuam ei auream in palatio posuit, & alteram ex ebore equestrem, quæ circensi pompa, hodie quoq; præfertur, dedicauit, prosecutusq; est.

De uirtutibus & scientijs eiusdem.

IN puero statim corporis animiq; dotes explenduerunt, magis ac magis deinceps per ætatis gradus, forma egregia, & cui nō minus auctoritatis inesset q̄ gratiæ, præcipuū robur, quanq̄ neq; procera statura, & uentre paulo proiectiore, memoria singularis, docilitas ad omnes ferè tum belli, tum pacis artes. Armorū & equitandi peritissimus, latinæ græcæq; linguæ uel in orando, uel in fingendis poematibus, promptus & facilis ad extemporalitatem usq;, sed ne musicæ quidem rudis, ut qui cantaret & psalleret iucunde scienterq;. E pluribus comperi, notis quoq; excipere uelocissime solitum, cum à manuensibus suis per ludum iocumq; certātem imitari chirographa quæcunq; uidisset, ac profiteri sæpe, se maximum falsarium esse potuisse.

De officijs & studio ac moribus eius, & alijs gestis, & de uxoribus eius.

TRibunus militum & in Germania, & in Britannia meruit, summa industria nec minore modestia & fama, sicut apparet & statuarum & imaginū eius multitudine, ac titulis p utrāq; prouinciā. Post stipēdia foro operā dedit, honestā magis q̄ assiduā. Eodemq; tpe Arricidiam Tertulo patre equite Ro. sed præfecto quondā prætorianarū cohortiū, duxit uxorem, & in defunctæ locum Martiam Fuluiā splendidi generis, cum qua sublata filia, diuortium fecit. Ex quæsturæ deinde honore legioni præpositus, Taricheam & Gamalam, urbes ualidissimas iudeæ in potestate redegit, equo quadam acie sub fœminibus amisso, alteroq; inscē so, cuius rector circa se dimicans occubuerat.

De uictoria ciuitatis Hierusalē, & alijs gestis eius.

GAlba mox tenente rempu. missus ad gratulandum, quaqua iret querit hoīes, quasi adoptionis gratia arcesseretur. Sed ubi turbari rursus cuncta sensit, redijtq; ex itinere, aditoq; Paphiæ Veneris oraculo, dum de nauigatione consuluit, etiam de imperij spe confirmatus est, cuius breui compos, & ad perdomandum iudæam relictus, nouissima hierosolymorū oppugnatione. xij. propugnatores, totidē sagittarū confecit ictibus, capitq; eam, natali filiæ suæ tanto militū gaudio ac fauore, ut in gratulatione imperatorē eum cōsalutauerint, & subinde decedentem prouincia, detinuerint, suppliciter nec non & minaciter efflagitantes, aut remaneret, aut secum omnes pariter abduceret, unde nata suspicio est, quasi desciscere à patre orientisq; regnum sibi uendicare, tentasset. Quam suspicionem auxit, postquā Alexandriam petens, in consecrando apud Memphim boue Api, diadema gestauit, de more siquidem ritūq; priscæ religionis, sed non deerant qui secus interpretarētur. Quare festinans in Italiam quū Rhegium, dèhinc? Puteolos oneraria naue, appulisset, Romam inde cōtendit expeditissimus, inopinantiq; patri uelut arguens rumorum de se temeritatem, ueni, inquit, pater ueni.

De administratione principatus cum patre, & alijs gestis in ea.

NEq; ex eo destitit participē atq; tutorem imperij agere. Triūphauit cū patre, censuramq; gessit unà, eidem collega, & in tribunitia ptāte,

profusa, amicos elegit, qbus etiam post eum principes, ut & sibi & reip. necessarijs acquieuerunt, praecipueq; sumptam sibi Beronicem, statim ab urbe dimisit inuitus inuitam. Quosdā è gratissimis delicatorū, q̄q̄ tam artifices saltationis, ut mox scaenam tenuerint, non modo fouere prolixius, sed spectare in publico omni coetu supersedit. Nulli ciuium quicq̄ ademit, abstinuit alieno, ut siqs unq̄, ac ne concessas quidem ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante munificentia maior, amphitheatro dedicato, thermisq; iuxta celeriter extructis, munus aedidit apparatissimū largissimūq;, dedit, & nauale praelium in ueteri naumachia, ibidem & gladiatores, atq; uno die quinq; milia, omne genus ferarum.

De liberalitate & ciuilibus gestis eius.

NAtura aūt beniuolentissimus, quum ex instituto Tiberij omnes dehinc Caesares, beneficia à superioribus concessa principibus, aliter non haberent q̄ si eadem ijsdem & ipsi dedissent, primus praeterita omnia uno ꝯfirmauit edicto, nec à se peti passus est. In caeteris uero desyderijs, animum hominum obstinatissime tenuit, ne quem sine spe dimitteret, quin & admonentibus domesticis, quasi plura polliceretur q̄ praestare posset, non oportere ait quenquam à sermone principis tristem discedere, atq; etiam recordatus quondam super coenam, ꝙ nihil cuiquā tota die praestitisset, memorabilem illam meritoq; laudatam uocem aedidit. Amici, diem perdidi. Populum in primis uniuersum, tanta per omnes occasiões comitate tractauit, ut proposito gladiatorio munere, non ad suum sed ad spectantium ar-

Aure sen te

bitrium, aditurum se professus sit, & plane ita fecit, nã neq; negauit quicq̃ petentibus, & ut quæ uellent peterent ultro adhortatus est, qn & studium armaturæ thracum præferrẽs, sæpe cum populo & uoce & gestu ut fautor, cauillatus est, uerũ maiestate salua nec minus æquitate, ne qd popularitatis prætermitteret nonnunq̃ in thermis suis admissa plebe lauit. Quædam sub eo fortuita ac tristia acciderunt, ut cõflagratio Vesuuij montis in campania, & incendiũ Romæ per triduum totidemq; noctes. Item pestilentia quãta nõ temere aliás. In his tot aduersis ac talibus, nõ modo principis sollicitudinẽ, sed & parentis affectum unicum præstitit, nunc cõsolando per edicta, nũc opitulando quatenus suppeteret facultas. Curatores restituendæ campaniæ è cõsularium numero sorte duxit, bona oppressorũ in Vesuuio, quorũ hæredes nõ extabant, restitutioni afflictarum ciuitatum attribuit. Vrbis incendio nihil nisi sibi perisse testatus est publice, cuncta prætorium suorũ ornamenta operibus ac tẽplis destinauit, proposuitq; complures ex equestri ordine quo q̃q; maturius peragerentur. Medendæ ualetudini leniẽdisq; morbis nullã diuinã humanamq; opem, non adhibuit, inquisito omnium sacrificiorum remediorumq; genere. Inter aduersa temporũ & delatores mandatoresq; erãt ex licentia ueteri, hos assidue in foro flagellis ac fustibus cæsos, ac nouissime traductos per amphitheatri arenã, partim subijci, in seruos, ac uenire imperauit, partim in asperrimas insularum aduehi, utq; etiam similia quandoq; ausuros perpetuo coherceret. Vetuit inter cætera de eadem re pluribus legibus agi, quæri ue, de cuiusq; defunctorum statu ultra certos annos.

De clementia & mansuetudine eius.

PONTIFICATUM maximũ ideo se professus accipere, ut puras seruaret manus, fidem præstitit, nec auctor posthac cuiusq̃ necis nec cõscius, q̃uis interdum ulciscendi cã non deesset, sed periurum se potiusq̃ puniturũ adiurans, duos patricij generis cõuictos in affectatione imperij, nihil amplius q̃ ut desisterent monuit, dicens principatum fato dari, siquod præterea desiderarent, promittens se tributurum, & cõfestim q̃dem ad alterius matrem, q̃ quæ procul aberat, cursores suos misit, qui anxie filiũ saluũ nunciarent. Cæterũ ipsos, nõ solum familiari cœnæ adhibuit, sed in sequenti die gladiatorũ spectaculo circa se ex industria collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantiũ inspicienda porrexit, dicitur etiã cognita utriusq; genitura, imminere ambobus periculum affirmasse, uerum q̃nq;, & ab alio sicut euenit. Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed penè ex professo sollicitantem exercitus, meditantem fugam, nec occidere, neq; seponere, ac ne in minore q̃dẽ honore habere sustinuit, sed ut à primo imperij die consortem successoremq; testari perseuerauit, nonnunq̃ secreto lachrymis & precibus orans, ut tandem mutuo erga se animo uellet esse.

De morte & gestis tunc per eum.

INTER hæc morte præuentus est, maiore hominum damno q̃ suo, spectaculis absolutis, in quorum fine populo coràm ubertim fleuerat, sabinos petit aliquanto tristior, q̃ sacrificanti hostia aufugerat, quodq; tẽpestate serena tonuerat. Deinde ad primam statim man-

gentis flauiæ, conuertit. Pubertatis ac primæ adolescentiæ tẽpus, tanta inopia, tantaq; infamia gessisse fertur, ut nullum uas argenteum in usu haberet. Satisq; ꝯstat Clodium Pollionẽ prætorium uirum, in quem ẽ poema Neronis, quod inscribitur Luscio, chirographum eius cõseruasse, & nonnunquã promisisse noctem sibi pollicentis, nec defuerunt qui affirmarent corruptum Domitianum, et à Nerua successore mox suo. Bello Vitelliano confugit in capitolium cũ patruo Sabino, ac parte præsentium copiarum, sed irrumpentibus aduersarijs, & ardente templo, apud æditũ clàm pernoctauit, ac mane Isiaci celatus habitu, interq; sacrificulòs uanæ superstitionis, quum se trãs tyberim ad condiscipuli sui matrem comite uno contulisset, ita lauit, ut scrutantibus qui uestigia subsecuti erãt, deprehendi non potuerit. Post uictoriam demum progressus, & Cæsar ꝯsalutatus, honorem præturæ urbanæ cum consulari potestate suscæpit titulò tenus, quam iurisdictio nẽ ad collegam proximum transtulit. Cæteꝶ omnẽ uim dominatiõis tã licẽter exercuit, ut iã tum qualis futurus esset, ostenderet. Ne exequar singula, contrectatis multorum uxoribus Domitiam longinam Ælio Lamiæ nuptam, etiam in matrimonium abduxit, atque uno die super .xx. urbana officia, aut peregrina distribuit. Mirari se Vespasiano dictitante, quod successorem non & sibi mitteret.

Item de gestis per eum ante principatum.

Expeditionẽ quoq; in galliam germaniasq;, neq; necessariã & dissuadentibus paternis amicis, inchoauit, tm̃ ut fratri se & opibus & dignatione

adæquaret. Ob hæc correctus, quo magis ætatis & cõditiõis admoneretur, habitabat cum patre unà, sellàq; eius ac fratris quoties prodirent, lectica sequebatur, ac triũm phũ utriusq; iudaicũ, equo albo comitatus est. in sex consulatibus non nisi unum ordinarium gessit, eumq; cedente & suffragante fratre, simulauit & ipse inire modestiam, in primisq; poeticæ studiũ, tam insuetũ antea sibi q̃ postea spretum & abiectum, recitauitq; etiam publice, nec tñ eo secius, quũ Vologesus parthoꝝ rex, auxi lia aduersus Alanos, ducemq; alteꝝ ex Vespasiani liberis, depoposcisset, omni ope ꝯtendit, ut ipse potissimum mitteretur, & quia discussa res est, alios orientis reges, ut idem postularent donis ac pollicitationibus sollicitare tantauit. Patre defuncto diu cunctatus, an duplum dona tiuum militi donaret, nunq̃ iactare dubitauit, relictum se participem imperij, sed fraudem testamento adhibitam. Neq; cessauit ex eo insidias struere fratri, clàm palàmq; quoad correptum graui ualitudine prius q̃ planè efflaret animam, pro mortuo deseri iussit, defunctumq; nullo præter q̃ consecrationis honore dignatus, sæpe etiam carpsit obliquis orationibus & edictis.

De gestis per eum in initio principatus.

INter initia pricipatus quotidie secretum sibi hora riũ sumere solebat, nec quicq̃ amplius q̃ muscas ca ptare, ac stilo præacuto configere, ut cuidã interro ganti, esset'ne quis intus cũ Cæsare, non absurde responsum sit à Iubio Crispo, ne musca quidẽ. Deinde uxorem Domitiã, ex qua in secundo suo consulatu filiũ tulerat, al teroq; anno consalutauerat, ut Augustam eandẽ Paridis histrionis

histrionis amore deperditā repudiauit, intraq; breue tēpus impatiens dissidij, quasi efflagitante populo, reduxit. Circa administrationē imperij aliq̄diu, se uariū præstitit, mixtura quoq; æquabili uitiorū atq; uirtutū, donec uirtutes quoq; in uitia deflexit, q̄tum coiectare licet super ingenij naturā, inopia rapax, metu sæuus.

De spectaculis per eum æditis, & liberalitate eius ad populum.

SPectacula magnifica assidue et sumptuosa ædidit, non in amphitehatro modo, uerū et in circo. Vbi præter solēnes bigarū quadrigarūq; cursus, prælium duplex ēt equestre ac pedestre commisit. At in amphitheatro nauale quoq;. Nā uenationes gladiatoresq; et noctibus ad lychnos, nec uirorū modo pugnas, sed & fœminarū. Præterea quæstorijs muneribus, quæ olim omissa reuocauerat, ita semp interfuit, ut populo potestatem faceret bina paria è suo ludo, postulandi, quæ nouissima aulico apparatu induceret, ac per omne gladiatorum spectaculum ante pedes eius stabat puerulus coccinatus portentuoso paruoq; capite, cū quo plurimū fabulabatur, nō nunq̄ serio. Auditus est certe dū ex eo quærit, ecquid sciret, ecquid sibi uisum esset, ordinatione proxima? Aegypto præficere Metium Ruffum. Aedidit nauales pugnas pene iustarū classiū, effosso et circunstructo iuxta tyberim lacu, atq; inter maximos imbres prospectauit. Fecit et ludos sæculares cōputata rōne temporū ab anno, non quo Claudius proxime sed olim Augustus ædiderat. In his circensium die quo facilius centum missus peragerētur, singulos à septenis spacijs ad quina corripuit. Instituit & quinquēnale certamen capitolino Ioui triplex, musicum

equestre, gymnicū, & aliquanto pluriū q̄ nunc est coronatorū, certabat enim & prosa oratione graece latineq́; ac praeter citharoedos chorocitharistae quoq; & psallocitharistae. In stadio uero cursu ēt uirginis certamini p̄sedit crepidatus, purpureaq; amictus toga, germanicā capite gestās coronā aureā, cū effigie Iouis ac Iunonis Mineruaeq́;, assidentibus Diali sacerdote & collegio flauialiū pari habitu, nisi q̄ illorum coronis inerat & ipsius imago. Celebrabat & in albano quotannis quinquatria Mineruae, cui collegium instituerat, ex quo sorte ducti magisterio fungerentur, redderentq́; eximias uenationes et scaenicos ludos, superq́; oratoꝝ ac poetarū certamina, congiarium populo nummorum treceno꜕ ter dedit, atq; inter spectacula muneris, largissimū epulū septimontiali sacrorū quidē die, senatui equitiq; panarijs, plebeis sportellis cum obsonio distributis. Initium uescendi primus fecit, dieq́; proximo omne genus rerum missilia sparsit, & qa pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris ac senatorij ordinis, pronunciauit.

De operibus publicis per eum aeditis.

PLurima & amplissima opera incendio absumpta restituit, in quis & capitoliū quod rursus arserat, sed omnia sub titulo tantum suo, ac sine ulla pristini auctoris memoria. Nouam autem excitauit aedē in capitolio custodi Ioui, & forū quod nunc Neruae uocatur. Item flauiae templum gentis, & stadium et methodium, & naumachiam, è cuius postea lapide maximus circus deustis utrinq; lateribus, extructus est.

De expeditionibus per eum susceptis.

EXpeditiones partim sponte suscepit, partim necessario, sponte in Chachos, necessario unam in Sarmatas, legione cũ legato simul caesa, in Dacos duas, primã Oppio Sabino ꝯsulari oppresso, secũdã Cornelio Fusco praefecto cohortiũ ꝑtorianaꝝ, cui belli summam cõmiserat. De Chachis Dacisq; post uaria praelia duplicẽ triũphum egit. De Sarmatis lauream modo capitolino Ioui retulit. Bellũ ciuile motum à L. Antonio superioris Germaniae ꝑside, confecit absens foelicitate mira, quũ ipsa dimicationis hora resolutus repente rhenus, transituras ad Antoniũ copias barbaroꝝ, inhibuisset, de qua uictoria prius ꝑsagijs ꝗ nuncijs comperit, siquidem ipso quo dimicatum est die, statuam eius Romae insignis aqla circumplexa pennis clangores laetissimos edidit, pauloq; post occisum Antoniũ adeo uulgatum est, ut caput eius quoq; apportatum uidisse se, pleriq; contenderent.

De quibusdam constitutis & ordinatis per eum.

MVlta ẽt in communes reꝝ usus nouauit. Sportulas publicas sustulit, reuocata coenarum rectaꝝ ꝯsuetudine. Duas circensibus gregum factiones aurati purpureiq; anni, ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histrionibus scaenam, intra domum quidẽ exercendi artem, iure concesso. Castrari mares uetuit. Spadonum, qui residui apud mangones erant, ꝑcia moderatus est. Ad summam quõdam hubertatem uini, frumenti uero inopiá, existimans nimio uinearum studio negligi arua, edixit, ne quis in Italia nouellaret, utq;

in prouincijs, uineta succiderentur, relicta (ubi plurimũ) dimidia parte, nec exequi rem pseuerauit. Quædã ex maximis officijs inter libertinos militesq; Ro. cõmunicauit. Geminari legionum castra prohibuit, nec plus q̃ mille nummos à quoq̃ ad signa deponi, qd. L. Antonius apud duarũ legionum hiberna res nouas moliens, fiduciã cœpisse etiam ex depositorũ summa uidebatur. Addidit & quartum stipendium, militi, aureos ternos.

De diligentia & industria in iure dicendo & alijs gestis eius.

IVs diligẽter & industrie dixit. Plerũq; et in foro pro tribunali extra ordinẽ, ambitiosas centũuirorũ sententias rescidit. Recupatores, ne se semp psuasorijs assertionibus accõmodarent, idẽtidem admonuit. Nũmarios iudices cũ suo quẽq; consilio notauit. Auctor & tri. ple. fuit ædilẽ sordidũ repetundarũ accusandi, iudicesq; in eũ à senatu petendi. Magistratibus quoq; urbicis, prouinciarumq; præsidibus cohercendis, tantũ curæ adhibuit, ut neq; modestiores unq̃, neque iustiores extiterint, è quibus plerosq; post illum reos, omniũ criminum uidimus. Suscepta morũ correctione, licentiã theatralem promiscue iniquitate spectandi, inhibuit. Scripta famosa uulgoq; ædita, quibus primores uiri ac fœminæ notabantur, aboleuit, non sine auctorũ ignominia. Quæstoriũ uirũ quod gesticulandi saltandiq; studio teneretur, mouit senatu. Probrosis fœminis lecticæ usum ademit, iusq; capiendi legata hæreditatesq;. Equitem Ro. ob reductã in matrimonium uxorem, cui dimissæ adulterij crimen intẽderat, erasit iudicum albo. Quosdam ex utroq; ordine, le-

ge Scatinia condemnauit. Incesta uestaliũ uirginum à patre suo quoq; & fratre neglecta, uarie ac seuere coercuit, priora capitali supplicio, posteriora more ueteri. Nam cum Ocellatis sororibus, item Varonillæ liberũ mortis permisisset arbitriũ, corruptoresq; earũ relegasset, mox Corneliam uirginem maximam absolutã olim, dehinc lõgo interuallo repetitam atq; conuictam, defodi imperauit, stupratoresq; uirgis in comitio ad necem cædi, excepto prætorio uiro, cui dubia etiamtum cã & incertis quæstionibus atq; tormentis de semet professo, exilium indulsit, ac ne qua religio deum, impune contaminaretur, monumẽtum quod libertus eius è lapidibus templo capitolini Iouis destinatis, filio construxerat, diruit per milites, ossaq; & reliquias, quæ inerant, mari mersit.

De clementia & largitate in initio principatus.

INter initia usqueadeo ab omni cæde abhorrebat, ut absente adhuc patre recordatus Vergilij uersum Impia q̃ cæsis gens est epulata iuuencis, edicere destinauerit, ne boues imolarentur. Cupiditatis quoq;, atq; auaritiæ uix suspitionem ullam, aut priuatus unq̃, aut princeps aliquandiu dedit, imo è diuerso magnæ sæpe non abstinentiæ modo, sed etiam liberalitatis experimenta. Omnes circa se largissime prosecutus nihil prius aut acrius monuit, q̃ nequid sordide facerent, relictas sibi hæreditates ab his qbus liberi erant, nõ recæpit. Legatum etiam ex testamento Rusci Cepionis, qui cauerat, ut quotannis ingredientibus curiam senatoribus, certã summã uiritim præstaret hæres suus, irritum fecit. Reos, qui ante quinquennium proximum apud ærarium pepẽdissent,

uniuersos discrimine liberauit, nec repeti nisi intra annũ eaq; conditione permisit, ut accusatori, qui causam nõ teneret, exilium pœna esset. Scribas quæstorios negociantes, ex consuetudine, sed contra Clodiam legem, ueniam in præteritum donauit. Subsiciua quæ diuisis per ueteranos agris carptim superfuerunt, ueteribus possessoribus, ut usu capta concessit, fiscales calumnias magna calumniantium pœna, repressit, ferebaturq; uox eius, princeps qui delatores non castigat, irritat.

De sæuitia & crudelitate eius contra plurimos.

Sed neq; in clementiæ neq; in abstinẽtiæ tenore permansit, & tamen aliquanto celerius ad sæuitiam desciuit q̃ ad cupiditatem. Discipulũ. Paridis Pantomimi, puberem adhuc, etiamtum maxime ægrum, ꝙ arte formaq; non absimilis magistro uidebatur, occidit. Item Hermogenem Tarsensem propter quasdam in historia figuras, librarijs etiam qui eam descripserant crucifixis. Patremfamilias, ꝙ Thracem Mirmiloni patrẽ, munerario imparem dixerat, detractum spectaculis in arenam, canibus obiecit cum hoc titulo, impie locutus parmularius. Complures senatores, in his aliquot cõsulares, interemit, ex quibus Ciuicam Cerealem in ipso Asiæ proconsulatu. Saluidienum Orficum, Acilium Glabrionem exilio, quasi molitores nouarum rerum. Cæteros leuissima quenq; de causa, Ælium Lamiam ob suspiciosos quidem, uerum & ueteres & innoxios iocos, ꝙ post abductam uxorẽ laudanti uocẽ suam, heu taceo dixerat, quodq; Tito hortanti se ad alterum matrimonium responderat, καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις, Syluium

Cocceanum, quod Othonis imperatoris patrui sui, diem natalem celebrauerat. Metium Pomposianum, quod habere imperatoriam genesim uulgo ferebatur, & quod depictum orbem terræ in membranas, concionesq; regum ac ducum, ex Tito Liuio circunferret, quodq; seruis nomina Magonis, & Hannibalis indidisset. Sallustium Lucullum Britanniæ legatum, quod lanceas nouæ formæ appellare Luculleas, passus esset. Iunium Rusticum, quod Peti Thraseæ & Heluidij prisci laudes, ædidisset, appellassetq; eos sanctissimos uiros, cuius criminis occasione philosophos omnes, urbe italiaq; summouit. Occidit & Eluidium filium, quod quasi scænico exodio sub persona Paridis & Oenones, diuortium suum cum uxore taxasset. Flauium sabinum alterum è patruelibus, quod eum comitiorum consularium die destinatum perperam præco non consulem ad populum, sed imperatorem pronũciasset. Verum aliquanto post ciuilis belli uictoriam sæuior, plerosq; partis aduersæ, dudum etiam latentes cõscios, inuestigato nouo quæstionis genere distorsit, immisso per obscœna igne. Nonnullis & manus amputauit. Satisq; constat duos solos è notioribus, uenia donatos. Tribunum laticlauium & centurionem, qui se quo facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant, & ob id neq; apud ducem, neq; apud milites ullius momenti esse potuisse.

Item de sæuitia & crudelitate eiusdem.

ERat aũt non solum magnæ, sed & callidæ inopinatæq; sæuitiæ. Auctorem summarũ pridie q̃ crucifigeret, in cubiculũ uocauit, assidere in thoro

luxta coegit, securum hilaremq; dimisit, partibus etiam de cœna dignatus est. Aretinum Clementem ꝯsularem, unū è familiaribus & missarijs suis, capitis ꝯdēnaturus in eadē uel ēt maiore gratia habuit, quoad nouissime simul gustanti cōspecto delatore eius, uis inquit hunc nequissimū seruū cras audiamus? Et quo cōtentius abuteretur patiētia hominū, nunq̄ tristiorem sententiā sine præfatione clementiæ pronunciauit, ut nō aliud iam certius atrocis exitus signū esset, q̄ principij lenitas. Quosdam maiestatis reos in curiā induxerat, & cum prædixisset experturū se illa die q̄ charus senatui esset, facile perfecerat, ut ēt more maioꝝ puniendi condēnarentur, deinde atrocitate pœnæ cōterritus, ad leniendā inuidiā intercessit his uerbis, neq;.n. ab re fuerit ipsa cognoscere, permittite patres conscripti à pietate uestra impetrari, (quod scio me difficulter impetraturꝝ) ut damnatis liberꝝ mortis arbitrium indulgeatis. Nam & parcetis oculis uestris, & intelligent me omnes senatui interfuisse.

De rapinis, & extorsiōibus, & alijs gestis eius.

Exhaustus operū ac munerū impensis stipendioq; quod adiecerat, tentauit qdem ad releuādos castrenses sumptus, militum numerum diminuere. Sed cū obnoxium se barbaris per hoc animaduerteret, neq; secius eò in explicādis oneribus omnibus hæreret, nihil pensi habuit, quin prædaretur omni modo bona uiuorum ac mortuorum usquequaq;, quolibet & accusatore & crimine corripiebantur. Satis erat obijci qualecunq; factum dictumq;, aduersus maiestatem principis, confiscabātur alienissimæ hereditates, uel existente uno,

qui diceret audisse se ex defuncto, cum uiueret, hæredem sibi Cæsarem esse. Præter cæteros iudaicus fiscus acerbissime actus est, ad quem deferebantur, qui uelut professi iudaicam intra urbẽ uiuerent uitam, uel dissimulata origine, imposita genti tributa non pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, quum à procuratore frequentissimoq; ꝯsilio inspiceretur, nonagenarius senex an circunsectus esset. Ab iuuenta minime ciuilis animi, confidens etiam & tum uerbis, tum rebus immodicus. Cenidi patris ꝯcubinæ ex histria reuersæ, osculũq; ut assueuerat offerenti, manum præbuit. Generum fratris indigne ferens, albatos & ipsum ministros habere proclamauit ὄυκ ἀγαθὸν πολυκοίρανον.

De elatione & uanagloria eiusdem.

PRincipatum uero adeptus, neq; in senatu iactare dubitauit, & patri se & fratri imperiũ dedisse, illos sibi reddidisse. Neque in reducenda post diuortium uxore edicere, uocatam eam in puluinar suũ, acclamari etiam in amphitheatro epulari die libenter audijt domino & dñæ fœliciter. Sed et capitolino certamine cunctos ingenti cõsensu precantes, ut Palfuriũ Suram restitueret, pulsum olim senatu, ac tunc de oratoribus coronatum, nullo responso dignatus, tacere tantũmodo iussit uoce præconis. Pari arrogantia, quum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam sic cœpit. Dominus & deus noster hoc fieri iubet, unde institutum posthac, ut ne scripto quidem ac sermone cuiusq̃ appellaretur aliter. Statuas sibi in capitolio non nisi aureas & argenteas poni permisit, ac põderis certi. Ianos

arcusq́; cum quadrigis & insignibus triumphorũ per regiones urbis tantos, aut tot extruxit, ut cuidam græce inscriptum arcui sit, Aream & Caluitium. *Consulatus* xvij. *capit, quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuauit, omnes aũt penè titulo tenus gessit, nec quenq̃ ultra* Cal. Maij, *plerosq́; ad* Idus *usq́;* Ianuarias. *Post aũt duos triumphos Germanici cognomine assumpto, Septembrem mensem & octobrem ex appellationibus suis Germanicum Domitianumq́; transnominauit, q̃ altero suscæpisset imperium, altero natus esset.*

De coniuratione contra eum facta, & suspicione mortis quam habebat.

PEr hæc terribilis cunctis & inuisus, tandem oppressus est amicorũ libertorumq́; intimorũ cõspiratione simul & uxoris, annum diemq́; ultimũ uitæ, iampridem suspectum habebat, horã etiã, nec non & genus mortis. Adolescentulo chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoq́; super cœnam quondã fungis abstinẽtem, palàm irriserat, ut ignarum sortis suæ, q̃ nõ ferrum potius timeret. Quare pauidus semper atq́; anxius minimis etiã suspicionibus præter modum cõmouebatur, ut edicti de excidendis uineis propositi gratiã facere, non alia magis re cõpulsus credatur, q̃ q̃ sparsi libelli cũ his uersibus erant. κἤν με φάγης ἐπὶ ῥίζαν ὅμως ἔτι καρποφορήσω ὅσον ἅλις ἔσεται καὶ σοὶ ἐπιθυομένῳ. *Eadem formidine oblatum à senatu nouũ & excogitatum honorem, q̃q̃ omniũ taliũ appetentissimus, recusauit quo decretum erat, ut quoties gereret consulatum, eqtes Ro. qbus sors obtigisset, trabeati, & cũ hastis*

militaribus, praecederent eũ inter lictores apparitoresq;. Tempore quoq; suspecti periculi appropinquante, sollicitior in dies, porticuum in quibus spatiari consueuerat parietes phengite lapide distinxit, è cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret, prouideret. Et nec nisi secreto atq; solus plerasq; custodias receptis quidem in manu cathenis, audiebat, utq; domesticis persuaderet, ne bono quidem exẽplo audendam esse patroni necem, Epaphroditum à libellis capitali poena condemnauit, ꝙ post destitutiõem Nero in adipiscenda morte manu eius adiutus, existimabatur.

De patruele per eum occiso, et quibusdam prodigijs mortis eius.

DEniq; Flauium Clementẽ patruelem suũ contemptissimae inertiae, cuius filios etiã tum paruulos successores palàm destinauerat, abolito priore nomine, alterũ Vespasianum appellari iusserat, alterum Domitianum, repente ex tenuissima suspicione tantumnon ipso eius cõsulatu interemit, quo maxime facto maturauit sibi exitium. Continuis octo mensibus tot fulgura facta nunciataq; sunt, ut exclamauerit, feriat iam quem uolet. Tactum de coelo capitolium tẽplumq; flauiae gentis, item domus palatina & cubiculũ ipsius, atq; etiam è basi statuae triumphalis titulus excussus, ui procellae in monumentũ proximum decidit. Arbor quae priuato adhuc Vespasiano euersa surrexerat, tunc rursus repẽte corruit. Prenestina fortuna toto imperij spacio, annum nouũ cõmendanti laetam eandemq; semper sortem dare assueta, extremo tristissimam reddidit, nec

sine sanguinis mentione. Mineruā, quā superstitiose colebat, somniauit excedere sacrario, negantemq; ultra, se tueri eū posse ꝙ exarmata esset à Ioue. Nulla tñ re, perinde cōmotus est, q̄ responso casuq; Ascletarionis mathematici. Hunc delatum nec inficiantē iactasse se quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est quis ipsum maneret exitus, & affirmantem fore ut breui laceraretur à canibus, interficì quidem sine mora, sed ad coarguendam temeritatem artis, sepeliri quoq; accuratissime imperauit. Quod quum fieret, euenit ut repentina tempestate deiecto funere semiustum cadauer, discerperent canes, idq; ei cœnanti à Mimo Latino, qui prætteriēs forte animaduerterat inter cæteras diei fabulas, referretur.

De quibusdam signis mortis eius & gestis & de ipsa morte.

PRidie q̄ periret, quū oblatos tuberes seruari iussisset in crastinum, adiecit si modo uti licuerit, & conuersus ad proximos affirmauit fore, ut sequenti die luna se in aquario cruentaret, factumq; aliqđ existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem. At circa mediam noctē ita est exterritus, ut ex strato prosiliret, dehinc mane aruspicem ex germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum prædixerat, audijt, condemnauitq;, ac dum exulceratam in fronte uerucam uehementius scalpit profluēte sanguine, utinam inquit hactenus. Tunc horas requirenti pro qnta quam metuebat, sexta ex industria nunciata est. His uelut transacto iam periculo lætum festinantemq; ad corporis curam Parthenius cubiculo præpositus, conuer

sit, nuncians esse qui magnum nescio quid afferret, nec differendum. Itaq; summotis omnibus in cubiculum se recepit, atq; ibi occisus est.

De modo cædis & mortis ac de funere eiusdem.

DE insidiarum cædisq; genere, hæc ferè diuulgata sunt. Cunctantibus cõspiratis q̃n & q̃no, idest lauantem ne, an cœnantem aggrederentur, Stephanus domicillæ procurator, & tunc intercæptarum pecuniarum reus, consilium operamq; obtulit. Ac sinisteriore brachio uelut ægro lanis fasciysq; per aliquot dies ad auertendam suspitiõem obuoluto, in ipsam horam dolum interiecit, professusq; conspirationis indicium, & ob hoc admissus legenti traditum à se libellũ, & attonito suffodit inguina. Saucium ac repugnãtem adorti Clodianus cornicularius, & Maximus Parthenij Libertus, & Syderius decurio cubiculariorum, & quidam è gladiatorio ludo uulneribus septem contrucidauerunt. Puer qui curæ larium cubiculi ex consuetudine assistens, interfuit cædi, hoc amplius narrabat se iussum à Domitiano ad primum statim uulnus, pugionem puluino subditum porrigere, ac ministros uocare, neq; ad caput quicquam excæpto capulo, & præterea omnia clausa repperisse, atq; illum interim correcto deductoq; ad terram Stephano colluctatum diu, modo ferrum extorquere, modo quanq̃ laniatis digitis oculos effodere, conatum. Occisus est. xiiij. Calen. Octobris, anno ætatis. xly. imperij. xy. Cadauer eius populari sandapila, per uespillones exportatum. Philis nutrix in suburbano suo latina uia funerauit, sed reliquias, templo Flauiæ

gentis clàm intulit, cineribusq; Iuliæ filiæ Titi, quam & ipsa educauerat, commiscuit.

De statura corporis, & membrorum eius ac gestis.

STatura fuit procera, uultu modesto ruborisq; pleno, grandibus oculis, uerum acie hebetiore, præterea pulcher ac decẽs maxime in iuuenta, & quidem toto corpore exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat, postea caluitio quoq; deformis, & obesitate uẽtris, & crurum gracilitate, quæ tñ ei ualitudine lõga, remacruerant. Cõmendari se uerecundia oris adeo sentiebat, ut apud senatũ sic quõdã iactauerit, usq; adhuc certe animũ meũ probastis & uultũ. Caluitio ita offendebatur, ut in contumeliã suã traheret, si cui alii ioco uel iurgio obiectaretur, quãuis libello, quem de cura capillorum ad amicũ ædidit, ẽt hoc simul illũ seq; consolãs iseruerit. οὐχ ὁρᾷς κ' ἐγὼ καλός ε μεγὰς ε εἰμὶ. Eadẽ remanẽt me cũ capillorum fata, & forti animo fero comã in adolescẽtia senescẽtẽ. SCIAS nec gratius qcq̃ decore, nec breuius.

De peritia in sagittando, & impatiẽtia laboris.

LAboris impatiens p urbẽ pedibus nũ temere ambulauit, in expeditione & agmine equo rarius, lectica assidue uectus ẽ. Armorum nullo, sagittarũ uel pcipuo studio tenebatur. Centenas uarij generis feras sæpe in albano secessu, cõficientẽ spectauere pleriq;, atq; etiã ex industria ita quarũdã capita figentẽ, ut duobus ictibus quasi cornua efficeret. Nonnunq̃ in pueri procul stantis pbentisq; pro scopulo dispansam dextræ manus palmã sagittas tanta arte direxit, ut omnes per interual-

la digitorum innocua euaderent.

De facundia & studio eius.

Liberalia studia initio imperij neglexit, q̃q̃ bibliothecas incendio absumptas impensissime reparare curasset, exemplaribus undiq; petitis, missisq; Alexandriã q describerent, emendarẽtq;. Nunq̃ tñ aut historiæ carminibus'ue cognoscendis operã ullã, aut stilo uel necessario dedit, p̃ter cõmentarios & acta Tiberij Cæsaris, nihil lectitabat, epistolas orationesq; et edicta, alieno alseno formabat ingenio. Sermõis tñ nec inelegãtis. Dictorũ interdũ ẽt notabiliũ, uellẽ inqt tam formosus eẽ q̃ Metius sibi uidetur, & cuiusdã caput uarietate capilli subrutilũ & incanũ, psusam niuẽ mulso dixit.

De usu aleæ & conuiuijs eius & alijs gestis.

Conditionẽ principũ miserrimã aiebat, qbus de ꝯiuratione comperta nõ crederetur nisi occisis. Quoties ociũ eẽt alea se oblectabat, ẽt profestis diebus, matutinisq; horis, ac lauabat de die, prãdebatq; ad satietatem, ut nõ temere sup cœnã p̃ter martianũ malũ & modicã in ampulla potiunculã sumeret. Cõuiuabatur frequẽter ac large, sed penè raptim certe nõ ultrã solis occasum, nec ut postea commessaretur. Nã ad horã somni, nihil aliud q̃ secreto solus deambulabat.

De libidine & luxuria eiusdem.

Libidinis nimiæ assiduitatẽ concubitus uelut exercitationis genus, clinopalẽ uocabat. Eratq; fama quasi concubinas ipse diuelleret, nataretq; inter

uulgatissimas meretrices. Fratris *filiā adhuc uirginē oblatam in matrimoniū sibi, quū deuictis* Domitiæ *nuptijs pertinacissime recusasset, non multo post alij collocatam, ultro corrupit, & quidē uiuo ēt tum* Tito, *mox patre, ac uiro orbatam ardentissime palàmq; dilexit, ut etiam cā mortis extiterit coactæ, conceptum à se abigere.*

De *mœstitia militū & lætitia senatus in morte eius.*

OCcisum *eum populus indifferenter, miles grauissime tulit, statimq; diuū appellare conatus, paratus & ulcisci nisi duces defuissent, quod q dem paulopost fecit, expostulatis ad pœnam ptinacissime cædis auctoribus.* Contra, *senatus adeo lætatus ē, ut repleta certatim curia nō tēperaret, qn mortuū cōtumeliosissimo atq; acerbissimo acclamationum genere laceraret, scalas ēt inferri, clypeosq; & imagines eius coràm detrahi, & ibidem solo affligi, iuberet, nouissime eradēdos ubiq; titulos, abolendamq; omnem memoriam decerneret.* Añ *paucos q̄ occideretur mēses, cornix in capitolio elocuta ē.* ἔςαι πᾶντα καλῶς. Nec *defuit q ostentum sic interpretaretur.*

Nuper tarpeio quæ sedit culmine cornix.
Est bene non potuit dicere, dixit, erit.

Ipsum etiam Domitianum *ferunt somniasse gibbam sibi ponè ceruicem auream enatam, pro certoq; habuisse beatiorem post se lætioremq; portendi* Reipu. *statum.* Sicut *sanè breui euenit abstinentia & moderatione insequentium principum.*

FINIS.

ANTONIVS VARCHIENSIS LEGENTIBVS.

NON *sum nescius nulla in re hominis industriam periculosiorem subire aleæ fortunam famamq; facilius periclitari, & unde parcius laus, eius laborem sequatur, quàm siquis latini sermonis auctores recognoscendos susceperit, non enim æquo examine bona malaq;, at uaro pede, ut* Persij *uerbis utar, cuncta ppenduntur, bona siqua sunt parui à doctissimis uiris æstimatur, mala autem pro acutis telis in recognoscentis uituperationem ab indoctis acerrime intorquentur, ideo recte.* C. *Lucilius à suis scriptis utrosq; abesse uolebat, efflagitatione tamen amicorum hanc prouinciam, licet humeris nostris imparem assumpsimus, dedimusq; uobis* Suetonium Tranquillum.*i. emendatum diligenter, atq; recognitum, aliaq; sumus uobis præstaturi, si hunc laborem nostrum non aspernati fueritis, quæso autem ne prius industriam nostram damnetis, quàm cum cæteris, qui circunferuntur contuleritis, cognoscetis (spero) nos multa eius uulnera sanasse, adeo ut si alter accesserit medicus, qui meliora exemplaria inuenerit, facile in pristinam sanitatem restituet. si qua tamē aures uestras offendent presertim litteræ inuersæ & huiusmodi aliqua non est, ꝙ in culpa sumus, habet enim & ipsa impressorum diligentia suos lapsus, &* Nasoni *decētior facies, in qua neuus esset, uidebatur. qdā tamē q̄ grauiora fuerunt, in postremis reponenda curauimus.*

ii A

FINIS.

Hæ præ cæteris grauiora oculos imprimentium fu-gerant tu lector, ut hic scribitur facile corriges si primum numerum paginam, secundum paginæ uersum monstra re cognoueris.

P. V.	P. V.
1.b.6. tranquillũ sine q;	94.a.29. quali
4.a.8. Nam	96.b.27. more. 99.b.10.
8.b.5. sicarijs	102.a.28. oculiq;
14.a.5. peditibus	102.b.27. debita
23.a.13. perducerentur	130.b.24. cantaturum
24.a.8. cæpit	132.b.5. Agrum
29.b.19. cellæ penuariæ	136.b.15. ausus est
54.a.4. diurni	139.a.6. si non
62.a.2. efflatam	146.b.17. inter
70.b.5. remissiores	147.b.10. testibus
80.a.17. Germanicũ	159.b.5. perq;
84.a.1. ne nuncij	178.a.13. prius
82.b.3. Obiectum	177.b.16. initium
93.b.27. incohauit hic & ubiq; tertia aspirata.	118.a.3. e genere
90.a.1. dubie	122.a.3. λογιώτατος
91.b.5. euphraten	124.b.27. tentauit
	127.b.2. uniuersorum

Impreſſum Florētię opera & ſumptu Philippi Iuntę. Anno à natiuitate. D. XV. Supra mille menſe Martij. Leone Decimo Pontifice.

REGISTRVM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r
ſ t u x y z & ꝯ ℞ A

Quaterniones omnes.